VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

Silvija Dambrauskaitė

TILŽĖS GATVĖ – KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS

TILZES STREET – AS AN ELEMENT OF URBAN SPATIAL STRUCTURE OF SIAULIAI OLD TOWN

Baigiamasis magistro darbas

Architektūros studijų programa, valstybinis kodas 621K11001
Urbanistinių kompleksų architektūros specializacija
Architektūros studijų kryptis

Vilnius, 2016

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Architektūros fakultetas
Urbanistikos katedra

ISBN ISSN
Egz. sk. .....
Data .....-.....-.....

Antrosios pakopos studijų **Architektūros** programos magistro baigiamasis darbas
Pavadinimas **Tilžės gatvė - kaip Šiaulių senamiesčio urbanistinės erdvinės struktūros elementas**
Autorius **Silvija Dambrauskaitė**
Vadovas **Algis Vyšniūnas**

Kalba: lietuvių

Anotacija

Baigiamojo magistro darbo tikslas – pasiūlyti plėtros principus Tilžės gatvės erdvinei struktūrai Šiaulių miesto senamiestyje.

Pagrindiniai darbo uždaviniai: 1) išsiaiškinti, kokios urbanistinių struktūrų nagrinėjimo metodikos taikomos pasaulyje; 2) išanalizuoti metodus, kuriais galima identifikuoti centrinės dalies, istorinės dalies, istorinio miesto branduolio ir istorinių priemiesčių ribas Šiaulių miesto urbanistinėje struktūroje ir apibrėžti jų sąvokas; 3) išanalizuoti ir įvertinti esamą istorinės miesto dalies urbanistinę struktūrą, išryškinant jos vertingąsias savybes bei problematiką; 4) įvertinti Prisikėlimo aikštės ir jos prieigų vaidmenį miesto struktūroje; 5) pasiūlyti principus, pagal kuriuos būtų plėtojama Tilžės gatvės erdvinė struktūra miesto senamiestyje. Darbo rezultatas – senamiesčio prieigų integracija bei Prisikėlimo aikštės komplekso architektūrinė išraiška.

Darbą sudaro dvi pagrindinės dalys – aiškinamasis raštas ir grafinė dalis. Aiškinamąjį raštą sudaro įvadas, analitinė-metodinė, metodinė-tiriamoji ir eksperimentinė-tiriamoji dalys, baigiamojo darbo rezultatai, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai. Grafinės darbo dalies sudėtis: 10 planšetų (1000 mm x 700 mm) (pateikiama svarbiausia apibendrinanti grafinė darbo medžiaga) bei erdviniai modeliai – Prisikėlimo aikštės su prieigomis urbanistinis modelis (M 1:500) ir Prisikėlimo aikštės struktūros svarbiausių elementų modelis (M 1:200).

Darbo apimtis – 76 psl. teksto be priedų, 126 pav., 9 lent., 34 literatūros šaltiniai.
Atskirai pridedami darbo priedai.

Prasminiai žodžiai: Šiauliai, Tilžės gatvė, urbanistinė struktūra, senamiestis, aikštė, miesto prieiga

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Architecture
Department of Urban Design

ISBN ISSN
Copies No. .....
Date .....-.....-.....

Master Degree Studies **Architecture** study programme Master Graduation Thesis

Title	**Tilzes Street - as an Element of Urban Spatial Structure of Siauliai Old Town**
Author	**Silvija Dambrauskaitė**
Academic supervisor	**Algis Vyšniūnas**

Thesis language: Lithuanian

Annotation

The aim of the master thesis – to offer urban development principles for spatial structure in Tilze street of the city center (in the Old town) of Siauliai.

The main objective of the thesis: 1) to conduct the background research of the prevailing methods that are used in the analysis of urban structures 2) to analyze the prevailing methods that are used for the identification of boundaries of central part, historical part, historical city centre and historical suburbs in the urban development structure of Siauliai city and to define their concept 3) to analyze and evaluate the prevailing urban structure of historical city part by highlighting its valuable features and issues; 4) to evaluate the role of the Prisikelimo Square and its acces in the urban structure of the city; 5) to offer priciples for the urban development of spatial structure for central part of the city (Old Town) in Tilzė street.

Thesis results – integration of access to Old Town and the architectural expression of Prisikelimo Square urban complex.

Master thesis consist of two main parts – explanatory notes and the graphical section. Explanatory notes consists of introduction, analytic-methodical, methodical-examinational, expermental-examinational parts, the results of the master thesis, conclusions and recommendations, the list of literature and apendixes. Graphical part consists of 10 drawing sheets (1000 mm x 700 mm) (contains the most important summarizing graphic material of the thesis) and two three-dimensional models ¬– Urban development structure of Prisikelimo square with approching area (M 1:500) and most important structural elements of the Prisikelimo square (M 1:200).

Master thesis contains 76 pages of text without appendix. 126 pictures, 9 tables, 34 sources of literature. Appendix separated.

Keywords: Siauliai, Tilze street, urban structure, Old town, square, city access

TURINYS

ĮVADAS 14
Darbo objektas 14
Nagrinėjama problema 14
Darbo tema ir jos aktualumas 14
Darbo tikslas 15
Darbo uždaviniai 15
Darbo struktūra ir metodika 16

1. ANALITINĖ-METODINĖ DALIS 18
1.1. Urbanistinio projektavimo samprata 18
1.2. Struktūros ir sistemos samprata mieste 20
1.3. Miesto struktūros analizės metodai 21
1.4. Miesto centrinė dalis ir istorinis branduolys 28
1.4.1. Urbanistinės struktūros elementai 31
1.4.2. Urbanistinės struktūros rekonstrukcija, regeneracija ir renovacija 32
1.4.3. Urbanistinės erdvės kompozicija 36
1.4.4. Aikštės vertinimo kriterijai 39
1.5. Analitinės-metodinės dalies apibendrinimas 43

2. ANALITINĖ-TIRIAMOJI DALIS 45
2.1. Šiaulių miesto centrinės dalies charakteristika 45
2.1.1. Planavimo proceso apžvalga 45
2.1.2. Urbanistinės struktūros elementai 51
2.1.3. Vizualinis identitetas 52
2.2. Šiaulių miesto prieigos 56
2.3. Šiaulių miesto istorinio branduolio urbanistinė analizė 60
2.3.1. Urbanistinės struktūros elementai 62
2.3.2. Kompozicinė charakteristika 66

2.3.3. Miesto struktūrinių ribų nustatymas 68
2.4. Prisikėlimo aikštės kokybinis vertinimas 71
2.5. Analitinės-metodinės dalies apibendrinimas 77

3. EKSPERIMENTINĖ-TAIKOMOJI DALIS 79
3.1. Tilžės gatvės erdvinės struktūros vystymo principai 79
3.2. Urbanistinio mazgo detalizacija 81
3.2.1. Prisikėlimo aikštės ir jos prieigų urbanistinė architektūrinė koncepcija 81
3.2.2. Projektuojamų objektų funkciniai ir erdviniai sprendiniai 83
3.2.3. Pritaikytų principų įvertinimas 88

4. BAIGIAMOJO DARBO REZULTATAI, IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS 89

5. LITERATŪRA IR KITI ŠALTINIAI 91

6. PRIEDAI 93

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Tilžės gatvės vieta Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinėje struktūroje ... 15
2 pav. Urbanistikos mokslo vietos sisteminėje architekto profesinėje veikloje schema (Z. Daunora 2008) ... 18
3 pav. Sąvokų hierarchinė sistema ... 19
4 pav. Struktūrų jungimosi būdai: 1) per tekstūrų kontrastą; <...> 5) per trečią elementą (Salingaros 2008) ... 20
5 pav. Tilžės gatvė ... 22
6 pav. Geležinkelio linija ... 22
7 pav. Senamiestis – miesto centras ... 22
8 pav. Prisikėlimo aikštės mazgas ... 22
9 pav. Šiaulių katedra ... 22
10 pav. Šiaulių miesto prieigos ... 24
11 pav. Įvažiavimo į miestą įvaizdžio mazgų hierarchija ir jų įprasminimo priemonės ... 25
12 pav. Tirbutinos geležinkelio stoties vaizdas plane (ABDR Architects 2011) ... 25
13 pav. Tirbutinos geležinkelio stoties pjūvis (ABDR Architects 2011) ... 25
14 pav. Geležinkelio mazgas ... 26
15 pav. Jungtis tarp Saulės laikrodžio ir Prisikėlimo aikštės bei Katedros ... 26
16 pav. Dominančių hierarchija ... 26
17 pav. Masės ir erdvės teorija. Giambattista Nolli. Romos žemėlapis, 1748m. ... 27
18 pav. Miesto dalių hierarchija plane ir atskirų dalių galima struktūra (atskirų dalių struktūrai iliustruoti pateikti Vilniaus miesto fragmentai) (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė 2015) ... 28
19 pav. Kelno miesto centrinės dalies riba – išvystyta viešųjų urbanistinių erdvių sistema ... 29
20 pav. Apibendrinta formos, erdvės ir struktūros samprata vartojama urbanistinėje morfologijoje (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė 2004) 31
21 pav. CaixaForum muziejaus vieta mieste (Herzogo & de Meuron 2008) ... 33
22 pav. CaizaForum santykis su gamtiniu elementu (Herzogo & de Meuron 2008) ... 33
23 pav. CaizaForum fukcinė schema (Herzogo & de Meuron 2008) ... 33
24 pav. Badel kvartalo užstatymo planas (WAU design 2012) ... 33
25 pav. Badel kvartalo siūlymas Zagrebe (WAU design 2012) ... 33
26 pav. Kvartalo Ebervalde vieta mieste (GAP 2007) ... 34
27 pav. Kvartalo tūrinė išraiška (GAP 2007) ... 34
28 pav. Aikštės atnaujinimas Frydlant mieste (V. Balda, J. Janďourek 2011) ... 35
29 pav. Aikštės kompozicija Frydlant mieste (V. Balda, J. Janďourek 2011) ... 35
30 pav. Objekto vieta mieste (R. Schneider 2008) ... 35
31 pav. Situacija prieš rekonstrukciją (R. Schneider 2008) ... 35
32 pav. Naujas objektas (R. Schneider 2008) ... 35
33 pav. Nacionalinio muziejaus Danijoje maketas (Kengo Kuma & Associates + Erik Møller Arkitekter + JAJA Architects 2012) ... 36
34 pav. Nacionalinio muziejaus Danijoje erdvinė struktūra (Kengo Kuma & Associates + Erik Møller Arkitekter + JAJA Architects 2012) .. 36
35 pav. Šv. Morkaus aikštės Venecijoje detalės ... 37
36 pav. Major aikštės Madride detalės ... 37
37 pav. Sinjorijos aikštės Florencijoje detalės ... 37
38 pav. Paryžiaus aikštės Berlyne detalės ... 37
39 pav. Puera del Sol aikštės Madride detalės ... 37
40 pav. Prisikėlimo aikštės Šiauliuose detalės ... 37
41 pav. Parco della Musica kompleksas Romoje (R. Piano 2002) ... 39
42 pav. Parco della Musica komplekso kontekstas (R. Piano 2002) ... 39
43 pav. Objekto bei jį stebinčio žmogaus kampas (R. Stimpel 1984) ... 41
44 pav. Apžvalgos kampai (E. Maertens 2012) ... 41
45 pav. Analitinės-metodinės darbo dalies algoritmas ... 43
46 pav. Šiaulių miesto plano fragmentas, 1849 m. (Aušros muziejus) ... 45
47 pav. Šiaulių miesto plano fragmentas, 1874 m. (Aušros muziejus) ... 45
48 pav. Šiaulių miesto generalinio plano fragmentas, 1959 m. (Brazauskaitė, Tuguši 1959) ... 46
49 pav. Šiaulių miesto generalinio plano fragmentas, 1963 m. (Bučas, Vaškevičius 1963) ... 46
50 pav. Šiaulių miesto generalinio plano fragmentas, 1980m. (Bugailiškis, Vaškevičius 1980) ... 47
51 pav. Šiaulių miesto bendrojo plano fragmentas, 2009m. (ŠMCDDP 2009) ... 48
52 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliojo plano koncepcijos fragmentas, 2010m. (ŠMCDDP 2010) ... 49
53 pav. Šiaulių miesto istorinės dalies kompozicinis planas (A. Vyšniūnas 1985) ... 50
54 pav. Miesto struktūros elementai ... 51
55 pav. Antropogeninių objektų ekspozicinės zonos (J. Bučas 2001) ... 52
56 pav. Konkurecingumo principas (J. Bučas 2001) ... 52
57 pav. Šiaulių miesto siluetas nuo Talkšos ežero kranto ... 52
58 pav. Miesto centrinės dalies vizualinis identitetas ... 53
59 pav. Panorama iš Šiaulių katedros (pirmas planas) ... 54
60 pav. Panorama iš Šiaulių katedros (antras planas) ... 54
61 pav. Panorama iš Šiaulių katedros (trečias planas) ... 54
62 pav. Panorama iš Šiaulių viešbučio (pirmas planas) ... 55
63 pav. Panorama iš Šiaulių viešbučio (antras planas) ... 55
64 pav. Panorama iš Šiaulių viešbučio (trečias planas) ... 55
65 pav. Įvažiavimų į miesto centrinį rajoną mazgai ... 57
66 pav. Mazgas nr. 1 – Vilniaus g. ir geležinkelis ... 57
67 pav. Mazgas nr. 2 – Basanavičiaus g. ir Sodo g. ... 57

68 pav. Mazgas nr. 3 – Tilžės g. ... 57
69 pav. Mazgas nr. 4 – Vilniaus g. ir Žuvininkų g. ... 57
70 pav. Mazgas nr. 5 – Ežero g., Dubijos g. ir geležinkelis ... 57
71 pav. Mazgas nr. 6 – Vilniaus g. ir geležinkelis ... 58
72 pav. Mazgas nr. 7 – Basanavičiaus g. ir Sodo g. ... 58
73 pav. Mazgas nr. 1 – geležinkelio stotis ir Draugystės pr. ... 58
74 pav. Mazgas nr. 2 – Šiaulių viešbutis ... 59
75 pav. Mazgas nr. 3 – Katedros papėdė ... 59
76 pav. Mazgas nr. 4 – naujas urbanizuotas branduolys ... 59
77 pav. Mazgas nr. 5 – senamiesčio užstatymo linija ... 59
78 pav. Įvažiavimų į miesto senamiestį mazgai ... 60
79 pav. Vertingas istorinio branduolio užstatymas ... 61
80 pav. Gaisrinė Šiaulių katedros fone ... 61
81 pav. Šiaulių viešbutis kartu su pėsčiųjų Vilniaus gatve ... 61
82 pav. Šiaulių kolegija ... 61
83 pav. Geležinkelio stotis ... 61
84 pav. Šv. Jurgio bažnyčia ... 61
85 pav. Vandens bokštai ... 61
86 pav. Juliaus Janonio gimnazija ... 61
87 pav. Saulės koncertų salė ... 61
88 pav. Pagrindinės istorinio branduolio viešosios-urbanistinės erdvės ir gamtiniai elementai ... 62
89 pav. Istorinio branduolio probleminės zonos ... 64
90 pav. Tilžės gatvės struktūros perspektyva nuo Joniškio pusės ... 65
91 pav. Tilžės gatvės struktūros perspektyva nuo Šiaulių pietinio rajono pusės ... 65
92 pav. Kompozicinė Tilžės gatvės senamiestyje struktūra ... 66
93 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies samprata ... 67
94 pav. Senamiesčio ribos nustatymo pasiūlymas ... 69
95 pav. Numanomas Šiaulių senamiesčio vaizdas, 1700m. (V. Puronas 2003) ... 71
96 pav. Aikštės vaizdas, apie 1900m. (autorius nežinomas) ... 72
95 pav. Prisikėlimo aikštė Lietuvos nepriklausomybės metais (autorius nežinomas) ... 72
98 pav. Prisikėlimo aikštė iškėlus miesto turgų, apie 1938m. (autorius nežinomas) ... 72
99 pav. Aikštė Lietuvos nepriklausomybės metais (autorius nežinomas) ... 72
100 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliojo plano maketo fragmentas, 1985m. (A. Vyšniūnas 1985) ... 73
101 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detalusis planas 1998m. (A.Černiauskas, R.Rudokas, A.Vyšniūnas 1998) ... 73
102 pav. Prisikėlimo aikštės miesto erdvinėje struktūroje ... 73
103 pav. Prisikėlimo aikštės vieta gamtinių elementų struktūroje ... 74
104 pav. Prisikėlimo aikštės vieta Tilžės gatvės atžvilgiu ... 74
105 pav. Erdvinė mazgo struktūra ... 74
106 pav. Prisikėlimo aikštės išklotinė Tilžės gatvės kryptimi ... 75
107 pav. Prisikėlimo aikštės išklotinė Aušros alėjos kryptimi ... 75
108 pav. Panoraminis vaizdas iš Katedros bokšto ... 75
109 pav. Įstriža Katedros kompozicinė ašis ... 75
110 pav. Šiaulių kolegija pastatas ir Šiaulių savivaldybės laikrodžio bokštelis ... 76
111 pav. Viešosios-urbanistinės erdvės kompoziciniai elementai ... 76
112 pav. Aikštės naujos urbanistinės struktūros kompozicinis modelis ... 77
113 pav. Analitinės-tiriamosios darbo dalies algoritmas ... 77
114 pav. Baigiamojo darbo objektas architektūrinio projektavimo kontekste ... 79
115 pav. Tilžės gatvės erdvinės struktūros vystymo principai ... 80
116 pav. Urbanistnio mazgo architektūrinė koncepcija ... 82
117 pav. Prisikėlimo aikštės sprendinio erdvinis modelis ... 83
118 pav. Pjūvis per Prisikėlimo aikštę ... 83
119 pav. Požeminis lygis ... 84
120 pav. Komplekso pjūvis ... 84
121 pav. Požeminė automobilių stovėjimo aikštelė ... 85
122 pav. Rekonstruoto Dramos teatro maketas ... 85
123 pav. Žemės lygio planas ... 86
124 pav. Trečio lygio planas ... 86
125 pav. Istorinio fasado ekspozicija ... 87
126 pav. Eksperimentinės-taikomosios dalies algoritmas ... 88

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Baigiamojo magistro darbo struktūros modelis ... 17
2 lentelė Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros elementai (pagal K. Lynčą) ... 22
3 lentelė Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros elementai (pagal N.A.Salingarosą) ... 26
4 lentelė Europos miestų aikščių palyginimas fizinių dydžių ir kompzoicinio išraiškingumo aspektu ... 37
5 lentelė Aikščių palyginimo apibendrinimas ... 38
6 lentelė Aktualiausių urbanistikos sritį nagrinėjančių autorių tyrimų įžvalgos, kuriose plėtojami aikščių vertinimo metodai (pagal I. Alistratovaitę-Kurtinaitienę) ... 39
7 lentelė Šiaulių miesto centro prieigos ... 55
8 lentelė Šiaulių senamiesčio prieigos ... 57
9 lentelė Senamiesčio plėtros gairės ... 70

ĮVADAS

DARBO OBJEKTAS – Tilžės gatvė – kaip Šiaulių miesto senamiesčio urbanistinės erdvinės struktūros[1] elementas. Tilžės gatvės erdvinėje struktūroje[2] Prisikėlimo aikštė išskiriama kaip pagrindinis urbanistinis mazgas[3] (1 pav.).

NAGRINĖJAMA PROBLEMA. Šiauliai neturi aiškios centrinė miesto dalies, istorinio centro[4], istorinės miesto dalies branduolio[5] ir istorinių priemesčių[6] sampratos bei struktūrinių ribų, o tai nėra būdinga istoriniam miestui. Tilžės gatvė eina per morfologiškai skirtingas miesto dalis, pasižyminčias savitais miestovaizdžiais[7]. Urbanistiniai mazgai tarp skirtingų miesto dalių turėtų būti itin jautriai vystomi – suvokiami ne tik kaip miesto vartai, bet ir kaip vieni svarbiausių struktūrinių elementų, pagal kuriuos žmogus identifikuoja miestą. Svarbu atsakyti į klausimą, ar istoriškai susiklosčiusią miesto dalį galima apibrėžti ir traktuoti kaip urbanistinio paveldo teritoriją, pabrėžiant jos vertingąsias savybes bei erdvinius parametrus. Pagrindinės problemos:

- neaiškios struktūrinės miesto ribos ir jų samprata, o tai nėra būdinga istoriniam miestui;
- miesto istorinis branduolys neturi aiškiai identifikuotos erdvinės struktūros;
- įvažiavimo į miesto centrą bei miesto senamiestį mazgai nėra aiškiai suvokiami ir architektūriškai išreikšti;
- Prisikėlimo aikštė nėra integruota į Tilžės gatvės urbanistinę struktūrą ir neveikia kaip pagrindinis senamiesčio traukos elementas, neaiški jos erdvinė hierarchija.

DARBO TEMA IR JOS AKTUALUMAS. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema – Tilžės gatvė – kaip Šiaulių senamiesčio urbanistinės erdvinės struktūros elementas. Tilžės gatvę Šiaulių miesto centrinėje dalyje galima nagrinėti įvairiai – analizuoti iš transportinės pusės, tirti nusikalstamumą, insoliacijos klausimus, išsiaiškinti, ar pakankamas dėmesys skiriamas dviračių ir pėsčiųjų takams, kokia gatvės dangos, inžinerinių tinklų kokybė. Prie šių aktualių aspektų reikia pridėti ir dar vieną – urbanistinės struktūros kokybę, kurio analizei reikalingi specialūs tyrimai. Būtent šis aspektas ir nagrinėjamas magistro baigiamajame darbe – atliekamas kokybinis Tilžės gatvės Šiaulių senamiestyje struktūros vertinimas

1. Sąvoka **urbanistinė struktūra** (arba **urbanistinė sandara**) – 1) kelių erdvių tinklas, lokaliu ir platesniu mastu apjungiantis kelius ir atviras erdves; 2) maršrutų ir erdvių karkasas, kuris jungiasi lokaliai bendrame miesto ir jo išoriniame kontekste bei maršrutų ir atvirų erdvių sąsajų vienų su kitais urbanizuotoje teritorijoje būdai (R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism); 3) miesto struktūrinių elementų išsidėstymo ir funkcionavimo ypatumų visuma (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).
2. **Erdvinė struktūra** – trimatė sistema skirta išreikšti kompoziciniams miesto ir rajono užstatymo ypatumams (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).
3. **Urbanistinis mazgas** – masės ir erdvės, kaip urbanistinių elementų, susikirtimo vieta.
4. **Istorinis centras** (arba **senamiestis**) – senoji miesto dalis, kuri traktuojama kaip aktyvus miesto branduolys, t.y. užstatyta teritorija be pramoninių ir masinės gyvenamosios statybos zonų, rekreacinių ir sodų teritorijų (A. Vyšniūnas. 2013. Architektūra ir urbanistika. Sampratų ir žanrų pinklėse).
5. **Istorinis miesto branduolys** – brandžiausia urbanistikos ir architektūros požiūriais istorinio miesto ir senamiesčio dalis (D. Dijokienė. 2009. Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas).
6. **Istoriniai priemiesčiai** – tos istorinio miesto teritorijos, kurios savo kilmės pradžioje buvo priemiesčiai (D.Dijokienė. 2009. Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas).
7. **Miestovaizdis** – 1) visuminis vietos poveikis žmogui; bendras žmonių įspūdis apie vietą (R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism); 2) miesto struktūrinė dalis, pasižyminti bendrais erdvinės ir planinės struktūros bei užstatymo aukštingumo, tankio ir morfotipo bei archtektūrinio įvaizdžio vienove (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).

ir vystoma istorinių elementų joje – Prisikėlimo aikštės bei senamiesčio prieigų – integracija bei architek tūrinės išraiškos paieška. Norint nagrinėti šią temą ir pasiūlyti koncepcinius plėtros pasiūlymus, svarbu identifikuoti istorinės miesto dalies ribas (urbanistinio paveldo teritoriją[8]). Tam trukdo neįsisavinti plotai ir architektūriškai neišreikšti svarbūs urbanistiniai mazgai miesto centre, o šią problemą galima spręsti tik kompleksiniais sprendiniais – urbanistinės struktūros plėtros principais, kurie padėtų įtraukti tokias teritorijas į aktyvų miesto gyvenimą.

1 pav. Tilžės gatvės vieta Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinėje struktūroje

DARBO TIKSLAS – patobulinti Tilžės gatvės Šiaulių miesto centrinėje dalyje (senamiestyje) urbanistinę erdvinę struktūrą pasiūlant pagrįstus plėtros principus.

DARBO UŽDAVINIAI:

- išsaiškinti, kokios urbanistinių struktūrų nagrinėjimo metodikos[9] taikomos pasaulyje;
- išanalizuoti, kaip identifikuoti centrinės dalies, istorinės dalies, istorinio miesto branduolio ir istorinių priemiesčių ribas Šiaulių miesto urbanistinėje struktūroje ir apibrėžti jų sąvokas;
- išanalizuoti ir įvertinti esamą istorinės miesto dalies urbanistinę struktūrą, išryškinant jos vertingąsias

8. **Urbanistinis paveldas**– reikšmingomis pripažintos istorinės miestų dalys, miesteliai ir panašios vietos bei vietovės (J. Jurevičienė. 2010. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga).
9. **Metodika** – žingsnių seka, padedanti pasiekti tikslą, pavyzdžiui, mokslinis metodas (A. Vyšniūnas. 2013. Architektūra ir urbanistika. Sampratų ir žanrų pinklėse).

savybes bei problematiką;
- įvertinti Prisikėlimo aikštės ir jos prieigų vaidmenį miesto struktūroje;
- pasiūlyti principus, pagal kuriuos būtų plėtojama Tilžės gatvės erdvinė struktūra miesto centrinėje dalyje (senamiestyje).

DARBO METODIKA IR STRUKTŪRA. Analizė atliekama keliais etapais (baigiamojo darbo grafinis modelis pateiktas 1 lentelėje):

MIESTAS ⟶ MIESTO CENTRINĖ DALIS ⟶ MIESTO ISTORINĖ DALIS ⟶ NAGRINĖJAMA TERITORIJA

Šiaulių miestas:
- išskiriami Šiaulių miesto pagrindiniai kompoziciniai elementai;
- pateikiami Šiaulių miesto urbanistinės struktūros formavimosi etapai;
- išskiriami Šiaulių miesto gamtiniai elementai ir jų įtaka.

Šiaulių miesto centrinė dalis ⟶ istorinė dalis:
- išgryninami Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros elementai;
- įvertintos Šiaulių miesto centrinės dalies bei senamiesčio probleminės zonos;
- nustatomos Šiaulių miesto centrinės dalies bei senamiesčio ribos.

Nagrinėjama teritorija:
- įvertinama urbanistinė struktūra ir vietos problematika;
- pritaikomas konceptualus urbanistinis modelis.

Darbą sudaro tekstinė ir grafinė dalys:
- grafinės darbo dalies sudėtis: 10 planšetų (1000 mm x 700 mm) (pateikiama svarbiausia apibendrinanti vizualinė darbo medžiaga) bei erdviniai modeliai – Prisikėlimo aikštės su preigomis urbanistinis modelis (M 1:500) ir Prisikėlimo aikštės struktūros svarbiausių elementų modelis (M 1:200);
- tekstinės dalies sudėtis: 1) įvadas (apibūdinamas darbo objektas, pasirinkta tema bei jos aktualumas, darbo problematika, tikslai ir uždaviniai, taip pat aprašoma, pagal kokią metodiką atliekamas darbas ir kokia jo struktūra); 2) analitinė-metodinė dalis (pateikiama mokslinių tyrimų analizė ir literatūros šaltinių apžvalga, kuria remiantis toliau tiriama pasirinkta problema bei siūlomi plėtros principai); 3) analitinė-tiriamoji dalis (pagal atliktą mokslinių tyrimų ir literatūros šaltinių analizę, atliekama pasirinktos miesto dalies analizė); 4) eksperimentinė-taikomoji dalis (pateikiamas urbanistinės struktūros plėtros principų modelis); 5) baigiamojo darbo rezultatai ir išvados (pateikiamos apibendrinančios išvados); 6) literatūros ir kiti šaltiniai; 7) priedai (konkurso ir kūrybinių dirbtuvių santraukos, planšetų maketas bei erdvinių modelių fotofiksacijos).

1 lentelė. Baigiamojo magistro darbo struktūros modelis

KAIP PRITAIKYTA METODIKA VEIKIA MIESTE?

METODIKOS PRITAIKYMAS SITUACIJOS ANALIZEI

- **EKSPERIMENTINĖ-TAIKOMOJI DALIS**

Ar pasirinkta metodika ir vertinimo kriterijai „veikia" Šiaulių miesto istorinėje dalyje?

METODIKŲ ANALIZĖ SAMPRATOS ANALOGŲ STUDIJA

- **ANALITINĖ-TIRIAMOJI DALIS**

Kokioss metodikoss ir vertinimo kriterijai taikytini Šiaulių miesto istorinėje dalyje?

- **ANALITINĖ-METODINĖ DALIS**

Kokios metodikos taikomos pasaulyje miestų urbanistinių struktūrų tyrimams?

Papildomi moduliai

DETALIZACIJA
Projektavimo etapas

1. Architektūrinė renovacija
2. Ekologinė architektūra

1. Šiuolaikinės kultūrologijos objektai ir masinė komunikacija
2. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga

PASEKMIŲ VERTINIMAS
BAIGIAMASIS DARBAS
KONCEPCIJOS VERTINIMAS IR TIKRINIMAS

URBANISTINIS KOMPLEKSAS REGENERUOJAMOJE MIESTO APLINKOJE

Šiaulių Dramos teatro rekonstrukcija regeneruojamame kvartale tarp Varpo, Vilniaus ir Tilžės gatvių kartu su Prisikėlimo aikšte

URBANISTINIS KOMPLEKSAS REKONSTRUOJAMOJE MIESTO APLINKOJE

Įvažiavimo į miesto senamiestį mazgo archiektūrinė koncepcija

URBANISTINIŲ KOMPLEKSŲ DETALIZACIJŲ VERIFIKAVIMAS

1 ir 2 semestro rezultatų patikrinimas ir papildymas. Prisikėlimo aikštės sprendinių detalizacija

BAIGIAMOJO DARBO MAZGO DETALIZACIJA

PAGRINDINIS TEIGINYS
Koncepcinis etapas

URBANISTINĖS PLĖTROS PRINCIPAI

Šiaulių miesto centrinės daliesTilžės gatvės koncepcijos pasiūlymas kartu su Prisikėlimo aikštės atnaujinimo pasiūlymu

MENINIAI URBANISTIKOS PRINCIPAI

Šiaulių miesto Tilžės gatvės centrinės dalies urbanistinių principų pasiūlymas

URBANISTINIŲ PRINCIPŲ PLĖTOJIMAS

Šiaulių miesto centrinės dalies Tilžės gatvės šiaurinio įvaizdžio mazgo koncepcinis pasiūlymas

URBANISTINIO KOMPLEKSO TŪRINĖ ERDVINĖ KONCEPCIJA

Teritorijos urbanistinė architektūrinė koncepcija (principai), kurių pagrindu parengtas baigiamasis darbas

URBANIZUOTO KRAŠTOVAIZDŽIO KOMPOZICIJA

Urbanizuoto kraštovaizdžio kompozicijos vertinimo metodika ir kraštovaizdžio vertinimo etapai, kuriuos sudaro istorinė bei esama gamtinės, želdynų, užstatymo ir vizualinės struktūros integruota analizė, išryškinanti urbanizuoto kraštovaizdžio kompozicijos identiteto formantus bei nustatanti jų vizualinės apsaugos reglamentus teritorijoje

BAIGIAMOJO DARBO KONCEPCIJA

ANALIZĖS, TEORIJOS IR ANALOGŲ VERTINIMAS

ANALITINĖ DALIS
Parengiamasis etapas

ARCHITEKTŪRINIŲ IR URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ ANALIZĖ

Identifikuota aikštė, kaip vienas iš miesto erdvinės sistemos erdvių tipų, jos kompoziciniai ir kokybiniai elementai bei fiziniai parametrai

ARCHITEKTŪROS MOKSLINIŲ TYRIMŲ PAGRINDAI

Urbanistinių struktūrų analizės metodų santrauka

ANALOGŲ STUDIJA

Rezultatas – aktualių architektūrinių urbanistinių analogų vertinimas

TERITORIJOS ESAMOS PADĖTIES ANALIZĖ

Rezultatas – charakterizuoti pagrindiniai struktūros bruožai ir nustatyti teritorijos probleminiai mazgai

ANALIZĖ, ANALOGAI, PRINCIPAI

ANALOGŲ STUDIJOS APIBENDRINIMAS

Identifikuoti analogiškų kompleksų ir teritorijų būdingi bruožai bei vetingosios savybės

TEORINIO PAGRINDO APIBENDRINIMAS

Susistemintos aktualios teorinės medžiagos pagrindinės tezės

ANALIZĖS PAGRINDINĖS TEZĖS

Tikslas – pateikti apibendrinamąsias analizės schemos ir teritorijos modelį.

TEMA

TILŽĖS GATVĖ – KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS

1 Semestras | 2 Semestras | 3 Semestras | 4 Semestras

SPRENDINIŲ VERIFIKAVIMAS

BAIGIAMOJO DARBO REZULTATAI, IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

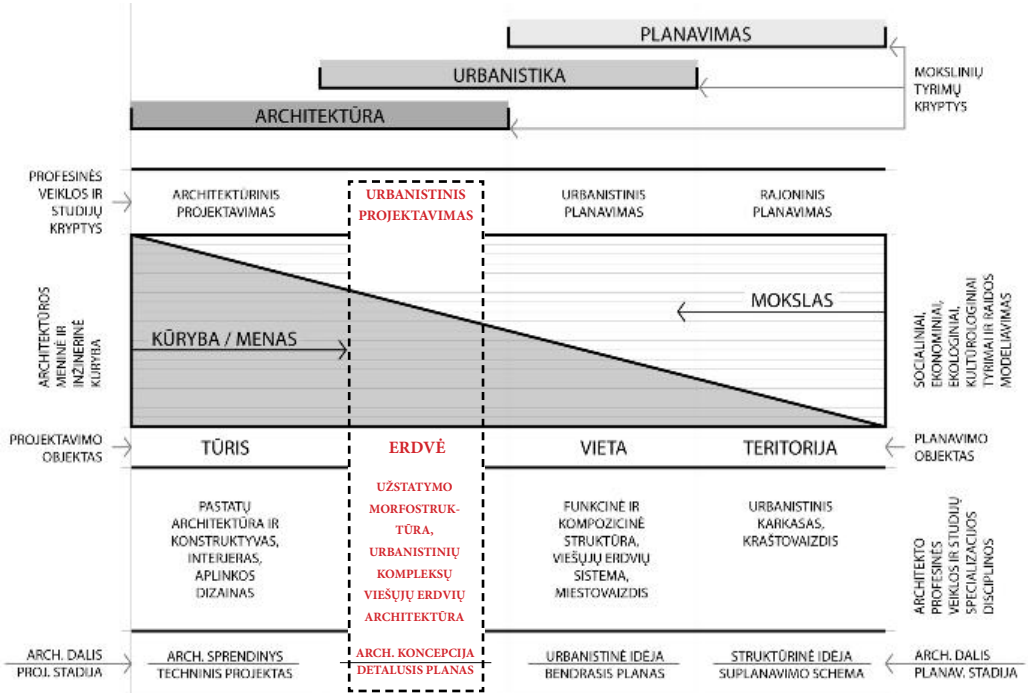
BAIGIAMOJO DARBO GYNIMAS

1. ANALITINĖ-METODINĖ DALIS

Analitinėje-metodinėje darbo dalyje pateikiama urbanistinio projektavimo samprata, teorinis darbo problemos aiškinimas (struktūros ir sistemos sampratos miesto kontekste, urbanistinės masės, urbanistinės erdvės bei jungčių sampratos ir kt.), istorinių miesto struktūrų regeneravimo, renovavimo bei rekonstravimo mokslinių tyrimų metodika ir literatūros šaltinių apžvalga, charakteringi analogai bei konkursai. Remiantis pateikta analitine-metodine medžiaga, tiriama pasirinkta Šiaulių miesto centrinės dalies problema bei siūlomi plėtros principai (žr. analitinė-tiriamoji dalis). Esminiai dėmesio taškai – senamiesčio fizinių ribų fiksavimas, istorinės struktūros išsaugojimas bei naujų objektų integracija joje, miesto centrinės dalies prieigų formavimas, urbanistinių viešųjų erdvių formavimo ir vertinimo ypatumai. Šioje darbo dalyje nesiekiama sukurti naujos teorinės sampratos, bet norima pateikti bendrai priimtinus urbanistinio projektavimo aspektus, kuriais remiantis galima atlikti pasirinktos teritorijos tyrimus ir nagrinėti jos vystymo galimybes.

1.1. Urbanistinio projektavimo samprata

Urbanisto profesijos turinys susideda iš miesto ūkio (inžinerinė ir susisiekimo infrastruktūra) bei miesto užstatymo ir jo suformuoto erdvinio karkaso (urbanistinių viešųjų erdvių[10]). O urbanistika[11] (2

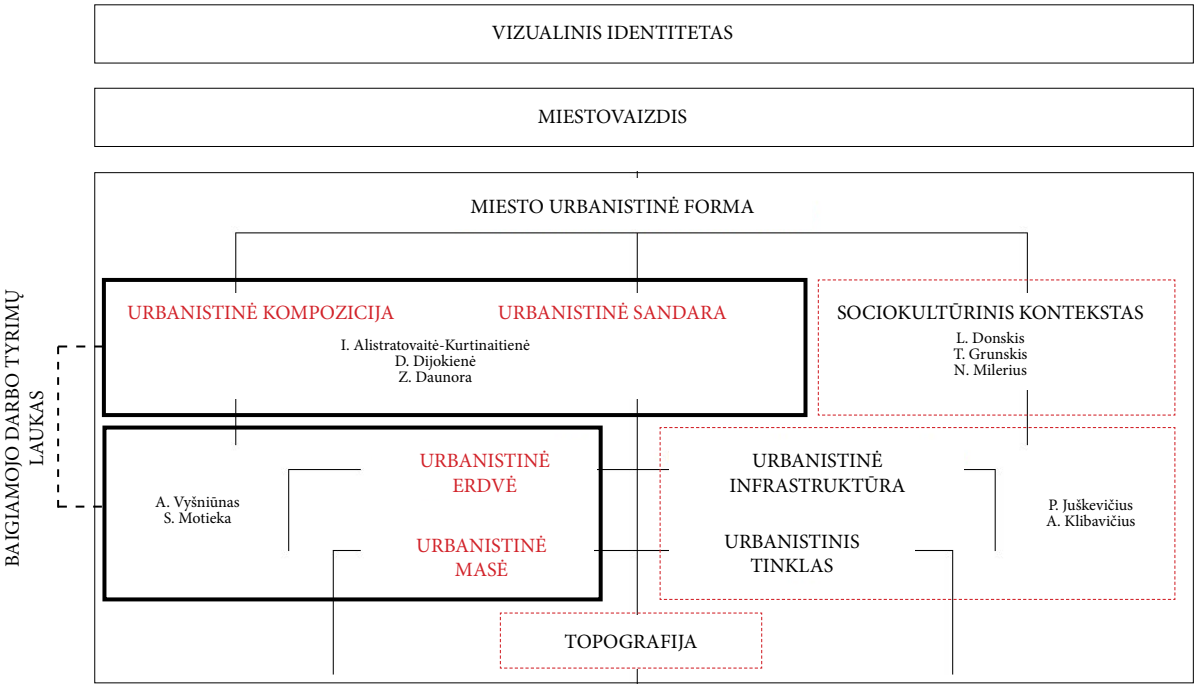
2 pav. Urbanistikos mokslo vietos sisteminėje architekto profesinėje veikloje schema (Z. Daunora 2008)

10. **Urbanistinė viešoji erdvė** – 1) nemokamai visiems gyventojams ir svečiams prieinamos fizinės erdvės, kurios sudaro vieną svarbiausių ir stabiliausių miesto struktūros elementų (P. Juškevičius. 2013. Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra: vadovėlis).
11. Sąvoka **urbanistika** dažnai painiojama su sąvoka urbanizmas, kuri apibrėžia mokslą, tiriantį urbanizacijos reiškinį, jo formas ir plėtros dėsningumus (procesus). Urbanistiką dar galima apibrėžti kaip kūrybinę-praktinę architekto urbanisto veiklos sritį, susijusią su miesto, jo struktūrinių elementų – centrų, kvartalų, pastatų kompleksų, gatvių ir aikščių – formavimo, renovacijos, modernizavimo ir regeneravimo užduotimis, siekiant estetinės, funkcinės, kultūrinės ir ekologinės aplinkos kokybės (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).

pav.) suprantama kaip profesinė erdvinių struktūrų modeliavimo ir formavimo veikla, atsiskirianti nuo miestų teritorijų planavimo problematikos[12]. Su urbanisto veikla tiesiogiai susijusio urbanistinio projektavimo[13] sąvoka – miesto ar jo dalių urbanistinės struktūros pertvarkymas ir naujų miesto dalių urbanistinės struktūros formavimas. Urbanistinis projektavimas apima ne tik bendruosius architektūrinius sprendinius (erdvinę kompoziciją), bet ir objektą supančias urbanistines viešąsias erdves. Svarbus urbanistinio projektavimo aspektas yra urbanistinę erdvę formuojančių pastatų fasadų plokštumų ir architektūrinių savybių įtakos nustatymas, pastatų vaidmens įvertinimas.

Urbanistinio projektavimo problemą nagrinėjęs urbanistas M. Carmona[14], papildė urbanistiką keliais aspektais – socialiniu, vizualiniu, funkciniu, laiko, morfologiniu suvokimu – t. y. urbanistika suprantama kaip erdvinė miesto funkcijų organizacija pagal estetinius ir vertybinius kriterijus. Vakarų Europoje vis dažniau dedamos pastangos į šį procesą įtraukti visuomenę ir skatinama ieškoti urbanistinės struktūros formavimo problemų sprendimo būdu, atitinkančių viešąjį interesą.

Miesto urbanistinio audinio tyrimuose dažnai susiduriama su sąvokų ir jų hierarchijos problemomis. Šiame darbe siūlom sąvokų (tyrimo objektų) hierarchinė struktūra (3 pav.). Ją sudaro: miesto urbanistinį audinį (jo formą) sudaro urbanistinė sandara (urbanistinė masė[16], urbanistinė erdvė[17], jungtys ir

3 pav. Sąvokų hierarchinė sistema[15]

12. Iš LR teritorijų planavimo įstatymo – **teritorijų planavimas** – pagal šio ir kitų įstatymų, taip pat jų įgyvendinamųjų teisės aktų reikalavimus vykdomas procesas, kuriuo siekiama darnaus teritorijų vystymo ir kuris apima žemės naudojimo prioritetų, aplinkosaugos, visuomenės sveikatos saugos, paveldosaugos ir kitų priemonių nustatymą, gyvenamųjų vietovių, gamybos, inžinerinės ir socialinės infrastruktūros sistemų kūrimą, sąlygų gyventojų užimtumui reguliuoti ir veiklai plėtoti sudarymą, visuomenės ir privačių interesų suderinimą;
13. **Urbanistinis projektavimas** – viena iš kertinių architektūros mokslo ir praktikos sričių, esanti tarp architektūrinio statinių projektavimo ir teritorijų (miesto, rajonų) planavimo (A. Vyšniūnas. 2013. Architektūra ir urbanistika. Sampratų ir žanrų pinklėse).
14. M. Carmona. 2003. Public Places – Urban Spaces.
15. Sudaryta, remiantis schema iš – A. Ivanauskaitė (Vėtė).2 015. Miesto urbanistinės formos samprata ir jos taikymo galimybės Lietuvoje.
16. **Urbanistinė masė** – 1) miesto struktūrinis elementas (statinys, reljefas, želdiniai) (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2004. Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu)); 2) Pastatų ir jų sklypų išsidėstymo ir dydžių gyvenvietėje modelis (R. Cowan. 20205. The Dictionary of Urbanism). Lietuvoje įprasčiau vartoti sąvoką urbanistinis audinys, tačiau terminas urbanistinė masė yra tinkamesnis nei urbanistinis audinys, kadangi masė apibūdina trijų dimensijų objektus, o audinys gali būti suprantamas tik kaip dviejų dimensijų objektas. Urbanistinė masė formuoja vizualųjį miesto urbanistinės formos – jos objektų ir jų sistemų suvokimą, urbanistines erdves ir suteikia mastelio pojūtį (A. Ivanauskaitė (Vėtė). 2015. Miesto urbanistinės formos samprata ir jos taikymo galimybės Lietuvoje).

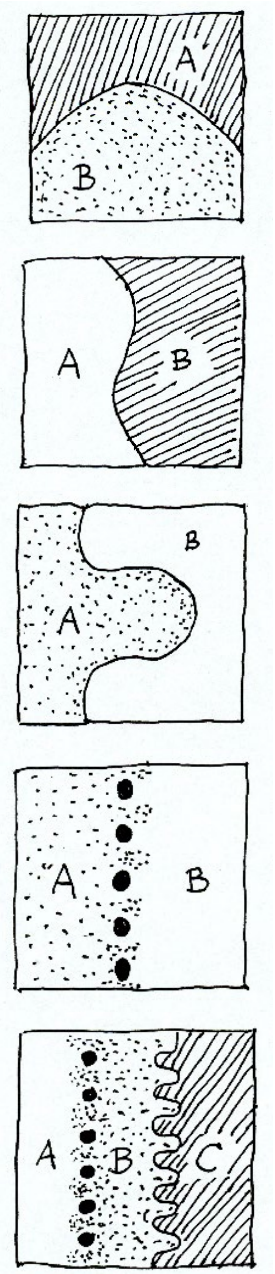
topografija), urbanistinė kompozicija[18] ir sociokultūrinis kontekstas; miestovaizdis ir vizualinis identitetas[19] yra žmogaus vizualiai ir mentaliai suvokiamas, jaučiamas miesto urbanistinės formos poveikio rezultatas.

1.2. Struktūros ir sistemos samprata mieste

Sąvokos – sistema[20] ir struktūra[21] – plačiai taikomos miesto kontekste kompoziciškai grupuojant įvairaus pobūdžio elementus. Miesto sampratų gausa plati – miestas niekuomet nepriklausė vienai sferai, todėl ir miesto sąvoka apibrėžiama įvairiai. Pavyzdžiui, istorikas L. Benevolas[22] miestą interpretuoja kaip gyvybiškai svarbų judėjimo šaltinį, kuris padeda išsaugoti ryšius tarp praeities bei ateities.

Miestas, priklausomai nuo jo užimamos vietos skirtingų elementų kompozicijoje, gali būti suvokiamas ir kaip sistema, ir kaip struktūra. Koks požiūris – sistemiškas ar struktūriškas – yra taikomas, labiausiai atsiskleidžia per regeneruojamas bei rekonstruojamas miesto dalis, kartais net per atskirus pastatus. Urbanistiniame projektavime vyrauja struktūrinių problemų sprendiniai, o urbanistiniame planavime – sisteminių (kai jis yra miesto planavimo dalis).

Struktūriniu požiūriu miestas yra sudarytas iš skirtingų sudedamųjų dalių, kurių kiekviena turi savo elementus, juos jungiančius ryšius bei supančią aplinką. Urbanistinių struktūrų yrėjas N. A. Salingarosas yra pateikęs penkis struktūrų jungimo pavyzdžius[23]. Nors pateikti besijungiančių struktūrų pavyzdžiai dvimačiai, juos nesunkiai galima suvokti ir pritaikyti miesto struktūrose (4 pav.). Jie atspindi tokias autoriaus taisykles: 1) stipriai sujungti gali būti tik to paties mastelio elementai, o gryna riba, dalijanti du rajonus mieste, yra retai pasitaikanti; 2) struktūros jungiasi per kontrastingas medžiagas arba sandūros geometriją – ribos gali atitikti viena kitą geometriškai kaip dėlionės detalė ; 3) urbanistinė sandūra turi būti panaši į pralaidžią membraną su skylėmis, leidžiančią vykti apsikeitimams arba priminti vingiuojančią upę plane; 4) struktūros jungiasi per erdvinį, užstatymo ir kt. Vertinama, ar šie

4 pav. Struktūrų jungimosi būdai: 1) per tekstūrų kontrastą; 2) per spalvos kontrastą; 3) per įsiskverbimą į vienas kitą; 4) per pralaidumą; 5) per trečią elementą (Salingaros 2008)

17. **Urbanistinė erdvė** – 1) užstatymo struktūros elementų ir gamtinių elementų (reljefo ir želdynų) ribojama trijų matmenų tuštuma, patenkanti į žmogaus regėjimo lauką ((I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2004. Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu)). 2) erdvei mieste suformuoti gali būti naudojama ir didesnė elementų įvairovė, pavyzdžiui, antropogenizuoti gamtiniai elementai (pvz., žmogaus sukurtas pylimas). Tiksliau būtų sakyti, kad urbanistinė erdvė yra formuojama iš antropogeninių, antropogenizuotų ir (arba) gamtinių elementų (A. Ivanauskaitė (Vėtė). 2015. Miesto urbanistinės formos samprata ir jos taikymo galimybės Lietuvoje).

18. **Urbanistinė kompozicija** – 1) urbanistinės formos vizualinis aspektas. Ji gali būti apibūdinama tokiais terminais, kaip: ašys, ritmas, mastelis, simetrija (R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism); 2) miesto kompozicija siejasi su miesto kaip meninės kūrybos objekto koncepcija (T. Grunskis. 2010. Miesto kompozicijos sampratos klausimu); 3) miesto kompozicinės struktūros elementų išsidėstymas, jų tarpusavio ryšys ir santykis su visuma (V. Jurkštas. Vilniaus senamiesčio tūrine-erdvine kompozicija. 1977). Urbanistinė kompozicija gali būti vienas iš matmenų vertinant urbanistinės formos menines vertes ir unikalumą (A. Ivanauskaitė (Vėtė). 2015. Miesto urbanistinės formos samprata ir jos taikymo galimybės Lietuvoje).

19. **Vizualinis identitetas** – saugotina kitur nepasikartojanti istoriškai susiformavusi ar suformuota miesto gamtinių ir antropogeninių elementų visuma, kurianti vietovės individualų įvaizdį (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).

20. **Sistema** – (gr. systēma - sandara; junginys): 1. planingas, taisyklingas išdėstymas, sutvarkymas, organizacija; 2. sutvarkytas teiginių, pažiūrų rinkinys, sudarantis vientisą teoriją (Tarptautinių žodžių žodynas 1985).

21. **Sruktūra** – (lot. structura): 1. daikto dalių tarpusavio išsidėstymas ir ryšys; sandara; 2. objekto arba reiškinių sistemos sandara, atsieta nuo jų kilmės, funkcijų, elementų, požymių (Tarptautinių žodžių žodynas 1985).

22. L. Benevolo. 1998. Europos miesto istorija. 1998.

23. N. A. Salingaros. 2008. Principles of Urban Structure.

sluoksniai pakankamai išpildyti, ar juos jungia kompoziciniai ryšiai. Urbanistinio audinio tyrinėtoja I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė[24] miestą struktūrizuoja atsižvelgiant į lygmenį: 1) **miestas** (urbanizuota miesto teritorija, į kurią be urbanistinių elementų įeina gamtiniai, ir tų elementų visuma formuoja tam tikrą morfologinę struktūrą mieste); 2) **rajonas** (struktūrinis miesto vienetas – tam tikro dydžio, funkcinės charakteristikos miesto dalis, besiskirianti tiek techninių, tiek gamtinių elementų sudėtimi. Svarbiausias – istorinis centras (visi kiti rajonai eiliniai, sudarantys kontaktinę zoną svarbiausiam miesto rajonui); 3) **kvartalas** (miesto rajono struktūrinis vienetas – tūrinė erdvinė objektų (pastato, statinio, komplekso ir kt.) kompozicija miesto struktūros vienete (sklypo, kvartalo, jų grupės ir pan.); 4) **sklypas** (struktūrinė miesto, rajono ar kvartalo dalis). Pagal urbanistą K. Lynčą, dauguma žmonių suvokia miestą kaip struktūrą, susidedančią iš atskirų rajonų. Rajonai yra formuojami mazgų, apibrėžti kraštinėmis, kertami trasų ir nusėti orientyrais[25]. Visi šie elementai sąveikauja tarpusavyje ir veikia kompleksiškai.

Urbanistiniuose planuose miestas suvokiamas kaip sistema (urbanistiniuose projektuose – struktūra, kuri yra sistemos realizavimo priemonė). Miestą (kaip struktūrą) sudaro elementai (rajonai, kompleksai ar kiti teritoriniai vienetai), ryšiai tarp jų (srautai, jungtys) ir elementus supanti aplinka – antropogeninė ir natūrali, kuri yra planuojama strateginiame miesto kūrimo lygmenyje. Miesto sistemai būdingas hierarchiškumas: keičiant detalumo lygį, miesto sistemos dalis gali virsti į struktūrą, kurią galima projektuoti arba atvirkščiai – miestas gali tapti didesnės sistemos dalimi. Struktūra yra viena iš esminių sistemos savybių, kurios pagrindu galima spręsti apie sistemos stabilumą ir kokybę. Nuo strateginio lygio iki miesto struktūros fizinių parametrų svarbu miestą formuoti taip, kad būtų kuo geriau atkurtas žmogaus psichologinis ryšys su aplinka – pradedant nuo paprasčiausios gatvės erdvės formavimo. Dėl šių sudedamųjų dalių visumos, suvokiamas tam tikras išskirtinis miesto vizualinis identitetas.

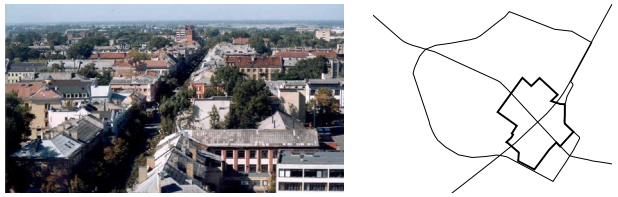
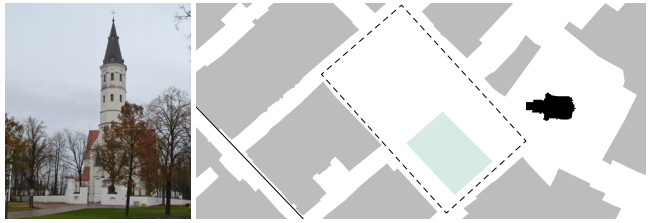
1.3. Miesto struktūros analizės metodai

Miestų struktūros plačiai nagrinėjamos urbanistikos teorijose. Viena iš jų plačiai tyrinėjama urbanisto K. Lynčo[25] sritis, kurioje jis, keldamas klausimą, kaip individai suvokia ir juda miestuose, sukūrė miesto struktūros kompozicijos vertinimo metodiką, pagrįstą subjektyviu suvokimu. Ši metodika apbūdinamas kaip daiktiniais, suvokiamais objektais apsiribojantis tyrimas, neatmetantis tokių veiksnių, kaip socialinės vietos reikšmės, jos funkcijų, istorijos ir net pavadinimo, kadangi žmonės miesto erdvę suvokia pastoviu, nuspėjamu būdu: pasamonėje formuodami mintinius žemėlapius[26], kurie visada susideda iš penkių elementų – kelių, ribų, mazgų, orientyrų, rajonų, diferencijuojamų pagal psichologinio įtaigumo stiprumą.

Šį metodą galima taikyti tiek nagrinėjant visą miestą, tiek atskiras jo dalis (šiuo atveju – Šiaulių centrinę miesto dalį). Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros elementai pateikti 2 lentelėje (pagal K. Lynčą[25]).

24. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2004. Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu).
25. K. Lynch. 1959. The Image of the City.
26. Angl. mental maps

2 lentelė. Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros elementai (pagal K. Lynčą[25])

ELEMENTAS	PAVYZDYS/SCHEMA	APRAŠAS
KELIAS (*angl. path*) Gali būti kanalas, takas, kelias, gatvė, alėja, bėgiai, kuriais žmogus įprastai juda ir suvokia miestą ar atskiras jo dalis.	 5 pav. Tilžės gatvė	Šiaulių mieste kaip pagrindinis kelias (gatvė)/kryptis (funkciškai ir kompoziciškai), kuria važiuoja/eina žmogus ir pagal kurią orientuojasi mieste išskiriama Tilžės gatvė, kurianti mieste scenarijus, apžvalgos taškus bei judėjimo eigą.
RIBA (*angl. edge*) Linijinis elementas, kurio stebėtojas nesuvokia kaip judėjimo kanalo. Tai yra barjeras tarp erdvių: krantai, kertančios gatvės, užstatytų teritorijų ribos. Šie elementai padeda intuityviai skirstyti erdves į atskiras dalis.	 6 pav. Geležinkelio linija	Šiaulių mieste kaip riba išskiriama geležinkelio linija, kuri atriboja miesto centrinę dalį, su ją kertančiais keliais (gatvėmis) sukuria mazgus bei atriboja skirtingus miesto rajonus, kuriuos sąmoningai suvokia žmogus. Ribos mieste yra miesto prieigų sistemos dalis.
RAJONAS (*angl. district*) Miesto dalis, suvokiama dviejų dimensijų kategorijoje. Žmogus geba suvokti „patekimą į jas" ir „išėjimą iš jų". Rajonai pasižymi savitu charakteriu, tik jiems būdingais elementais. Rajonai suvokiami iš vidaus, o per tam tikrus urbanistinius – architektūrinius elementus gali būti identifikuojami ir iš išorės.	 7 pav. Senamiestis – miesto centras	Šiaulių mieste kaip rajonas aiškiai identifikuojama miesto centrinė dalis, apribota geležinkelio linijomis ir pagrindinių gatvių, išsiskirianti senąja miesto dalimi bei perimetriniu istoriniu užstatymu. Taip pat galima išskirti istorinius priemesčius – Kalnelio rajoną ir Elnio fabriko teritoriją.
MAZGAS (*angl. node*) Mazgas yra santykinai nedidelė urbanistinės struktūros dalis, tačiau strategiškai itin svarbi suvokėjui – takų sankirtos ar susiliejimo taškai, pakilimas nuo vienos struktūros prie kitos, taip pat taškai, kuriuose susitelkia viešieji interesai. Tam tikrais atvejais mazgas gali būti dominuojantis urbanistinės struktūros elementas.	 8 pav. Priskėlimo aikštės mazgas	Šiaulių mieste kaip mazgą galima išskirti Prisikėlimo aikštę – dominuojantį ir pagrindinį urbanistinės struktūros elementą.
ORIENTYRAS (*angl. landmark*) Taškinis urbanistinės struktūros lokalus arba bendramiestinis elementas – išskirtinis pastatas, ženklas, paminklas, gamtinis elementas – padedantis žmonėms orientuotis. Lokalūs orientyrai suvokiami tik tam tikroje teritorijoje – pvz. išskirtinis pastato elementas, palaikantis vietos identitetą, papildantis miesto vaizdinį žmogaus sąmonėje. Orientyrai gali būti bendri visam miestui, matomi išdaugelio taškų, arba vietiniai elementai matomi iš tam tikrų taškų.	 9 pav. Šiaulių katedra	Šiaulių mieste kaip pagrindinis orientyras išskiriama Šiaulių katedra, papildanti pagrindinį miesto urbanistinės struktūros mazgą – Prisikėlimo aikštę .

Tyrime akcentuojama miesto vizualinio identiteto sąvoka (kaip miesto kokybės vertinimo kriterijus). Ši metodika buvo tvirtas pagrindas kitiems tolimesniems urbanistikos tyrimams. Lietuvoje ši metodika buvo sėkmingai pritaikyta sprendžiant aukštuminių pastatų reglamentavimą atliekant Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų") studiją[27].

Kiekvienas miestas turi savo unikalų vizualinį identitetą (tačiau dažnu atveju jis nėra išryškintas), kuris tapatinamas su įvaizdžio sąvoka. Identiteto kūrimui didelę reikšmę turi miesto ir miesto centrinės dalies bei senamiesčio prieigos. Miesto urbanistinės struktūros kokybė lemia miesto identiteto kokybę. Aiški miesto struktūra yra tada, kai rajonai, dominantės[28] ir trasos yra lengvai identifikuojami ir sugrupuojami į vieną struktūrą. Visi penki minėti urbanisto K. Lynčo elementai kartu sudaro miesto sistemą arba atskiras struktūras. Miesto prieigas galima suvokti trejopai – kaip ribą, mazgą, orientyrą atskirai arba kartu šių elementų kompoziciją. Ribos – prioretinio svarbumo veiksnys. Pagal tai identifikuojami skirtingos hierarchijos mazgai ir jų akcentai bei dominantės.

Anksčiau minėta Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų") studija padeda suvokti prieigų hierarchiją ir reikšmę[27]. Tokie objektai kaip, oro uostai, geležinkelio stotys, autobusų stotys, pagrindinių gatvių sankryžų mazgai yra ypač svarbūs formuojant miesto įvaizdžio programas. Studijoje pirmiausia išaiškintos tokios sąvokos, kaip miesto prieigos, patekimas į miestą[29]. Čia svarbios dvi ribos – kompaktiškai užstatyta miesto teritorija[30], įvažiavimas į miestą[31], istorinis miesto centras, įvažiavimo į miestą įvaizdžio mazgas[32], įvažiavimo į miestą trasa[33] bei patikslinta plačiai vartojama miesto vartų sąvoka.

Patekimo į miestą mazgai grupuojami pagal pobūdį: 1) centralizuotas patekimas (pvz., oro uostas); 2) keliai; 3) geležinkelis), hierarchinę svarbą (pagal srauto dydį, susisiekimo greitį, vaizdo estetiką) bei teritorijos urbanizavimo laipsnį (nuo to priklauso pasirenkamos mazgo formavimo priemonės).

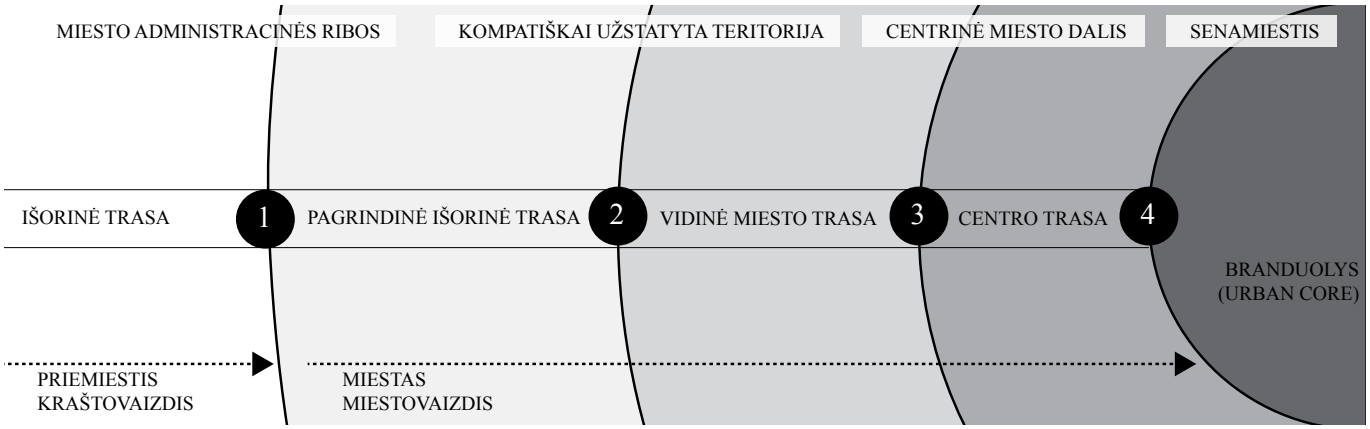
Įvažiavimo į miestą mazgus grupuoti padeda ir suformuotos sąvokos vizualinis identitetas ir vizualinio sektoriaus zona[34]. Tai teritorija, suvokiama iš vidaus, pasirinkus svarbus atskaitos taškus. Architektas Z. J. Daunora pabrėžia, kad kultūros paveldo apsaugos ir miesto vizualinio identiteto klausimai nebūtinai yra tapatūs, nes vizualinį miesto identitetą kuria tiek istorinės miesto dalys, tiek ir nauji objektai kartu su gamtine aplinka. Tam svarbu nustatyti vizualinio dominavimo ribą[35] (apribojančią vizualinio sektoriaus zoną), už kurios visi struktūriniai teritorijos elementai suvokiami kaip esantys vienoje plokštumoje[36]. Miesto prieigų urbanistinio formavimo studija pritaikyta Šiaulių miestui (10 pav.).

27. A. Vyšniūnas ir kt. 2003. Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų") studija.
28. **Dominantė** – miesto kompozicinės struktūros elementas: 1) pastatas, pastatų kompleksas ar statinys, išsiskiriantis iš jį supančių elementų aukščiu arba tūriu (vertinant kvartalo arba kvartalų grupes lygmeniu); 2) vizualiai atskira urbanistinės erdvės dalis arba viešųjų erdvių tinklo struktūros elementas, kurio apskaičiuota pasiekiamumo verte yra aukštesnė, palyginti su kitais elementais. Vertikali dominantė- pastatas, kuris yra ne mažiau kaip du kartus aukštesnis, palyginti su užstatymo foniniu aukščiu. Horizontali dominantė - išraiškingas pastatas, pastatų kompleksas ar statinys, kurio pagrindinis ar kitas gerai matomas fasadas išsiskiria iš esamo užstatymo (J. Bučys. 2013. Miesto lokalių centrų funkcinės ir kompozicinės struktūrų sąveika).
29.-33. **Patekimas į miestą** – bet koks miesto juridinės arba struktūrinės ribos įveikimas, nepriklausomai nuo patekimo į miestą būdo. **Kompaktiškai užstatyta miesto teritorija** – suprantama kaip aktyviausios žmogaus statybinės veiklos urbanizuota teritorija. **Įvažiavimas į miestą** – antžeminis patekimo į miestą būdas (keliais, geležinkeliu). **Įvažiavimo į miestą įvaizdžio mazgas** – traktuojamas kaip patekimo į miestą trasos susikirtimas su miesto struktūrinėmis zonomis. **Įvažiavimo į miestą trasa** – kryptys, jungiančios išorinio įvaizdžio mazgus (A. Vyšniūnas ir kt. 2003. Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų") studija).
34. **Vizualinio sektoriaus zona** – saugotina kitur nepasikartojanti istoriškai susiformavusi ar suformuota miesto gamtinių ir antropogeninių elementų visuma, kurianti vietovės individualų įvaizdį (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).
35. **Vizualinio dominavimo riba** – atstumas, už kurio visi struktūriniai elementai suvokiami kaip esantys vienoje plokštumoje (Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai).
36. Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai.

10 pav. Šiaulių miesto prieigos

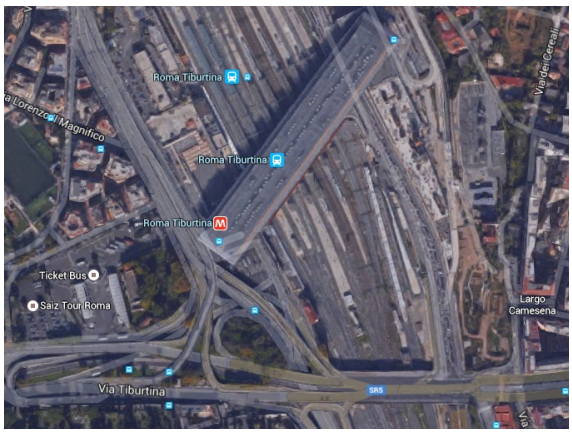
Šiaulių mieste išorinio įvaizdžio mazgai (tiek su adminstracinės zonos riba, tiek su kompaktiškai užstatytos teritorijos riba) yra atitolę nuo miesto centrinės dalies ir vidinių įvaizdžio mazgų (šie mazgai patenka į vizualinio sektoriaus zoną). Šio baigiamojo darbo objektas – pirmas ir antras vidinio įvaizdžio mazgai, kuriems keliami aukšti meniniai reikalavimai (11 pav.).

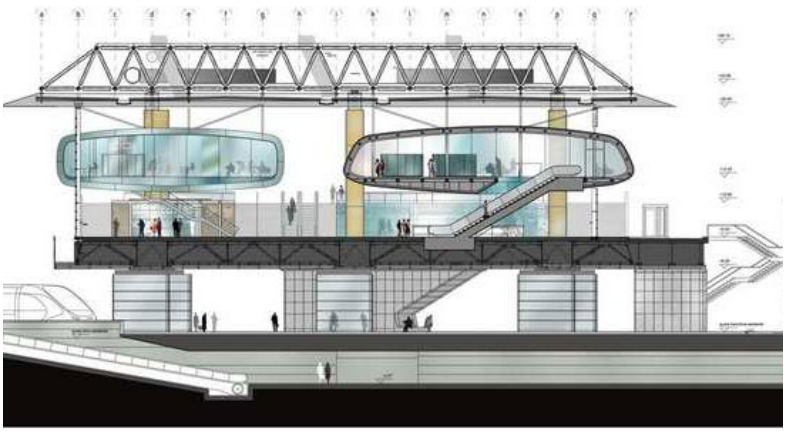
11 pav. Įvažiavimo į miestą įvaizdžio mazgų hierarchija ir jų įprasminimo priemonės:
1 – pirmas išorinio įvaizdžio mazgas. Įprasminimo priemonės – ženklai dizaino akcentai; 2 – antras išorinio įvaizdžio mazgas. Įprasminimo priemonės – architektūrinis ar inžinerinis objektas; 3 – pirmas vidinio įvaizdžio mazgas. Įprasminimo priemonės – architektūrinis ar inžinerinis objektas; 4 – antras vidinio įvaizdžio mazgas. Įprasminimo priemonės – architektūrinis ar inžinerinis objektas, kuriam keliami ypač aukšti meniniai reikalavimai.

Pagal miestų struktūros tyrėjo K. Lynčo teoriją, teritorijos ribas aiškiausias apibrėžia vienas iš linijinių elementų – geležinkelio linija, todėl kaip aiškius prieigų mazgus (rajonų, centrinių dalių) galima išskirti stočių architektūrinius kompleksų projektus.

Vienas jų – Tiburtinos geležinkelio stoties regeneracijos projektas Romoje[37] (12–13 pav.). Projekte kuriama daug įvairios konfigūracijos urbanistinių erdvių sujungiančių rytų-vakarų ir šiaurės-pietų kryptimis organizuojamas ašis. Geležinkelio stoties terminalas integruojamas į šią urbanistinių erdvių sistemą, o greta jo formuojama urbanistinė viešoji erdvė – aikštė. Patekimas į terminalą organizuojamas keliais lygiais. Dėl naujo stoties terminalo koncepcijos sprendinio tobulėja ir urbanistinis miesto audinys – sujungiami viena nuo kito traukinių trasomis atskirti rajonai – Nomentano ir Tiburtina.

12 pav. Tiburtinos geležinkelio stoties vaizdas plane (ABDR Architects 2011)

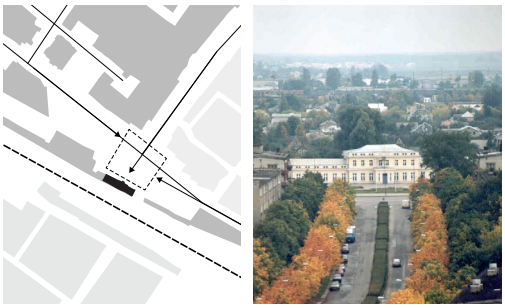
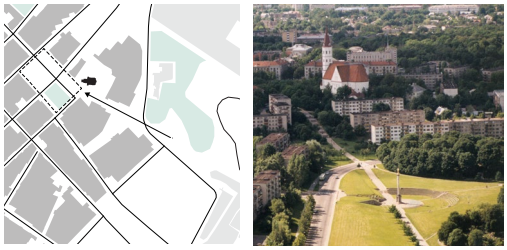
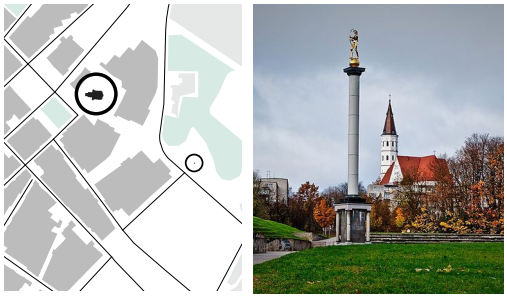

13 pav. Tiburtinos geležinkelio stoties pjūvis (ABDR Architects 2011)

37. Architektų grupė – P. Desideri, ABDR Architetti Associati. Daugiau apie objektą: http://www.mimoa.eu/projects/Italy/Rome/Stazione%20Tiburtina/?abvar4&utm_expid=3171585-1.VdIzkDV7RJei7fxZTD8QLQ.4&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.lt%2F

Panašų į urbanisto K. Lynčo miesto suvokimo metodą siūlo ir N. A. Salingarosas[38], kurio įžvalgos padeda analizuoti urbanistinių kompleksų struktūrą. Išskiriami trys urbanistinio tinklo mieste elementai (3 lentelė):

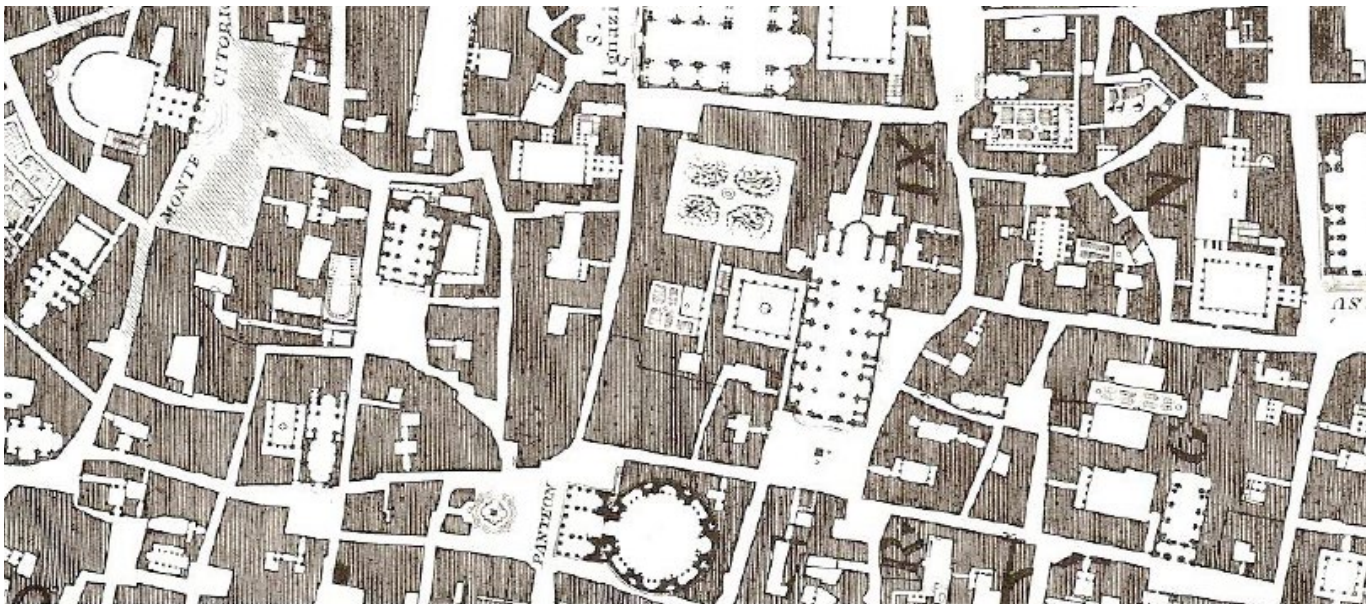
3 lentelė. Šiaulių miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros elementai (pagal N.A.Salingarosą[38])

ELEMENTAS	APRAŠAS	PAVYZDYS
MAZGAS *(angl. node)*	Mazgai yra traukos taškai (centrai), kur koncentruojasi žmogaus polifunkcinė veikla. Mazgų tankumas ir skirtingumas nulemia takų funkcionavimą. Tokie mazgai turi būti kokybiškai architektūriškai urbanistiškai suformuoti, vengiama monofunkciškumo arba panašių funkcijų, kai tam tikras centras veikia ribotu laiku. Svarbus ir atstumas tarp centrų, jis jungiamas takais (pėsčiųjų ir transporto). Per didelė funkcijų koncentracija viename mazge ir nepakankama mazgų diferenciacija sužaloja urbanistinę struktūrą. Per didelė mazgų koncentracija veda į transporto susisiekimo problemas, vienoda funkcija lemia jos naudojimą tik tam tikru paros metu ir teritorijos ištuštėjimą kitu metu (svarbus aspektas nagrinėjant miestų prieigų raišką).	Šiaulių mieste tokio mazgo pavyzdys gali būti geležinkelio stotis (pastatas, aikštė prieš jį ir prieigos). Problemos – viena funkcija, jungčių vystymas. 14 pav. Geležinkelio stoties mazgas
JUNGTIS *(angl. connection)*	Tai ryšys tarp dviejų vienas kitą papildančių mazgų. Efektyviausios trumpos ir tiesios jungtys, aiškiais formantais ir vizualiais orientyrais. Didelis kiekis skirtingo rango jungčių suteikia miestui tolygią cirkuliaciją. Sėkmingos jungtys tampa tada, kai jomis išsprendžiami sunkiai įveikiami barjerai. Įvairios hierarchijos jungtys palaiko miesto gyvybingumą, o pačios jungtys gali būti vizualinės, struktūrinės, funkcinės ir kt. Kiekvienoje struktūroje turi būti tai, ko reikia žmogui – gyvenamosios, rekreacinės zonos, kultūriniai ir komerciniai viešos traukos objektai, darbo vietos, lavinimo įstaigos. Šios jungtys turi būti stipriausios, trumpiausios.	Šiaulių miestas pasižymi neišvystytomis jungtimis. Viena jų – jungtis tarp Prisikėlimo aikštės ir Saulės laikrodžio amfiteatro bei Talkšos ežero. 15 pav. Jungtis tarp Saulės laikrodžio ir Prisikėlimo aikštės bei Katedros
HIERARCHIJA *(angl. hierarchy)*	Urbanistinis tinklas savaime organizuoja skirtingo lygmens jungčių seką. Tai sudaro griežtą tvarką: nuo žemiausio lygmens jungčių (pėsčiųjų judėjimo trasos) didėjančia tvarka iki aukščiausio lygmens jungčių. Vidinės struktūros jungtys tarp mazgų turi būti stipresnės už jungtis su išoriniais mazgais. Pagal hierarchiją galima išskirti miesto centrą ar centrus bei pacentrius, sukurti dominančių tinklą ir kt.	 16 pav. Dominančių hierarchija

38. N. A. Salingaros. 2008. Principles of Urban Structure.

Remiantis N. Salingaroso metodika, urbanistiniame planavime urbanistinės struktūros pagrindas yra jungiamieji procesai – jungtys, o urbanistinis planavimas yra sėkmingiausias, kai sukuriama pakankamą kiekį jungčių tarp žmogaus veiklos mazgų. Tai ne tik funkcinės jungtys, kurios tampa urbanistinio planavimo pagrindu, bet ir vizualinės, struktūrinės ir kt. jungtys.

Urbanistas R. Trancikas[39] miesto urbanistinę struktūrą nagrinėja remdamasis keliomis teorijomis – 1) **masės ir erdvės**[40] – visi mieste (miesto dalyje) esantys pastatai suvokiami kaip vientisos masės, o visa, kas yra tarp masių – atviros miesto erdvės. Nagrinėjant urbanistinių masių charakterį, formas, suskaidymą galimą lengviau suvokti ir vertinti nagrinėjamos teritorijos morfologiją, o skirtingi erdvių ilgio, pločio, aukščio parametrai, tarpusavio jungtys charakterizuoja miestą, kuria hierarchinę erdvių sistemą, dažnai prisideda ir prie teritorijos identiteto formavimo. Remiantis šiais metodais, galima rengti teritorijų vystymo konceptualius pasiūlymus, pasitelkiant erdviniais parametrais, tūrių ir erdvių santykiai. Ryškus istorinis pavyzdys – Giambatista Nolli Romos planas (21 pav.). Jame miestas vaizduojamas kaip erdvių visuma skirtų viešam sektoriui (šviesūs plotai, o juodai užtušuotos privačių pastatų masės); 2) **jungčių**[41] – teorija kyla iš „linijų“, jungiančių vieną elementą su kitu, siejančių skirtingas miesto dalis tarpusavyje. Šios linijos yra formuojamos gatvių, pėsčiųjų takų, linijiškų atvirų erdvių. Norint pritaikyti šią teoriją, reikia organizuoti jungčių sistemą, kuri padėtų valdyti erdvių struktūrą; 3) **vietų**[42] – urbanistinės struktūros supratime prijungiamas kultūrinis, istorinis ir gamtinis kontekstas, nes kiekviena vieta yra unikali dėl jos aplinkos charakterio, susidedančio iš pačios urbanistinės masės, jos formos, medžiagiškumo, spalvos bei kultūrinių asociacijų. Kontekstualumas architektūroje yra plačiai analizuojama tema, kurią suprasti padeda istorinės ir kitokios analizės bei visuomenės poreikių žinojimas.

17 pav. Masės ir erdvės teorija. Giambattista Nolli. Romos žemėlapis, 1748m.

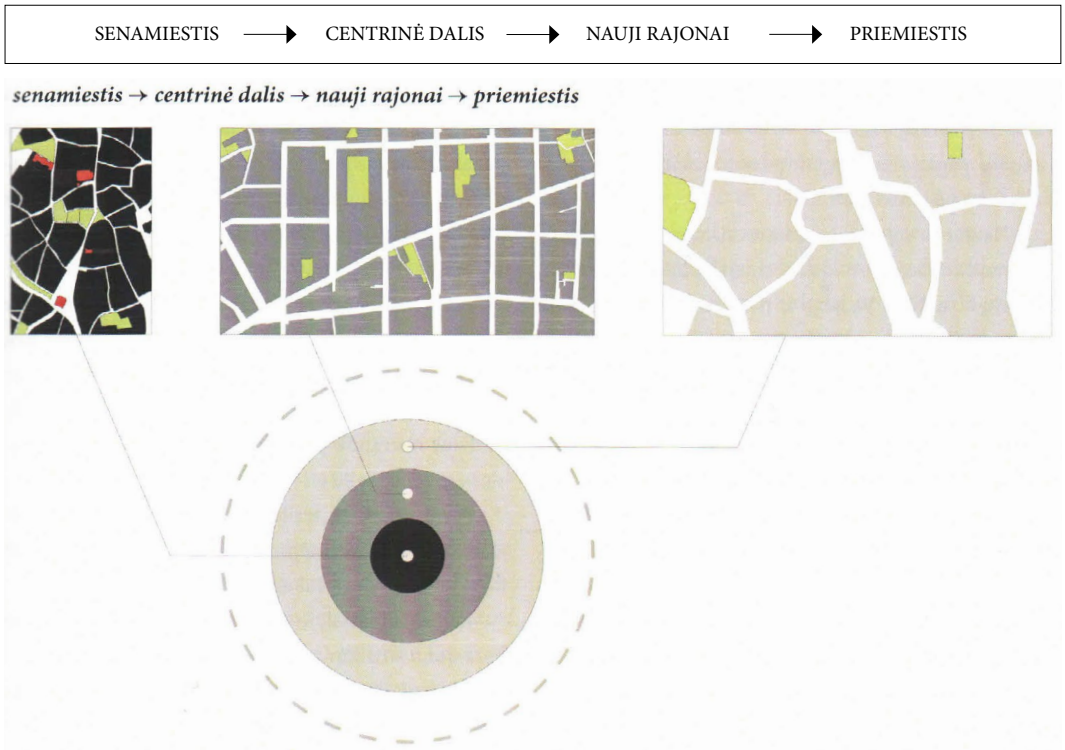
39. Knyga R. Trancik. 1986. Finding Lost space. (Dingusios erdvės paieška).
40. Angl. figure and ground theory
41. Angl. linkage theory
42. Angl. place theory

Taip pat R. Trancikas[43] kritikuoja miesto planavimą dviejų dimensijų žemės naudojimo planuose ir teigia, kad formuojant miestą yra svarbu suvokti trijų dimensijų erdvę ir jos elementų tarpusavio ryšius. Siekiant kokybiškai rekonstruoti miesto struktūrą, pravartu pažvelgti į tradicinio miesto struktūros principus: analizuoti kaip formuojamos erdvės tarp pastatų ir kaip jos jungiamos tarpusavyje.

1.4. Miesto centrinė dalis ir istorinis branduolys

Miesto centrinės dalis gali būti suvokiama dvejopai: viena vertus – kaip sistema, susidedanti iš elementų, kita vertus – kaip struktūra, kurios elementai jau yra projektuojami, atsižvelgiant į konteksto problematiką. Bet kuriuo atveju miesto centrinė dalis turėtų tinkamai reprezentuoti miestą, o ribos bei vidinė kokybė (užstatymo foninis aukštis[44], intensyvumas, užstatymo fizinė būklė, dominančių ir akcentų sklaida, vizualinis užbaigtumas bei urbanistinių viešųjų erdvių sistema) aiškiai atsiskirti nuo periferinių miesto zonų. Taip išryškinant vertingąsias vietovės ypatybes ir aiškiai apsibrėžiant urbanistinio paveldo teritorijas.

Daugelis Europos miestų vystėsi nuo istorinio branduolio pagal spindulinę struktūrą. Pagal istorinės raidos ypatumus, užstatymo intensyvumą dažniausiai išskiriamas miestų istorinis branduolys, centrinė dalis (rajonas) ir (istoriniai) priemiesčiai (18 pav.).

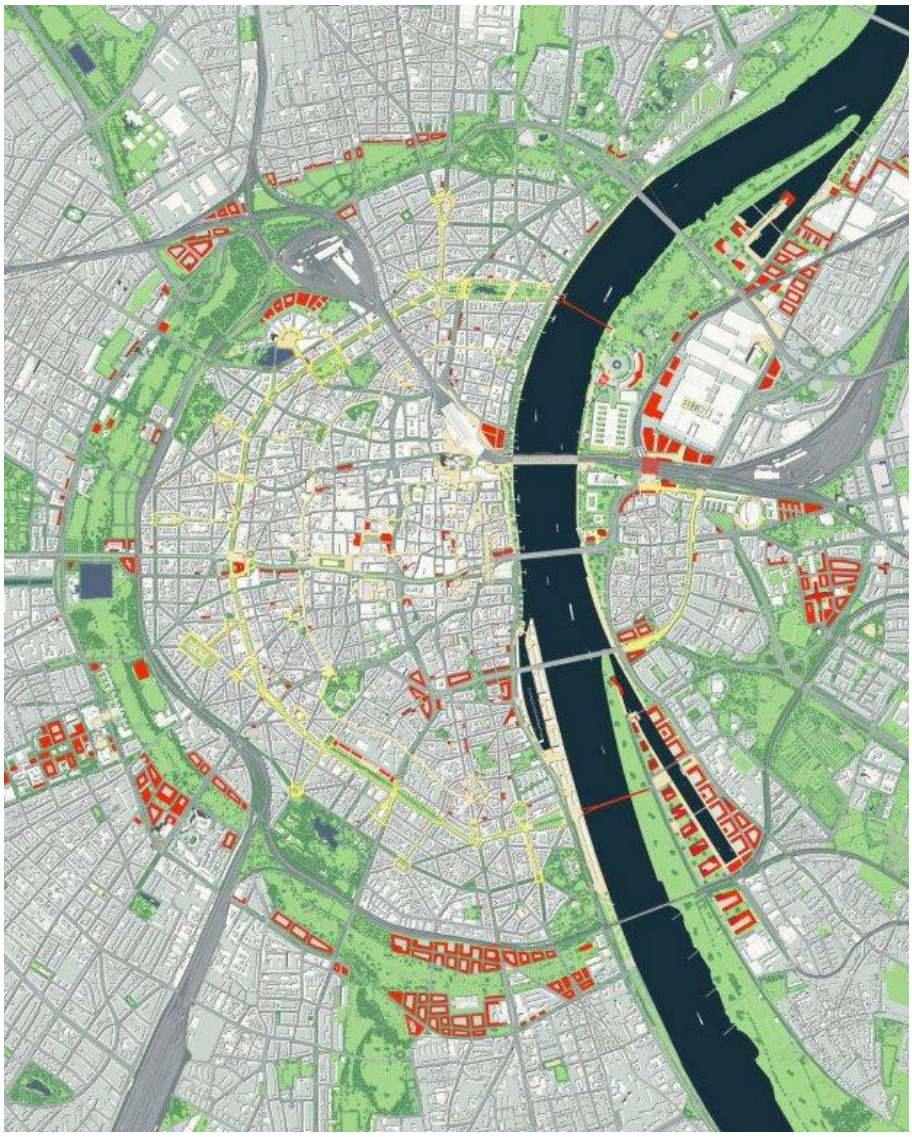
18 pav. Miesto dalių hierarchija plane ir atskirų dalių galima struktūra (atskirų dalių struktūrai iliustruoti pateikti Vilniaus miesto fragmentai) (Alistratovaitė-Kurtinaitienė 2015)[45]

43. R. Trancik. 1986. Finding Lost space.
44. **Užstatymo foninis aukštis** – vidutinis užstatymo esamas arba perspektyvinis miesto dalies ar kvartalo užstatymo aukštingumas, išreikštas metrais nuo žemės paviršiaus iki pastatų karnizo, viršūnės ar kt.(Z. Daunora ir kt. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai. 2004).
45.I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2015. Aikštė kaip urbanistinės erdvės tipas. Tarp socialinės funkcijos ir erdvinių dimensijų.

Priemiesčių susikirtimo su centrine dalimi mazgai dažnai tampa miesto išskirtiniais mazgais (prieigomis), kurie suvokiami kaip vartai į intensyvesnio (kokybiškesnio) miesto užstatymą. Miesto branduolių ir istorinių priemesčių struktūrų ryšį nagrinėjo urbanistė D. Dijokienė[46]. Europos miestų istorinių branduolių aiškių ribų susiformavimą lemdavo istorinė miesto vystymosi raida, geografinė miesto situacija. Miestai, norėdami apsiginti nuo priešų užpuolimų, statėsi gynybines sienas, kurios lemdavo koncentruotą užstatymą miesto ribose. Istorinių miesto dalių ribos nustatomos atsižvelgiant į teritorijos plano urbanistinės (užstatymo ir tūrinės erdvinės) kompozicijos ypatumus.

Urbanistės D. Dijokienės siūloma tokia istorinės dalies samprata: 1) **istorinis centras**, arba **senamiestis** – seniausia istorinio miesto vieta; 2) **istorinis miesto branduolys** – brandžiausia urbanistikos ir architektūros požiūriais istorinio miesto ir senamiesčio dalis; 3) **istoriniai priemiesčiai** – tos istorinio miesto teritorijos, kurios savo kilmės pradžioje buvo priemiesčiai.

Miestams, turintiems istoriškai susformavusias vertingas centrines dalis (istorinius branduolius) be gynybinių sienų, dažnai sunkiau identifiuoti vertinimo kriterijus, pagal kuriuos būtų nustatomos ribos. Centrinės miesto dalies ribų identifikacijai galėtų padėti miestų struktūros tyrėjo K. Lynčo[47] teorija, kurioje jis aiškina, kad teritorijos ribas aiškiausias apibrėžia tokie linijiniai elementai kaip geležinkelis, „žalioji juosta“, kurie gali būti tiek gamtiniai, tiek antropogeniniai. Šį aiškų ribos suvokimą iliustruoja Kelno miestas Vokietijoje, kur aiškiai urbanistinių viešųjų erdvių juosta atskiriamas miesto centras nuo periferinio užstatymo (19 pav.), nepamirštant sukurti skersinius ryšius, jungiančius abi miesto dalis. Kitas tokios išraiškingas ribos pavyzdys – geležinkelio linija Šiaulių mieste. Nutiesta

19 pav. Kelno miesto centrinės dalies riba – išvystyta viešųjų urbanistinių erdvių sistema

46. D. Dijokienė. 2009. Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas.
47. K. Lynch. 1960. The Image of the City.

geležinkelio linija buvusią vientisą struktūrą padalijo į dvi atskiras dalis bei nutraukė fizinius ryšius. Tokia teritorija tampa nepatraukli infrastruktūros zona. Vis dėlto, nors tokie infrastruktūros elementai, kaip geležinkelio linijos ar magistralės per miestus, formuoja negatyvius barjerus – tiek fiziškai, tiek vizualiai – sustabdomas judėjimo lengvumas iš vienos vietos į kitą, dažnai sutrikdomi ir vizualiniai ryšiai, žmonių sukurtos ribos gali įgyti ir teigiamą aspektą, kai atkuriami judėjimo ryšiai. Tokia riba gali formuoti naujus vietos bruožus, kurti jos tapatumą.

Iš vienos pusės, neigiamą geležinkelio linijos poveikį patiria ir Šiaulių miesto centrinė dalis, iš kitos – miestas nebando išnaudoti šios vietos potencialo ir įtraukti į miesto aktyvų gyvenimą. Galima teigti, kad jei miesto centrinės dalies ribos neformuoja reikšminga gamtinė aplinka ar infrastruktūros elementai, ji tampa sunkiai suvokiama.

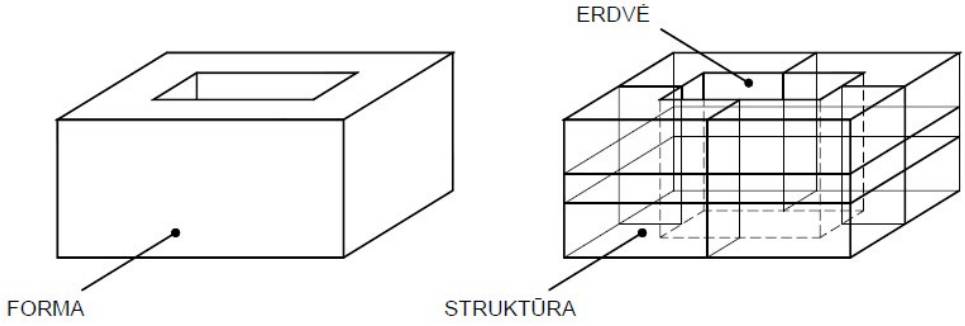
Anksčiau miesto centro riba buvo suvokiama aiškiau (dėl gynybinės sienos), dabar ji vis dažniau tampa tik menama. Vienas iš būdų ją fiksuoti – kokybiški urbanistiniai kompleksai[48], aukštybinių pastatų branduoliai bei vertikalios dominantės (vertikalės)[49]. Teritoriniu požiūriu centrinė miesto dalis gali būti skaidoma ir į smulkesnes dalis, besiskiriančias miestovaizdžiais. Miestovaizdžiai skiriasi užstatymo laiku, užstatymo morfologiniu tipu (morfotipu)[50], trasų struktūra. Fizinės miestovaizdžius apibūdinančios savybės priklauso nuo daugybės komponentų: tekstūros, erdvės, formos, detalių, simbolių, užstatymo tipo, funkcijų, veiklų, gyventojų, priežiūros lygio, reljefo. Dažniausiai egzistuoja keletas komponentų, stipriausiai nusakančių miestovaizdžio savitumą kontekste. Miestovaizdžio patrauklumas priklauso nuo urbanistinio išbaigtumo. Urbanistinės struktūros vertė nustatoma pagal kriterijus[51]: 1) Urbanistinės struktūros formavimosi ypatybės: atsiradimo/suplanavimo laikas, autorius (jeigu yra), teritorijos apstatymo laikas, teritorijos įtraukimo į miesto žemes metai; 2) Pirminės struktūros raiškumas, savitumas, įvairovė: išlikę vertingi elementai, planinės strukturos savitumas, erdvinės struktūros kompozicinis raiškumas; 3) Šiandieninės struktūros autentiškumas: struktūros stabilumas, išlikę vertingi elementai, deformacijų pobūdis ir mastas; kitų kultūros vertybių (archeologijos, istorijos, architektūros, dailės ir kt.) gausa.

Norint identifikuoti vertingą miesto istorinį branduolį, svarbu atlikus istorinę analizę, kuria remiantis galima lengviau įvardyti teritorijos ribas, nes, pasak miestų struktūros tyrėjo K. Lynčo, jeigu istorinių ženklų urbanistinėje struktūroje lieka per mažai, yra pavojus prarasti orientaciją, todėl būtina atsižvelgti į esamus užstatymo principus ir tobulinti erdvinius dėsningumus[52].

48. **Urbanistinis kompleksas** – tarpusavyje susijusių, dažniausiai vienos paskirties (gali būti ir mišrios) pastatų grupė (J. Bučys. 2013. Miesto lokalių centrų funkscinės ir kompozicinės struktūrų sąveika).
49. **Vertikalios dominantės (vertikalės)** – urbanistinę ar gamtinį struktūrą semantizuojantis statinys, ne mažiau kaip du kartus viršijantis vidutinį užstatymo foną (Z. Daunora ir kt. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai. 2004).
50. **Užstatymo morfologinis tipas (morfotipas)** – tai tūrinė erdvinė miesto elementų (sklypo, kvartalo, kvartalų grupės, rajono) kompozicija, jos išsidėstymas teritorijoje pagal jai būdingus užstatymo ypatumus (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2004. Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu).
51. J. Bučas . 1995. Urbanistikos paveldo saugotinos teritorijos.
52. K. Lynch. 1960. The Image of the City.
53. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2004. Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu).

1.4.1. Urbanistinės struktūros elementai

Šiame baigiamajame darbe didžiausias dėmesys skiriamas miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros tyrimams. Miesto tyrimų pamatu laikoma miesto fizinė išraiška[53], kurią nagrinėja urbanistinės morfologijos mokslas[54]. Jo tyrimo objektas – miesto fizinė išraiška, jo urbanistinė forma – ją apibrėžianti urbanistinė struktūra, kurių išraiška dažnai suvokiama dviem kategorijomis – miesto erdvės (urbanistinės erdvės[55] – kiemų, skverų, aikščių ir kt.) bei jų formantų – urbanistinės masės (statiniai, želdynai, reljefas ir pan.) (20 pav.). Analizuojant jų santykį, matyti, kad nė vienas jų neturi primumo teisės: tūris (masė) negali būti visapusiškai suvoktas be erdvės, o erdvės negalima identifikuoti be masės[56] – masės (užstatymo) ir erdvės (visuomeninės) dimensijos kartu su socialine funkcija bei jų kompozicija miesto struktūroje yra pagrindas fizinės miesto formos modeliavimui.

20 pav. Apibendrinta formos, erdvės ir struktūros samprata vartojama urbanistinėje morfologijoje (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė 2004)

Iš vienos pusės, urbanistinę struktūrą svarbu nagrinėti kaip miesto struktūrinių elementų, jų tarpusavio ryšių ir fukcionavimo ypatumų visumą, iš kitos – tiriant urbanistinę struktūrą ne mažiau svarbu žinoti ir įvardinti jos elementus ir suvokti šių elementų hierarchiją ir jų kompoziciją[57].

Urbanistinę erdvę, kaip miesto struktūrinį elementą, nagrinėjo urbanistas R. Kreiras, savo darbuose miesto elementus išskiriantis į tokias grupes: 1) visuomeniniai objektai (tokie kaip visuomeniniai pastatai, skverai, gatvės); 2) foninis užstatymas (dažniausiai – gyvenamieji pastatai); 3) urbanistinės (viešosios) erdvės (nagrinėjamos kaip atskiri miesto struktūros elementai, akcentuojamas formos ir funkcijos tarpusavio ryšys[58]. Šie elementai sudaro miestą kaip kompleksą. Autorius erdvę tapatina su išorine erdve – tai visi erdvės tipai tarp pastatų mieste. Šią erdvė jis vadina fizine – geometriškai apribota įvairiais aukščiais. Išskiriami pagrindiniai urbanistinės erdvės elementai (gatvės ir aikštės) bei jų pagrindinės formos (kvadra-

54. **Urbanistinė morfologija** – mokslas, nagrinėjantis miesto formą, pavidalą, plano struktūrą ir funkcijų sistemas bei jo kilmę (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2003. Užstatymo erdvinių parametrų sąryšis tradicinėje miesto struktūroje).
55. **Urbanistinė erdvė** – 1) užstatymo struktūros elementų ir gamtinių elementų (reljefo ir želdynų) ribojama trijų matmenų tuštuma, patenkanti į žmogaus regejimo lauką (I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2004. Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu).); 2) erdvei mieste suformuoti gali būti naudojama ir didesnė elementų įvairovė, pavyzdžiui, antropogenizuoti gamtiniai elementai (pvz., žmogaus sukurtas pylimas). Tiksliau būtų sakyti, kad urbanistinė erdvė yra formuojama iš antropogeninių, antropogenizuotų ir (arba) gamtinių elementų (A. Ivanauskaitė (Vėtė). Miesto urbanistinės formos samprata ir jos taikymo galimybės Lietuvoje. 2015); 3) urbanistinė erdvė yra vertikaliosiomis projekcijomis geometriškai apribota zona, kurios aiškiai identifikuojamos geometrinė charakteristika bei estetinė kokybė leidžia suvokti išorinę erdvę kaip urbanistinę erdvę.
56. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2002. Erdvė urbanistikoje: jos suvokimo aspektai.
57. Z. Daunora ir kt. 2004. Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai.
58. R. Kreir. 1991. Urban Space.
59. P. Juškevičius. 2013. Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra: vadovėlis.

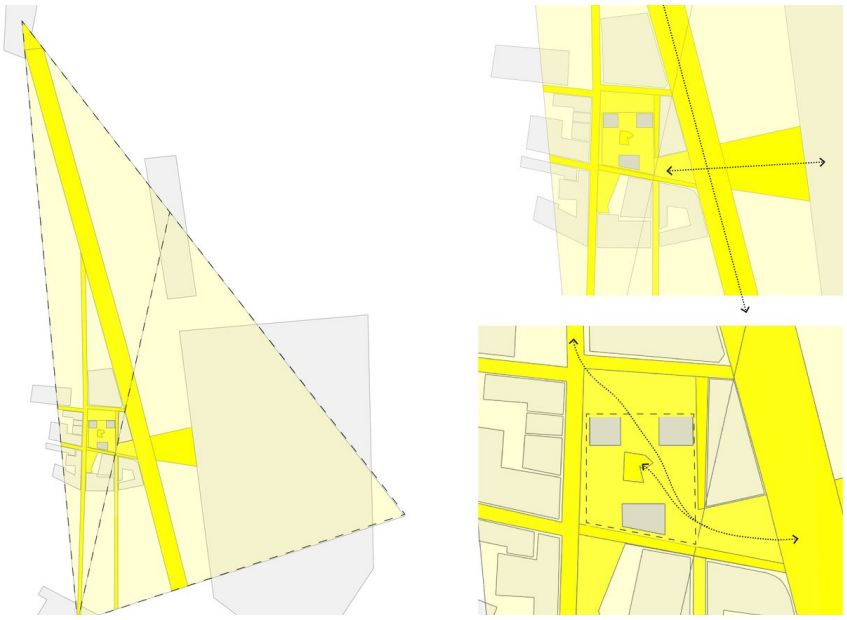
tas, apskritimas ir trikampis su galimų variacijų ir kombinacijų skaičiumi).

Miestų planavimo specialistas P. Juškevičius miesto erdves priskiria prie vienų svarbiausių miesto struktūrinių elementų. Jis siūlo remtis pastaraisiais dešimtmečiais miesto erdvių sampratoje atsiradusiomis idėjomis (jos jau yra įteisintos Gatvių kodeksuose Prancūzijoje, Belgijoje)[59]. Čia išskiriama tokia erdvinė hierarchija: 1) miesto fizinės erdvės – dalį užima atviros erdvės – aikštės, gatvės, želdynai ir upių šlaitai – su išimtine teise naudoti jas miesto reikmėms; 2) miesto atviros erdvės – viešos pėsčiųjų erdvės (parkai, skverai, aikštės, takai gatvės, kurių formavimo principai – erdvės gabaritų, fasadų formų, apšviestumo, želdinių kompozicijos paieška), viešos integruotos erdvės (prioritetas pėstiesiems ir dviračiams), ramaus eismo erdvės ir susisiekimo erdvės. Projektuojant miesto erdves, svarbu nepamiršti, kad jos nėra abstrakčios – turi savo funkcinį turinį, todėl reikia įvertinti erdvės specifiką, susietą su gyvenamosiosmis, prekybos, pramogų, rekreacijos, kultūros, reprezentacinėmis ir kt. funkcijomis. Aikštę autorius pozicionuoja kaip svarbiausią viešąją erdvę mieste ir nagrinėja Lukiškių aikštės Vilniuje problematiką ir bando atsakyti į klausimą – kaip funkcionuoja ši erdvė. Lukiškių aikštė yra tranzitinė, jos aplinkoje mažai gyventojų, daugiau dirbančiųjų, jos erdvė neišnaudota, didžiausią dalį užima veja. Aikštė negyvybinga, nes nėra ieškomas jos veiklos scenarijus. Autorius išskiria 3 subjektus, su kuriais yra susijęs bet kurios erdvės tikslingas naudojimas: 1) gyventojai; 2) lankytojai; 3) prekybininkai.

1.4.2. Urbanistinių struktūrų rekonstrukcija, regeneracija ir renovacija

Rekonstrukcijos[60] ir renovacijos[61] problematika apima ryšio tarp senos ir naujos struktūros paieškas tiek urbanistikos, tiek architektūros plotmėse. Svarbu suvokti senojo miesto mastelį, ryšį tarp jo viešųjų urbanistinių erdvių ir tradicinės tos vietos pastatų tipologijos bei jų (viešųjų urbanistinių erdvių ir jų formantų) jungimosi būdus (kompoziciją). Konversinės[62] miestų teritorijos dažnai turi potencialo dėl strateginės padėties mieste. Jų atgaivinimas teikia naudą miestui, nes suintesyvėja aplinkinių teritorijų naudojimas arba atsiranda stimulas naujoms miesto struktūrų rekonstrukcijoms. Istorinės miesto dalys susidėvi tiek materialiai, tiek socialiai ir yra veikiamos įvairių permainų, bet tuo pačiu negali būti visiškai izoliuotos nuo kitų miesto dalių. Istorinė aplinkos regeneracija[63] apima tokius etapus: 1) sukuriama fizinė ir funkcinės koncepcijos; 2) vystoma infrastruktūra, panaudojamos urbanistinės dykros, regeneruojama urbanistinių struktūrų kokybė; 3) atnaujinamos arba kuriamos naujos viešosios erdvės, rekonstruojami svarbūs objektai.

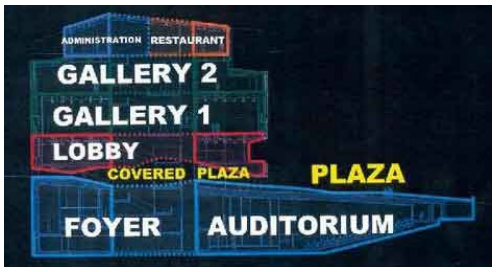
60. **Rekonstrukcija** (urbanistinės struktūros-komplekso) – urbanistikos komplekso funkcinių, planavimo ir erdvės struktūrų pakeitimas pagal naujus funkcinius, technologinius ir meninius reikalavimus, panaudojant rekonstrukcijos priemones (naujų pastatų ir inžinerinių įrengimų statybą, gatvių tinklo plėtimą, tvarkymą) (J. Vanagas. 2003. Miesto teorija).
61. **Renovacija** – tai rekonstravimo darbų dalis, kuria siekiama pagerinti esamo statinio fizines, mechanines, estetines bei kitas eksploatacines savybes, siekiant didesnio energinio naudingumo (atitinka nustatytas normas naujiems pastatams). Atliekant pastatų renovacijos darbus atnaujinamos pastato konstrukcijos, interjeras, eksterjeras ir kt.
62. **Konversija** – (lot. Conversio - pakeitimas, pakitimas, pertvarkymas). Tai neefektyviai naudojamų užstatytų industrinių nebeaktualių paskirčių taršių teritorijų (miestų centruose ir jų prieigose) naujas (antrinis) panaudojimas plėtrai, pritaikanti jį naujai paskirčiai (pvz. daugiabutis iš pramoninio), suteikiant naują kokybę, vykdant esminius teritorijos struktūros bei užstatymo morfologijos pokyčius. Dažniausiai konvertuojami apleisti, nebenaudojami, kenkiantys (ekologine, socialine ir ekonomine prasme) miestui industriniai pastatai, kurie, patobulėjus technologijoms bei pasikeitus žmonių poreikiams, prarado savo reikšmę ir tapo nebenaudojami, o jų išsaugojimas yra svarbus istorinio bei architektūrinio paveldo atžvilgiu, todėl industrinės teritorijos dažnai tampa konversijos objektu.
63. **Regeneracija** – (urbanistinės struktūros-komplekso) – miesto istorinio komplekso prarastos funkcinės reikšmės ir architektūrinio išraiškingumo atnaujinimas bei gerų sąlygų jame gyventi, dirbti, ilsėtis sukūrimas (J. Vanagas. 2003. Miesto teorija).
64. Architektų grupė – arch. Herzogo & de Meuron, Realizacijos atlikimo laikas – 2003-2008. Daugiau apie objektą: http://www.dezeen.com/2008/05/22/caixa-forum-madrid-by-herzog-de-meuron/

21 pav. CaixaForum muziejaus vieta mieste (Herzogo & de Meuron 2008)

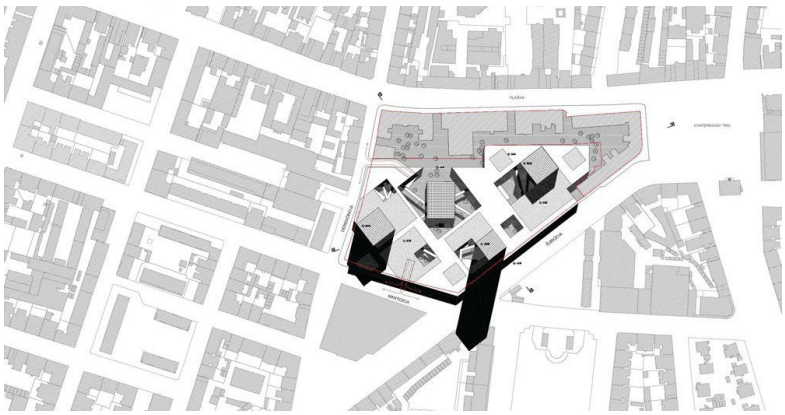

22 pav. CaizaForum santykis su gamtiniu elementu (Herzogo & de Meuron 2008)

23 pav. CaizaForum fukcinė schema (Herzogo & de Meuron 2008)

Vienas iš rekonstruotų objektų, kuris veikia miestą ne tik kaip išraiškingas tūris, bet ir papildė senamiesčio erdvinę kompoziciją – CaixaForum muziejus Madride[64] (21 pav.). Ši apleistos elektrinės rekonstrukcija šiuo metu yra vienas labiausiai lankomų Madrido muziejų ne vien dėl muziejuje saugomų meno kūrinių, vykdomų kultūrinių programų, bet dar ir dėl to, kad objektas veikia kaip miesto „magnetas“ – dėl ekspresyvios savo išraiškos ir urbanistinių sprendinių. Objekto tūris kokybiškai iliustruoja seno ir naujo sankirtą – muziejaus tūris yra pakeltas nuo žemės, tarsi paneigdamas visus gravitacijos dėsnius. Po objektu ir prieš jį sukuriama aikštė ir jaučiama stipri trauka užsukti vidun. Sprendinys parodo, kad yra suvokiama miesto erdvinė sistema ir aplink esantys kultūriniai objektai – muziejai de Arte Reina Sofia ir the Thyssen-Bornemisza bei gamtiniai elementai – Paseo del Prado bulvaras ir botanikos sodas (21-22 pav.). Neįprastai rekonstruotas pastatas tampa lokalia dominante. Tokios problemos, kaip aplinkinių gatvių siaurumas, pagrindinio įėjimo vietos parinkimas, šiuolaikinio meno institucijos architektūrinis tapatumas, išpręstos jungiant urbanistikos ir architektūros elementus. Objektą galima laikyti ryškiu pramoninio objek-

24 pav. Badel kvartalo užstatymo planas (WAU design 2012)

25 pav. Badel kvartalo siūlymas Zagrebe (WAU design 2012)

65. Architektų grupė – WAU design. Daugiau apie objektą: http://www.archdaily.com/243091/badel-block-complex-proposal-wau-design

to konversijos pavyzdžiu, kurio kokybiškas sprendinys gautas apjungus urbanistiką ir architektūros kaip skulptūros principus.

Kitas rekonstrukcijos pavyzdys – Badel kvartalas Zagrebe, Kroatijoje[65] (24-25 pav.). Architektai Badel kvartalo konkursui pasiūlė sprendinį, kuris miesto kontekste suvokiamas kaip „miesto vartai". Šį įspūdį kuria aukštybiniai pastatai. Kvartalas užstatomas perimetriniu urbanistiniu kompleksu, o kvartalo viduje siūloma išplėsti turgaus aikštę ir padidinti erdvę, skirtą kultūrai, siekiant bendruomeniškumo. Pasiūlyme nagrinėjamas pastato panaudojimas skirtingu paros metu – taip užtikrinant pastovų žmonių srautą ir lankomumą. Kvartalo viduje išsaugoma vertinga spirito varykla tampa centrine vieta ir kvartalo širdimi, kuri sujungia visas kitas naujų pastatų viešąsias erdves. Šis kompleksas apjungia skirtingus urbanistinius elementus į vieną visumą – urbanistinės masės persipina su viešosiomis urbanistinėmis erdvėmis, vyrauja daugiasluoksniškumas.

26 pav. Kvartalo Ebervalde vieta mieste (GAP 2007)

27 pav. Kvartalo tūrinė išraiška (GAP 2007)

Integraciją istorinėje miesto dalyje iliustruoja rekonstruotas Paul Wunderlich kvartalas Ebersvalde, Vokietijoje (26–27 pav.). Kvartalą supa tradicinis perimertinis užstatymas, o jį riboja – viena iš pagrindinių miesto viešųjų urbanistinių erdvių, todėl kvartalo vieta ypatingai reikšminga. Integracijai sukurti pasitelkiami pėsčiųjų bei vizualiniai ryšiai. Sukurtas 3-4 aukštų kompleksas darniai įsilieja į miesto urbanistinę struktūrą, nes yra išlaikomas perimetrinis užstatymas, o viduje sukuriama nauja erdvinė kompozicija, kur susiaurėjantys ir išplatėjantys takai sukuria įdomias perspektyvas. Objektas tampa traukos tašku.

Urbanistinių struktūrų rekonstrukcija apima ne tik urbanistinių masių pokyčius, bet ir tarp jų esančių erdvinių struktūrų. R.Trancikas[67] teigia, jog daug šiandienos miestų turi tuščių ir neišnaudotų erdvių centrinėse miestų dalyse. Šias erdves jis vadina prarastomis[68]. Jų kilmė gali būti skirtinga: karo metu išgriautos teritorijos, neįgavusios tradicinės miesto struktūros ir stokojančios ryšių su aplinka,

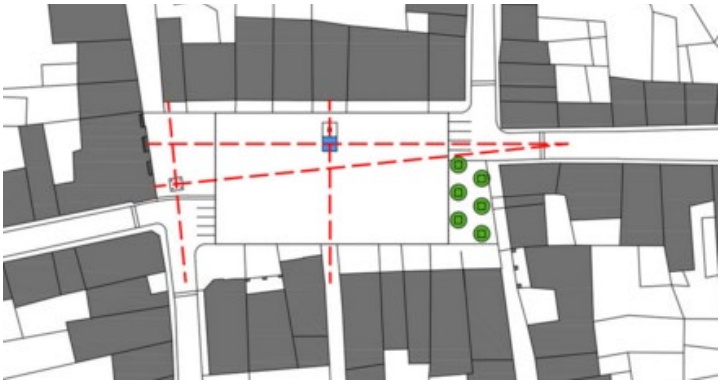
66. Architektų grupė – GAP mbH. Gesellschaft von Architekten. Daugiau apie objektą: http://www.german-architects.com/de/projects/1182_Paul_Wunderlich_Haus.
67. R. Trancik. 1986. Finding Lost space.
68. Angl. lost space

nesuformuotos teritorijos šalia XX a. vidurio modernizmo laikotarpio pastatų, nebenaudojamos pramoninės miestų teritorijos, viešosios erdvės, atitolusios nuo pėsčiųjų srautų.

Urbanistinės viešosios erdvės atnaujinimo siūlymuose galima išskirti tokias pagrindines kryptis: 1) atnaujinama pasinaudojant dizaino elementais – keičiant dangas, siūlant mažosios architektūros elementus, paminklus, želdinius, žaidimų aikšteles, dviračių takus, tačiau nėra koreaguojamos išklotinės, urbanistiniai kompleksai; 2) rekonstruojama eksponuojant archeologines liekanas ir istorinius įvykius; 3) kuriant naują urbanistinę koncepciją – scenarijų, kuris apima tiek erdvės sąrangos klausimą, judėjimo schemą, architektūrinę kokybę, jungtis su kitomis miesto erdvėmis, transporto problemas (sisteminis požiūris). Būtent tokiais urbanistinės erdvės rekonstrukcijai svarbūs aiškūs vertinimo kriterijai ir koncepcija, kuri papildytų miesto urbanistinį tinklą.

28 pav. Aikštės atnaujinimas Frydlant mieste
(V. Balda, J. Janďourek 2011)

29 pav. Aikštės kompozicija Frydlant mieste
(V. Balda, J. Janďourek 2011)

Aikštės atnaujinimo pavyzdys, kai pasitelkiama dizainos elementais – aikštė Čekijoje, Frydlant mieste[69] (28–29 pav.). Grindinyje buvo įprasmintos senojo užstatymo ribos, pagal kompozicinius principus sukurti akcentai – paminklas ir vėliavų stovas. Tokiu būdų nekeičiamas užstatymas ir jo kompozicija, bet visi veiksmai atliekami pačios urbanistinės erdvės plote. Toks atnaujinimo principas dėl jau susiklosčiusių aplinkybių taikomas dažniausiai.

Urbanistinių erdvių rekonstrukcijų klausimai dažnai analizuojami kartu su šalia esančių objektų ir miesto problematika. Tai iliustruoja viešosios erdvės rekonstrukcija Hagoje, Austrijoje (30–32 pav.).

30 pav. Objekto vieta mieste (R. Schneider 2008)

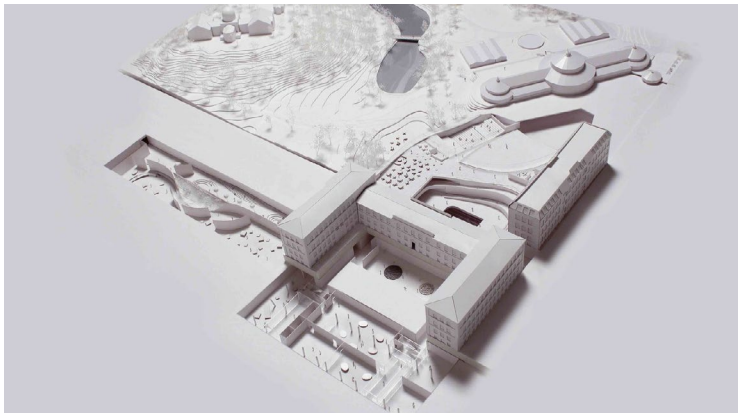
31 pav. Situacija prieš rekonstrukciją (R. Schneider 2008)

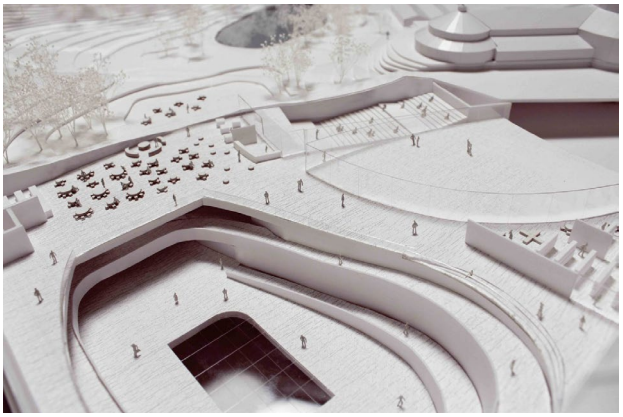
32 pav. Nauja objektas (R. Schneider 2008)

69. Architektai – Vladimír Balda ir Jiří Janďourek. Daugiau informacijos: http://www.archdaily.com/532476/reconstruction-of-the-square-in-frydlant-balda-architeckt
70. Autorius – R.Schneider. Daugiau informacijos: http://www.publicspace.org/en/works/e016-haag-007

Buvusi situacija: pagrindinė gatvės erdvė – automobilių stovėjimo aikštelė. Siūlymas nominalioje erdvėje pastatyti tribūną žiūrovams, taip sukuriama galimybė atviroje vietoje kurti įvairius renginius. Įdomus erdvinis ir inžinerinis sprendimas, kuris tokią erdvę padaro išskirtine, sukuria trauką, kelia teritorijos kokybę. Sukuriams svarbus maksimalus gyvybingumo teritorijoje visą parą – tribūnoje renginių metu gali tilpti iki 600 žmonių.

33 pav. Nacionalinio muziejaus Danijoje maketas
(Kengo Kuma & Associates + Erik Møller Arkitekter + JAJA Architects 2012)

34. Nacionalinio muziejaus Danijoje erdvinė struktūra
(Kengo Kuma & Associates + Erik Møller Arkitekter + JAJA Architects 2012)

Dažnai rekonstruojant objektą sukuriamos naujos kokybiškos urbanistinės erdvės, kurios papildo ir miesto struktūrą. Vienas tokių pavyzdžių – Nacionalinio muziejaus Danijoje rekonstrukcijos pasiūlymas. Objekto, esančio botanikos sode, sprendiniai persipina su istoriniais elementais – lauko erdvės persipina su vidinėmis (33–34 pav.). Nauja urbanistinė koncepcija apima seno pastato integraciją naujoje struktūroje pasitelkiant judėjimą keliais lygiais, vizualinius ryšius, kuriamos jungtys, netikėti scenarijai bei išnaudojamas požeminis lygis.

1.4.3. Urbanistinės erdvės kompozicija

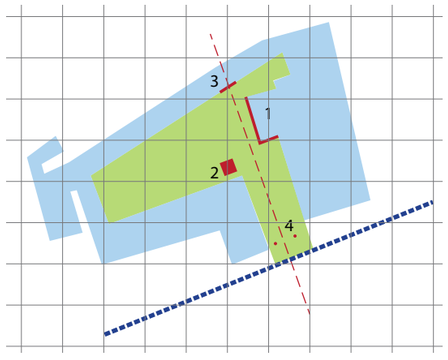
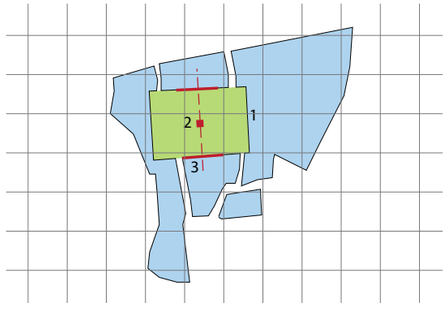
Miesto struktūrose egzistuoja dėsniai, padedantys suvokti pačios struktūros kilmę ir jos formavimo galimybes. Urbanistas R.Trancikas kritikuoja miesto teritorijų planavimą dviejų dimensijų žemės naudojimo planuose ir teigia, kad formuojant miestą yra svarbu suvokti trijų dimensijų erdvę ir jos elementų tarpusavio ryšius bei urbanistinę kompoziciją[72]. Siekiant kokybiškai rekonstruoti miesto struktūrą, pravartu pažvelgti į tradicinio miesto struktūros principus: analizuoti kaip formuojamos erdvės tarp pastatų ir kaip jos kompoziciškai jungiamos tarpusavyje.

71. Architektų grupė – (arch. Kengo Kuma & Associates + Erik Møller Arkitekter + JAJA Architects). Daugiau informacijos: http://www.archdaily.com/267564/natural-history-museum-proposal-kengo-kuma-associates-erik-moller-arkitekter-jaja-architects
72. Trancik. 1986. Finding Lost space.
73. R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism.
74. **Kompozicinė ašis** – urbanistinėje erdvėje besidriekianti vizualinė ašis ar jos dalis, abipus kurios išsidestę užstatymo struktūros elementai. Globaliu lygmeniu – vienas iš lokalius centrus jungiančių viešųjų erdvių tinklo struktūros elementų (J. Bučys. 2013. Miesto lokalių centrų funkscinės irkompozicinės struktūrų sąveika); atkarpa linijos, organizuojančios erdvę (užstatymą), remiantis tūrių pusiausvyra abiejuose jos pusėse; meniškai išraiškinga, gerai apžvelgiama gamtos arba urbanizuoto plano „proskyna“ – magistralė, upė, kranto linija ir pan Gali sutapti su vizualiąja ašimi, geometrine ašimi, simetrijos ašimi- kryptimi, kurios atžvilgiu reguliariai komponuojamas užstatymas (J. Vanagas. 2003. Miesto teorija).
75. **Ritmas** – ritmas (gr. Rhytmos – taktas, darnumas, proporcingumas): 1) tai įvairių meninių priemonių ir jų elementų (linijų, dėmių, spalvų, faktūrų, šešėlių, dydžių, tūrių, niuansų, kontrastų) tolygus pasikartojimas, kaitaliojimas, gretinimas; 2) architektūros ir dailės kūrinių kompozicijos priemonė:
76. **Mastelis** – pastatų grupės, pastato dydis, jo dalių ar detalių dydis aplinkoje dažnai apibūdinamas siejant su žmogaus dydžiu. Mastelis gali būti išreikštas lyginant su aplinkiniais pastatais, fasado plokštuma, miesto kvartalo matmenimis, pastato aukščio santykiu su gatvės arba erdvės pločiu (R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism).
77. **Simetrija** – 1) dalių, esančių priešingose skiriančiosios linijos (simetrijos ašies) arba centro (simetrijos centro) pusėse, veidrodiškas tapatumas; 2) fiz. sistemos erdvinis arba jos fiz. dėsnius išreiškiančių matematinių struktūrų taisyklingumas (Tarptautinių žodžių žodynas 1985).

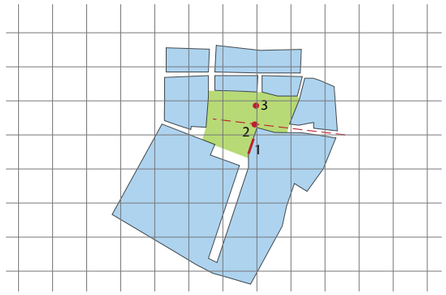
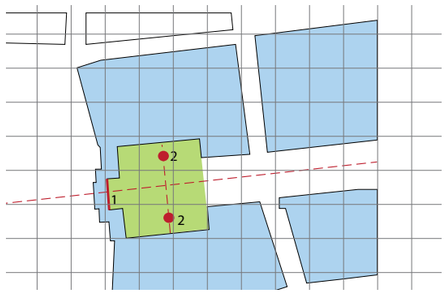
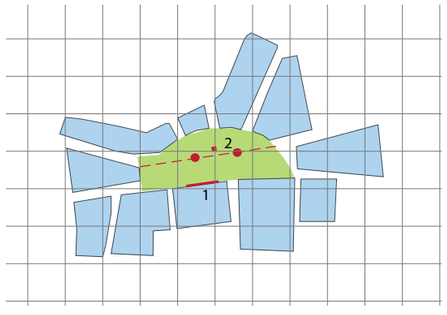
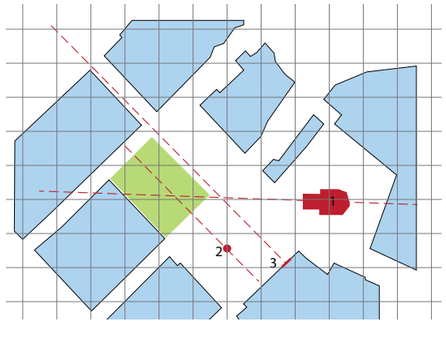
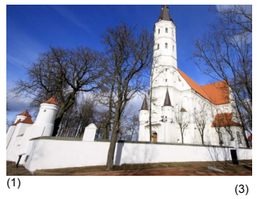
Kompozicinė struktūra suprantama kaip urbanistinių masių ir urbanistinių viešųjų erdvių tinklo struktūros išsidėstymo ir jų tarpusavio ryšio visuma, padeda mums įvertinti urbanistinės struktūros kokybę, meninę bei vizualinę vertę. Baigiamajame darbe didžiausias dėmesys skiriamas urbanistinės viešosios erdvės – aikštės – kompozicinei analizei. Urbanistinio elemento vizualinis aspektas nusakomas tokiais terminais[73]: kompozicinės ašys[74], ritmas[75], mastelis[76], simetrija[77]. Šiame baigiamajame darbe urbanistiniu (kompoziciniu) mazgu[78] laikoma pagrindinė miesto aikštė bei miesto centrinės dalies prieigos kartu su lokaliomis ir bendramiestėmis dominantėmis. Šie elementai ne tik svarbūs planinėje struktūroje, bet ir atsispindi miesto siluetuose bei panoramose taip formuodami miesto vizualinį identitetą. Pagal urbanistinę kompoziciją galima vertinti urbanistinės formos meninę vertę bei unikalumą.

Magistrantūros studijų metu[79] atliktas Europos miestų aikščių palyginimas fizinių dydžių ir kompozicinio išraiškingumo aspektu atskleidė pagrindinius urbanistinės erdvės bruožus, kurie nusako jos vertę. Tyrimo medžiaga pateikta 4 lentelėje (aikščių modeliai pateikti vienodame mastelyje).

4 lentelė. Europos miestų aikščių palyginimas fizinių dydžių ir kompzoicinio išraiškingumo aspektu

AIKŠTĖS KOMPOZICINIS MODELIS	AIKŠTĖS STRUKTŪROS ELEMENTAI	APRAŠAS
	 (1) (2) (3) (4) 35 pav. Šv. Morkaus aikštės Venecijoje detalės	Šv. Morkaus aikštės Venecijoje fiziniai parametrai ir kompoziciniai elementai: Šv. Morkaus bazilika (1), laikrodžio bokštas (2) ir akcentai (išraiškingas pastato fasadas (2), fiksuojantis kompozicinį ašį, einančią nuo krantinės tarp dviejų kolonų (4), ir žiūrovo žvilgsnį);
	(1) (3) (2) 36 pav. Major aikštės Madride detalės	Major aikštės Madride fiziniai parametrai ir kompoziciniai elementai : formantai (1), akcentai jose (fasadai- bokšteliai) (2) ir išlaikytas simetrijos principas – pagrindiniam taške – raitelio skulptūra (3);

78. **Kompozicinis mazgas** – kompozicinių ašių sankirtos taškas. Globaliu lygmeniu – vienas iš didmiesčio, atskirų jo dalių (pvz. gyvenamųjų rajonų) centrų (J. Bučys. 2013. Miesto lokalių centrų funkscinės ir kompozicinės struktūrų sąveika.
79. Modulis – „Architektūrinių ir urbanistinių struktūrų analizė".

AIKŠTĖS KOMPOZICINIS MODELIS	AIKŠTĖS STRUKTŪROS ELEMENTAI	APRAŠAS
	(1) (2) (3) 37 pav. Sinjorijos aikštės Florencijoje detalės	Sinjorijos aikštės Florencijoje fiziniai parametrai ir kompoziciniai elementai: aikštės kompozicinę vertę sukuria aikštę ribojantys svarbūs objektai – Palazzo Vecchio (1), statula su fontanu (2) ir statula aikštės viduryje (3);
	(1) (2) 38 pav. Paryžiaus aikštės Berlyne detalės	Paryžiaus aikštės Berlyne fiziniai parametrai ir kompoziciniai elementai: aikštės kompozicinę vertę sukuria panaudotas simetrijos principas: aikštė kaip pagrindinės miesto ašies dalis, kurią fiksuoja istoriniai Brandenburgo vartai (1). Aikštės simetriją pabrėžia fontanai (2);
	 (1) (2) 39 pav. Puerta del Sol aikštės Madride detalės	Puerta del Sol Madride aikštės fiziniai parametrai ir kompoziciniai elementai: aikštės kompozicinę vertę sukuria jos vaidmuo skirtingų kelių (krypčių) surinkimas. Pagrindinai akcentai simetriškai išdėstyti išraiškingas fasadas ir du fontanai (2);
	 (1) (3) 40 pav. Priskėlimo aikštės Šiauliuose detalės	Prisikėlimo aikštės Šiauliuose fiziniai parametrai ir kompoziciniai elementai: bendramiestė dominantė Šv. Petro ir Povilo katedra (1), taip pat Šiaulių kolegija . Akcentas šalia esančiame skvere – paminklas "Saulės diskai" (2)ir savivaldybės bokštelis, fiksuojantis Aušros al. kompozicinę ašį (3);

Tyrime nagrinėjamos 6 gerai žinomos ir lankomos Europos aikštės: 1) Šv. Morkaus aikštė Venecijoje (35 pav); 2) Major aikštė Madride (36 pav.); 3) Sinjorijos aikštė Florencije (37 pav.); 4) Paryžiaus aikštė Berlyne (38 pav.); 5) Puerta del Sol aikštė Madride (39 pav.); 6) Prisikėlimo aikštė Šiauliuose (40 pav.). Tyrimo rezultatai (5 lentelė) atskleidžai, kad kokybiniu aspektu tyrime išsiskiria Šv. Morkaus aikštė Venecijoje, nors jos fizinė forma netaisyklinga.

5 lentelė. Aikščių palyginimo apibendrinimas

	DYDIS	FORMA	FORMANTAI	KOMPOZICIJOS ĮVERTINIMAS (1....5)
Šv. Morkaus aikštė VENECIJOJE (Piazza San Marco)	170 x 80 55 x 200	Netaisyklinga	Yra	5
Major aikštė MADRIDE (Plaza Mayor)	125 x 85	Taisyklinga	Yra	4
Sinjorijos aikštė FLORENCIJOJE (Plaza Signoria)	100 x 60 50 x 45	Netaisyklinga	Yra	5
Paryžiau aikštė BERLYNE (Pariser Platz)	140 x 130	Taisyklinga	Yra	4
Puerta del Sol aikštė MADRIDE (Plaza Puerta del Sol)	400 x 60	Netaisyklinga	Yra	4
Prisikėlimo aikštė ŠIAULIUOSE	120 x 80	Taisyklinga	Iš dalies	2

Tyrimo metu pastebėta, kad kokybinę vertę kuria: 1) architektūriškai išpildytos **išklotinės**; 2) tinkamų proporcijų **formantai**; 3) strategiškai ir kompoziciškai palankiose vietose išdėstyti **akcentai**; 4) aiškumas, taisyklingumas, simetriškos detalės. Prie minėtų aspektų dar būtina pridėti formantų stebėjimo kampo aspektą (santykis tarp aikštės plokštumos ir formanto), žmogaus pojūčiai ir kt, kuriems ištrti reikalingi papildomi urbanistiniai tyrimai. Vis dėlto, bendruoju atveju galima teigti, kad apie aikštės (arba kitos urbanistinės erdvės) kokybę galima kalbėti tik esant pakankamam kiekiui kompozicinių elementų ir santykiui su miesto ypatumais.

Erdvės kompozicijos galimybės pasireiškia naujų objektų viešųjų erdvių vystymo koncepcijose. Parco della Musica[80] yra didelis muzikos kompleksas šiaurinėje Romos dalyje, pastatytas vienoje iš olimpinių žaidynių erdvėje (41 pav.). Kompleksas yra sudarytas iš trijų didžiulių tūrių , kurių formas įkvėpė muzikos instrumentai. Šie pastatai supa atviroje erdvėje esantį amfiteatrą, o salės atrodo kaip trys didelės „muzikinės dėžutės“. Kiekviena koncertų salė nuo kitos skiriasi savo dimensijomis ir funkcijomis, bet visas sieja lankstumas, įvairiapusiškumas ir erdvė (42 pav.). Statant didžiąją salę buvo atrasti 6 amžiaus vilos ir aliejaus spaudimo ūkio liekanos. Architektas R. Piano sukūrė tokią aplinką, kurioje išsaugojo ir parodė visuomenei archeologinius radinius taip sukurdamas tarsi mažą muziejų.

80. Objekto architektas – R. Piano. Kompleksas įsikūręs šiaurinėje miesto dalyje, kur 1960 m. vyko vasaros olimpinės žaidynės. Daugiau informacijos: http://www.rpbw.com/project/1/parco-della-musica-auditorium/

41 pav. Parco della Musica kompleksas Romoje (R. Piano 2002)

42 pav. Parco della Musica komplekso kontekstas (R. Piano 2002)

1.4.4. Aikštės vertinimo kriterijai

Aikštė[81] – sudėtinis miesto viešųjų urbanistinių erdvių sistemos elementas. Šio elemento erdvės ir masės santykis, socialinis turinys šiandien itin dažnai aptariamas profesinėje urbanistų ir architektų veikloje. Dažnai susiduriama su sąvokų painiava, todėl reiktų pabrėžti, kad aikštė – tai pirmiausiai geometriniai parametrai (tik po to viešoji erdvė – funkcijos klausimai), o objektyvūs parametrai yra šio baigiamojo darbo objektas.

Aikštės, kaip viešosios urbanistinės erdvės tipas, jau nuo seno turėjo ne tik gynybę, bet ir simbolinę reikšmę – ji buvo pasirinkta kaip daugelio šventų vietų urbanistinių erdvių dalimi (agoros, forumai) – visuomeninės paskirties erdvės, kuriose atsirasdavo įvairūs simboliai, skulptūros ir kiti meniniai elementai. Šiandien aikšte vis dažniau vadinami atviri miesto plotai. Norint pagerinti situaciją, reikalingi aiškūs kriterijai, kuriuos urbanistinio audinio tyrinėtoja I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė[82] mėgina, remiantis moksliniais šaltiniais, suformuluoti pateikdama aikštės sąvokos aiškinimą, pabrėždama jos vaidmens mieste svarbą (hierarchiją), santykį su užstatymu, socialinius kontaktus (tyrimo medžiaga pateikiama 6 lentelėje).

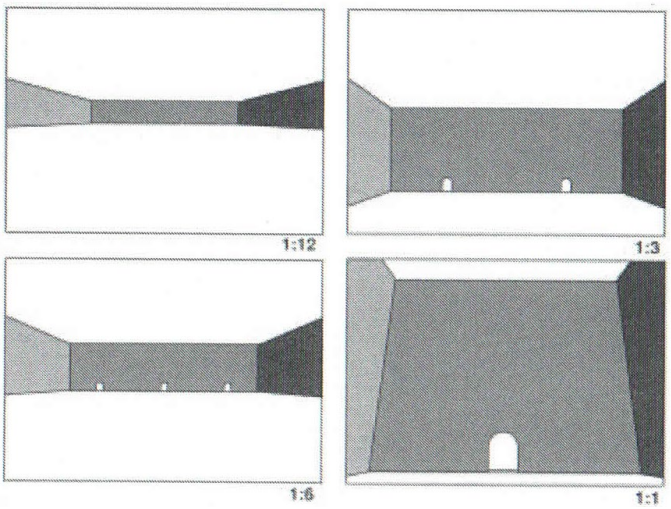
6 lentelė. Aktualiausių urbanistikos sritį nagrinėjančių autorių tyrimų įžvalgos, kuriose plėtojami aikščių vertinimo metodai (pagal I. Alistratovaitę-Kurtinaitienę[82])

ĮŽVALGOS IR REKOMENDACIJOS
SĄVOKOS
• Sąvoka urbanistinė erdvė (angl. urban space) atskiriama nuo viešoji erdvė (angl. urban place)[83]; • Aikštė yra erdvės tipas, kurios ypatumai – istoriškumas, mastelis, šiandieninė funkcija[84]; • Viena iš viešųjų vietų (dėl sąvokos nesutariama net ir teisiniame kontekste)[85]; • Aikštė – tai miške lygi be medžių, mieste be namų vieta arba sporto pramogų vieta (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas); • Aikštės dvejopas aiškinimas: 1) architektūrinėmis priemonėmis sutvarkyta (išgrįsta/asfaltuota) erdvė, dažniausiai stačiakampio formos iš dalies arba visiškai apribota pastatais; 2) urbanizuota miesto erdvė, iš dalies arba visiškai apribota pastatais[86] .

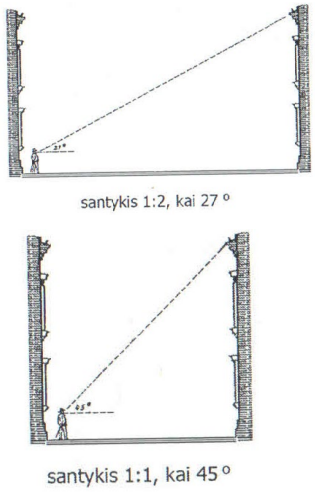
81. **Aikštė** – 1) viena iš viešųjų vietų (dėl sąvokos „viešoji vieta" diskutuojama) (Teisės aktuose); 2) tai miške lygi be medžių, mieste be namų vieta arba sporto pramogų vieta (Dabartinis lietuvių kalbos žodynas); 3) architektūrinėmis priemonėmis sutvarkyta (išgrįsta/ asfaltuota) erdvė, dažniausiai stačiakampio formos iš dalies apribota pastatais; urbanizuota miesto erdvė, iš dalies arba visiškai apribota pastatais (R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism).
82. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2015. Aikštė kaip urbanistinės erdvės tipas. Tarp socialinės funkcijos ir erdvinių dimensijų.
83. M. Carmona. 2003. Public Places – Urban Spaces.
84. V. Jurkštas. 1977. Vilniaus senamiesčio tūrinė erdvinė kompozicija.
85. Teisės aktai.
86. R. Cowan. 2005. The Dictionary of Urbanism

AIKŠTĖS FORMA. AIKŠTĖS IR JOS FORMANTŲ PARAMETRAI
• Rekomendacija – formuoti stačiakampes aikštes (santykis 1:2)[87]; • Išskiriamas pločio ir ilgio santykis, kuriuo atskiramos gatvės ir aikštės erdvės: 1) jei pločio ir ilgio santykis yra 2:3 – nėra dominuojančios ašies; 2) jei santykis 1:3 – pradeda formuotis judėjimas tarp gatvės ir aikštės, nes dominuoja viena ašis; 3) jei santykis 1:5 – aiškiai dominuoja viena ašis ir judėjimas vyksta viena kryptimi; 4) jei viršijamas santykis 1:5 – tai tikrai yra gatvė (tai erdvė, kuri „verčia" judėti)[83]; • Kraštinių santykis turi būti nedidesnis nei 1:3. Minimalus aikštės dydis nemažesnis nei pastato aukštis, maksimalus – nedidesnis už dvigubą dominuojančio pastato aukštį[88]; • Didžiosioms aikštėms rekomenduojamas optimalus dydis – 12-24 m pločio ir iki 100 m ilgio[89]. • Mieste 140 m atstumas yra maksimali riba, kai dar galima suvokti žmogaus judesius. Šios ribos yra laikomos miesto erdvių psichofiziologiniu kriterijumi[84]; • Išskiriama pastato ir žmogaus mastelio santykio svarba. Struktūrinis ir erdvinis uždarumas, dominuojantis užstatymo ir aikštės santykis 1:2[90].
AIKŠTĖS FORMA. AIKŠTĖS IR JOS FORMANTŲ PARAMETRAI
• Pats geriausias architektūrinės detalės ažvalgos kampas yra 45 laipsniai t.y. stebėtojo atstumas yra toks pat kaip detalės atstumas nuo žemės; stebėtojo žvilgsnis ribojamas ties 27 laipsniais, todėl stebėtojas patogiai apžvelgia namą nutolęs nuo jo 2 kartus didesniu atstumu negu jo apžvelgiamo pastato aukštis. 4 kartus didesnis pastato aukštis, kai siluetas tampa miesto panoramos vaizdo elementu[91]; • Jei pastato ir jį stebinčio žmogaus santykis yra 1:12 (jis nutolęs 12 kartų nuo pastato), vaizdas užima tik nedidelę regėjimo lauko dalį (aikštės erdvės proporcijos nėra aiškios)[92]; • jei pastato ir jį stebinčio žmogaus santykis yra 1:3 arba 1:6 aikštės erdvės pojūtis tampa konkretesnis ir suvokiamos jos proporcijos[92]; • Jei pastato ir jį stebinčio žmogaus santykis yra 1:1, žmogus jaučiasi kaip siaurame kieme (formuojamas didelės apimties erdvės įspūdis)[92]; • Aikštės plotis turi būti 3-6 kartus didesnis negu ją supančių pastatų aukštis. Svarbu vienu žvilgsniu apimti aikštės trimatę erdvę[93]; • Aikštė turi būto uždara (apribota)[88]; • Aikštė socialiai neaktyvi, jeigu 1 asmeniui tenka daugiau nei 90 kv.m.[93]; • 21 metro atstumu galima atpažinti žmogaus veidą ir išgirsti miesto triukšmo sąlygomis[93]; • dydis – neplatesnė nei 14 ar 18 m skersai ir neilgesnė nei 21 m. Per didelės aikštės nors ir gerai atrodo plane, realybėje – nefunkcionalios[93]; • aikštę formuojančių pastatų aukštis turi būti 5 kartus mažesnos už aikštės skersmenį (arba nuo 1/6 iki 1/3 aikštės pločio). Kitu atveju – aikštė išidiedėja (kai supantys pastatai per maži), tampa slogi (kai supantys pastatai per aukšti)[87].
AIKŠTĖS FORMA. AIKŠTĖS IR JOS FORMANTŲ PARAMETRAI
• Miesto (centrinės) aikštės dydis priklauso nuo miesto gyventojų skaičiaus, o galimos aikštės proprocijos atitinka santykį 2:3, kuris paprastai žymi aukso pjūvį[94]; • Aikštės kontūrai turi būti aiškūs, tada skulptūrinė kompozicija turi stiprų poveikį stebėtojui (prioritetas teikiamos kvadrato, trikampio, apskritimo aikštės formoms)[95]; • Aikštės „dydis ne visuomet yra esminis faktorius, lemiantis erdvės populiarumą <...>, taip pat ne visuomet svarbiausiu • faktoriumi yra patogių sėdimų vietų skaičius"[97]; • Yra tam tikras „susikalbėjimas tarp aikštės matmenų (angl. dimensions) ir vietos pojūčio (angl. sense of place). Optimalūs aikštės metmenys būtų 30 x 35 m. Tokio dydžio aikštėje dar įmanoma atpažinti žmogų, esantį kitoje pusėje[97].

87. L.B.Alberti. 1988. On the Art of Building in Ten Book.
88. C. Sitte. 1889. Der Stadtbau nach seinen kunstlerischen Grundsatzen.
89. K. Lynch. 1960. The Image of the City.
90. L. Krier. 1984. Houses, Places, Cities.
91. H. Maertens. 2012.
92. R.Stimpel. 1984. Platz-Verweise.
93. C. Alexander. 1977. A Pattern Language, Town – Building – Constructions.
94. Vitruvius. 1960. A Ten Books on Architecture.
95. A. E. Brinkmann. 1908. Platz und Monument. Untersuchungen zur Geschichte und Asthetik der Stadtbaukunst.
96. W.H.White

43 pav. Objekto bei jį stebinčio žmogaus kampas (R. Stimpel 1984)[92]

44 pav. Apžvalgos kampai (Maertens 2012)[91]

AIKŠTĖS STATUSAS MIESTO ERDVINĖJE URBANISTINĖJE STRUKTŪROJE

- Tuščia, nesuformuota erdvė arba tiesiog neužstatytas plotas mieste dar nėra aikštė[88];
- Gatvės natūraliai pereina į aikštes, kaip aktyviausią tašką[93].

AIKŠTĖS PASKIRTIS/TIPOLOGIJA

- Aikščių klasifikacija: 1) skirta konkrečiai f-jai; 2) skirta eismui (transporto); 3) aikštės-sodai (rekreacinio tipo su apželdinimu); 4) tiesiogiai susijusios su architektūra; 5) priešais reikšmingą pastatą; 6) su pastatais; 7) su paminklais; 8) sutapdintos (pvz. transporto ir rekreacijos)[98];
- Svarbu – socialumo skatinimas, veiklų įvairovė, patogumas ir patrauklumas, lengvas pasiekiamumas[99].

VIZUALINIAI RYŠIAI, PERSPEKTYVOS IR SILUETAI

- Vienas iš pagrindinių mastelio kriterijų yra „funkcinis laukas”, kuris susideda iš optimalių atstumų zonos, prichologinių architektūrinės erdvės ribų, formuojančių erdvę pastatų, fizinės masės tankio ir kt.[84];
- Aikščių (kaip ir gatvių) vertinimui naudojama nominali perspektyva – tai santykis tarp dominantės aukščio ir atstumo nuo stebėtojo (nominaliosios perspektyvos proporcijos), planiškumas ir išsiskiriančių elementų kiekis. Privalumu laikomas nereguliarumas (kaip prichologinį komfortą lemianti savybė). Aikštės formavime svarbu tęsti architektūros ir erdvės kūrybos tradiciją[84].

AIKŠTĖS ELEMENTAI

- Medžiai aikštėje yra kliūtis stebėtojui[88];
- Mažosios architektūros elementai – aikštės atpažįstamumo požymiai[98];
- Skulptūros aukštis ir vieta aikštėje turi būti kompoziciškai suderinti (įrodant per pjūvius)[95];
- Uždarumas (išklotinių aiškumas), autonomiškumas (aikštė, kaip elementas, turi būti vientisa), mažosios architektūros elementai[98].

TYRIMAI IR JŲ METODIKA

- Fiziniai aikščių tyrimo aspektai: 1) aikščių tipai formos atžvilgiu; 2) aikštės dydžio (pločio ir ilgio) variacijos; 3) mažosios
- architektūros elementai; 4) aikštės paramentai (iš pagrindinio aikštės apžvalgos taško); 5) aikštės fizinis (neužstatytas) plotas; 6) aikštės skersinis pjūvis – proporcijos (aikštės parametrų ir aukščio santykis)[100];

97. J. Gehl. 2011. Life between Buildings.
98. H.J.Stubben. 1907. Der Stadtbau. Entwerfen, Anlage und Einrichtung der Gebaude.
99. Organizacija „Projektai viešosioms erdvėms” 1975.
100. K.J.Krause. 2004. Platze: Begriff, Geschichte, Form, Grosse und Profil.

TYRIMAI IR JŲ METODIKA
• Tūrinės-erdvinės kompozicijos tyrimas susideda iš dviejų dalių: išorinių (siluetų, panormų, kompozicijos įtakos zonų) ir vidinių (vidaus erdvių ir dominančių kompozicinio vaidmens) tyrimų. vidaus erdvių tyrimas susideda iš gatvių ir aikščių bei kvartalų kiemų erdvių (vertinimo kriterijai panašūs)[88]; • 8 geometrinių ryšių taisyklės: 1) jungtys. Stipriai sujungti gali būti tik to paties mastelio elementai. Jungtys gali būti vizualinės, struktūrinės, funkcinės, geometrinės; 2) Įvairovė. Jungtys susidaro tarp kontrastingų elementų. Ryšiai tarp panašių elementų yra silpni; 3) Ribos. Skirtingos struktūros jungiasi per ribos elementus; 4) Jėgos. Tarpusavio sąveika stipresnė smulkiame masteyje nei stambiame; 5) Organizacija. Smulkaus mastelio struktūros kuriamos iš aiškiai apibrėžtų stambesnio mastelio struktūrų; 6) Hierarchija. Įgaunama tvarka; 7) Abipusė nepriklausomybė. Struktūros neturi priklausyti vienas nuo kitos tiesiogiai; 8) Skaidymas. Darni struktūra negali būti visiškai suskaidyta į priminius elementus[101]; • Aikštės formavimo sąlygos: 1) funkcija ir aikštė; 2) patekimai į aikštę; 3) aikštės forma; 4) aikštės (išklotinių uždarumas); 5) aikštės dominavimas mieste (hierarchija); 6) ryšys tarp aikščių (su kitomis visuomeninėsmis erdvėmis). Svarbiausia – aikštės uždarumas[102]; • 10 sėkmingos aikštės principų: 1) identitetas; 2) trauka; 3) patogumas; 4) funkcinis lankstumas; 5) sezoniškumas; 6) pasiekiamumas; 7) perimetras; 8) prieigos; 9) administravimas; 10) finansavimas[99]; • Svarbu: 1) struktūrinės ribos; 2) žmonės; 3) projektavimo procesas; 4) užstatymo įtaka (aikštės formantai); 5) aikštės erdvės reguliavimas (funkcijų kaita)[103]; • Miesto aikštė priskiriama mazgo elementui (rajono-ribos-orientyro-mazgo-kelio teorijos dalis). Prioritetas jo estetiniam, psichologiniam miesto įvaizdžio formavimui[89]; • pagrindinės konferencijos „Europos aikštė" temos: 1) aikštė kaip miesto unikalaus identiteto reprezentantas; 2) aikštė kaip turgaus vieta; 3) mišri paskirtis ir įvairovė; 4) pusiausvyra tarp gyvenamosios paskirties ir turizmo; 5) esminiai sėkmingos aikštės bruožai; 6) aikštė kaip socialinio mokymo aplinka; 7) aikštei tinkama naujoji architektūra; 8) eismo ir transporto klausimai[104].
GRĖSMĖS
• Grėsmės aikštei: 1) nevaldoma prekybinių centrų ir priemiestinių teritorijų plėtra; 2) masinis turizmas, kuris istorines aikštes paverčia tik turistų traukos taškais; 3) didėjantis aikščių monofukciškumas; 4) informacinių technologijų įsigalėjimas[104]**.**

Remiantis pateiktomis įžvalgomis, gali išskirti pagrindinius aspektus, kurie yra svarbūs aikštei: 1) **istorinis** (urbanistinė raida, istorinis nuoseklumas, vertė); 2) **morfologinis** (geometrinė forma – uždara ar atvira, dydis, parametrai, morfotipo mastelis, lokacija mieste, tūrinė-erdvinė kompozicija, proporcijos); 3) **socialinis** (aikštės statusas, funkcija, žmonių kiekis); 4) **vizualinis-psichologinis** (vizualiniai ryšiai, planiškumas, žmogaus pojūčiai, psichoemocinis krūvis (pvz. paminklas, apželdintas fasadas ir pan.). I. Alistratovaitės-Kurtinaitienės siūlomas aikštės vertinimo kriterijų chronologinė seka: 1) aikštės vieta miesto urbanistinėje struktūroje; 2) istorinė vertė; 3) aikštės kategorija miesto aikščių sistemoje; 4) aikštės funkcija; 5) miesto modulio tinklo mastelis – morfotipas, nulemtas sklypo modulio; 6) aikštės ryšys su kitomis viešosiosmis erdvėmis (arba su kitais svarbiais miesto elementais); 7) tūrinė-erdvinė kompozicija (nominalių erdvių charakteris, dominuojančio arba svarbaus statinio buvimas aikštėje, respektuojamos ašys ir kt.); 8) aikštės erdvių ir dominančių kompozicinis santykis ir proporcijos; 9) vizualiniai ryšiai iš aikštės su aikštės prieigomis; 10) psichoemocinis krūvis. Remiantis pateiktomis įžvalgomis ir išvadomis, atliekama Tilžės gatvės Šiaulių miesto centrinėje dalyje bei Prisikėlimo aikštės urbanistinė analizė.

101. N.A.Salingaros. 2005. Principles of Urban Structure.
102. C. Moughtin. 1999. Urban Design: Street and Square.
103. A. Madanipour. 1996. Design of Urban space. An Inquiry into a Socio-spatial processs.
104. Konferencija „Europos aikštė". 2002.

1.5. Analitinės-metodinės dalies apibendrinimas

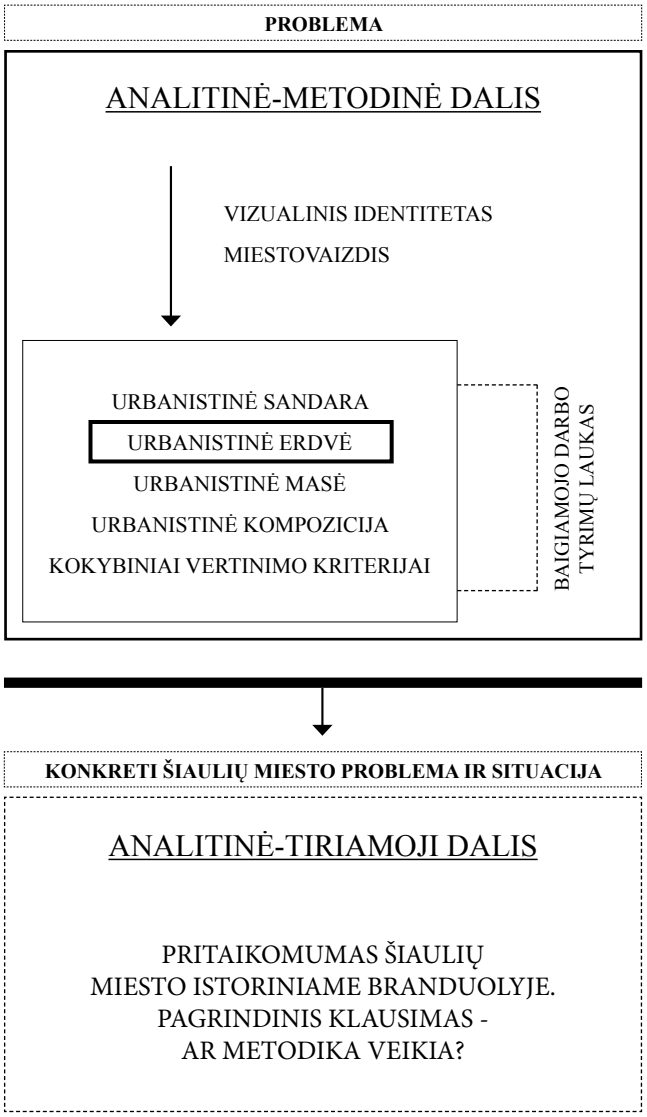
Analitinėje-metodinėje baigiamojo darbo dalyje nagrinėta urbanistinio projektavimo problematika, išaiškintos darbe naudotos sąvokos, pateikti istorinių miesto struktūrų rekonstrukcijų pavyzdžiai, aikščių atnaujinimo analogai bei vertinimo ypatumai, kurie kitose darbo dalyse veikia kaip pagrindas sprendinio logikai. Pateikiamas analitinės-metodinės darbo dalies algoritmas (45 pav.) bei pagrindiniai analitinės-metodinės dalies apibendrinti teiginiai, išskiriant: 1) miestą kaip sistemą; 2) miesto dalių identifikaciją (ribų identifikavimas, prieigos); 3) urbanistinę struktūrą (urbanistinė erdvė, masė, jungtys ir kokybiniai vertinimo parametrai):

Miestas kaip sistema

- Baigiamojo darbo objektas yra urbanistinio projektavimo sferos dalis – urbanistinė masė, urbanistinė erdvė bei jungtys tarp jų. Urbanistiniame projektavime vyrauja struktūrinių problemų sprendiniai, o urbanistiniame planavime – sisteminių (kaip miesto planavimo dalies). Svarbu pasirinktą teritoriją suvokti kaip miesto sistemos dalį bei jos galimybes įvertinti miesto kontekste.

Miestas kaip struktūra

- Teoriniame lygmenyje apibrėžtos tokios sąvokos: senamiestis – seniausia istorinio miesto vieta, istorinis miesto branduolys – vertingiausia istorinio miesto ir senamiesčio dalis, o norint jas identifikuoti svarbu išryškinti vietos vertingąsias savybes ir vizualinio identiteto elementus bei prieigos mazgus;
- Išskirta, kad miesto struktūrinės dalies prieigos mazgas – svarbi miesto vizualinio identiteto dalis, kurią dažniausiai žymi gamtiniai elmentai – upė, krantinė, parkų bei skverų sistema – arba antropogeniniai elementai – geležinkelio linija,

45 pav. Analitinės-metodinės darbo dalies algoritmas

urbanistinis kompleksas. Prieigų mazgai gali būti suvokiami trejopai – kaip riba, mazgas arba orientyras. Nuo to priklauso prieigos vystymo principai ir galimybės;

- Norint identifikuoti vertingą miesto dalį, būtina atlikti istorinius tyrimus, įvertinti istorinių ženklų kiekį pasirinktos miesto dalies urbanistinėje struktūroje ir atsakyti į klausimą, ar miestas (miesto dalis) dar turi pakankamai vertingų elementų ir nėra peržengęs kritinės ribos.

Urbanistinė struktūra

- Tiriant urbanistinę struktūrą, svarbu identifikuoti jos elementus ir suvokti šių elementų hierarchiją, jungtis bei kompozinius principus;
- Išnagrinėti architektūrinių objektų analogai – CaixaForum muziejus Madride, Badel kvartalas Zagrebe ir kvartalas Ebersvalde rodo, kad regeneracija, konversija bei rekonstrukcija yra siūlytini metodai norint suteikti naują kokybę miesto daliai, struktūrai ar objektui;
- Išnagrinėti viešųjų-urbanistinių erdvių konversijos analogai – aikštė Frydlant mieste, amfiteatras Hagoje ir nacionalinio muziejaus pasiūlymas Danijoje – parodė, kad kokybiški erdviniai pasiūlymai papildo miesto erdvinę sistemą, taip sukurdami bendramiesčius kokybinius pokyčius;
- Baigiamojo darbo tyrimų laukas – objektyvūs viešųjų urbanistinių erdvių vertinimo kriterijai, kurių pagrindiniai aspektai – morfologinis, istorinis, socialinis bei vizualinis-psichologinis (vizualinis-psichologinis labiau priskirtinas subjektyviam kriterijų laukui, todėl darbe plačiai nenagrinėjamas);
- Kokybiškos aikštės (kaip viešosios urbanistinės erdvės) bruožai – pakankamas kompozicinių elementų kiekis, aiškios išklotinės, pagrįstų proporcijų formantai ir akcentų išdėstymas. Kokybinio viešosios urbanistinės erdvės vertinimo algoritmas: 1) viešosios urbanistinės erdvės vieta miesto struktūroje; 2) kompozicinių elementų kiekio identifikavimas; 3) kompozicinių elementų kokybės vertinimas.
- Urbanistinės viešosios erdvės atnaujinimo kryptys: 1) pasinaudojant dizaino elementais – keičiant dangas, siūlant mažosios architektūros elementus, paminklus, želdinius, žaidimų aikšteles, dviračių takus, tačiau išklotinės nekoreaguojamos (laikinas atnaujinimas); 2) eksponuojant archeologines liekanas ir istorinius įvykius; 3) kuriant naują urbanistinę koncepciją (atnaujinama iš esmės) – scenarijų, kuris apima erdvės hierarchijos klausimą, judėjimo schemą, architektūrinę kokybę, jungtis su kitomis miesto erdvėmis, transporto problemas (sisteminis požiūris). Būtent tokiai urbanistinės erdvės rekonstrukcijai svarbūs aiškūs vertinimo kriterijai ir koncepcija, kuri papildytų miesto urbanistinį tinklą.

Svarbu pabrėžti, kad šiame darbe, remiantis analitinės-metodinės dalies pagrindiniais teiginiais bei metodika, nagrinėjama konkreti Šiaulių miesto teritorija, siūlomi sprendiniai, o viešosios urbanistinės erdvės nagrinėjamos pagal objektyvius vertinimo kriterijus.

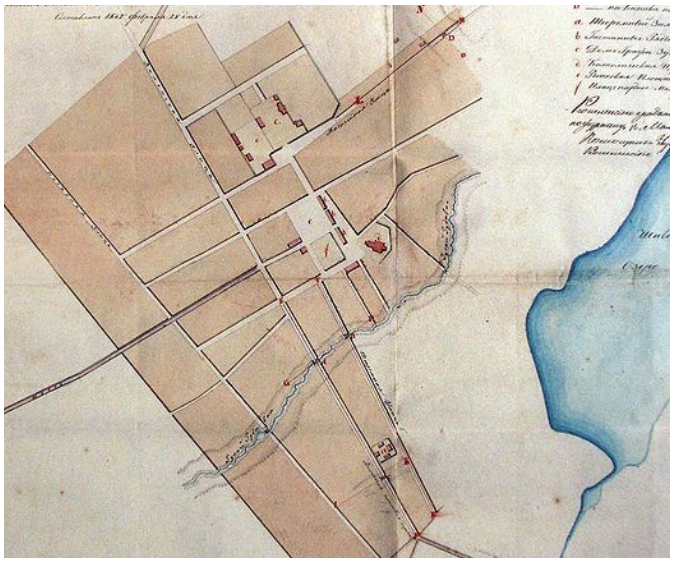
2. ANALITINĖ-TIRIAMOJI DALIS

2.1. Šiaulių miesto centrinės dalies charakteristika

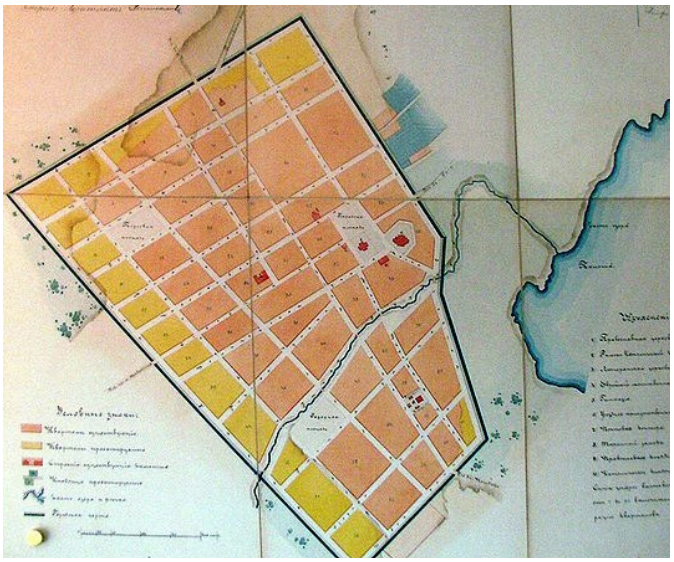
2.1.1 Planavimo proceso apžvalga

Išskiriami Šiaulių miesto centrinės dalies aktualiausi istoriniai etapai:

- Iki XVIII a. pab. Šiaulių miestas greičiausiai buvo kurtas pagal radialinį, Valakų reformos metu nepakeistą, planą (istorinių šaltinių nėra išlikę) – į miesto centrą spinduliais orientuotos gatvės, kurių susikirtime susidarė trapecinė aikštė (dabartinėje Prisikėlimo aikštės vietoje). Vienintelis architektūrinis akcentas tuomet buvo bažnyčia – iki XVII a. medinė, o nuo 1634 m. (tiksli data nėra žinoma) mūrinė;
- Nuo 1774 m. miestas buvo perplanuotas pagal klasizicmo principus. Iki tol buvęs radialinis planas pertvarkytas į taisyklingą stačiakampį, nutiesa nauja pagrindinė gatvė, sukurtos dvi statmenos viena kitai kompozicinės ašys, nauja turgaus aikštė (255 x 265m) (dabartinėje Prisikėlimo aikštės vietoje), statomi mūriniai pastatai;
- 1783 m. buvo parengtas Šiaulių miesto centrinės dalies rekonstrukcijos planas (arch. G. Saco). Jame išryškinta bažnyčia, centrinė aikštė-turgavietė, numatyta vieta stačiatikių cerkvei (46 pav.);
- 1836-1858 m. aikštę per vidurį perkirto Rygos-Tilžės plentas (plentas sutampa su dabartine Tilžės gatve), išskaidęs miesto pagrindinę urbanistinę erdvę dvi dalis – turgaus aikštę ir skverą. Po 1863 m. sukilimo skvere pastatyta cerkvė – ji užgožė bažnyčią, ėmė dominuoti pagrindinėje miesto erdvėje (47 pav.).

46 pav. Šiaulių miesto plano fragmentas, 1849 m. (Aušros muziejus)[105]

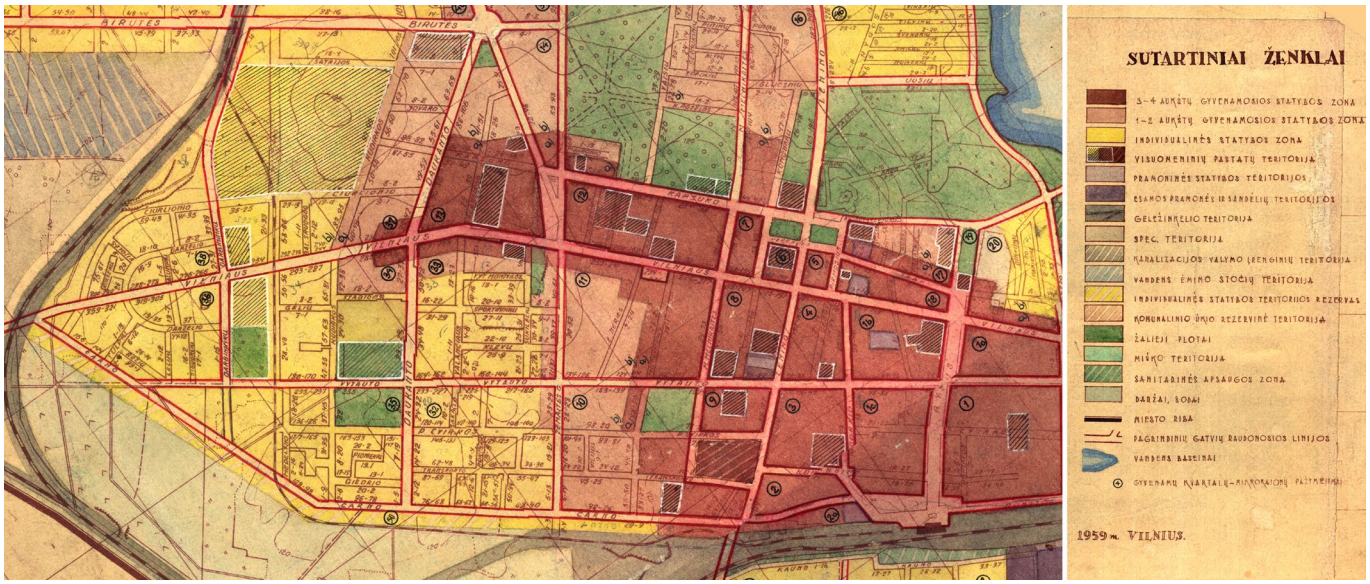

47 pav. Šiaulių miesto plano fragmentas, 1874 m. (Aušros muziejus)[105]

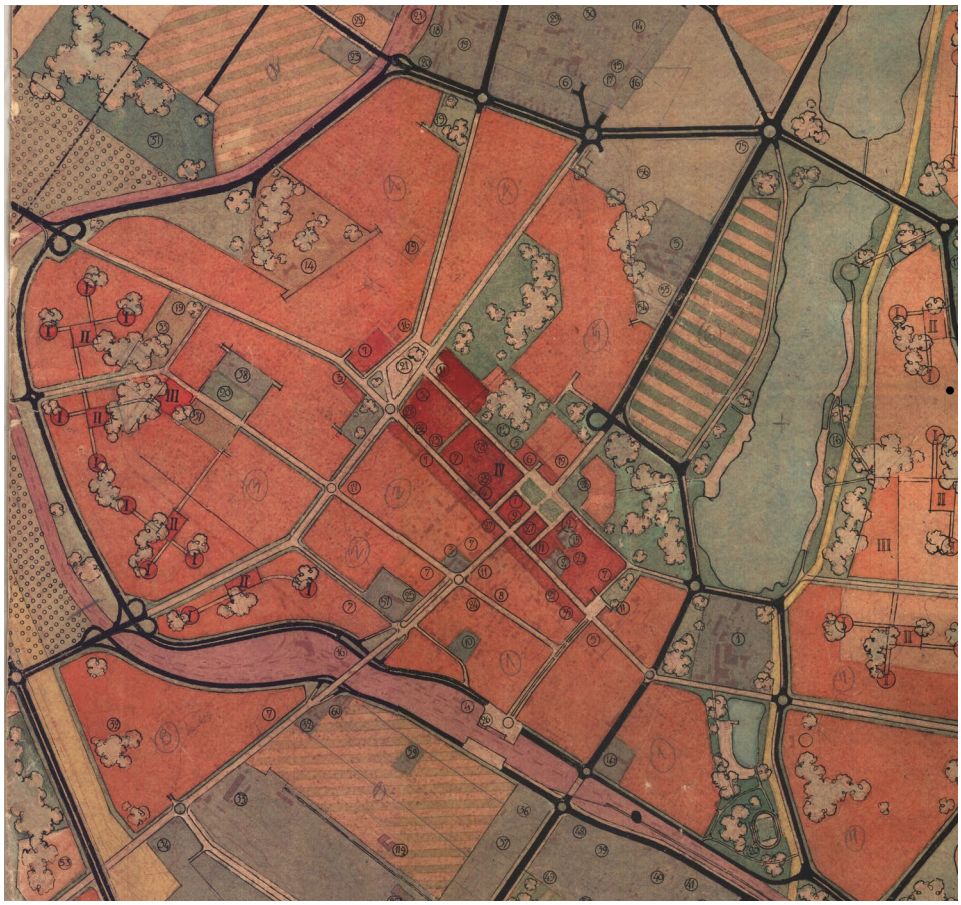
- 1915 m. miestas buvo padegtas, o 1918-1919 m. – sunaikinta 85% senamiesčio pastatų;
- Pokario metais iki pat nepriklausomybės atkūrimo buvo parengti trys Šiaulių miesto generaliniai planai – 1959 m., 1963m. ir 1980 m.[105]: 1) **1959 m.** Šiaulių miesto generalinio plano fragmente (48

105. Šaltinis – Aušros muziejus Šiauliuose.

pav.) atsispindi dabartinis centrinės miesto dalies užstatymo pobūdis. Istorinio branduolio teritorijoje leistina 3-4 aukštų statyba, jo pakraščiuose ir istorinių priemiesčių teritorijose – 1-2 aukštų statyba, o tuo metu buvusioje laisvoje žemėje suplanuota individualios statybos zona vienbučiams gyvenamiesiems namams statyti. Jos padariniai – šių dienų miesto urbanistinė problema – ekstensyviai užstatytos miesto centro teritorijos. Prisikėlimo aikštės perimetre numatyta visuomeninių pastatų teritorija,

48 pav. Šiaulių miesto generalinio plano fragmentas, 1959 m. (Brazauskaitė, Tuguši 1959)

o pati aikštė – žaliasis plotas. Erdvę prieš kolegiją siūloma užstatyti. Senamiesčio prieigos mazgas – Katedos papėdė – žaliasis plotas, kita – geležinkelio ruožas – spec. teritorija; 2) **1963 m.** Šiaulių miesto generalinio plano fragmente (49 pav.) api-

49 pav. Šiaulių miesto generalinio plano fragmentas, 1963 m. (Bučas, Vaškevičius 1963)

brėžiama miesto centro urbanistinė struktūra. Įvardijamos „miesto centrų teritorijos“, apimančios istorinį miesto branduolį ir zonas šalia geležinkelio. Šios teritorijos labai koncentruotos – užima mažai teritorinių resursų ir žymi istorinį ir perspektyvinį miesto centrus. Visa supanti zona iki geležinkelio įvardijama kaip „gyvenama teritorija“, už geležinkelio – „visuomeninių sodų teritorijos“. Šio plano projektiniai pasiūlymai išpildyti nebuvo ir siūlyto naujojo centro teritorijos iki šiol neapgyvendintos; 3) **1980 m.** Šiaulių miesto generalinio plano fragmente (50 pav.) aiškiai įvardijama esama „miesto centro zona“ ir „projektuojamos visuomeninių įstaigų teritorijos“. Jau žymima rekonstruotos Vilniaus pėsčiųjų gatvės atkarpa. Pagrindinis plano aiškinimas aspektas – pastato funkcija. XX a. antroje pusėje Šiauliai vystėsi labai ekstensyviai. Miestas vystėsi pietų ir pietvakarių kryptimi, tuo tarpu istoriniame centre statybų vyko nedaug.

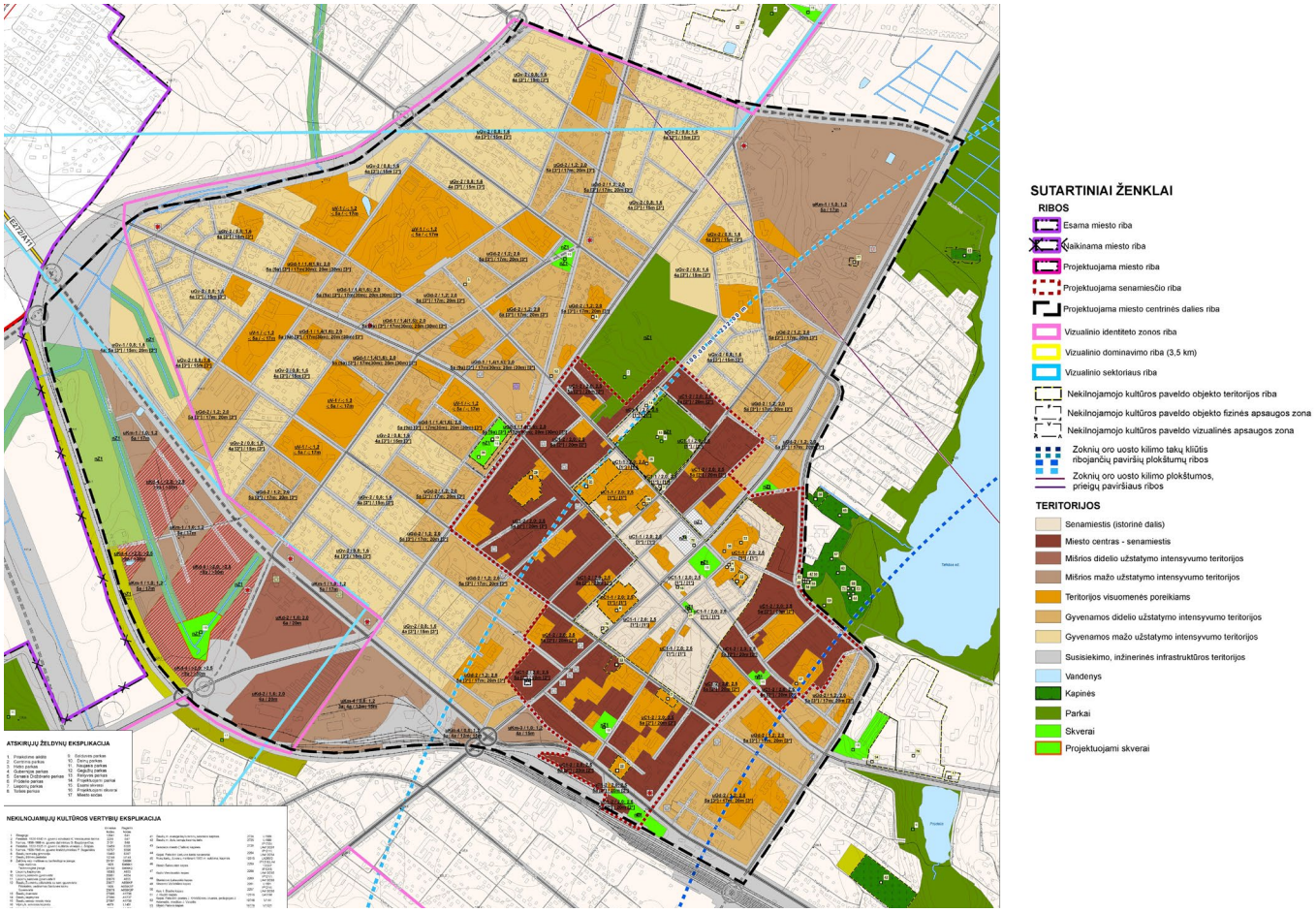

50 pav. Šiaulių miesto generalinio plano fragmentas, 1980m. (Bugailiškis, Vaškevičius 1980)

- Iki 2008 m. Šiaulių miesto plėtra buvo vykdoma vadovaujantis 1980 metais parengtu generaliniu planu, kurio sprendiniai, iš esmės pasikeitus socialinei-politinei situacijai,tapo nebetinkami dėl pasikeitusios juridinės bazės, žemės nuosavybės santykių ir neatitikimo europinio miesto vystymosi tendencijoms.
- 2009 m. patvirtintas naujas miesto bendrasis planas (UAB „Urbanistika“) (51 pav.). Siūloma perspektyvinė miesto struktūra, kurioje būtų toliau plėtojami miesto urbanistiniai savitumai bei atitaisomos raidos deformacijos, reglamentuoja miesto fizinė plėtra iš vidaus, akcentuojami miesto istorinis struktūrinis branduolys – senamiestis ir kompozicinė miesto „žalioji“ ašis, fiksuojama miesto vizualinio identiteto zona, kuri padeda identifikuoti pačius vertingiausius saugotinus vaizdus ir vaizdo elementus[106]. Tačiau vizualinę identiteto zoną apibrėžti įmanoma tik tuo atveju, jeigu yra aiškios senamiesčio

106. Šiaulių miesto bendrasis planas, 2009 m.

ribos. Detalizuojant centrinę miesto dalį, įvardijama senoji miesto dalis, kurią būtų galima traktuoti kaip senamiestį ir pasiūloma jo struktūrinė riba. Pabrėžiama, kad senojo miesto dalyje ypač aktuali fizinės erdvės kokybės problema – būtina „reanimuoti“ istoriškai susiklosčiusį erdvinį karkasą[106].

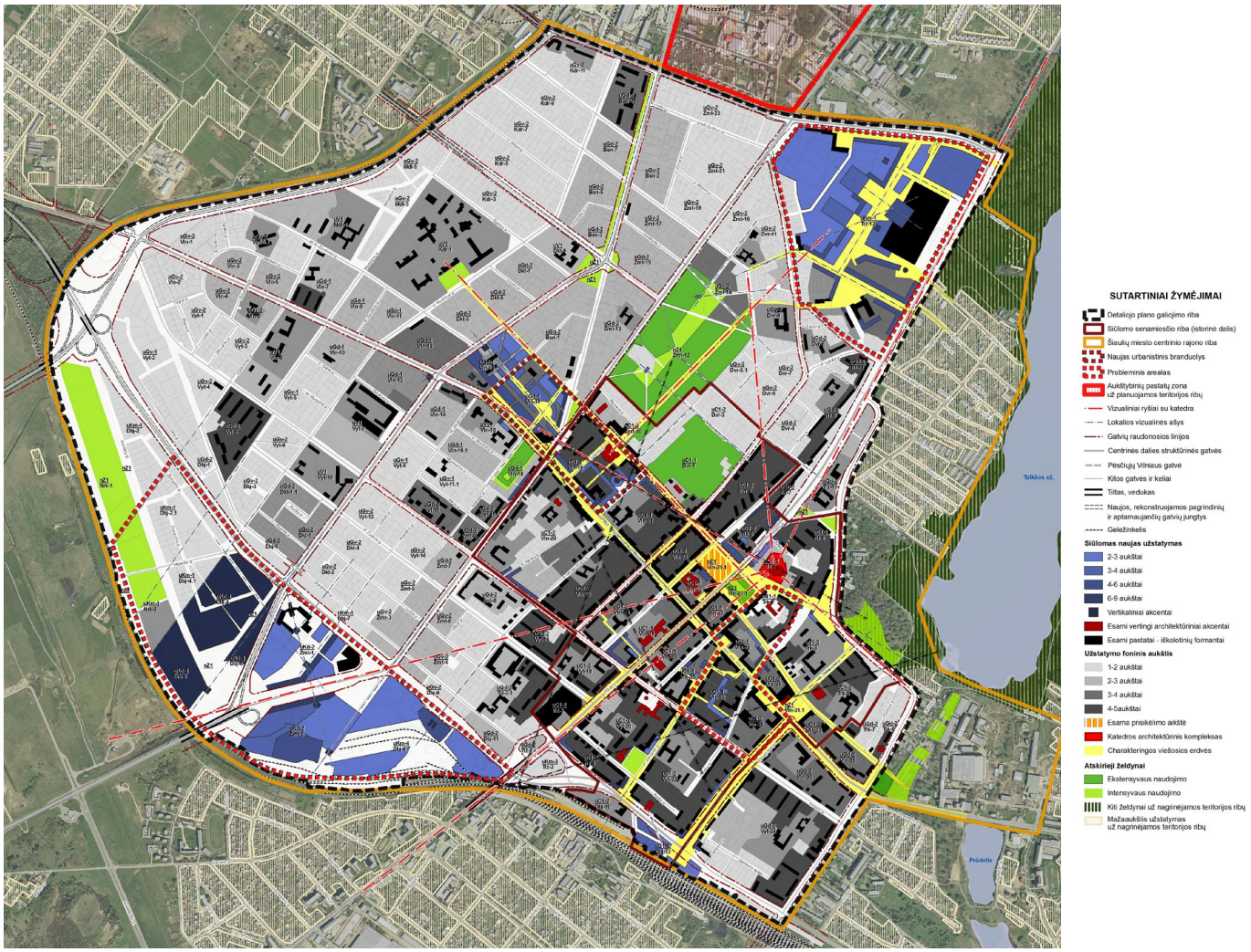

51 pav. Šiaulių miesto bendrojo plano fragmentas, 2009m. (ŠMCDDP 2009)

- 2010 m. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliojo plano koncepcijos sprendiniuose (52 pav.) aiškiai išskiriami vertingiausi urbanistinės struktūros elementai: istorinis centras (senamiestis), pagrindinių gatvių – Tilžės ir Vilniaus – sankirta, Prisikėlimo aikštė su Katedra, dvaras, foninį užstatymą formuojantys kvartalai. Teigiama, kad istorinis centras, t.y. miesto struktūrinis branduolys (reprezentacinis centras) išreikštas labai silpnai, senamiesčio ribos yra neidentifikuotos, o istorinio miesto centro urbanistinė struktūra yra gana stipriai deformuota, bet dar neviršijo kritinės ribos, po kurios prasideda nebegrįžtami procesai. Didžioji teritorijos dalis (rytinė – tarp geležinkelio ir Žemaitės g.) neturi centrui būdingų funkcijų (mišrios paskirties, kultūrinių ir kt.), dominuoja individualaus sodybinio tipo užstatymas, kuris yra aiškiai neadekvatus teritorijos statusui miesto urbanistinėje struktūroje. Koncepcijoje identifikuojamos senamiesčio struktūrinės ribos ir teritorija, kurią siūloma juridiškai įteisinti kaip saugomą kultūros paveldo teritoriją, o tai yra vienintelis būdas apsaugoti istoriškai susiklosčiusią urbanistinę struktūrą nuo visiško sunaikinimo – laikytis pagrindinių paminklotvarkos principų – išlaikyti posesijinę struk-

106. Šiaulių miesto bendrasis planas, 2009 m.

tūrą, posesijų apstatymo pobūdį, esminius miesto identiteto aspektus. Esamą Šiaulių centrinės dalies teritoriją siūloma rekonstruoti iš esmės 1) didžiojoje centrinės dalies teritorijoje turi būti keičiamas teritorijos funkcinis panaudojimas – atskirų kvartalų teritorijų naudojimo būdai ir pobūdžiai bei užstatymo morfotipas; 2) visoje centrinės dalies teritorijoje nustatomi nauji intensyvumo ir aukštingumo rodikliai, t.y. teritorija tankinama; 3) esamas gatvių tinklas rekonstruojamas ir plečiamas nekeičiant susiklosčiusio gatvių tinklo struktūros; 3) urbanistinė plėtra numatoma saugant vertingas panoramas, siluetus bei vizualinius ryšius. Pagrindiniame struktūriniame branduolyje – miesto istoriniame reprezentaciniame centre (senamiestyje) kompozicijos išbaigtumas priklauso nuo morfotipų kokybės ir jų išbaigtumo. Šis tikslas siūlomoje senamiesčio teritorijoje turi būti pasiektas baigiant formuoti esamų kvartalų išklotines, konversinėse teritorijose esamą morfotipą keičiant nauju, numatant pavienias vertikalias dominantes. Likusioje centrinės dalies teritorijoje siūloma sodybinio morfotipo rekonstrukciją į kvartalinį. Šis tikslas turi būti pasiektas didinant užstatymo tankumą, 1-2 sodybinių namų užstatymo tipą keičiant į 3-4 aukštų daugiabutį gyvenamojo užstatymo tipą, formuojant naujus morfotipus neužstatytose centrinės dalis teritorijose, didinant esamo morfotipo intensyvumą. Šiaulių miesto centrinėje dalyje siūloma išskirti istorinio centro teritoriją, kuriai siūloma suteikti senamiesčio statusą. Šios teritorijos

52 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliojo plano koncepcijos fragmentas, 2010m. (ŠMCDDP 2010)

branduolys – Prisikėlimo aikštė ir katedra. Senamiestyje aukštybiniai pastatai negalimi. Užstatymas formuojamas prisilaikant „foninio“ aukščio principo. Užstatymo tankumas ir intensyvumas priklauso nuo morfotipo. Bendrajame plane prioritetas skiriamas dominuojančiam istoriniam reprezentaciniam centrui (senamiesčiui), identifikuojamos jo struktūrinės ribos ir siūlomos juridiškai užfiksuoti kaip saugomą urbanistinio paveldo teritoriją. Šioje miesto dalyje koncentruojasi dauguma kultūros paveldo vertybių ir ypač aktuali fizinės erdvės kokybės problema. Saugomos miesto senosios dalies vertingosios erdvės ir planinė struktūra, reguliuojamas naujos statybos poveikis esamoms kultūros vertybėms.

Architektas V. Rudokas[107] urbanistinėje Šiaulių raidoje išskiria tris laikotarpius: 1) **Virsmų etapas** (1990-1997 m.). Šiuo periodu pradėti formuoti sklypai ir kvartalai užstatytose bei laisvose miesto teritorijose, atsirado kardinalių urbanistinės funkcinės struktūros pertvarkos pavyzdžių (karinio oro uosto ir pramoninių teritorijų, esančių miesto centre, integravimas į urbanistinę struktūrą, transporto srautų intensyvėjimas, prekybos centrų atsiradimas); 2) **dviprasmybių metas** (1997-2003 m.). Šiuo laikotarpiu imtąsi miesto struktūrų modeliavimo, tuo tikslu buvo įkurta savivaldybės įmonė „Šiaulių planas“. Šiuo laikotarpiu buvo rengiami centrinės miesto dalies, centrinės aikštės kompleksinio planavimo ir projektavimo darbai, rengiamas miesto bendrasis planas; 3) **destrukcija** (2003-2013 m.). Nuo 2003 metų, panaikinus „Šiaulių planą“, Šiaulių miesto urbanistinio projektavimo ir planavimo procese prasidėjo destrukcijos etapas, kuris tęsiasi iki dabar – nebelikus šios įmonės, miesto planavimo procesas liko tik formalių aktų virtinė.

Išnagrinėjus istorinius ir bendruosius miesto planus, matyti, kad Šiaulių centrinės dalies ir istorinio centro teritorijų koncepcija nėra visiškai aiški, vyksta diskusijos, dėl kurių parandama miesto struktūrinių dalių kokybė. Istorinio miesto struktūrinių zonų nustatymas turėtų būti neatidėliotini klausimai vystant šios miesto dalies architektūrines urbanistines koncepcijas, nes struktūriškas miesto vystymas kelia miesto įvaizdžio kokybę ir patrauklumą. Bendruosiuose planuose apsiribojamas miestų planavimo pasiūlymais, o urbanistinis planavimas taip ir lieka neišnagrinėta sritis. Ją primena tik senieji Šiaulių miesto kompozicinių principų planai (53 pav.).

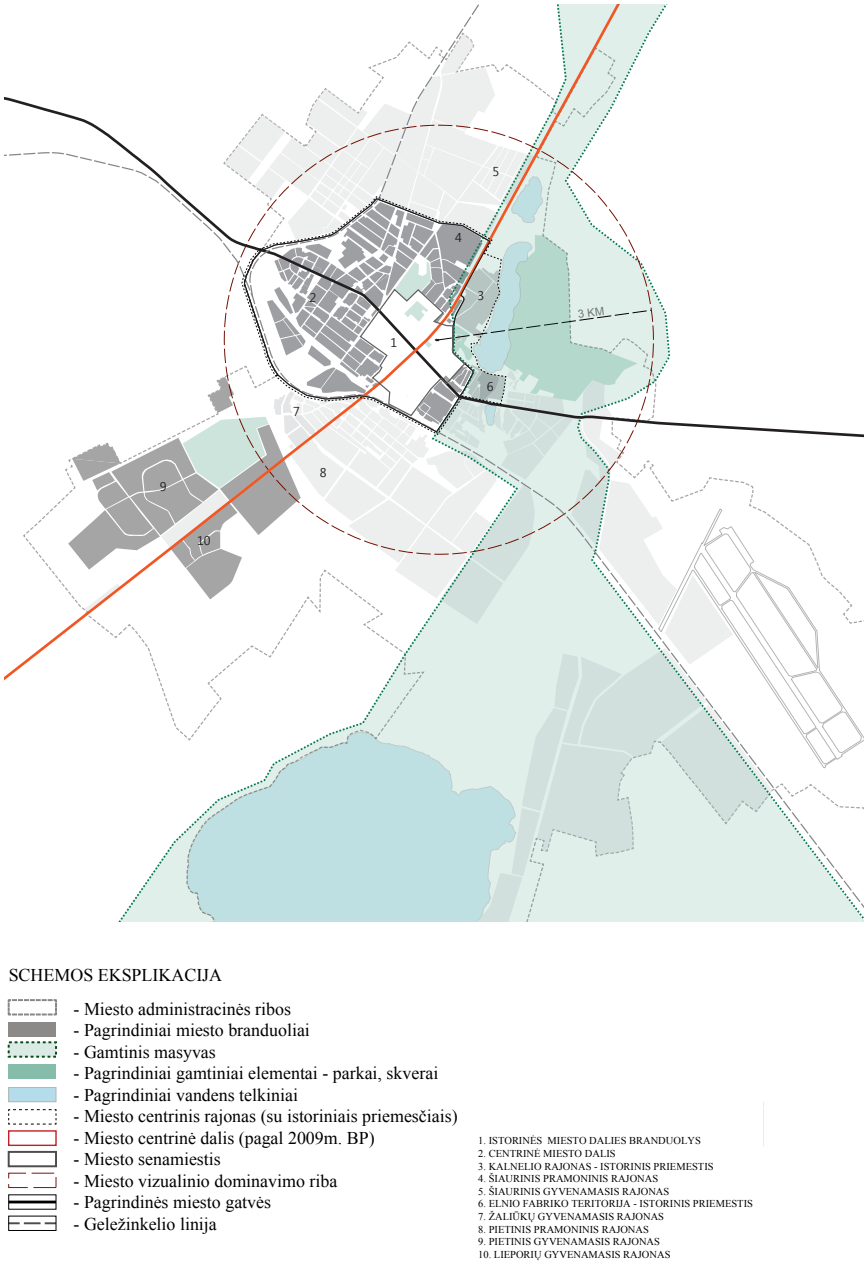
53 pav. Šiaulių miesto istorinės dalies kompozicinis planas (A. Vyšniūnas 1985)

107. V. Rudokas. Urbanistika Šiauliuose - iliuzija ar tikrovė? (Žodis Urbanistika traktuojamas kaip praktinė profesinė veikla ir jos rezultatai

2.1.2. Urbanistinės struktūros elementai

Šiaulių miestas, pradėję formuotis ties prekybos kelių sankirta, aukštoje vietoje, plito į rytus iki ežerų juostos, o XIXa. nutiestas geležinkelis tapo barjeru miesto plėtrai. Tik apie 1900 m. mieste suintensyvėjo užstatymas aplink geležinkelio stotį. Tarpukariu Šiauliai augo šiaurės vakarų kryptimi (Aušros alėjos ašimi). Tuo metu miesto turgaus aikštė perkelta į naują vietą – kvartalą, esantį tarp Vilniaus, Žemaitės gatvių ir Aušros alėjos. Imtas kurti naujas traukos taškas, aplink jį gyventojai ėmė statyti gyvenamuosius namus. Prisikėlimo aikštė su paminklu liko reprezentacinio pobūdžio viešoji urbanistinė erdvė Tilžės gatvės erdvinėje struktūroje (be aiškaus turinio ir plėtros galimybių).

Tilžės gatvė yra vienas iš pagrindinių Šiaulių miesto urbanistinių elementų ir kartu su Vilniaus gatve (pėsčiųjų bulvaru) yra pagrindinės miesto transportinės gatvės bei kompozicinės ašys (54 pav.). Kiti esaminiai miesto urbanistiniai elementai – Prisikėlimo aikštė su Katedra, dvaras, foninį užstatymą formuojantys kvartalai, vandens telkiniai ir juos apjungiantis gamtinis masyvas rytinėje miesto dalyje, išsidėstęs šiaurės-pietų kryptimis nuo Talkšos ežero iki Rėkyvos ežero bei nuo Talkšos ežero iki miesto parko, esančio centrinėje miesto dalyje. Labiausiai urbanizuotos miesto teritorijos yra vakaruose ir pietinėje miesto dalyje. Šiaulių centrinė dalis ribojasi su gamtiniu miesto karkasu, turi tiesioginę jungtį nuo Prisikėlimo aikštės, Šv. Petro ir Pauliaus katedros iki Talkšos ežero Aušros alėja.

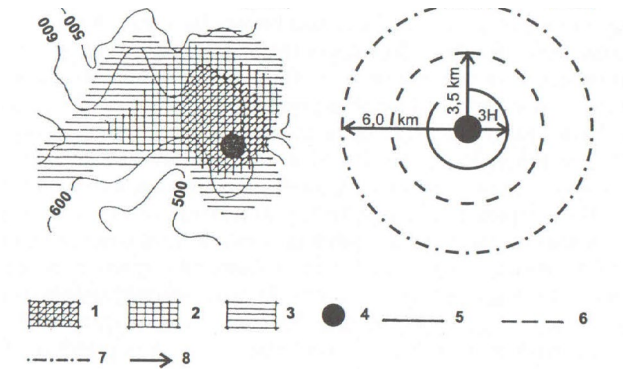

54 pav. Miesto struktūros elementai

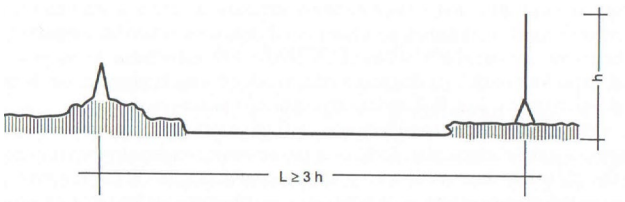
Mieste galima išskirti du branduolius (54 pav.): istorinį centrą centrinėje miesto dalyje ir naujųjų gyvenamųjų rajonų pietinį centrą periferinėje miesto dalyje. Analizuojama Tilžės gatvės erdvinė struktūra Šiaulių centrinės dalies ribose, siekiant atsakyti į klausimą, kur

galėtų būti fizinės senamiesčio ribos (centrinė miesto dalis identifikuojama kaip miesto dalis, ribojama geležinkelio linijos, Dubijos ir Ežero gatvių).

Tilžės gatvė eina per skirtingas miesto dalis, todėl šio erdvinio elemento struktūra yra nepastovi ir dinamiška. Remiantis Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų") studija[108], Tilžės gatvę galima charakterizuoti pagal įvažiavimo mazgus į skirtingas miesto dalis: 1) sankirta su miesto administracinėmis ribomis – vieni iš pagrindinių įvažiavimų į miestą – du įvažiavimai: nuo Kelmės ir Joniškio pusės. Šie įvažiavimai nėra žymimi architektūriškai – gatvė tėra funkcinis elementas; 2) sankirta su miesto kompaktiškai užstatyta teritorija – mazgai, kai Tilžės gatvė tampa miesto erdvinės struktūros dalimi – intensyviau užstatytos teritorijos; 3) sankirta su centrinės miesto dalies riba. Ribos suvokiamos, tačiau nėra kokybiškai išspręstos – geležinkelio juosta ir viadukas bei Katedros papėdė su sovietiniai daugiabučiais. Šios teritorijos galėtų būti kokybiški „miesto vartai" į istorinę miesto dalį; 4) sankirtos su istoriniu branduoliu. Ribos yra fiziškai suvokiamos, bet nėra aiškiai išreikštos. Istorinės dalies urbanistinė struktūra aiškiai išsiskiria iš kitų miesto dalių – perimetriniu užstatymu ir erdvine struktūra.

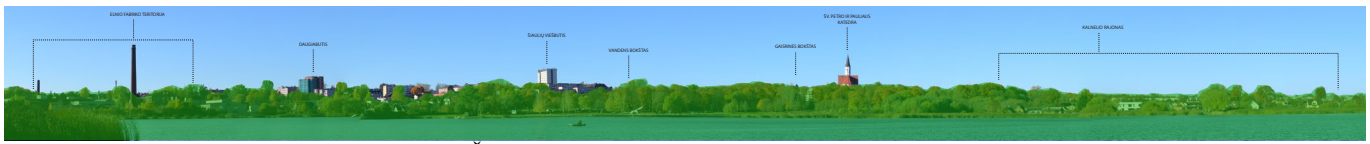
55 pav. Antropogeninių objektų ekspozicinės zonos: A – zona natūroje; B – zona dimensijoje; 1 – mastelio dominavimo zona; 2 – vaizdo dominavimo (arba efektyvaus matymo) zona; 3 – psichologinio efekto zona; 4 – eksponantė (erdvinis orientyras); 5 – mastelio dominavimo riba; 6 – vaizdo dominavimo riba; 7 – psichologinio efekto riba; 8 – ekspozicinių zonų spindulys (J. Bučas 2001)[109]

56 pav. Konkurecingumo principas. „Konkurencijos" tarp vertikalių akcentų kraštovaizdyje nebus, jeigu atstumas tarp jų ne mažesnis kaip 3 aukščiausios vertikalės aukščiai (J. Bučas 2001)[109]

2.1.3. Vizualinis identitetas

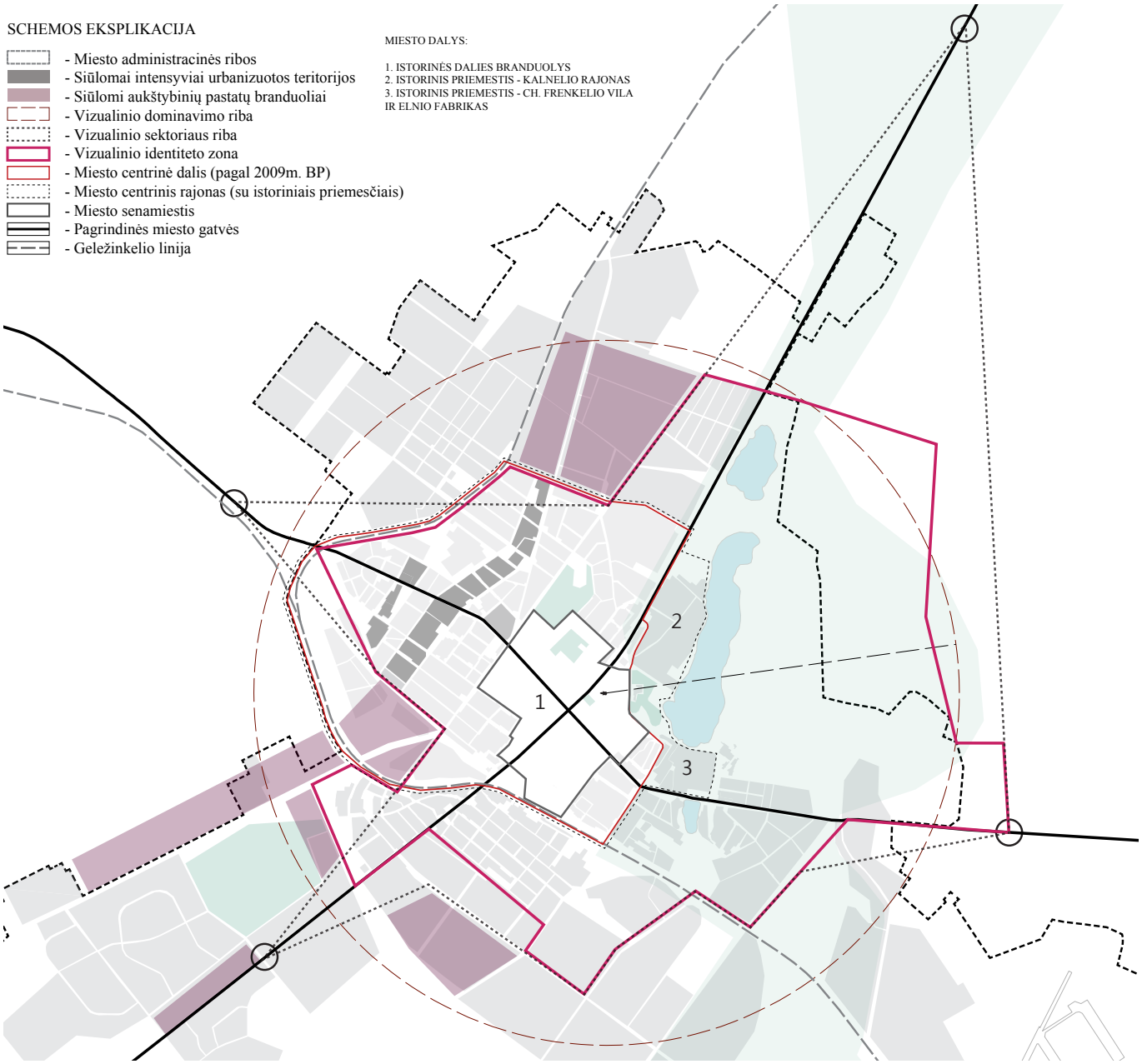
Pagrindinė Šiaulių miesto ypatybė – siluetas, matomas iš skirtingų miesto trasų, su dominante Katedra (57 pav.). Šiaulų mieste urbanistinė plėtra galima tik tuomet, jei yra nustatomos vertingos panoramos, siluetai ir vizualiniai ryšiai, kuriais remiantis apibrėžiama vertinga miesto istorinė struktūra. Tam gali padėti urbanizuoto kraštovaizdžio kompozicijos vertinimo metodika[109], kurioje išskiriami tokie miesto elementai – vizualinio sektoriaus riba, vizualinio identiteto zona ir vizualinio dominavimo riba (efektyvaus stebėjimo riba − 3 km, kai atskaitos taškas − Katedra) (55–56 pav.). Už

57 pav. Šiaulių miesto siluetas nuo Talkšos ežero kranto

108. A. Vyšniūnas ir kt. 2003. Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų") studija.
109. J. Bučas. 2001. Kraštotvarkos pagrindai.

šios ribos miesto panoramoje objektai praranda aiškumą ir daugiaplaniškumą. Raiškumo parametrus nusako ekspozicinės zonos dydis (objekto ekspozicinė zona yra jo matomumas teritorijoje). Ekspozicinėje zonoje išskiriamos mastelio dominavimo, vaizdo dominavimo ir psichologinio efekto ribos. Vienodų fizinių savybių objektams tokiomis pat gamtinėmis sąlygomis šios ribos yra santykinai pastovios. Mastelio fominavimo zona nesiekia toliau negu 3h (h - objekto aukštis). Kiekvieną už šios ribos esantį objektą žmogus suvokia atskirai (56 pav.). Šiaulių miesto atveju (58 pav.) vizualinio identiteto zoną apsprendžia keturi pagrindiniai miesto centrinės dalies apžvalgos taškai. Pagal juos Šiaulių miesto centrinėje dalyje siūloma išskirti istorinio centro teritoriją, kuriai siūloma suteikti senamiesčio statusą. Šios teritorijos branduolys – Prisikėlimo aikštė ir Katedra. Senamiestyje aukštybiniai pastatai nesiūlomi, o užstatymas formuojamas prisilaikant „foninio“ aukščio principo, užstatymo tankumas ir intensyvumas priklauso nuo morfotipo.

58 pav. Miesto centrinės dalies vizualinis identitetas

59 pav. Panorama iš Šiaulių katedros (pirmas planas)

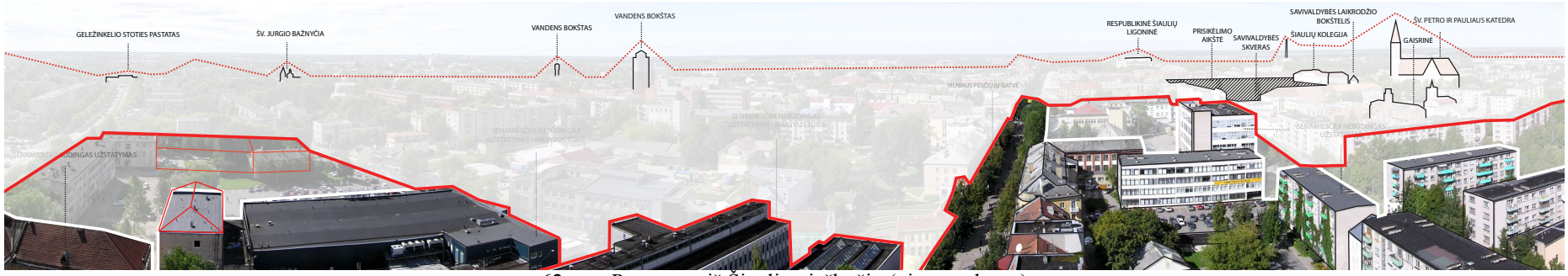
60 pav. Panorama iš Šiaulių katedros (antras planas)

61 pav. Panorama iš Šiaulių katedros (trečias planas)

Šiaulių miestas nepasižymi vidinių apžvalgos taškų gausa – miesto centre vizualinį lauką apibrėžia tokie objektai kaip Katedra ir Šiaulių viešbutis. Iš šių taškų galima atpažinti senamiesčio struktūrą bei Katedros dominavimą. Nagrinėjant miesto panoramas bei siluetus svarbus ne tik bendras vaizdas, bet ir daugiaplaniškumas (59–64 pav.).

Panorama iš Katedros pasižymi aiškiu daugiaplaniškumu. Pirmasis planas (59 pav.) – pagrindinės miesto viešoji urbanistinė erdvė – Prisikėlimo aikštė, kuri turėtų reprezentuoti miestą ir būti pagrindinis senamiesčio elementas, juosiama senamiesčio morfotipo – perimetrinio užstatymo. Šiame vaizde atsiskleidžia pagrindinės problemos – neišpildytos išklotinės, neaiški erdvių hierar-

62 pav. Panorama iš Šiaulių viešbučio (pirmas planas)

63 pav. Panorama iš Šiaulių viešbučio (antras planas)

64 pav. Panorama iš Šiaulių viešbučio (trečias planas)

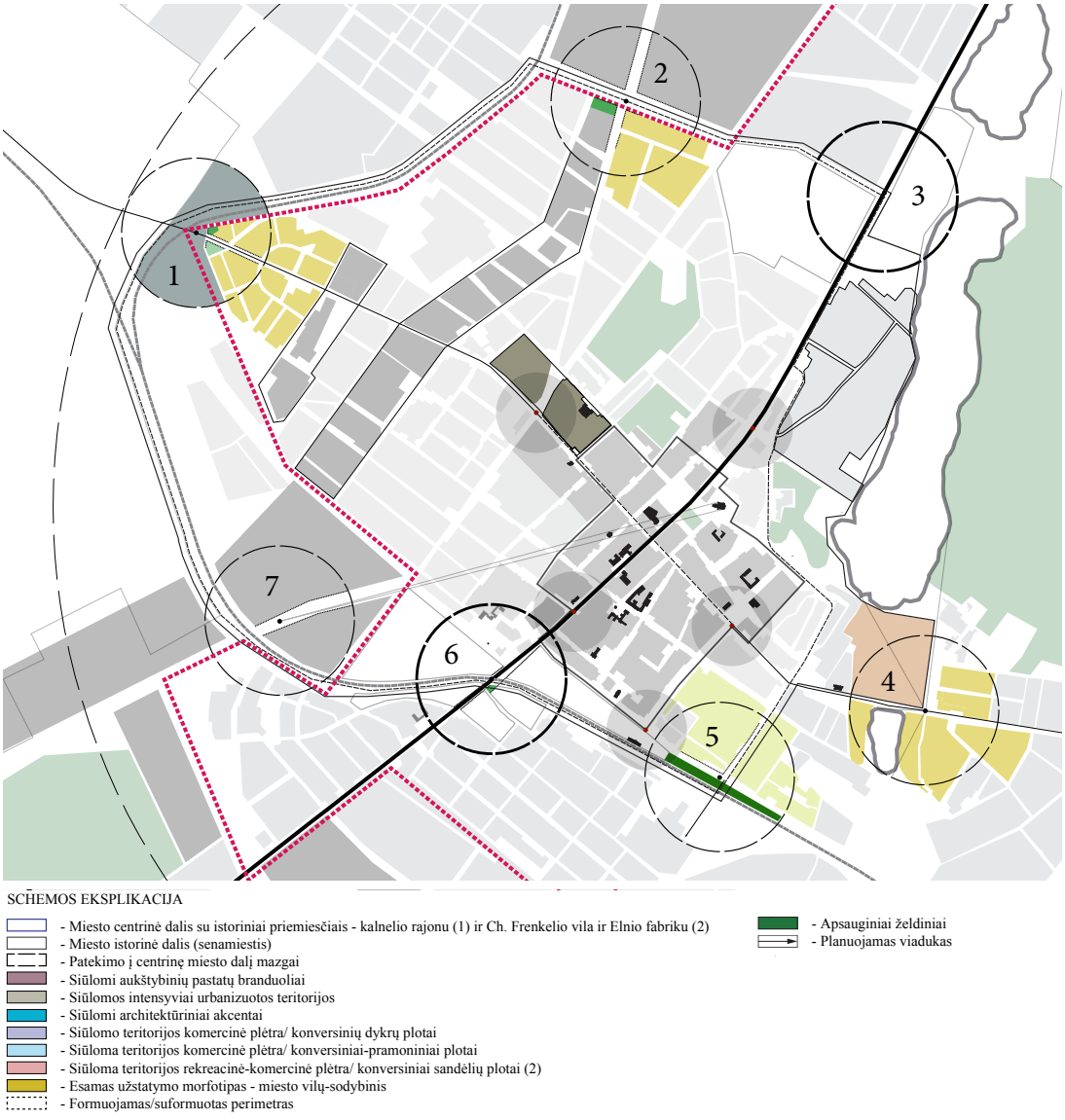
chija (plačiau – Prisikėlimo aikštės kokybinis vertinimas). Antrasis planas (60 pav.) – senamiesčio urbanistinės struktūros, pagrindiniai miesto akcentai. Trečiasis planas (61 pav.) – priemiesčiai ir neįsisavintos teritorijos, kurių perteklius leidžia suprasti, kad teritorijos nėra išvystytos.

Panoramoje iš Šiaulių viešbučio matyti pagrindiniai miesto struktūros elementai – Vilniaus pėsčiųjų gatvė bei Šiaulių katedra, atsiskleidžia senamiesčio bruožai ir problemos (sovietmečio objektai), o pats Šiaulių viešbutis – viena iš miesto dominančių, esanti Vilniaus pėsčiųjų gatvės pradžios taške. Arčiausiai apžvalgos taško (pirmasis planas) (62 pav.) – tradicinis miesto morfotipas – perimetrinis reprezentacinis užstatymas

su miesto dominantėmis ir keletu sovietmečiu pastatytų pastatų, toliau (antrasis planas) (63 pav.) matomas naujesnis sovietmečio užstatymas (šios teritorijos labiau suvokiamos kaip nebaigtos vystyti), už jų – gamtinis kraštovaizdis su urbanizuotų plotų intarpais. Vaizdo dešinėje – gamtinių elementų intarpai, formuojantys grandinę Aušros alėjos ašimi.

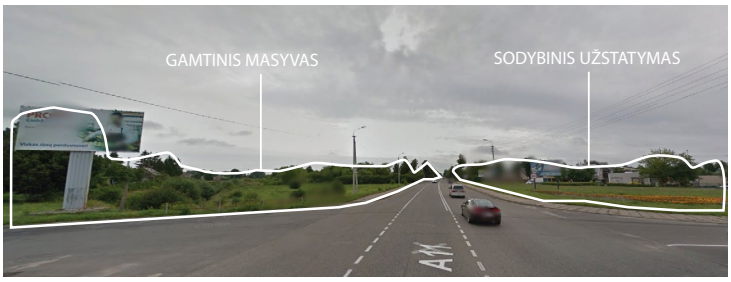
2.2. Šiaulių miesto prieigos

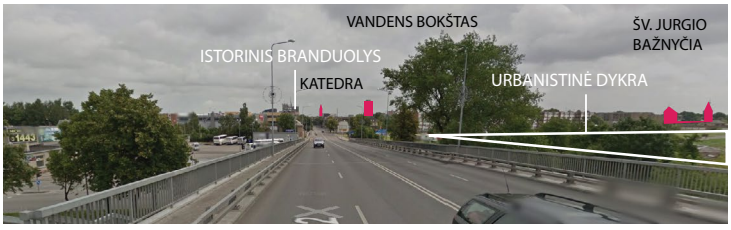
Miesto struktūrinių dalių prieigų mazgų tema Lietuvoje nagrinėta nežymiai, tad problema, kokius miesto ženklus mes pamatome pirmiausia ir kokie objektai mums jį pristato, yra išties opi. Nagrinėjamas objektas – Tilžės gatvės urbanistinė erdvinė struktūra Šiaulių senamiestyje. Lūžio taškai tarp skirtingų struktūrų traktuojami kaip prieigų mazgai. Norint suprasti patekimo į senamiestį logiką, svarbu išsiaiškinti, kaip išvystyti patekimai į miesto centrinę dalį – išskiriami 7 patekimo į centrinę miesto dalį mazgai (65 pav.) (7 lentelė).

65 pav. Įvažiavimų į miesto centrinį rajoną mazgai

7 lentelė. Šiaulių miesto centro prieigos.

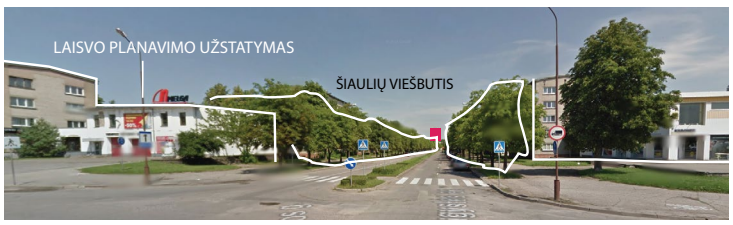
NR.	APRAŠAS	PRIEIGOS MAZGO FOTOFIKSACIJA
1.	Vilniaus g. (vienos iš pagrindinių miesto gatvių) ir geležinkelio sankirta, kurią supa konversinės dykros, potencialiai dėl savo strateginės vietos galinčios tapti konkurencingomis komercinėmis zonomis, o kartu ir kokybiškais urbanistiniaiais kompleksais. Mazgą dabar formuoja miesto vilų kvartalai bei nesutvarkyti gamtiniai masyvai. Siūlomi architektūriniai akcentai bei kvartalų perimetro formavimas.	 66 pav. Mazgas nr. 1 – Vilniaus g. ir geležinkelis
2.	Basanavičiaus g. ir Sodo g. sankirta, kurią formuoja pramonės teritorijos ir gyvenamieji kvartalai. Šioje vietoje galėtų atsirasti aukštybiniai objektai ir intensyviau urbanizuoti kvartalai.	 67 pav. Mazgas nr. 2 – Basanavičiaus g. ir Sodo g.
3.	Tilžės g. mazgas, kurį supa menkavertės konversinės-pramoninės teritorijos bei gamtinis masyvas. Šios teritorijos galėtų būti vystomos kaip kokybiškos komercinės zonos, o kartu ir urbanistiniai kompleksai. Šis mazgas vertingas vizualiniu ir fiziniu ryšiu su pagrindine miesto dominante – Katedra.	 68 pav. Mazgas nr. 3 – Tilžės g.
4.	Vilniaus g. ir Žuvininkų g. sankirta, kurią formuoja konversinė teritorija (buvusio Elnio fabriko teritorija), turinti istorinę vertę bei rekreacinio-komercinio vystymo potecialą. Teritorija galėtų būti konvertuojama į kokybišką urbanistinį kompleksą (tai įrodo baigiamieji VGTU architektūros studentų darbai, kurių pasiūlymai apima Elnio fabriko konversiją), bei miesto vilų kvartalai kartu su Prūdelio ežeru. Šis mazgas vertingas dėl savo vizualinių ryšių su pagrindine miesto dominante – Katedra.	 69 pav. Mazgas nr. 4 – Vilniaus g. ir Žuvininkų g.
5.	Ežero g., Dubijos g. ir geležinkelio sankirta, kurią supa apsauginiai želdiniai bei laisvo planavimo gyvenamieji kvartalai. Čia planuojama nauja trasa – viadukas virš geležinkelio. Gyvenamųjų namų kvatalams būtina nauja koncepcija, nes jų struktūra ir dydis neatitinka šiandieninių mieso poreikių, o šioje vietoje – neprisideda prie miesto vizualinio identiteto kokybės.	 70 pav. Mazgas nr. 5 – Ežero g., Dubijos g. ir geležinkelis

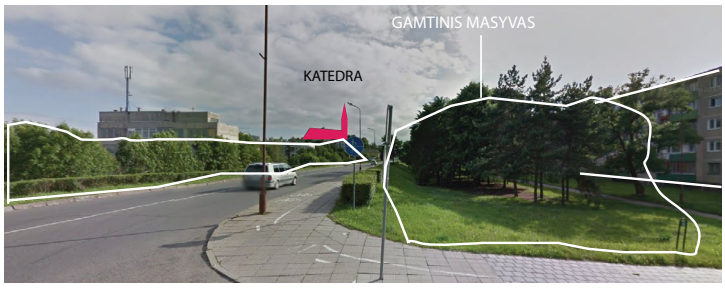
NR.	APRAŠAS	PRIEIGOS MAZGO FOTOFIKSACIJA
6.	Tilžės g. (vienos iš pagrindinių miesto gatvių) ir geležinkelio linijos sankirta, kurią supa konversinė-pramoninė tertoriją (kitaip – urbanistinė dykra, kurią galima vystti kaip urbanistinį kompleksą su aiškia komercine paskirtimi. Mazgas itin vertingas dėl savo vizualinio ryšio su pagrindine miesto dominante – Katedra, vandens bokštu bei šv. Jurgio bažnyčia.	 71 pav. Mazgas nr. 6 – Vilniaus g. ir geležinkelis
7.	Žemaitės g. ir geležinkelio sankirta, kurią supa pramoninės konversinės dykros, kurias siūloma transformuoti į aukštybių struktūrų zonas su architektūriniais akcentais. Mazgas vertingas dėl savo vizualinio ryšiu su pagrindine miesto dominante – Katedra.	 72 pav. Mazgas nr. 7 – Basanavičiaus g. ir Sodo g.

Miesto centrinės dalies prieigų mazgų analizė rodo, kad mazgai nėra suvokiami kaip sistemos dalis, todėl nėra vystomi ir išnaudojami miesto vizualinio identiteto kokybės gerinimui ir naujų urbanistinių kompleksų kūrimui. Ypač vertingi tie prieigų mazgai, kurie turi vizualinius ir fizinius ryšius su miesto dominantėmis – mazgai nr. 3 (68 pav.), 4 (69 pav.), 6 (71 pav.), 7 (72 pav.).

Nagrinėjamas objektas – Tilžės gatvė – eina per visas miesto struktūrines dalis – priemiesčius, centrinę dalį ir senamiestį – skirtingais miestovaizdžiais išsiskiriančias teritorijas. Prieigų mazgus su senamiesčiu galima laikyti svarbiausiais (dėl reprezentacinio aspekto) ir išskirti kaip pagrindinius, nors šiandien jie neturi kokybiško atsakymo – yra nereprezentatyvūs ir neakcentuoja senamiesčio ribų. Galima teigti, kad šiuo metu ji eina per morfologiškai skirtingas miesto dalis, tačiau jų nejungia. Prieigų mazgai – vieni svarbiausių urbanistinės struktūros elementų kalbant apie miesto vizualinį identitetą – jį galima kurti naujos tipologijos objektais, viešosiomis-urbanistinėmis erdvėmis, išskirtiniais architektūriniais akcentais. Šių prieigų (vienos iš jų) (Tilžės gatvės senamiesčio ribose) vystymo principai siūlomi šio darbo eksperimentinėje dalyje. Galima išskirti penkis įvažiavimo į Šiaulių miesto senamiestį mazgus (8 lentelė):

8 lentelė. Šiaulių senamiesčio prieigos.

NR.	APRAŠAS	PRIEIGOS MAZGO FOTOFIKSACIJA
1.	Geležinkelio stoties mazgas. Nesutvarkyta viešoji urbanistinė erdvė, kuriai būtina nauja koncepija. Pagrindiniai vietos erdvinės kompozicijos elementai – vertinga užstatymo linija (dabar – nekokybiškas laisvo planavimo užstatymas), medžių alėjos ir miesto dominantė – Šiaulių viešbutis.	 73 pav. Mazgas nr. 1 – geležinkelio stotis ir Draugystės pr.

NR.	APRAŠAS	PRIEIGOS MAZGO FOTOFIKSACIJA
2.	Šiaulių viešbučio mazgas. Nesutvarkyta viena iš pagrindinių erdvinės struktūros elementų, kuriam reikalingas naujas sprendinys. Pagrindiniai vietos erdvinės struktūros elementai – Šiaulių viešbutis (kaip viena pagrindinių miesto dominančių), fontanas (skulptūros), aiškios perimetro išklotinės.	 74 pav. Mazgas nr. 2 – Šiaulių viešbutis
3.	Prieiga Tilžės gatve (vienos iš pagrindinių miesto gatvių – darbo objekto). Vienas stipriausių vizualinių ryšių su Katedra. Mazgas tapęs gamtiniu elementu neatspindi vieto potencialo. Šis mazgas detalizuojamas darbo koncepcijoje. Pagrindiniai vietos kompoziciniai elementai – Katedra (kaip pagrindinė miesto dominantė), gatvės ašis, reljefo charakteris. Mazgas labai veikia miesto vizualinį identitetą taip pat ir dėl tiesioginio ryšio su pagrindine miesto aikšte, o tai leidžia plėtoti šių dviejų urbanistinių elementų sąsajas.	 75 pav. Mazgas nr. 3 – Katedros papėdė
4.	Mazgas, kuriame riba tarp senamiesčio ir kitos miesto struktūros fiziškai aiški – ją formuoja intesyvaus eismo gatvė. Čia planuojamas naujasis urbanizuotas Šiaulių miesto branduolys, kur susitelk komerciniai objektai. Potenciali vieta įdomiems urbanistiniams sprendiniams.	 76 pav. Mazgas nr. 4 – naujas urbanizuotas branduolys
5.	Prieiga Tilžės gatve (vienos iš pagrindinių miesto gatvių – darbo objekto). Vertinga užstatymo linija, tačiau mažai vertingas pats užstatymas, o kvartalai – netinkamo dydžio bei neatsipindys senamiesčio tradicijų. Svarbu išsaugoti ir išsryškinti užstatymo liniją ir pabrėžti senamiesčio vertingąsias savybes.	 77 pav. Mazgas nr. 5 – senamiesčio užstatymo linija

Senamiesčio prieigų mazgai išsiskiria savo užstatymo intensyvumo, vertingosiomis savybėmis ir vizualiniais ryšiais su dominanatėmis, tačiau nėra pastebėta, jog šios potencialios vietos būtų vystomos sistemiškai (ar apskritai vystomos). Kaip didžiausią potencialą turintį galima išskirti mazgą nr. 3 (75 pav.).

78 pav. Įvažiavimų į miesto senamiestį mazgai

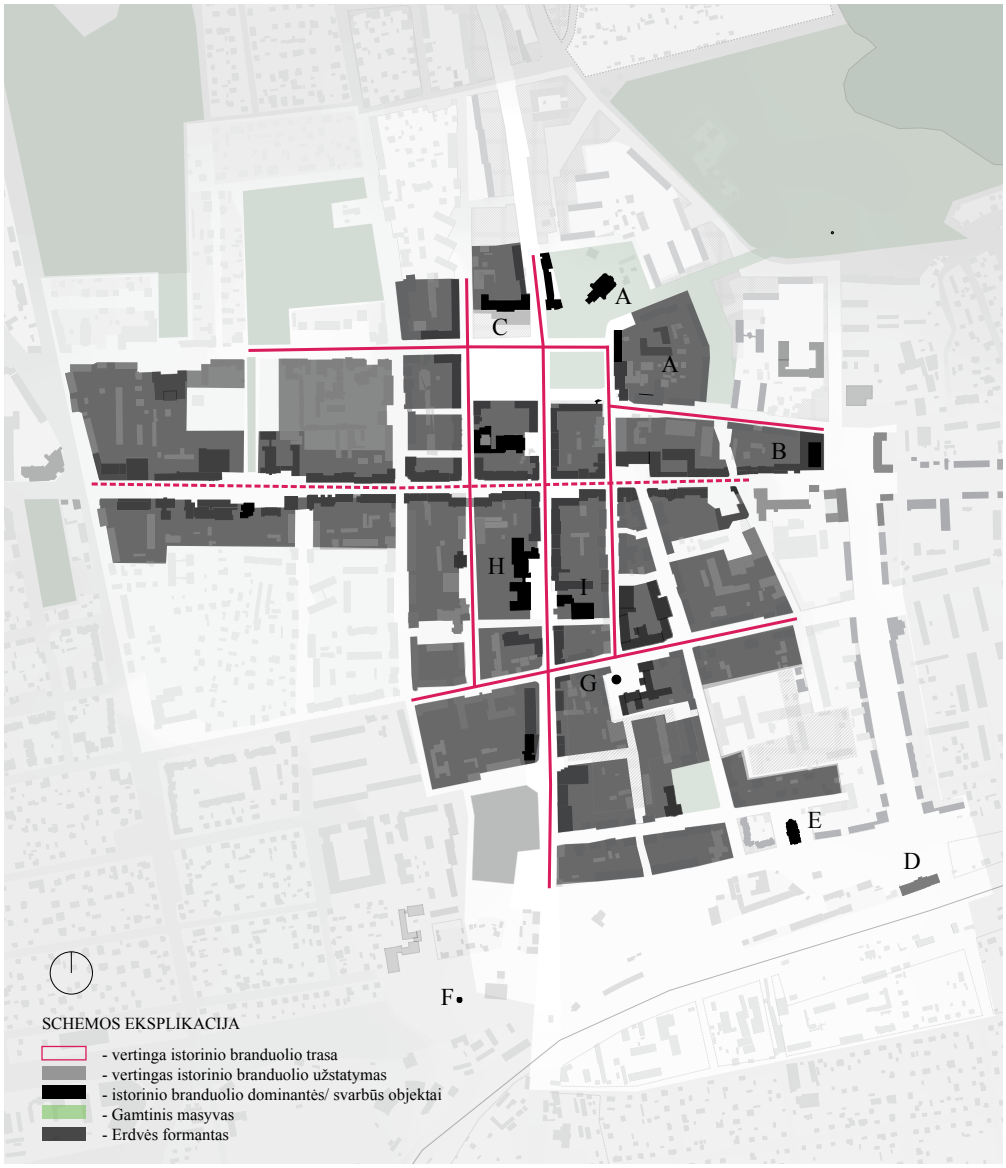
2.3. Šiaulių miesto istorinio branduolio ir jo prieigų urbanistinė analizė

Analizės tikslas – išryškinti Šiaulių miesto istorinio branduolio ir jo prieigų vertingąsias savybes ir probleminius aspektus – gamtiniu, struktūriniu, kompoziciniu požiūriais ir tokiu būdu identifikuoti šios miesto dalies aiškias ribas bei patekimų į ją mazgus

2.3.1. Urbanistinės struktūros elementai

Šiaulių senamiestis – ryškiausias Šiaulių miestovaizdis. Tai planuota miesto struktūra, išsiskirianti stačiakampiu planu, erdvine organizacija, dominuojančiu perimetriniu reprezentaciniu morfotipu, vieningu aukštingumu, sudarančiu foną Katedrai, viešosiomis urbanistinėmis erdvėmis (pagrindinė miesto aikštė, Savivaldybės skveras, Šiaulių viešbučio erdvė ir kt.), akcentais (laikrodis, esantis Vilniaus g. ir Tilžės g. sankirtoje ir kt.) ir dominantėmis (Katedra, vandens bokštai ir kt. bei gamtiniai elementai (79 pav.).

Trasos Šiaulių istoriniame branduolyje ypač svarbios, nes tai autentiškas stačiakampis gatvių tinklas, todėl miestą formuojančių reprezentacinių ašių vaidmuo miesto įvaizdžio formavime ypač svarbus. Nagrinėjama Tilžės gatvė yra viena pagrindinių ašių, padedanti suvokti miesto tapatumą.

79 pav. Vertingas istorinio branduolio užstatymas

80 pav. Gaisrinė Šiaulių katedros fone (A)

81 pav. Šiaulių viešbutis kartu su pėsčiųjų Vilniaus gatve (B)

82 pav. Šiaulių kolegija (C)

83 pav. Geležinkelio stotis (D)

84 pav. Šv. Jurgio bažnyčia (E)

85 pav. Vandens bokštai (F)(G)

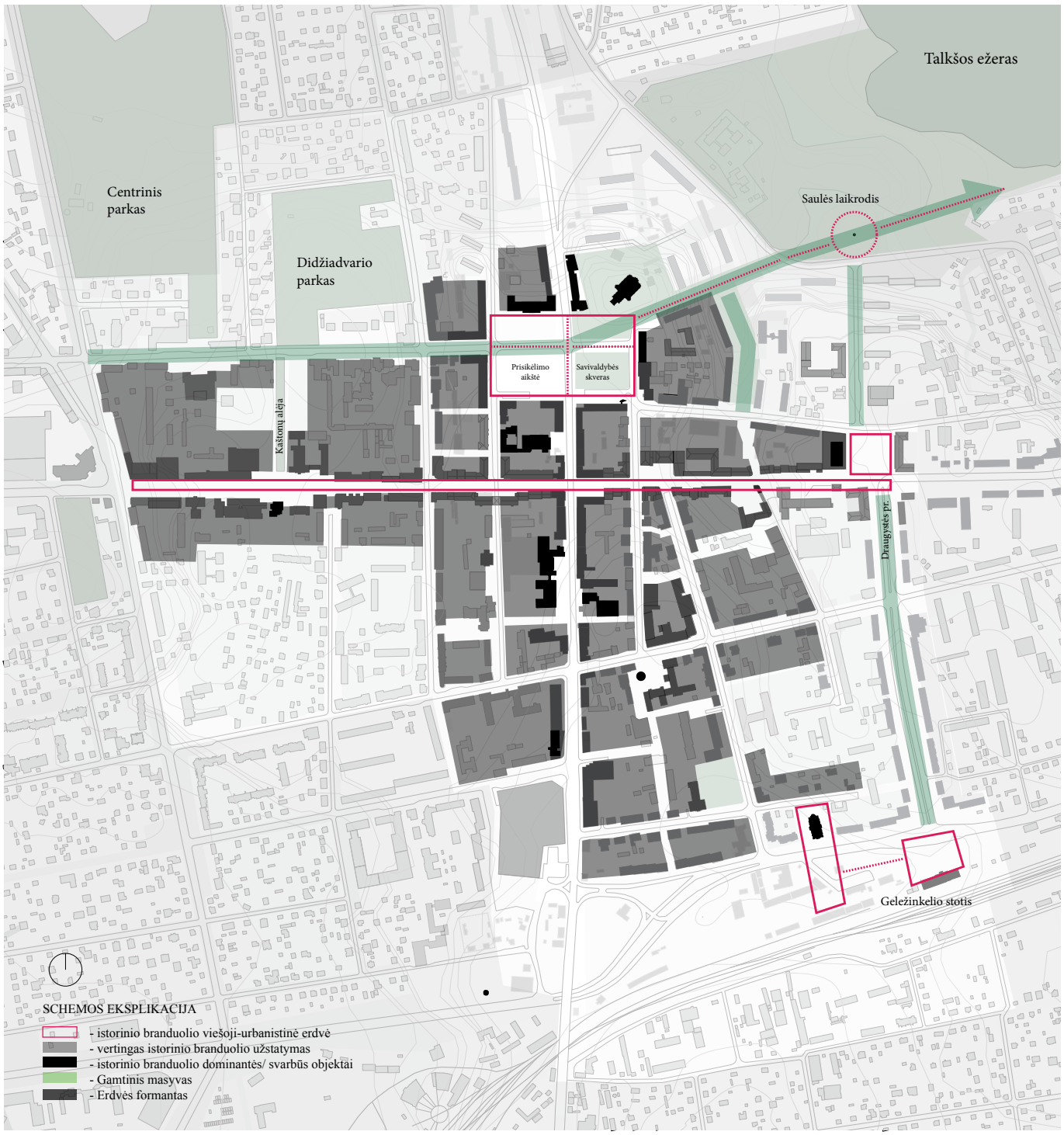

86 pav. J. Janonio gimnazija (H)

87 pav. Saulės koncertų salė (I)

Vis dėlto, norint, kad senamiesčio miestovaizdis veiktų suvokiant miestą, jis turi turėti aiškias ribas ir kriterijus, pagal kuriuos būtų tvarkomos jo atskiros struktūrinės dalys. Dauguma Šiaulių senamiesčio teritorijos pakraščių neturi aiškių ribų ir laipsniškai susilieja su kitomis teritorijomis – laisvo planavimo objektai ir neadekvataus dydžio kvartalai ardo vientisą miestovaizdžio struktūrą. Tinkamai tvarkomas miestovaizdis turėtų struktūrizuoti miestą, praturtinti jo siluetą ir atskleisti vietos tapatumą. Skirtingi miestovaizdžiai suteikia miesto struktūrai aiškumo: leidžia suvokti, kur yra seniausia miesto dalis, kurie rajonai naujesni. Miesto struktūrinių vienetų išskyrimas ir vystymas kelia miesto identiteto kokybę.

88 pav. Pagrindinės istorinio branduolio viešosios urbanistinės erdvės ir gamtiniai elementai

Šiaulių miesto istorinis branduolys išsiskiria dar ir tuo, kad autentiška urbanistinė struktūra yra formuojama palyginti naujos architektūros. Urbanistinės struktūros išsaugojimas yra individualus Šiaulių bruožas ir turėtų būti atskaitos tašku šiuolaikinės architektūros formavimui istorinėje miesto teritorijoje.

Viešųjų-urbanistinių erdvių sistema nėra išvystyta, o esamos erdvės nėra kokybiškos (88 pav.). Šiauliuose dėl vieningos sistemos nebuvimo esama traukos vietų, kurios neturi tarpusavio jungčių arba jungtys nėra kokybiškos (svarbiausia viešųjų urbanistinių erdvių – Prisikėlimo aikštė). Siekiant pritraukti miestiečius į senamiestį ir išnaudoti jo potencialą, reikia kurti erdvines struktūras, atskleisiančias šios teritorijos savitumą. Galima išskirti šias pagrindines istorinio branduolio viešąsias urbanistines erdves: 1) Prisikėlimo aikštę (arba tiksliau – miesto aikštės, skvero ir kurdonero kompoziciją); 2) Vilniaus gatvę (pėsčiųjų gatvė); 3) Geležinkelio stoties ir šv. Jurgio bažnyčios erdvinis kompleksą; 4) Šiaulių viešbučio aikštę.; 5) Atokiau – dar viena (gamtinė) svarbi erdvinė jungtis su Saulės laikrodžiu.

Senamiestis yra pakankamai lygaus reljefo teritorijoje su Katedra aukštoje vietoje, persipinantis su gamtinių elementų grandine, apimanti centrinį parką, Didžiadvario parką, Kaštonų alėją, Šiaulių savivaldybės skverą, jungtį su Saulės laikrodžiu bei Talkšos ežeru. Šią gamtinę struktūrą papildo pagrindinė miesto urbanistinė viešoji erdvė – Prisikėlimo aikštė. Pagrindinės rekreacinio pobūdžio zonos – Talkšos ežeras ir Saulės laikrodžio aikštė. Pietinėje istorinio branduolio dalyje gamtinė struktūra nėra išvystyta.

Nors teritorija svarbi dėl savo kultūrinės reikšmės – joje susitelkę pagrindiniai visuomeniniai, valdžios ir kultūriniai centrai, o pėsčiųjų Vilniaus gatvėje išvystyta komercinė veikla, strateginiai objektai – geležinkelio stotis, autobusų stotis su pramogų kompleksu, istorinis centras neveikia kaip vienalytė struktūra, nėra identifikuotos jos ribos ir akcentuotos prieigos. Urbanistinės struktūros elementai pagal kompzicinius principus turėtų būti siejami į visumą siekiant kokybiškos miesto aplinkos.

Pagrindinės senamiesčio problemos (89 pav.):

1) nesutvarkyta dalis kvartalų, kurie savo dydžiu ir kokybe yra neadekvatūs istoriniam branduoliui, nepapildo miesto viešųjų urbanistinių erdvių sistemos, nėra būdingi šiai miesto daliai;

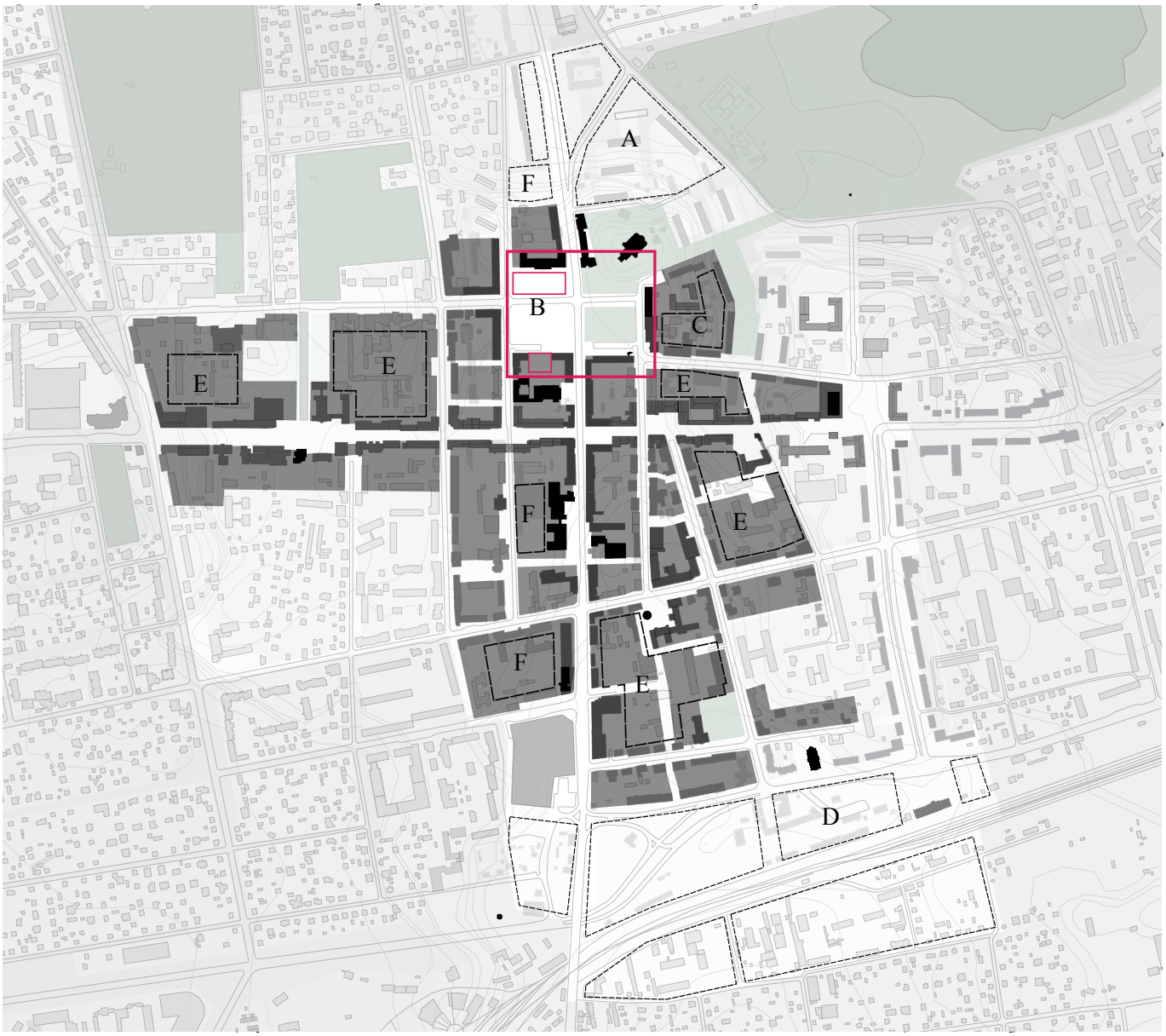
2) nevystomi prieigų mazgai, kurie žymėtų vertingos struktūros ribas bei prisidėtų prie miesto vizualinio identiteto kokybės. Svarbu ne tik ribos akcentavimas, bet tolygus perėjimas nuo gyvenamųjų bei pramonių struktūrų į miesto branduolį;

3) Prisikėlimo aikštė neturi aiškaus errdvinio ir architektūrinio sprendinio, nors yra pagrindinė istorinio branduolio viešoji urbanistinė erdvė.

A. Prieigos mazgas.
- neišnaudotos reljefo galimybės;
- reikalingas intensyvesnis užstatymas;
- mazgas neveikia kaip miesto vizualinio identiteto sistemos dalis.

B. Prisikėlimo aikštė ir jos formantai.
- aikštėje trūksta kompozicinių elementų, kurie kurtų jos kokybę;
- nesuformuoti aiškūs formantai;
- neaiški erdvinės struktūros hierarchija;
- intensyvus transportas;

C. Vidinė savivaldybės kvartalo struktūra.
- neeksponuojamas vertingas objektas – senoji gaisrinė;
- neaiški vidinė kvartalo erdvinė struktūra, neadekvatus istoriniam branduoliui dydis bei kokybė.

89 pav. Istorinio branduolio probleminės zonos

D. Prieigos mazgas.
- neišnaudoti strategiškai geroje vietoj esantys plotai:
- mazgas neveikia kaip miesto vizualinio identiteto sistemos dalis;
- barjeras tarp dviejų miesto dalių.

E. Vidinė kvartalo struktūra.
- neadekvatus istoriniam branduoliui kvartalo dydis bei kokybė;
- neracionaliai naudojama istoriškai vertinga senamiesčio dalis.

F. Vidinė kvartalo struktūra – menkai naudojami sporto stadionai.
- nenaudinga struktūra istoriniam branduoliui;
- erdvė, skirta tik siaurai grupei žmonių;

2.3.3. Kompozicinė charakteristika

Kompoziciniu požiūriu Tilžės gatvė išsiskiria kaip erdvinė struktūra, einanti per visą miestą, o kartu ir vertingiausią jo dalį – senamiesčio branduolį. Vizualinį vietos identitetą kuria istorinio branduolio bendramiestės svarbos perspektyvos – nuo Joniškio ir pietinės miesto dalies pusių (90-91 pav.) bei lokalios erdvinės struktūros (Dramos teatro kurdoneras, Juliaus Janonio gimnazijos kurdoneras, Saulės koncertų salės kurdoneras) bei vizualiniai ryšiai, akcentai (savaivaldybės laikrodžio bokštas, istoriniai fasadai), pagrindinė miesto viešoji-urbanistinė erdvė – Prisikėlimo aikštė ir dominantės – Šiaulių katedra, Dramos teatras, Šiaulių kolegija, vandens bokštai, aiškios užstatymo linijos (vertingoji savybė).

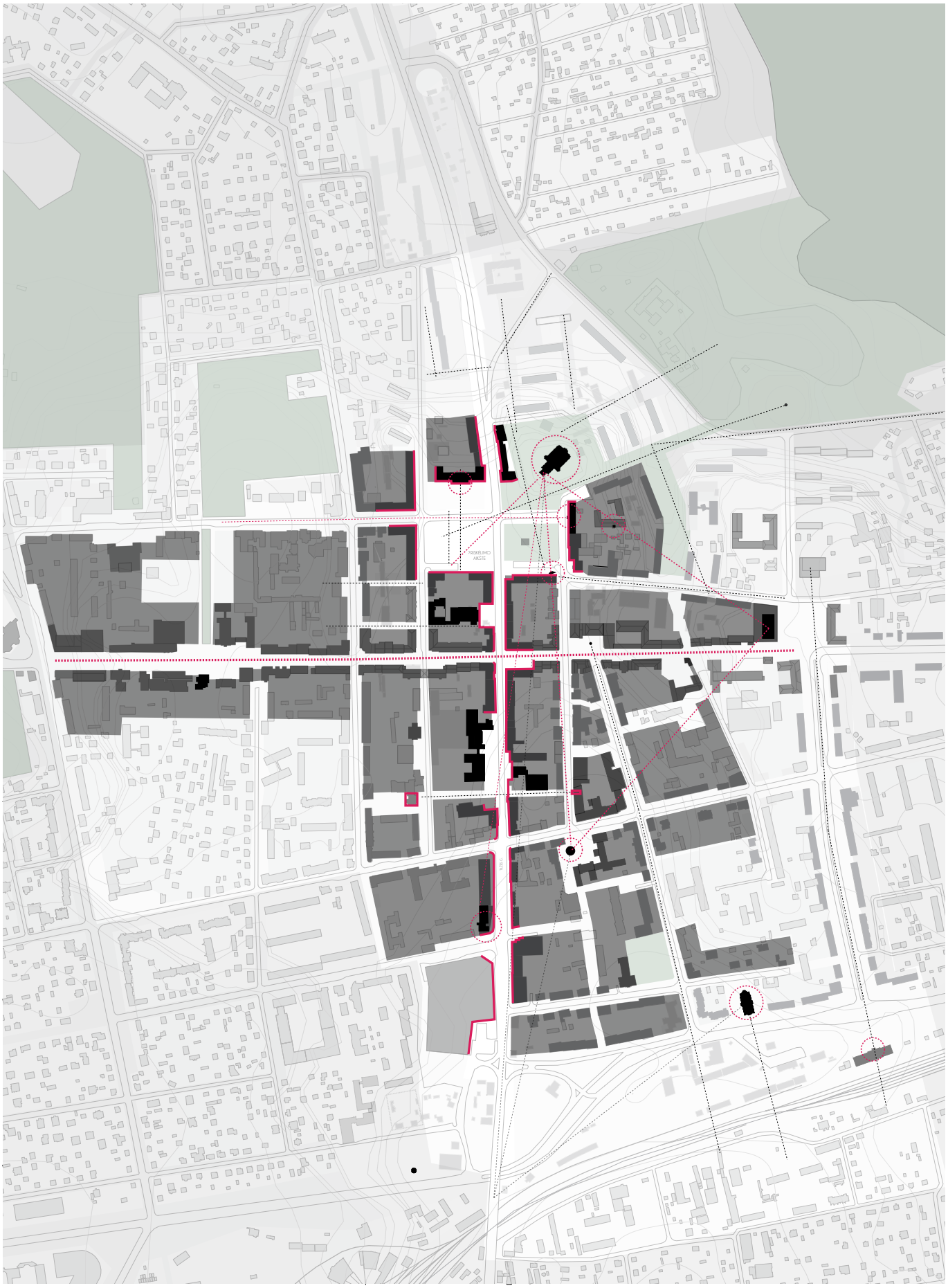
90 pav. Tilžės gatvės struktūros perspektyva nuo Joniškio pusės

91 pav.Tilžės gatvės struktūros perspektyva nuo Šiaulių pietinio rajono pusės

Baigiamojo darbo objektas – Tilžės gatvė Šiaulių senamiestyje (istoriniame branduolyje), todėl ypač svarbu identifikuoti patekimo vietas minėtame elemente į šią teritoriją. Šiuo metu galima išskirti fizines ribas, kurios nėra archtiektūriškai akcentuotos – 1) Šiaulių katedros papėdė – sovietiniai daugiabučiai ir neaiški erdvinė struktūra ir 2) geležinkelio linijos ruožas kartu su viaduku bei geležinkelio stotimi.

Šiaulių miesto kompozicinė struktūra pasižymi kompozicinių ašių fiksavimu jų galuose (Katedra su Vandens bokštu, Šiaulių respublikinė ligoninė su Šiaulių savivaldybė). Ši savybė prisikiriama prie vertingųjų istorinės dalies savybių ir turėtų būti saugoma bei kokybiškai plėtojama (92 pav.). Pagrindinis Tilžės gatvės urbanistinės erdvinės struktūros kompozicinis elementas – Prisikėlimo aikštė, kuri išsiskiria unikaliu kompoziciniu modeliu (plačiau – Prisikėlimo aikštės kokybinio vertinimo dalyje).

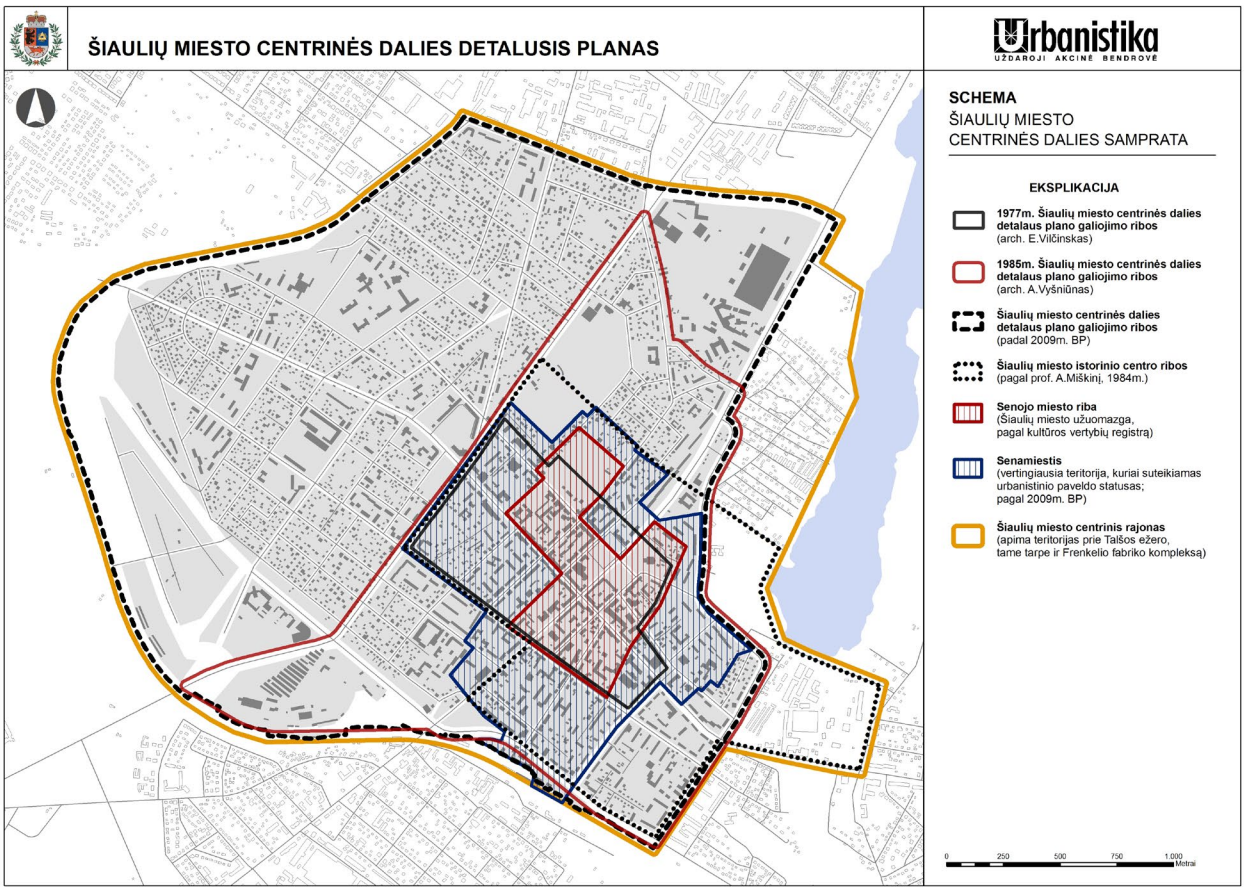

92 pav. Kompozicinė Tilžės gatvės senamiestyje struktūra

2.3.3. Miesto struktūrinių ribų nustatymas

Šiaulių miesto planinė sistema susideda iš centrinės dalies ir ją supančių miesto rajonų bei ekstensyviai užstatytų teritorijų miesto pakraščiuose. Nekoncentruota miesto plėtra yra neigiamas reiškinys, reikalaujantis resursų plačiai išsidėsčiusioms teritorijoms išlaikyti. Optimalesnė strategija – koncentruoti miesto užstatymą didinant tankumo ir intensyvumo parametrus esamoje miesto teritorijoje, ypač jos centrinėje dalyje. Vykdant esmines miesto struktūros transformacijas, svarbu apibrėžti struktūros dalis ir nustatyti, kokie pokyčiai leistini skirtingose miesto teritorijose. Pirmiausia turi būti apibrėžtos saugotinos teritorijos – svarbiau ne saugomų teritorijų amžius ar vietisas jų plotas, o saugojimo prasmė ir tikslas. Saugotinomis siūloma įvardinti tik tas urbanistinės struktūros vertybes, kurios turi akivaizdžią reikšmę miesto formavimosi istorijai pažinti ir jos savitumui išlaikyti[110].

Istoriniai įvykiai lėme, kad Šiaulių miestas neteko didelės dalies savo istorinės vertės, o tai paveikė tolimesnę miesto raidą. Šiauliai iš 62 miestų ir miestelių nebuvo įtraukti į Lietuvos urbanistikos paminklų sąrašą bei neturėjo juridiškai apibrėžto senamiesčio, o Šiaulių miesto centrinė dalis skirtingais laikotarpiais įvairiai suvokiama. Lietuvos didžiųjų miestų paveldo apsaugos ir urbanistinio planavimo sovietinių metų praktikoje teisiškai buvo saugomi tik senamiesčiai, t. y. tos senosios miesto dalys, kurios susiklostė

93 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliojo plano fragmentas, 2010m. (ŠMCDDP 2010)

110. J. Bučas. 1995. Urbanistikos paveldo saugotinos teritorijos.

viduramžiais tarp miestų gynybinių sienų ar kitų aiškiai identifikuotų istorinio branduolio ribų. Tos teritorijos sovietiniais metais buvo paskelbtos urbanistiniais paminklais. 1949 m. į Lietuvos architektūros paminklų sąrašą buvo įtraukti Vilniaus, Kauno, Kėdainių ir Klaipėdos senamiesčiai.

1979–1985 m. metodinės rekomendacijos[111] senajai ir naujajai architektūrai integruoti projektuojant Lietuvos TSR istorinius miestus yra parengtos ir Šiaulių miesto istorinei daliai, nors Šiauliai buvo traktuojami kaip miestas, kuriame nėra iš anksto fiksuotų istorinio branduolio ar centro ribų. Tai reiškia, kad savo istoriją šimtmečiais skaičiuojantis Šiaulių miestas neturi aiškaus istorinio centro, senamiesčio. Silpnas bendruomenės kolektyvinės atminties „kultūrinis sluoksnis“ lemia, kad įvairiuose mentaliniuose lygmenyse aktyviai propaguojamas naratyvas „Šiauliai – pramonės ir darbininkų miestas“, kuris iš esmės sumenkina bendrą kultūrinę tradiciją. Pagal A. Miškinį, centrui priklauso ir Frenkelio fabriko kompleksas.

Situaciją bandoma keisti 2009 m. patvirtiname Šiaulių miesto bendrajame plane, kuriame kalbama apie Šiaulių senamiestį (aprašomas, kaip istoriškai susiklosčiusi teritorijos dalis, kurios buvimo faktas identifikuoja iš esmės naują Šiaulių miesto urbanistinės struktūros kokybės etapą). Išskiriamos tokios sąvokos kaip senamiestis (vertingiausia miesto urbanistinės struktūros dalis su pagrindine aikšte, kuriai suteikiamas urbanistinio paveldo statusas) ir centrinė miesto dalis. Parodoma senamiesčio ribų samprata (93 pav.).

Senamiestis turėtų būti Šiaulių miesto centro vertingiausia urbanistinės struktūros dalis su pagrindine Prisikėlimo aikšte, t. y. teritorija, turinti nedaug teritorinių rezervų, todėl ji tobulėtų iš vidaus, t. y. intensyvėtų kokybiniai rodikliai. Senamiestyje ypač aktuali erdvinės sistemos kokybės problema. Būtina atgaivinti istoriškai susiklosčiusį erdvinį karkasą, konvertuoti kvartalus, kurie nebeturi senamiesčio bruožų. Įvardijus saugomų teritorijų ribas ir nustačius reglamentus teritorijų vystymui, apibrėžiamas jų prieigų vystymas. Istorinio miesto teritorinė struktūra susideda iš senamiesčio, kitaip vadinamo istoriniu miesto centru, istorinio miesto branduolio (Šiauliuose ši teritorija atitinka senojo miesto vietą – kultūros paveldo vietovė), istorinių priemiesčių. Istorinių miesto dalių ribos nustatomos atsižvelgiant į teritorijos plano, užstatymo ir tūrinės erdvinės kompozicijos ypatumus).

Įvertinus urbanistinių elementų struktūrą, siūloma Šiaulių istorinio centro – senamiesčio – teritorijos riba (94 pav.), kurioje išskiriamos dvi pagrindinės zonos – **istorinis branduolys** ir **apsauginė istorinio branduolio zona** (bei istorinio branduolio prieigos). Istorinio centro branduolyje išryškinama pati vertingiausia urbanistinė struktūra. Ši teritorija apibrėžia struktūrą, išlaikiusią urbanistiniu aspektu istoriškai vertingus miesto struktūros elementus. Teritorija apima Šiaulių šv. Petro ir Pauliaus Katedrą su istorine Prisikėlimo aikšte ir skveru, Šiaulių viešbučio aikštę, amfiteatrą šalia Rūdės g., Didžiadvario teritoriją su Didžiadvario parku ir jį su Vilniaus gatve jungiančia Kaštonų alėja, geležinkelio stotį su šalia esančia šv. Jurgio bažnyčia. Prie Katedros esantis Aušros takas veda į Saulės laikrodžio aikštę su „Auksinio berniuko“ skulptūra prie Talšos ežero. Miesto istorinį centrą kerta – struktūrinės ašys – istorinės gatvės –

111. A. Miškinis. 1994. Ataskaita tema: Šiaulių miesto centrinės dalies vertybinė charakteristika, apsaugos reglamento ir tolesnio formavimo priemonių parengimas.

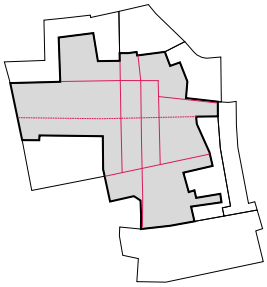
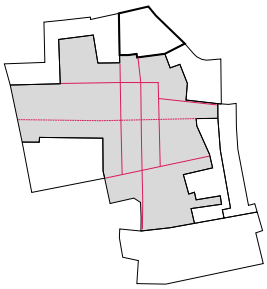
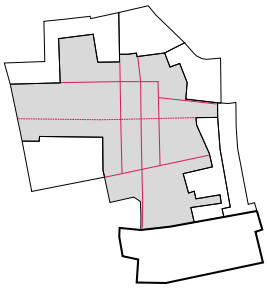
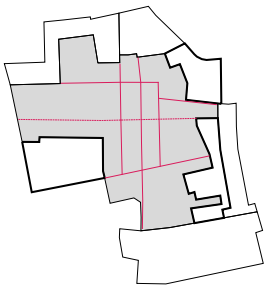
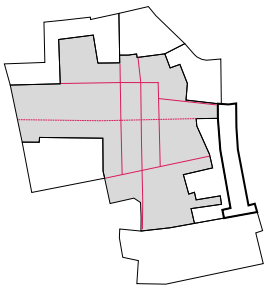
Vilniaus ir Tilžės. Vertingos urbanistinės struktūros savybės – tūrinė erdvinė struktūra, formuojama dviejų fukcinių ir kompozicinių ašių – statmenai susikertančių Vilniaus ir Tilžės gatvių su šalia esančiu Katedros ir miesto istorinės aikštės kompleksu bei kitomis stačiakampio tinklo gatvėmis. Dominantės – Katedra, vandentiekio bokštas, Šiaulių viešbutis. Užstatymo tipai – perimetrinis reprezentacinis, perimetrinis vilų, atskirai stovintys objektai. Kvartalų struktūra – istorinės gatvės ir formantai. Parkai, skverai ir kiti gamtiniai elementai – Didžiadvario parkas, Centrinis parkas, Kaštonų alėja, Savivaldybės skveras (urbanistinė gamtinė ašis Talšos ežero link).

Nustačius vertingus teritorijos požymius, siūlomos senamiesčio plėtros gairės (9 lentelė), kurios padėtų išsaugoti vertingą urbanistinę struktūrą. Pagal tokius principus turėtų vykti reglamentavimo procesas teisiniuose dokumentuose.

94 pav. Senamiesčio ribos nustatymo pasiūlymas

9 lentelė. Senamiesčio plėtros gairės

	SCHEMA	PLĖTROS GAIRĖS
ISTORINIS BRANDUOLYS		
A		Būtina aiškus aukštingumo nustatymas (dabar vyraujantis morfotipas - 15 metrų). Reikalingas kvartalų atnaujinimas (ypač vidinėse jų erdvėse), per didelio mastelio tūrių mažinimas. Rekomenduojama naikinti atvirus stadionus sukuriant uždarus multifunkcius objektus. Peržiūrėti sovietinius pastatus – keisti stogus į šlaitinius, taip pagerinant vaizdą panoramose. Akcentai ir dominantės galimos tik atsižvelgiant į kompozicinę struktūrą ir nesukuriant konkurencijos pagrindinėms miesto dominantėms – Katedrai, Šiaulių viešbučiui, vandens bokštams.
ISTORINIO BRANDUOLIO PRIEIGOS (TILŽĖS GATVĖS ATŽVILGIU)		
B		Istorinio branduolio prieigos mazgas, kuris kartu su pagrindiniu miesto erdviniu mazgu (Prisikėlimo aikštė ir savivaldybės skveru) gali sudaryti vientisą struktūrą. Siūlomas naujas urbanistinis kompleksas.
C		Istorinio branduolio prieigos mazgas – geležinkelio ruožas. Zona, turinti veikti kaip jungtis tarp istorinio branduolio ir gyvenamųjų zonų, o kartu ir apsaugoti. Čia siūloma erdvinė struktūra, kuri papildytų miesto erdvinę sistemą.
APSAUGINĖ ISTORINIO BRANDUOLIO ZONA		
D		Gyvenamųjų struktūrų kvartalai, kur reikalingos vidinių erdvių koncepcijos. Zona, atliekanti apsauginę istorinio branduolio funkciją – leidžiamas tik foninis užstatymas.
E		Draugystės prospektas, kuris pasižymi vertinga užstatymo linija, kuri turėtų būti išlaikyti. Zona, atliekanti apsauginę istorinio branduolio funkciją – leidžiamas tik foninis užstatymas.

2.4. Prisikėlimo aikštės kokybinis vertinimas

Pagal I. Alistratovaitę-Kurtinaitienę[112], išskiriami tokie aikštės (kaip viešosios urbanistinės erdvės) vertinimo kriterijai:
1) istorinis (urbanistinė raida, istorinis nuoseklumas, vertė); 2) morfologinis (geometrinė forma – uždara ar atvira, dydis, parametrai, morfotipo mastelis, lokacija mieste, tūrinė-erdvinė kompozicija, proporcijos); 3) socialinis (aikštės statusas, funkcija, žmonių kiekis); 4) vizualinis-psichologinis (vizualiniai ryšiai, planiškumas, žmogaus pojūčiai, psichoemocinis krūvis (pvz. paminklas, apželdintas fasadas ir pan.).

Šiame baigiamajame darbe atliekamas Prisikėlimo aikštės kokybinio vertinimo tyrimas, kurio rezultatai pateikiami išskiriant tokias struktūrines vertinimo dalis: 1) istorinė vertė; 2) vieta miesto urbanistinėje struktūroje, kategorija; 3) aikštės ryšys su kitomis viešosiosmis erdvėmis (arba su kitais svarbiais miesto elementais); 4) aikštės funkcija; 5) tūrinė-erdvinė kompozicija (nominalių erdvių charakteris, dominuojančio arba svarbaus statinio buvimas aikštėje, respektuojamos ašys ir kt.); 6) aikštės erdvių ir dominančių kompozicinis santykis; 7) vizualiniai ryšiai iš aikštės su aikštės prieigomis.

Prisikėlimo aikštė yra vienintelė aikštė (erdvinės struktūros elementas – urbanistinė erdvė, apribota pastatais (urbanistinėmis masėmis), jų tarpusavio kompozicija su socialinės fukcijos turiniu) Šiaulių miesto centrinėje dalyje, senamiestyje, susiformavusi Tilžės gatvės ir Aušros alėjos sankirtoje.

Iš turimos archeologinių tyrimų ir ikonografinės medžiagos galima teigti, jog vertingo užstatymo dabartinės Prisikėlimo aikštės vietoje nėra buvę. Svarbiausiu šios vietos urbanistinės raidos laikotarpiu galima laikyti 18a. pab., kuomet miestas buvo perplanuotas pagal klasizicmo principus. Iki tol buvęs radialinis planas pertvarkytas į taisyklingą stačiakampį, nutiesa nauja pagrindinė gatvė, sukurtos dvi statmenos viena kitai kompozicinės ašys (dabartinė Tilžės ir Vilniaus gatvės), nauja turgaus aikštė (255 x 265m) (dabartinėje Prisikėlimo aikštės vietoje), statomi mūriniai pastatai. Tokiu būdu išryškėjo pagrindinė miesto dominantė – Šv. Petro ir Povilo katedra, kurios kompozicinė ašis įstriža sukurtai stačiakampei gatvių kompozicijai. Atsiranda unikali erdvinė struktūra, kuriai iki šių dienų nerandamas kokybiškas sprendinys.

95 pav. Numanomas Šiaulių senamiesčio vaizdas, 1700m. (V. Puronas 2003)

Po 1863 m. sukilimo skvere šalia katedros pastatyta cerkvė – ji užgožė bažnyčią, ėmė dominuoti pagrindinėje miesto erdvėje. Galima sakyti, kad tuomet iškilo problema, kas yra miesto pagrindinė aikštė ir koks jos vaidmuo (95 pav.). Iki 1938m. aikštėje vykdavo turgūs ir mugės. Vėliau turgus perkeltas į dabartinę turgaus aikštę. Po antrojo pasaulinio karo šalia katedros komplekso, ant Aušros tako kompozicinės ašies

112. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė. 2015. A*ikštė kaip urbanistinės erdvės tipas. Tarp socialinės funkcijos ir erdvinių dimensijų.*

96 pav. Aikštės vaizdas, apie 1900m. (autorius nežinomas)

97 pav. Prisikėlimo aikštė Lietuvos nepriklausomybės metais (autorius nežinomas)

98 pav. Prisikėlimo aikštė iškėlus miesto turgų, apie 1938m. (autorius nežinomas)

99 pav. Aikštė Lietuvos nepriklausomybės metais (autorius nežinomas)

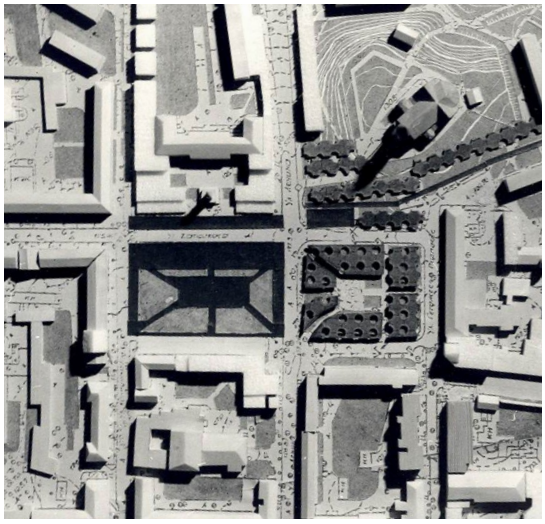
buvo palaidoti įvairių tautų buvusios Sovietų Sąjungos kariai, žuvę mūšiuose Šiauliuose ir miesto apylinkėse, tačiau dėl kylančių diskusijų, ar apskritai tokie objektai turėtų likti miestų centruose, jo likimas šiame baigiamajame darbe nėra analizuojamas.

Dabartinis aikštės vaizdas susiformavo po II pasaulinio karo, per kurį aplink stovėję pastatai buvo sugriauti. Sovietiniai laikais aikštės turinį papildė kompoziciniai elementai, iš kurių vienas svarbiausių – sovietinio kario skulptūra prieš dabartinį kolegijos pastatą. Simetriškos kompozicijos elementai išlikę iki šių dienų.

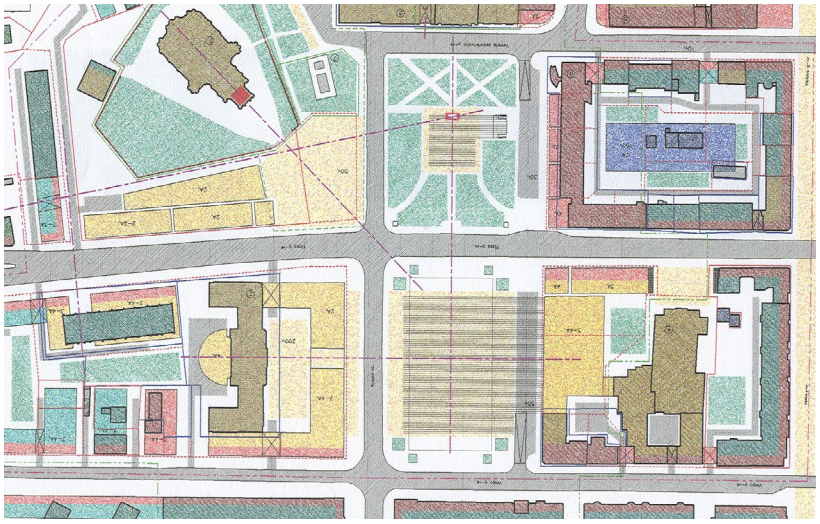
1985m. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliajame plane (arch. A. Vyšniūnas) (100 pav.). įvardijama tokia miesto dalis kaip senamiestis (vertingiausia miesto urbanistinės struktūros dalis su pagrindine Prisikėlimo aikšte); centrinė dalis (teritorija, kurią apibrėžia geležinkelis ir B kategorijos Ežero gatvė, į kurią įeina darbo teritorija); centrinis rajonas (apimantis teritorijas prie Talšos ežero). Šiuo detaliuoju planu suvokta ir paaiškinta, koks Prisikėlimo aikštės vaidmuo ir kokioje miesto vietoje ji yra – Prisikėlimo aikštė traktuojama kaip svarbiausias centrinės miesto dalies (ir viso miesto) erdvinės struktūros mazgas, kuris yra vienas iš įvažiavimo į miestą dalių (kaip kulminacinis taškas). Remiantis šiuo dokumentu, buvo siūloma formuoti aikštę, atsižvelgiant į pagrindines kompozicines ašis ir perspektyvas. Siūlomas užstatymas šiuo metu stovinčio Pastoracinio centro vietoje Katedros pašonėje, taip pat prieš dabartinę Šiaulių kolegiją (atkuriama užstatymo vieta), suformuojant vidinę privatesnę erdvę šiam objektui, siūloma Dramos teatro rekonstrukcija, užpildant šiuo metu vis dar tuščią sklypą Prisikėlimo aikštės perimetre kvartale tarp Tilžės, Vilniaus ir Varpo gatvių. Taip pat siūloma projektavimo rūmų rekonstrukcija, sulyginant užstatymo linijas. Aiškiai skiriami svarbiausio mazgo erdvinės struktūros tipai

112. Šiaulių miesto bendrasis planas, 2009 m.

(pagal pateiktus detaliuosiu planus): Prisikėlimo aikštė; Skveras su akcentu (šiuo metu – paminklas); Katedros erdvė (religinio pobūdžio – procesijoms); erdvė prie kolegijos edukacinėms reikmėms.

100 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detaliojo plano maketo fragmentas, 1985m. (A. Vyšniūnas 1985)

101 pav. Šiaulių miesto centrinės dalies detalusis planas 1998m. (A.Černiauskas, R.Rudokas, A.Vyšniūnas 1998)

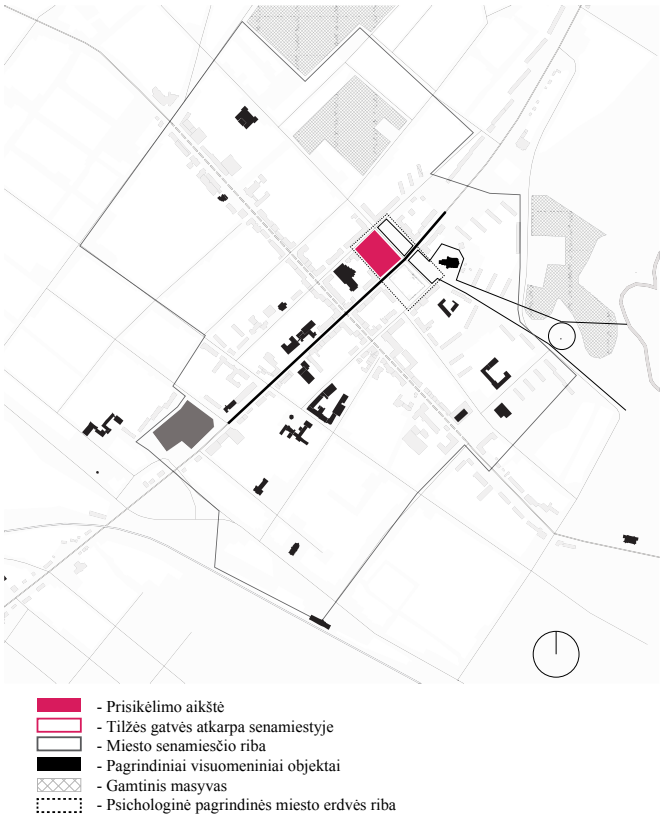
Diskusija, kokia aikštė turėtų būti, tęsiasi iki šių dienų – 2010 metais vyko kūrybinės dirbtuvės pavadinimu „Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštės sutvarkymo ir paminklo tautos laisvės ir nepriklausomybės gyventojams pagerbti idėjai sukurti, o 2016 metais paskelbti Prisikėlimo aikštės tvarkymo konkurso rezultatai parodė, jos urbanistinių struktūrų regenracijos klausimas nėra tinkamai suprantamas, o profesinės urbanistikos žinios architektų tarpe ribotos (priedas nr. 1 ir nr. 2).

Prisikėlimo aikštės vieta miesto urbanistinėje struktūroje nusako jos vaidmens svarbą, Tai yra pagrindinė miesto viešoji urbanistinė erdvė, nors ryšys su kitomis erdvėmis nėra išvystytas. Kadangi aikštė istoriškai susiklostė dviejų gatvių sankryžoje, jos vietą mieste galima suvokti dvejopai – viena vertus, kaip elementą gamtinėje miesto struktūroje (103 pav.) – judant nuo centrinio miesto parko Talkšos ežero link (104 pav.), kita vertus – kaip erdvinės struktūros elementą pagrindinės miesto Tilžės gatvės atžvilgiu. Tokiu būdu Prisikėlimo aikštė tampa ne tik erdvinės struktūros dalimi, bet ir įvaizdžio mazgo (įvažiavimo į Šiaulių senamiestį) dalimi.

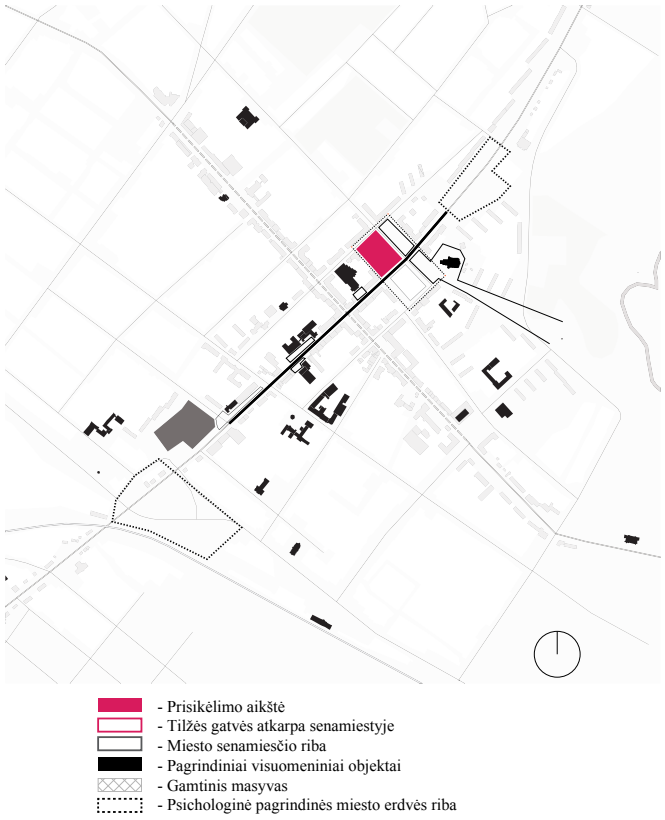

102 pav. Prisikėlimo aikštė miesto erdvinėje struktūroje

Aikštės funkcija yra kintamas rodiklis, todėl šiame baigiamajame darbe nėra laikomas objektyviu vertinimo kriterijumi ir nėra nagrinėjamas. Pagrindins akcentas – svarbu išlaikyti gerą vietos pasekiamumą iš įvairių taškų ir universalumą – aikštės veikimą skirtingu paros metu ar metų laikais.

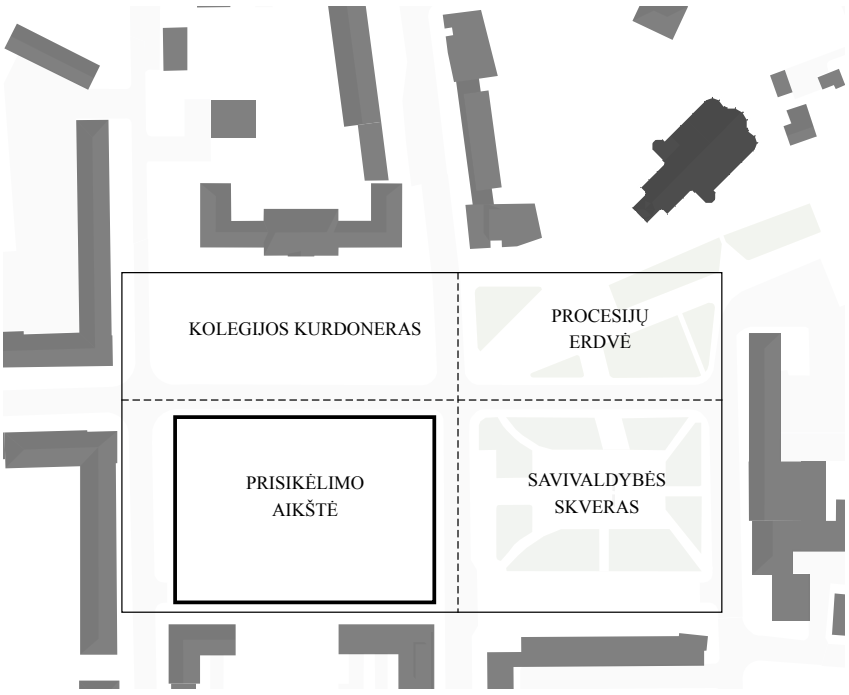
103 pav. Prisikėlimo aikštės vieta gamtinių elementų struktūroje

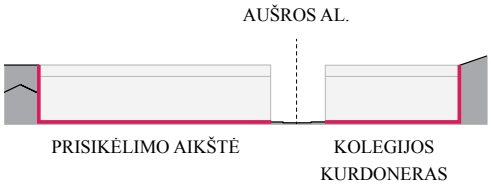
104 pav. Prisikėlimo aikštės vieta Tilžės gatvės atžvilgiu

Nagrinėjama viešoji urbanistinė erdvė išsiskiria unikaliu kompoziciniu turiniu – istoriškai susiklosčiusi įstriža pagrindinės miesto dominantės – Šv. Petro ir Povilo katedros – kompozicinė ašis gatvių kompozicijai sukuria unikalią nominalių erdvių kompoziciją. Dėl šios priežasties dažnai susiduriama su nuomone, jog aikštė yra per didelė (argumentų stoka matyti ir studentų darbuose) (priedas nr. 3).

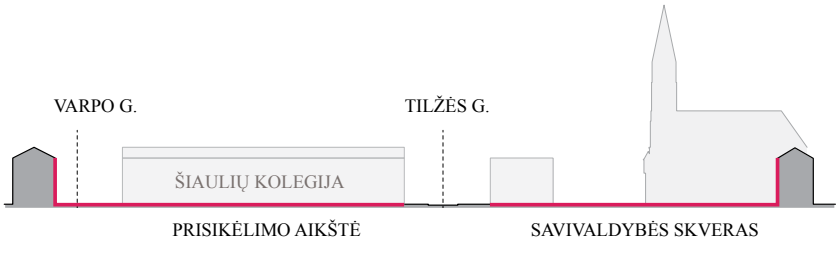
Aikštės erdvių ir dominančių kompozicinis santykis ir proporcijos lemia aikštės kokybę. Šiandien pagrindinė miesto viešoji urbanistinė erdvė dažnai suvokiama kaip tuščia erdvė tarp pastatų. Vis dėlto reiktų išskirti keturias erdvės dalis (105 pav.) – 1) Prisikėlimo aikštę, kurios plotą riboja perimetrinis užstatymas bei gatvės – Varpo, Aušros alėjos ir Tilžės (forma – artima kvadratui 1:1,3); 2) kurdonerinę erdvę prieš Šiaulių kolegiją; 3) procesijų erdvę prieš Šiaulių katedrą; 4) Savivaldybės skverą su fontanu-skulptūra.

105 pav. Erdvinė mazgo struktūra

106 pav. Prisikėlimo aikštės išklotinė Tilžės gatvės kryptimi

107 pav. Prisikėlimo aikštės išklotinė Aušros alėjos kryptimi

Erdvinė aikštės struktūra turėtų būti aiškiai identifikuojama per suformuotas aikštės išklotines, traukos taškus, formantus ir transporto problemų sprendinius, t.y. turėti pakankamai kompozicinių elementų. Aikštės išklotinės (111-112 pav.) rodo, jog esami urbanistinės erdvės parametrai nėra pakankami kokybiškai aikštei sukurti (santykis 1:10/1:15) – erdvė tik iš vienos pusės dalinai formuojama (trūksta užstatymo perimetre, kuris užbaigtų išklotinę), kitose kraštinėse – automobilių gatvės (dvi iš jų – intesyvaus eismo). Galimas užstatymas prieš kolegijos pastatą, kuris formuotų pagrindinę miesto erdvę. Nuo to itin priklauso psichoemocinis krūvis, tačiau, nors tai ir yra aikštės vertinimo kriterijus, jis nėra objektyvus, todėl šiame darbe nenagrinėjamas.

Vizualiniai ryšiai iš aikštės su aikštės prieigomis ir iš prieigų su aikšte yra vienas iš urbanistinės erdvės kokybės vertinimo kriterijų. Prisikėlimo aikštė yra Šiaulių senamiesčio branduolyje, todėl vizualiniai ryšiai čia yra svarbi vizualinio identiteto dalis. Pagrindinis aikštės formantas – Katedra – yra gerai matomas miesto įvaizdžio elementas, tačiau kaip aikštės struktūrinė dalis yra suvokiamas tik lokaliai. Pagrindiniu apžvelgiamumo tašku (iš prieigų) galima laikyti Šv. Petro ir Povilo katedros bokštą, tačiau ši vieta diskutuotina dėl savo prieinamumo – šiuo metu tai nėra lankytojui pasiekiama vieta miestui apžvelgti (tačiau siūlytina pritaikyti lankytojams dėl savo reikšmingumo vizualinio identiteto suvokimui). Čia matyti pagrindinės vietos problemos – aktyvi automobilių sankryža, skaidanti erdvę į keturias dalis, neužbaigta Prisikėlimo aikštė pagrindinė išklotinė, klaidingas banko pastato funkcinis modelis (108 pav.).

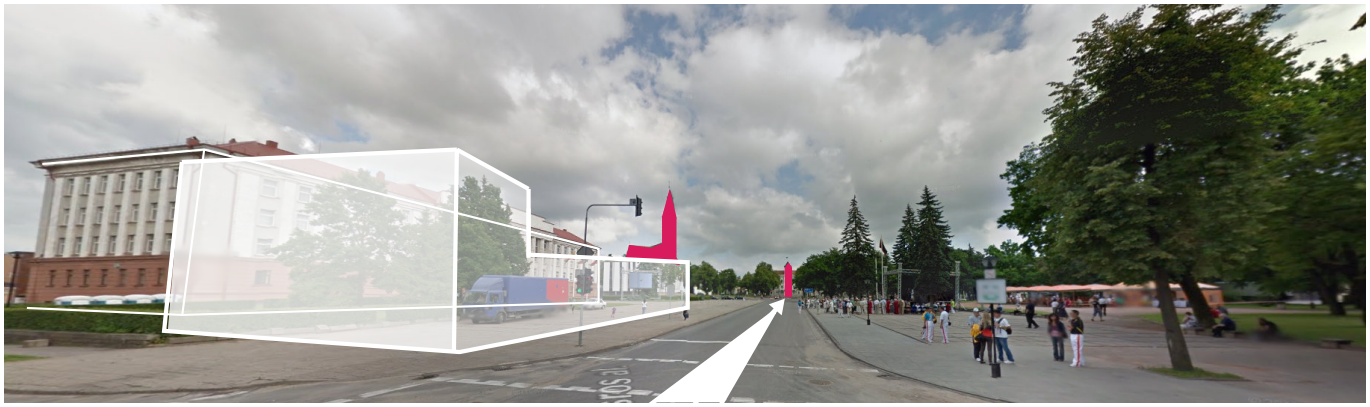

108 pav. Panoraminis vaizdas iš Katedros bokšto

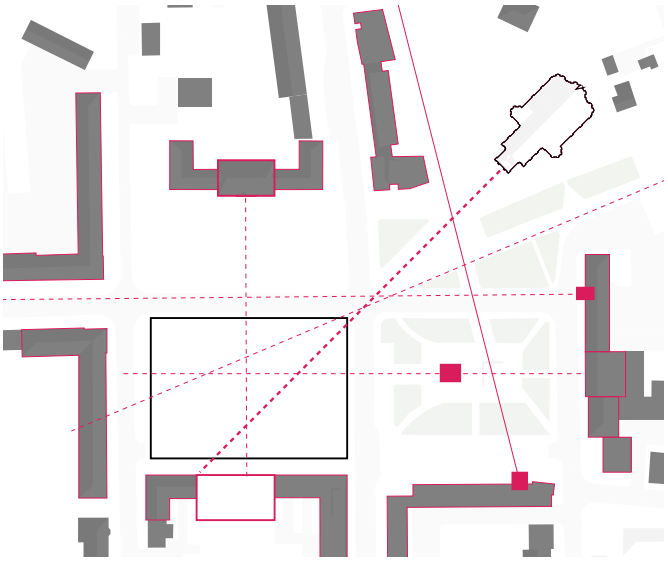
Prisikėlimo aikštė pasižymi kompozicinių elementų gausa ir potencialu plėtrai. Svarbiausi jų – minėta Šv. Petro ir Povilo katedra (109 pav.). kuris savo kompozicine ašimi užduoda intrigą. Taip pat išskirti galima Savivaldybės laikrodžio bokštelį, kuris, judant Aušros alėja, sustabdo žmogaus žvilgsnį. Kompozicinę sąsają galima įžvelgti tarp Šiaulių kolegijos (simetriška klasikinis planas) ir tuščios erdvės (kaip būtino aikštės formanto).

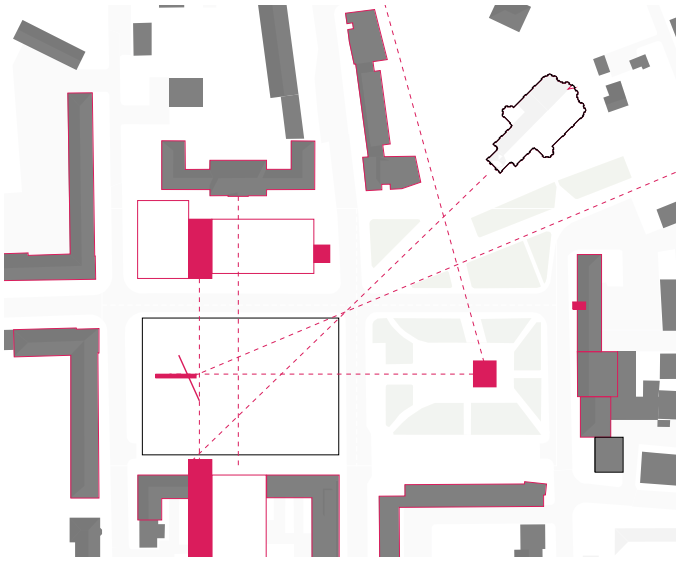
109 pav. Įstriža Katedros kompozicinė ašis

110 pav. Šiaulių kolegija pastatas ir Šiaulių savivaldybės laikrodžio bokštelis

111 pav. Viešosios urbanistinės erdvės kompoziciniai elementai

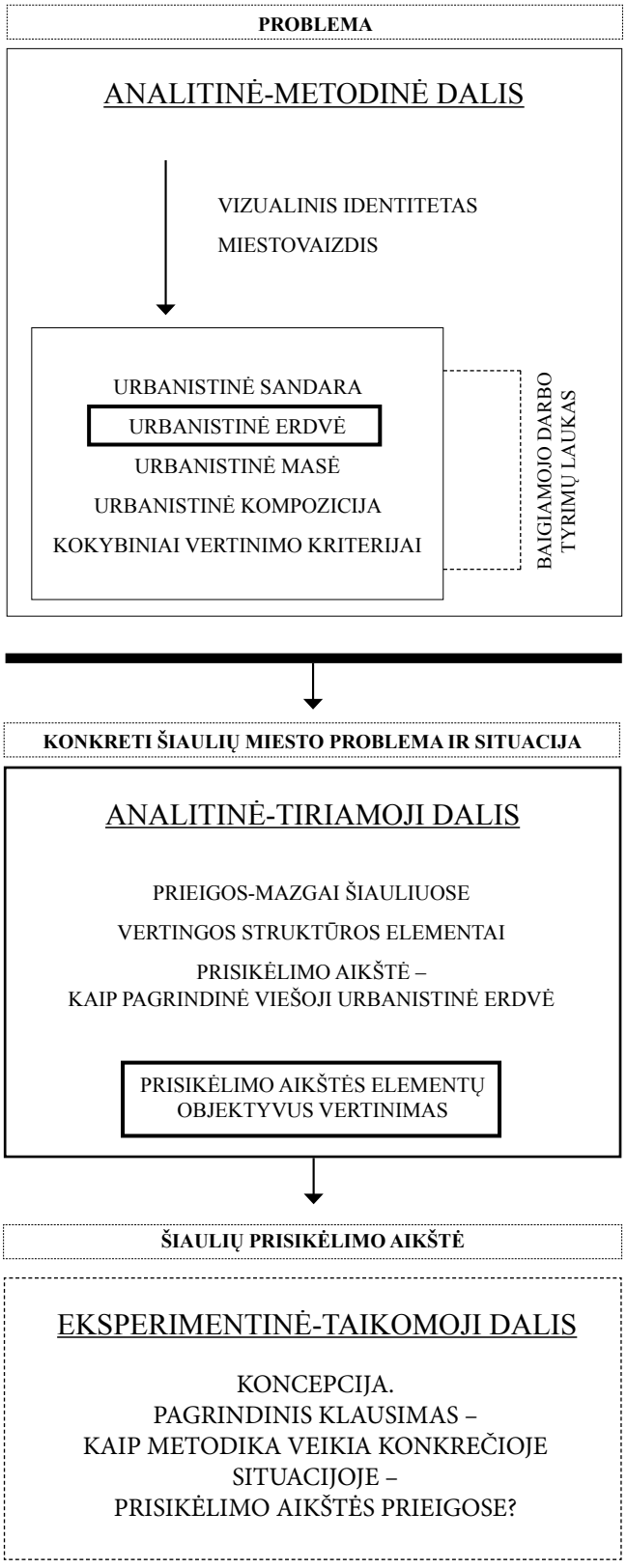

112 pav. Aikštės naujos urbanistinės struktūros kompozicinis modelis

2.6. Analitinės-tiriamosios dalies apibendrinimas

Analitinėje-tiriamojoje baigiamojo darbo dalyje, remiantis analitinės-metodinės darbo dalies teiginiais, nagrinėtas Šiaulų senamiestis bei jo prieigos. Pateikiamas analitinės-tiriamosios darbo dalies algoritmas (113 pav.) bei pagrindiniai analitinės-tiriamosios dalies apibendrinti teiginiai:

- Identifikuotos pagrindinės Šiaulių senamiesčio problemos: 1) nesuformuota dalis kvartalų, kurie savo dydžiu bei kokybe yra neadekvatūs istoriniam branduoliui, nepapildo miesto viešųjų urbanistinių erdvių sistemos, nėra būdingi šiai miesto daliai; 2) kryptingai neformuojami prieigų mazgai, kurie žymėtų vertingos struktūros ribas bei prisidėtų prie miesto vizualinio identiteto kokybės. Svarbu ne tik ribos akcentavimas, bet tolygus perėjimas nuo gyvenamųjų bei pramonių struktūrų į miesto branduolį; 3) Prisikėlimo aikštė neturi aiškaus erdvinio ir architektūrinio sprendinio, nors yra pagrindinė istorinio branduolio viešoji urbanistinė erdvė. Nesutvarkytos Prisikėlimo aikštės išklotinės, neidentifikuota erdvinė struktūra, neaiškus aikštės dydis ir reikšmingumas miestui; 4) neįsisavinti konversiniai senamiesčio plotai (buvę sporto stadionai);
- Šiaulių miesto istorinės dalies erdvinę struktūrą siūloma padalinti į dvi pagrindines dalis – 1) istorinio centro branduolys, išsiskiriantis vertingosiomis savybėmis – urbanistine struktūra, dominantėmis, morfotipais, trasomis, viešosiomis urbanistinėmis erdvėmis; 2) istorinis centras (išskyrus vertingą istorinį branduolį), kuris istoriškai yra viena seniausių miesto

113 pav. Analitinės-tiriamosios darbo dalies algoritmas

dalių, tačiau vertingųjų savybių kiekis yra nepakankamas, todėl atliktų apsauginę vertingosios dalies funkciją. Šiaulių senamiestį papildo ir pabrėžia istorinės dalies prieigos (bagiamajame darbe konceptualiai nagrinėjamos prieigos Tilžės gatvės atkarpoje). Tokį skirstymą siūloma įtraukti į miesto planavimo dokumentus;

- Senamiesčio erdvinės struktūros išskaidymas miesto planavimo dokumentuose apibrėžtų šių dalių tvarkymo galimybes: 1) istoriniam branduoliui taikomos jautresnės priemonės – svarbus santykis su Katedra ir kitomis dominantėmis, miesto viešosiomis urbanistinėmis erdvėmis. Čia siūlytina konversija ir rekonstrukcija. 2) Likusioje senamiesčio dalyje (apsauginėje zonoje) siūlama plėtoti naujos koncepcijos urbanistinius kompleksus, kurie virstų foniniu užstatymu. Senamiesčio prieigose galimi nauji urbanistiniai kompleksai, kurie reprezentuotų miestą ir žymėtų struktūrų pokytį;
- Šiaulių mieste išskiriami du esami apžvalgos taškai – iš Šiaulių viešbučio ir iš Katedros (su galimybe pritaikyti lankomumui) (taip pat trečias apžvalgos taškas – vandens bokštas (taip pat su galimybe pritaikyti lankomumui), tačiau šie taškai nėra apibrėžti teisiškai, o taškų reglamentavimas padėtų identifikuoti skirtingus miestovaizdžius ir jų vystymo gaires;
- Vystant miesto erdvinę struktūrą ir ypač istorinę dalį, svarbu įvertinti: 1) naujo objekto santykį su Katedra ir kitomis dominantėmis – vandentiekio bokštu, Šiaulių viešbučiu; 2) santykį su senamiesčiu; 3) centrinės dalies struktūrinių jungčių – gamtinių elementų specifiką; 4) erdvinės struktūros išbaigtumą ir erdvių hierarchiją;
- Vystant miesto erdvinę struktūrą svarbu reglamentuoti: 1) foninį aukštį Katedrai; 2) istorinių teritorijų ir branduolių vystymo principus; 3) naujų branduolių vystymo charakterį; 4) naujų dominančių išsidėstymo sistemą ir jų vietos bei aukščio pagrįstumą;
- Siūlomas principinis modelis Prisikėlimo aikštei: pagrindinę viešąją urbanistinę erdvę siūloma suvokti net tik kaip vidinės miesto erdvių sistemos elementą, bet kartu ir kaip prieigos mazgo dalį, o tai reiškia, jog aikštė itin svarbi miesto vizualiniam identitetui.

3. EKSPERIMENTINĖ-TAIKOMOJI DALIS

Eksperimentinėje-taikomojoje dalyje siekiama atskleisti principus, kuriais remiantis, į Šiaulių miesto vertingą istorinio branduolio struktūrą būtų galima integruoti naujus urbanistinius kompleksus, todėl siūlomo komplekso detalizacija apima tik esminius erdvės ir masės modeliavimo klausimus. Tiksli patalpų sudėtis, medžiagiškumas ir funkciniai ryšiai nėra šio darbo objektas (114 pav.).

114 pav. Baigiamojo darbo objektas architektūrinio projektavimo kontekste

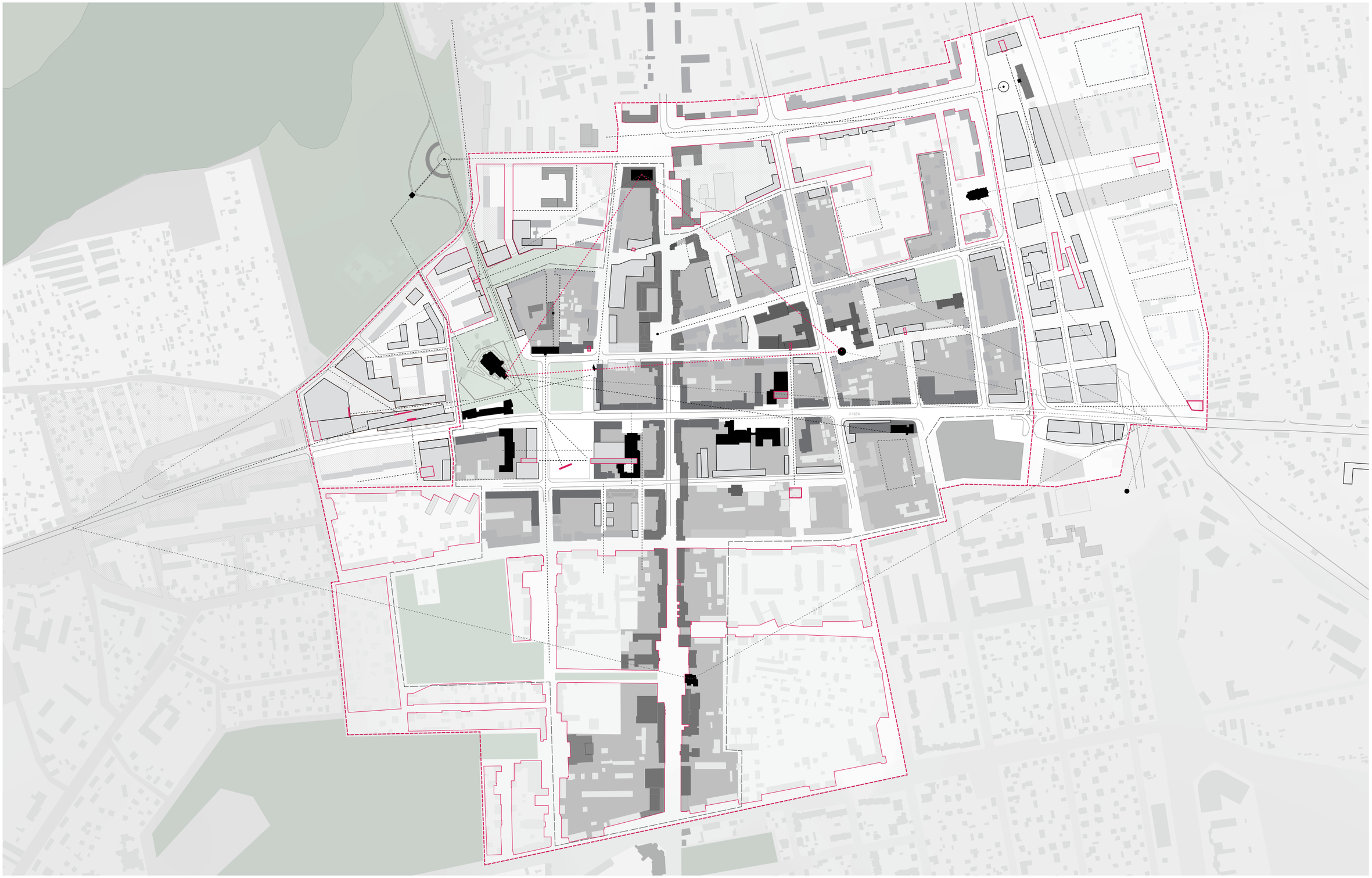
3.1. Tilžės gatvės erdvinės struktūros vystymo principai

Tilžės gatvės erdvinė struktūra eina per kelias miesto struktūrines dalis (miestovaizdžius) – konversinius plotus, gyvenamuosius plotus ir istorinio branduolio kvartalinį užstatymą. Baigiamajame darbe siūloma principinė vystymo koncepcija erdvinės struktūros atkarpai istoriniame branduolyje bei prieigoms.

Istorinio branduolio problemos: 1) kryptingai neformuojami kokybiški įvažiavimai (prieigų mazgai) į miesto istorinį centrą Katedros papėdėje (nesukurtas užstatymas, pabrėžiantis Tilžės gatvės reikšmingumą, neišnaudotas reljefo perkrytis įdomiems urbanistiniams kompleksams) ir geležinkelio stoties ruože (nesukurta kvartalinė sistema, įsiliejanti į miesto kompozicinę sistemą), o tai yra svarbi miesto vizualinio identiteto dalis, žyminti vertingos urbanistinės struktūros ribas; 2) istorinėje miesto dalyje ne visi kvartalai aiškiai identifikuojami arba yra neadekvačiai dideli, nesutvarkytos vidinės jų erdvės; 3) nesuformuotos Prisikėlimo aikštės išklotinės, neidentifikuota erdvinė struktūra, neaiškus aikštės dydis; 4) neįsisavinti konversiniai senamiesčio plotai (buvę mokyklų stadionai).

Tilžės gatvės erdvinėje struktūroje išskiriamos trys pagrindinės probleminės zonos: 1) Katedros papėdės teritorija (kaip pirminė įvaizdžio dalis); 2) Prisikėlimo aikštė ir jos formantai; 3) Geležinkelio stoties mazgas (kaip vizualinio identiteto sistemos dalis). Prisikėlimo aikštę siūloma traktuoti kaip šiaurinio senamiesčio įvažiavimo mazgo pagrindinę dalį (kulminacinį elementą).

Numatomi Tilžės gatvės istorinėje miesto dalyje plėtros principai kartu apimant poveikį turinčias istorinio branduolio dalis (115 pav.).

115 pav. Tilžės gatvės erdvinės struktūros vystymo principai

Pagrindiniai siūlomi principai (115 pav.):

1) Įvažiavimai į miesto centrinę jo dalį (išskiriant Tilžės gatvės erdvinę struktūrą) šiuo metu yra architektūriškai neišspręsti (geležinkelio stoties ruožas pietinėje dalyje ir prekybiniai – konversiniai plotai šiaurinėje dalyje). Šie mazgai galėtų būti išpildomi naujais architektūriniais kompleksais, nauja erdvine koncepcija, kuri įsilietų į bendrą miesto struktūrą, papildytų ją ir pabrėžtų jos reprezentatyvumą. Nauja geležinkelio stoties ruožo koncepcija apjungtų tiek miesto centro, tiek istorinio centro ribas ir galėtų veikti kaip vienas svarbiausių miesto infrastruktūros, komercijos ir kultūros mazgų. Pagrindinis įvažiavimas į istorinę miesto dalį ir tuo pat metu patekimas į pagrindinę miesto Prisikėlimo aikštę yra suvokiami, tačiau neturi kokybiško sprendinio – nesuformuotas užstatymas, neaiški erdvių hierarchija. Prieigos mazgams siūlomos architektūrinės urbanistinės koncepcijos. Katedros papėdė (prieigos mazgas) detalizuojama plačiau kaip urbanistinis mazgas kartu su Prisikėlimo aikšte (116 pav.); 2) Tvarkomas reprezentatyvus Tilžės gatvės perimetrinis užstatymas – užbaigiamos išklotinės; 4) Siūloma atnaujinti vidines kvartalų struktūras jas skaidant į mažesnes urbanistines mases, sukuriant suvokiamas vidines erdves, kurios įsijungtų į bendrą miesto sistemą; 3) Siūlomi nauji akcentai ir erdvinės jungtys.

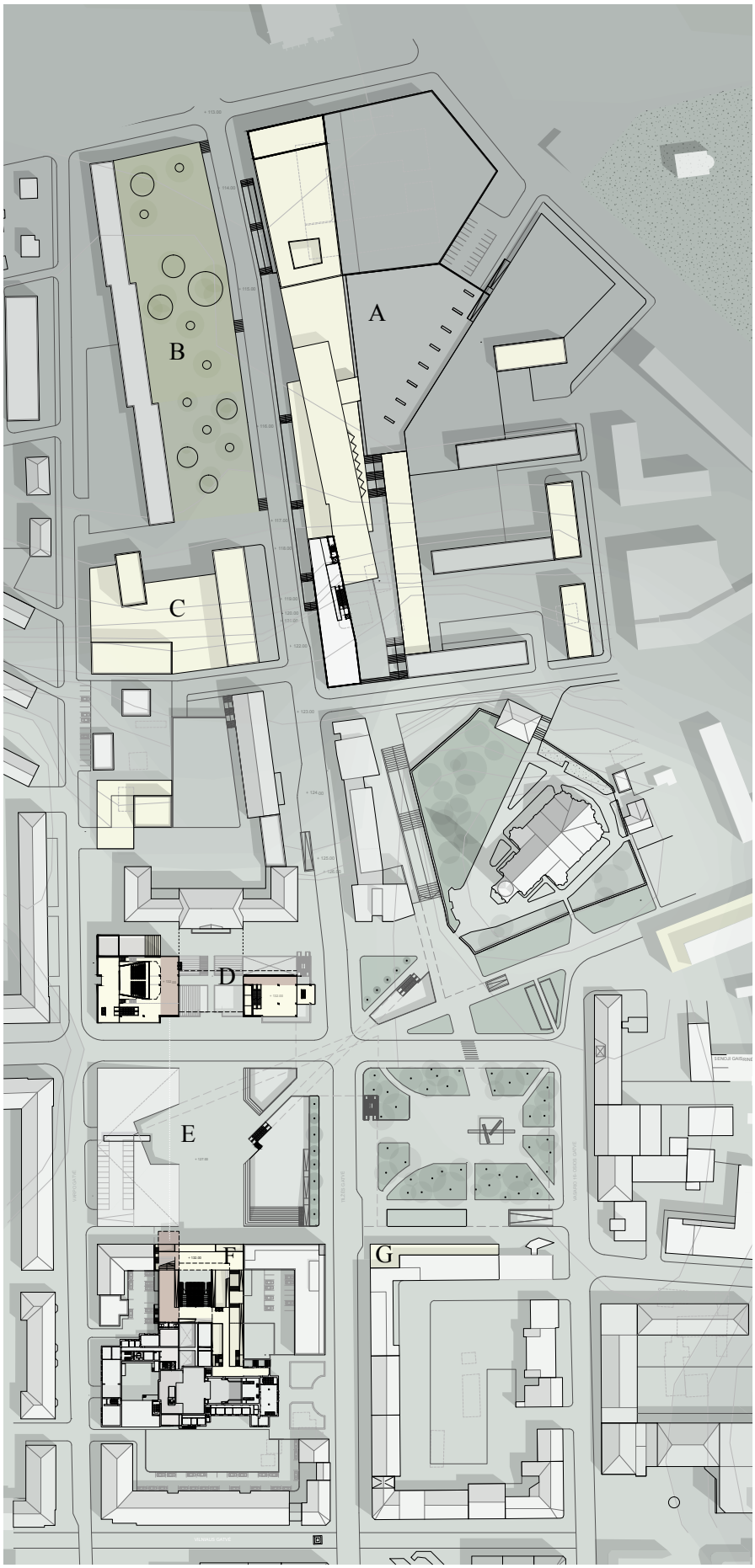
3.2. Urbanistinio mazgo detalizacija

3.2.1. Prisikėlimo aikštės ir jos prieigų urbanistinė architektūrinė koncepcija

Prisikėlimo aikštė ir Katedros papėdės teritorija suvokiami kaip vienas darinys, kurį galima traktuoti kaip vizualinio identiteto sistemos dalį – senamiesčio prieigos mazgą. Remiantis analitinėje-tiriamojoje dalyje identifikuotais kompoziciniais elementais, siūlomas urbanistinis sprendinys (116 pav.).

Urbanistinį kompleksą sudaro trys pagrindiniai elementai – multifunkcis objektas Katedros papėdėje (detalizacija priede nr. 4), Dramos teatro rekonstrukcija, naujas objektas prieš Šiaulių kolegiją ir visuos šiuos objektus apjungianti per kelis lygius besitęsianti pagrindinė miesto viešoji urbanistinė erdvė. Naujo urbanistinio mazgo sprendinio pagrindinis tikslas – sukurti kokybišką erdvinę struktūrą mieste, kuri kartu su formantais veiktų kaip pagrindinis miesto traukos taškas ir tenkintų miesto poreikius. Tam tikslui kuriamos naujos kultūrinės-visuomeninės erdvės, koncertų bei konferencijų salės.

Pagrindiniai urbanistinio mazgo pasiūlymai: 1) Prisikėlimo aikštės įgilinimas ir amfiteatrinės zonos, kuriomis siekiama sukurti aiškias ribas aikštei (kaip kokybišką vietą miestiečių renginiams) ir mašinų nepertraukiamą susisiekimą su aplinkiniais objektais; 2) Prisikėlimo aikštės formantų (išklotinių) tvarkymas – Dramos teatro rekonstrukcija su kokybiškomis vestibiulinėmis erdvėmis bei užstatymas prieš Šiaulių kolegiją – naujos tipologijos kultūrinis objektas; 3) bendramiestinės požeminės automobilių stovėjimo aikštelės; 4) Katedros papėdės teritorijai (kaip įvaizdžio mazgui) siūlomas kokybiškas, pabrėžiantis vietos išskirtinumą tiek fizine (reljefas ir Katedra), tiek simboline (miesto įvaizdžio mazgas) prasmėmis. Naikinama dabartinė Talšos gatvė, kurios erdvinis kanalas išlieka kaip aptarnaujantis elementas.

116 pav. Urbanistnio mazgo architektūrinė koncepcija

Pagrindiniai urbanistinės architektūrinės koncepcijos pasiūlymai:

A. Prieigos mazgas (priedas nr. 4).
- naujas multifunkcis užstatymas;
- įsisavinamos reljefo galimybės.

B. Reljefo įsisavinimas.
- esamą daubą (del reljefo ir gatvės aukščių skirtumo) siūloma užpildyti 1-2 aukštų urbanistine mase;
- išsaugomi seni medžiai – kaip gamtinis formantas.

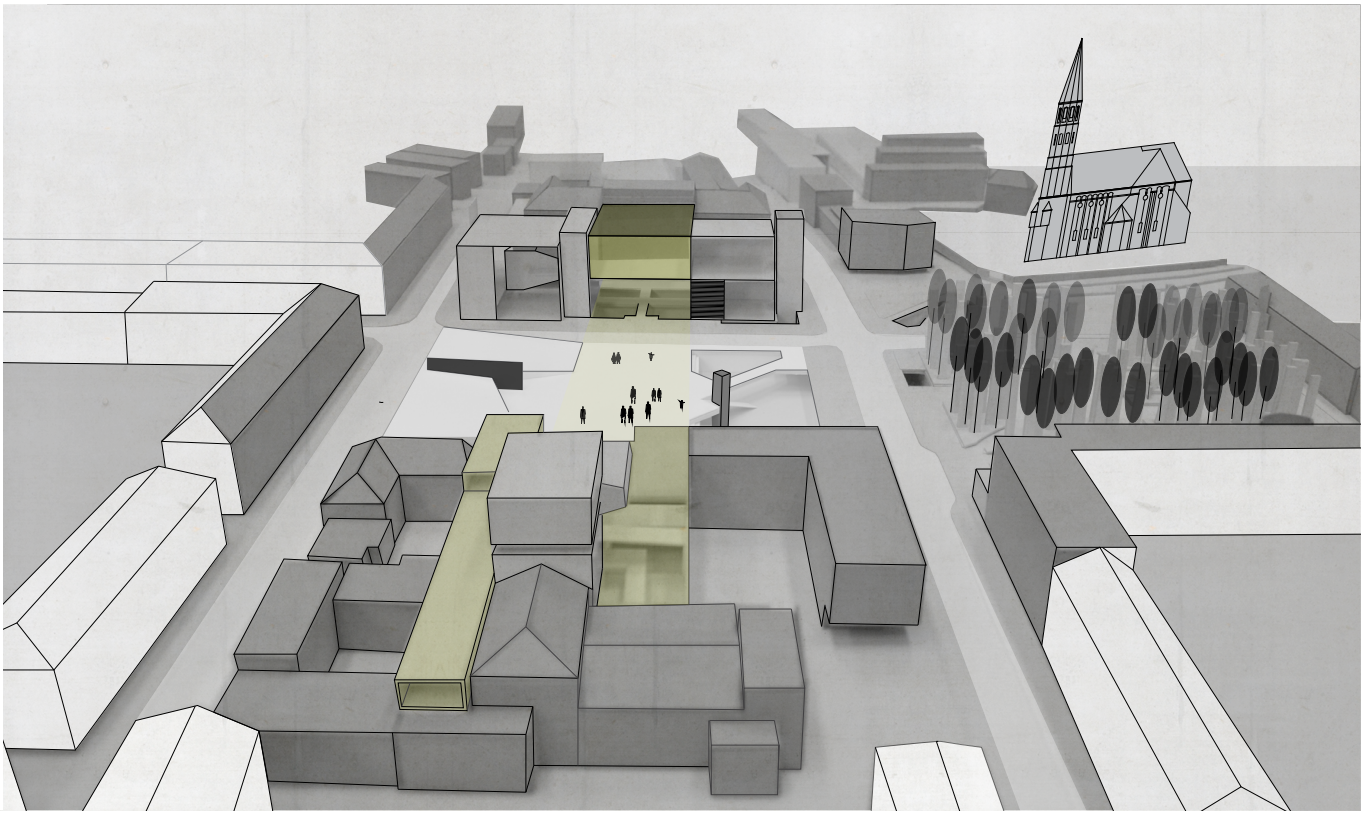
C. Gyvenamojo struktūra.
- vietoj nebenaudojamo stadiono siūloma gyvenamoji struktūra;
- įsisavinimos reljefo galimybės;
- akcentuojamos gatvių linijos.

D. Nauja urbanistinė struktūra.
- objektas veikia kaip Prisikėlimo aikštės formantas;
- objektas papildo miestą nauja koncertų/ konferencijų sale;
- sukuriama vieninga erdvinė struktūra kartu su Prisikėlimo aikšte ir Dramos teatru.

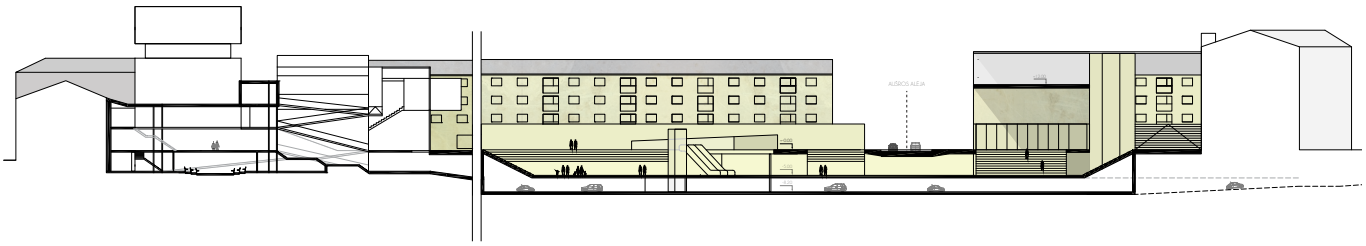
E. Prisikėlimo aikštė (117 pav.).
- sukuriamas amfiteatras (kartu su galima akcento/paminklo vieta), kuris veiktų kaip traukos vieta žmonių susitikimams;
- aikštės erdvė kuriama per kelis lygius apjungiant šalia esančius pastatus;
- mažinamas automobilių poveikis;

F. Dramos teatro rekonstrukcija.
- tiesioginis ryšys su Prisikėlimo aikše ir požeminiu jos lygiu;
- aikštės formantas;
- kokybiškos vestibiulinės erdvės.

G. Skvero formanto rekonstrukcija.
- siūlomas 1-2 aukštų užstatymas, kuris formuotų erdvę ir padidintų vietos aktyvumą.

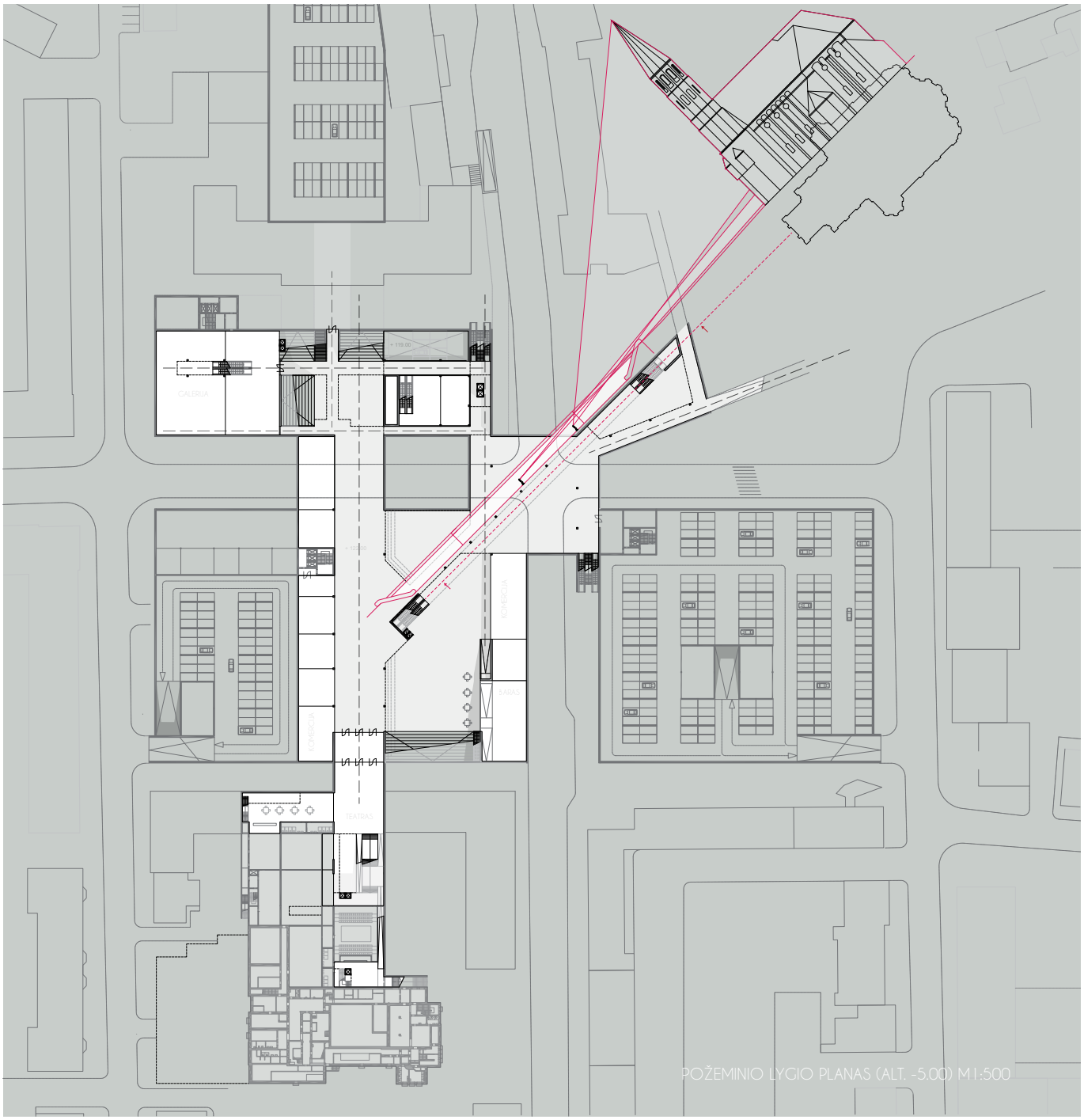
117 pav. Prisikėlimo aikštės sprendinio erdvinis modelis

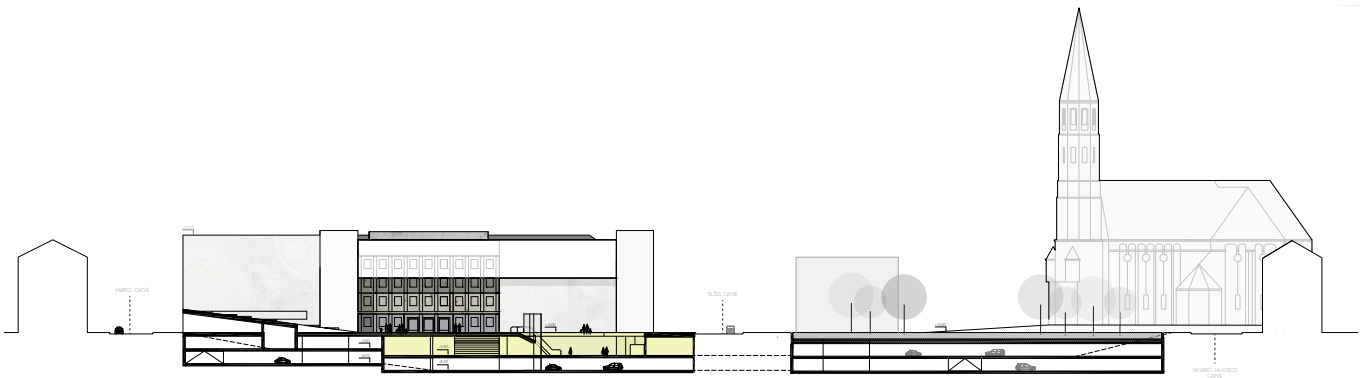
118 pav. Pjūvis per Prisikėlimo aikštę

3.2.2. Projektuojamų objektų funkciniai ir erdviniai sprendiniai

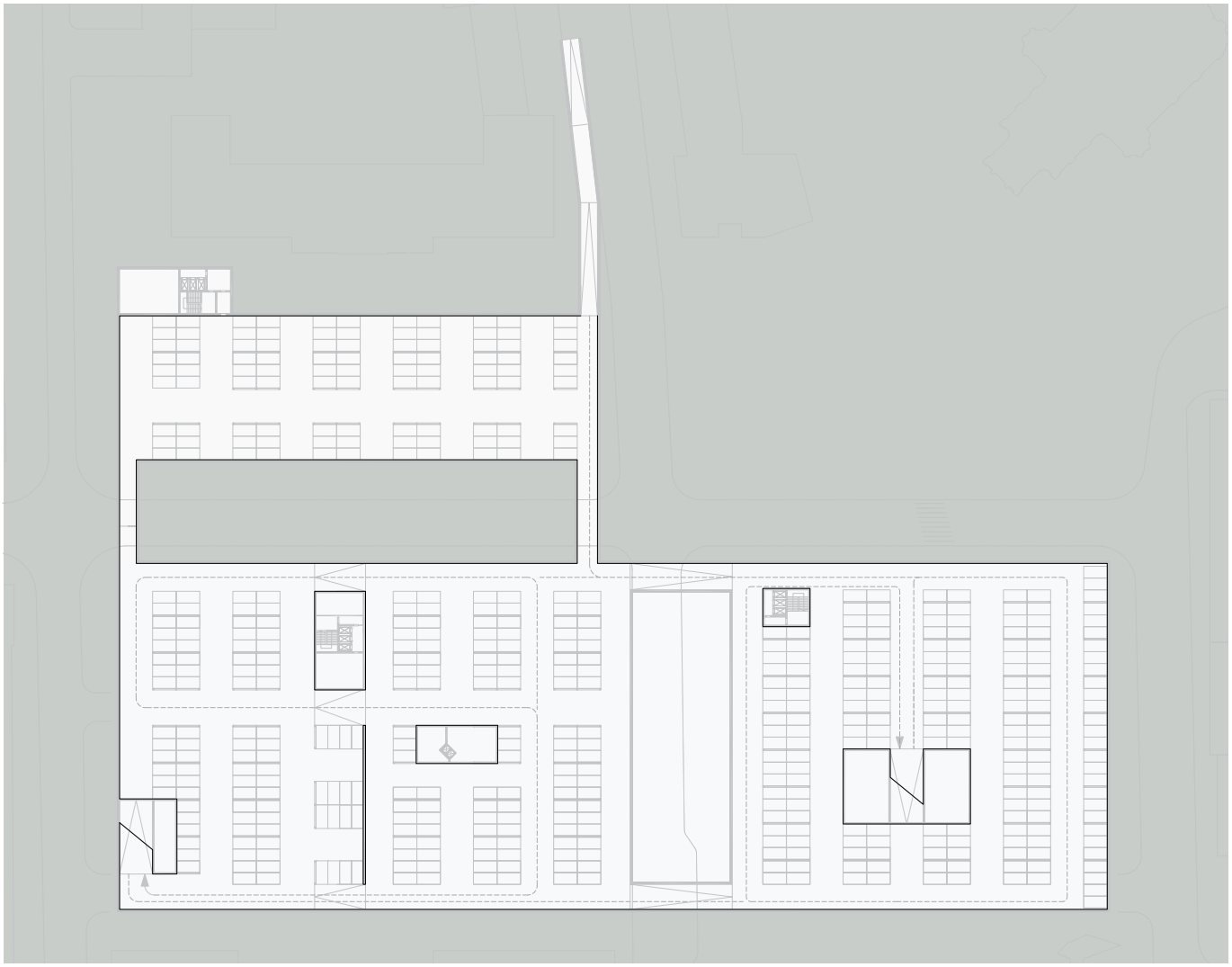
Siūlomas Prisikėlimo aikštės sprendinys apima urbanistinės masės ir urbanistinės erdvės formavimo klausimus. Siūloma struktūra išsiskiria išvystyta požemine infrastruktūra, o tai nėra būdinga Šiaulių miestui, todėl tikėtina, jog toks pasiūlymas taptų traukos objektu. Remiantis kompozicinėmis ašimis ir kompoziciniais elementais, sukuriamas tik pėstiesiems skirtas erdvinis tinklas, turintis patogų susisiekimą visomis kryptimis bei objektais (118-119 pav.). Požeminiame lygyje siūlomos erdvės, kuriose galėtų atsirasti komerciniai taškai, pritraukiantys žmones – kavinės, barai, parduotuvės. Esminis požeminio lygio elementas – skersinis ryšys tarp naujai projektuojamo objekto prieš kolegijos pastatą ir rekonstruoto Dramos teatro. Renginių metu ar po jų projektuojama erdvė užsipildytų žmonėmis, todėl tikėtinas siūlomos erdvės intensyvus naudojimas.

119 pav. Požeminis lygis

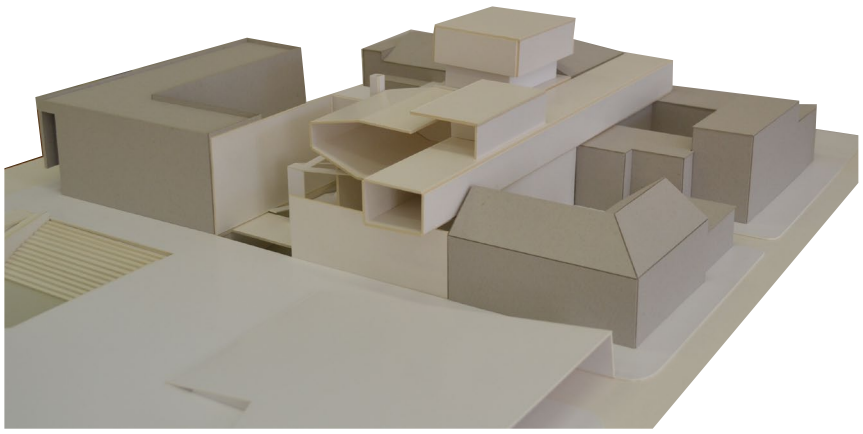
120 pav. Komplekso pjūvis

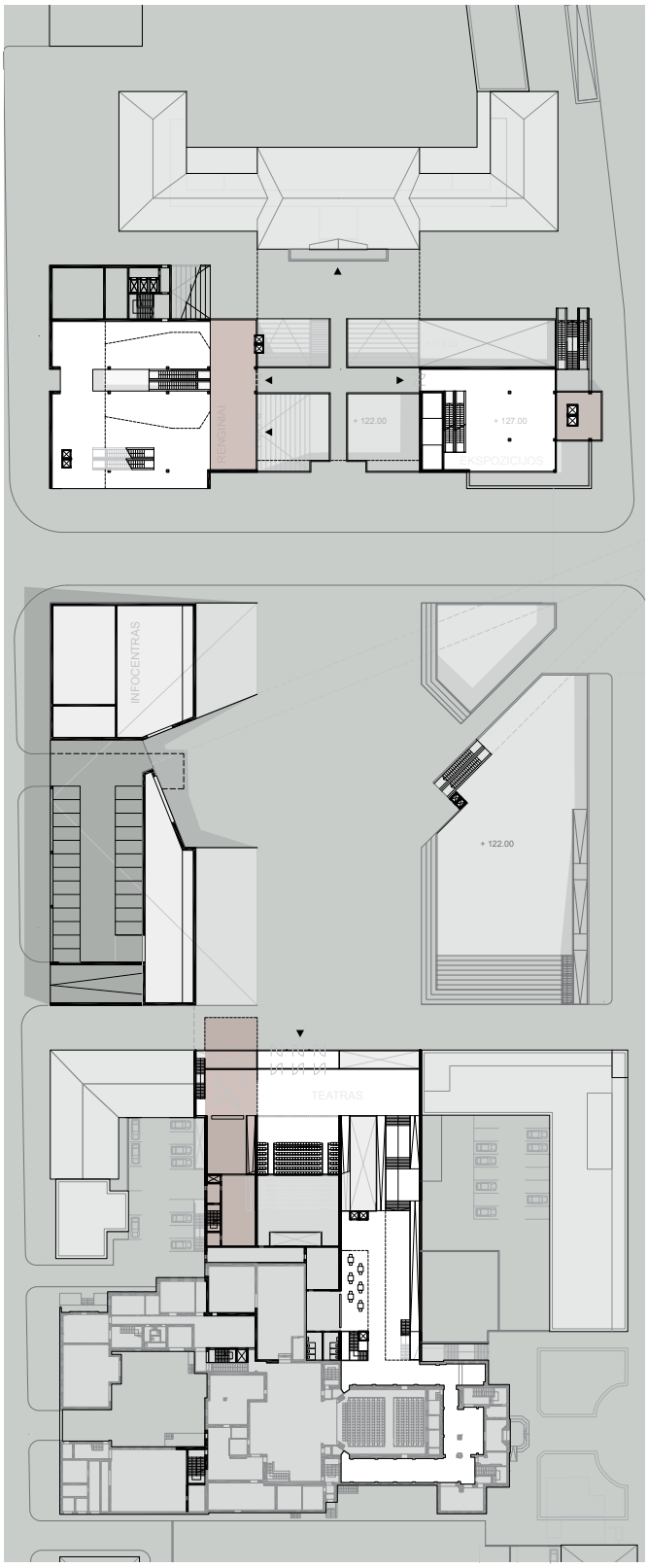
121 pav. Požeminė automobilių stovėjimo aikštelė

Po aktyviuoju požeminiu lygiu siūlomas dar vienas aukštas automobilių stovėjimui (121 pav.). Požeminė automoblių stovėjimo aikštelė skirta ne tik naujiems objektams, bet ir visam miestui.

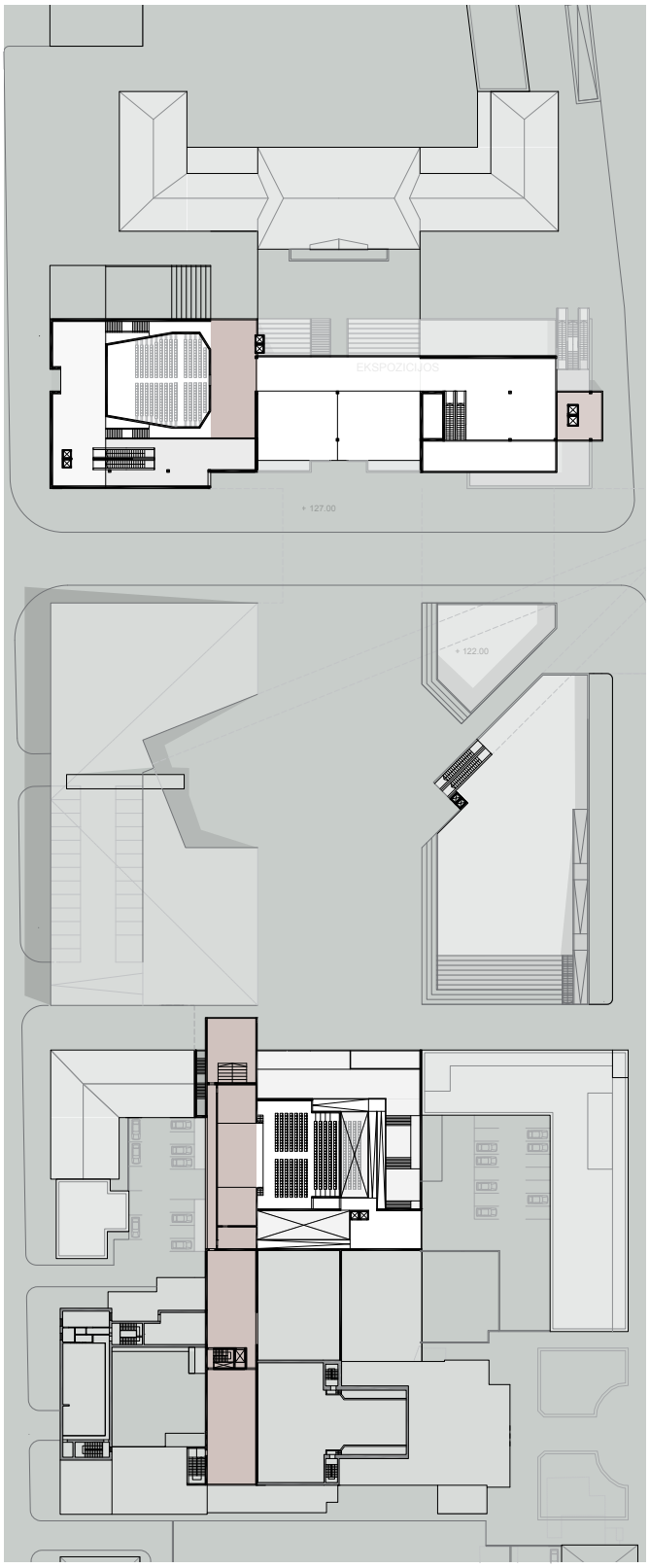
Dramos teatro rekonstrukcija persipina požeminiu lygiu su nauju objektu. Tokiu būdu sukuriama patraukli erdvinė struktūra. Dramos teatro vidinė struktūra atgyja – sukuriami kokybiški vestibiuliai. (122-123 pav.). Dramos teatras papildomas konferencijų sale, kuris kartu su vestibiuliu gali veikti tiesiogiai su Prisikėlimo aikšte. Aukščiau – koncertų salė. Taip pat siūlomas tūris – apžvalgos vieta. Kompoziciškai svarbiausias – ilgiausias tūris, apjungiantis senąją ir naująją objekto

122 pav. Rekonstruoto Dramos teatro maketas

123 pav. Žemės lygio planas

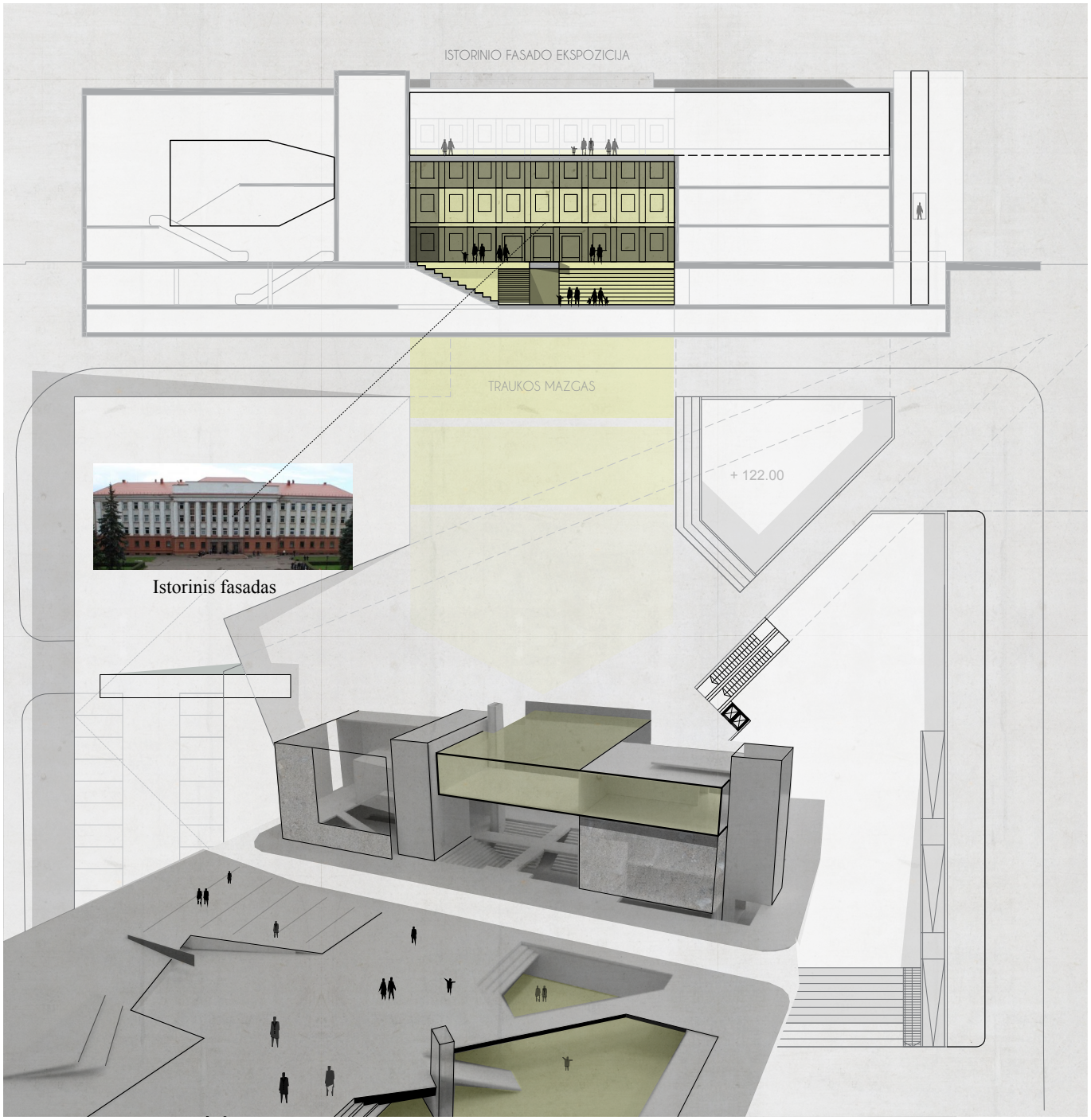

124 pav. Trečio lygio planas

dalis, o kartu kompoziciškai susietas su tūriu prieš istorinį kolegijos pastatą. Šia tūris – svarbus trūkstamas Prisikėlimo aikštės formantas, veiksiantis miesto poreikiams. Projektuojama koncertų salė, sukurianti pagrindinę objekto kompozicinę ašį, aplink kurią išsidėto kiti elementai – ekspozicijų erdvės, laiptinės ir liftai. Svarbiausias kompozicinis objekto elementas – plyšys, atveriantis istorinio pastato fasadą ir

eksponuojantis jį (125 pav.).

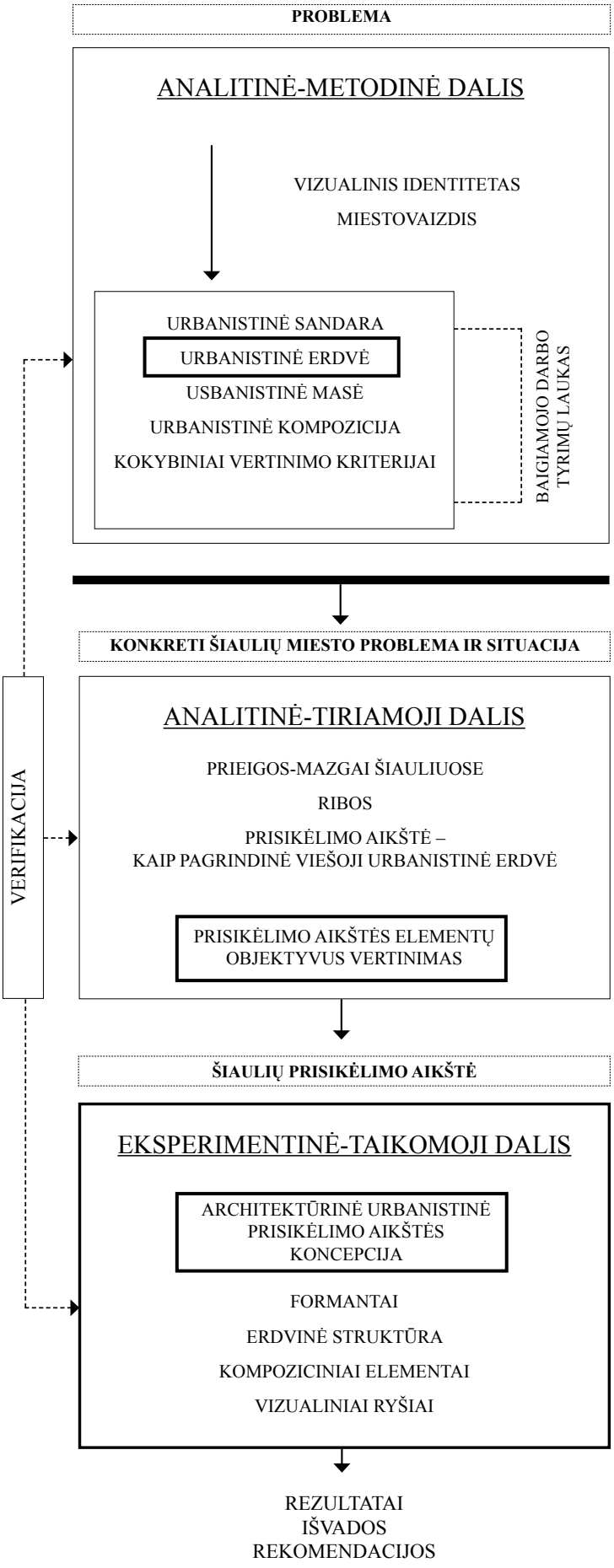
Objekto tūrinę kompziciją siūloma suvokti ne kaip konkrečią meninę išraišką, bet kaip modelį, kurį architektas papildo estetiniais elementais. Modelio struktūrinės dalys – koncertų salės tūris – masyviausiasi ir išlaikantis užstatymo liniją. Pagrindinis funcinis tūris (aukščiausias), kuris kompociškais siejamas su rekonstruotu Dramos teatru. Horizontalusis tūris – įrėminantis istorinį fasadą ir skirta ekspozicijų erdvėms. Ir liftų-apžvalginis tūris, akcentuojantis gatvių sankirtą ir atveriantis vaizdus į Katedrą.

125 pav. Istorinio fasado ekspozicija

3.2.3. Pritaikytų principų įvertinimas

- Prisikėlimo aikštės erdvinė hierarchija šiuo metu nėra aiški, todėl siūlomas erdvinis sprendinys – aiškiai artikuliuoti formantai. Pagrindinę viešąją urbanistinę erdvę siūloma suvokti net tik kaip vidinės miesto erdvių sistemos elementą, bet kartu ir kaip prieigos mazgų sistemos dalį, o tai reiškia, jog viešoji urbanistinė erdvė ypač svarbi miesto vizualiniam identitetui ir yra vystoma kaip mazgas kartu su nauju urbanistiniu kompleksu Katedros papėdėje;
- Prisikėlimo aikštės urbanistinė erdvė formuojama per kelis lygius siekiant optimalaus susisiekimo tarp gretimų objektų ir pakankamo žmonių srauto intesyvmo. Tokiu būdu mažinamas ir automoblių transporto poveikis (dalis žmonių srauto nukreipiama žemiau gatvės lygio). Naujai siūlomas kompleksas užtikrintų senamiesčio branduolio atgaivinimą, nes pagrindinė miesto aikštė taptų traukos tašku, o tai paveiktų ir aplinkinius kvartalus;
- Dramos teatrui sukuriam iš esmės nauja kokybė – senoji dalis prijungiama prie naujosios kokybiškais vestibiuliais. Taip pat siūlomos dvi naujos salės miestui (didesniems renginiams). Taip parodomos objekto galimybės, o ne siekiama detaliai pateikti funkcinę schemą;
- Nauja urbanistine struktūra siekiama formuoti aikštės erdvę, papildyti miestą kokybiškomis ekspozicijų salėmis, o kartu eksponuoti Šiaulių kolegijos istorinį fasadą.

126 pav. Eksperimentinės-taikomosios dalies algoritmas

4. BAIGIAMOJO DARBO REZULTATAI, IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Dalis išvadų bei rezultatų yra pateikta po kiekvienos darbo dalies, todėl čia minimi svarbiausi gauti rezultatai ir išvados bei pateikiamos rekomendacijos – miesto sisteminiams sprendiniams ir pagrindinės miesto viešosios urbanistinės erdvės koncepcijai.

REZULTATAI

- Bendrieji planai apsiriboja miesto planavimo pasiūlymais (optimizacija), o miesto istoriniai daliai ypač svarbūs urbanistinio projektavimo sprendiniai ir principai, pagal kuriuos istorinė miesto dalis galėtų būti kokybiškai vystoma;
- Išiaiškinus Šiaulių centrinės dalies struktūrines dalis ir jų skirtumus bei sukūrus principinį modelį, galima nustatyti teritorijų vystymo modelius. Išskiriamos tokios Šiaulių senamiesčio dalys: 1) istorinis branduolys (vertingosios savybės – dominantės, užstatymo tipas, trasos, viešosios urbanistinės erdvės, kompoziciniai ypatumai); 2) istorinis centras, kuris turėtų veikti kaip istorinio branduolio apsaugos zona, kurioje leidžiamas tik foninis užstatymas; 3) Senamiesčio prieigos. Nustatyta, kad Šiauliuose galima identifikuoti tris pagrindinius apžvalgos taškus – iš Šiaulių viešbučio, iš Katedros (su galimybe pritaikyti lankomumui), vandens bokštas (taip pat su galimybe pritaikyti lankomumui) ir skatinama plėtoti apžvalgos taškų sistemą bei ją įteisinti;
- Prisikėlimo aikštės erdvinė hierarchija šiuo metu nėra aiški, todėl siūloma erdvinis sprendinys ir aiškiai artikuliuoti formantai – pagrindinę viešąją urbanistinę erdvę siūloma suvokti net tik kaip vidinės miesto erdvių sistemos elementą, bet kartu ir kaip senamiesčio prieigos mazgo dalį, o tai reiškia, jog erdvė svarbi miesto vizualiniam identitetui;
- Prisikėlimo aikštės erdvė formuojama per kelis lygius siekiant optimalaus susisiekimo tarp gretimų objektų ir žmonių srauto intesyvmo. Tokiu būdu mažinamas ir automoblių transporto poveikis (dalis žmonių srauto nukreipiama žemiau gatvės lygio). Naujai siūlomas kompleksas užtikrintų senamiesčio branduolio atgaivinimą, nes pagrindinė miesto aikštė taptų traukos tašku, o tai paveiktų ir aplinkinius kvartalus.

IŠVADOS

- Urbanistinio projektavimo sampratos patikslinimas sudaro sąlygas kokybiškų miesto urbanistinių struktūrų plėtrai, todėl siūloma sekti pasaulines tendencijas bei praktikas ir metodikas, kurias galima taikyti ir mūsų miestuose nagrinėjant miesto centrinių rajonų struktūrinius elementus;
- Akademinių studentų darbų rezultatai galėtų turėti praktinę vertę miestų centrinių dalių planavimui bei naujų urbanistinių kompleksų projektavimui, teritorijų planavimo įstatyminei bazei plėtoti;

- Norint atgaivinti miesto istorinį branduolį, svarbu išnaudoti vidinius resursus – viešųjų urbanistinių erdvių sistemą, apžvalgos taškus, akcentus ir dominantes;
- Siekiant pakelti Šiaulių miesto centrinės dalies ir senamiesčio urbanistinės struktūros kokybės lygį, reikia identifikuoti minėtų miesto dalių struktūrines dalis, reglamentuoti šių teritorijų naudojimą (svarbu – vertingosios teritorijos savybės ir miesto įvaizdžio formavimo erdvinis-vizualinis aspektas), struktūriškai regeneruoti esamas viešąsias urbanistines erdves plečiant jų tinklą;
- Urbanistinė architektūrinė pasirinkto Prisikelimo mazgo detalizacija norima atskleisti ne konkretaus pastato estetinius ar funkcinius bruožus, bet urbanistinės struktūros galimybes.

REKOMENDACIJOS

- Šiaulių mieste pagal objektyvius kriterijus (urbanistinė struktūra, trasos, dominantės, morfotipai, viešųjų urbanistinių erdvių sistema) siūloma aiškiai išskirti istorinio centro vertingąją dalį ir šias ribas užfiksuoti teisės aktais. Remiantis šiais nustatymais, būtų vykdoma kryptinga ir nuosekli šių teritorijų plėtra, o tvarkymo galimybės būtų aiškios ir apibrėžtos. Prie miestų planavimo procesų siūloma prijungti ir akademinėje bendruomenėje studentų vykdomus projektus ir koncepcijas. Tokiu būtų tobulėtų reali urbanistinių struktūrų vystymo metodika, o teritorijų planavimo įstatyminė bazė pasipildytų erdvinio modeliavimo koncepcijomis;
- Viešąją urbanistinę miesto erdvę – Prisikėlimo aikštę – siūloma traktuoti kaip pagrindinį miesto urbanistinės struktūros elementą, senamiesčio prieigos mazgą ir vizualinį identitetą kuriančią dalį. Prisikėlimo aikštės vystymo gairės: 1) aikštė suvokiama tuomet, kai ją formuoja aiškūs formantai ir ribos; 2) kokybiška aikštė pasižymi pakankamu kiekiu kompozicinių elementų; 3) norint pasiekti aktyvų pėsčiųjų judėjimą ir sumažinti automobilių poveikį, aikštė turėtų būti tiesiogiai sujungta su erdve (pastatu) prieš kolegijos pastatą bei Katedra – pagrindine miesto dominante ir vizualinio identiteto elementu, o, kaip rodo baigiamojo darbo tyrimas, šiam tikslui pasiekti, galima išnaudoti požeminio lygį;
- Siūloma skatinti bendradarbiavimą tarp architektūros studentų ir architektų-praktikų. Tokiu būdu atsirastų nauji sprendimai ir suvokimas, vyktų metodikos ir praktinių žinių pasidalinimo procesai, sprendžiamos realios problemos, atsirastų sąvokų aiškumas.

5. LITERATŪRA IR KITI ŠALTINIAI

LITERATŪRA

- Alistratovaitė, I. 2002. *Erdvė urbanistikoje: jos suvokimo aspektai*. Urbanistika ir architektūra, XXVI tomas, Nr. 3.
- Alistratovaitė-Kurtinaitienė, I. 2015. A*ikštė kaip urbanistinės erdvės tipas. Tarp socialinės funkcijos ir erdvinių dimensijų.* Terra urbana: miesto architektūra. Erdvės, formantai, akcentai. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Benevolo, L. 1998. *Europos miesto istorija.* Vilnius: ALK, Baltos lankos.
- Bučas, J. 1995. *Urbanistikos paveldo saugotinos teritorijos.* Urbanistika ir achitektūra Nr. 1-2.
- Bučas, J. 2001. *Kraštotvarkos pagrindai*.
- Carmona, M. 2003. *Public Places – Urban Spaces*. T. Heath, T. Oc, S. Tiesdel. Architectural Press, 2003.
- Cowan, R. *The Dictionary of Urbanism.* Norfolk: Streetwise Press, 2005.
- Daunora, Z.; Kirvaitienė, S.; Vyšniūnas, A. 2004. *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai.* Vilnius: Technika.
- Dijokienė, D. *Istoriniai priemiesčiai senamiesčių struktūroje.* Urbanistika ir architektūra Nr. 33 (2): 92-99.Vilnius: Technika, 2009.
- Dijokienė, D. 2009. *Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas.* Vilnius: Technika.
- Gehl, J. 2011. *Life between Buildings.* New York: Van Nostrand Reinhold.
- Grunskis, T. 2010. Miesto kompozicijos sampratos klausimu.
- Jurevičienė, J. 2010. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga.* Vilnius: Technika.
- Juškevičius, P., Burinskienė M., Paliulis G. M., Gaučė K. 2013. Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra. Vadovėlis. Vilnius: Technika.
- Jurkštas, V. 1994. *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema.* Vilnius: Technika.
- Jurkštas, V. 1977. *Vilniaus senamiesčio tūrine-erdvinė kompozicija.* Architektūros pamiklai, nr.4. Vilnius.
- Ivanauskaitė, A. 2015. *Miesto urbanistinės formos samprata ir jos taikymo galimybės Lietuvoje.* Vilnius: Technika.
- Krier, L. 1984. Houses, Palaces, Cities. London: Architec-tural Design AD Editions.
- Lynch, K. 2007. *The Image of the City.* Massachusetts:Cambridges, The MIT Press.
- Madanipour, A. 1996. *Design of Urban space. An Inquiry into a Socialspatial Process*. England: John Willey and Sons.
- Moughtin, C. 1999. *Urban Design: Street and Square.* Burlington: Architectural Press.
- Miškinis A. *Ataskaita tema: Šiaulių miesto centrinės dalies vertybinė charakteristika, apsaugos reglamento ir tolesnio formavimo priemonių parengimas.* Kaunas, 1994.
- Rudokas V. 2013. *Urbanistika Šiauliuose – iliuzija ar tikrovė?* Terra urbana: urbanistinės kaitos žemėlapiai. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Sitte, C. 1889. *Der Stadtebau nach seinen kunstlerischen Grundsatzen.*
- Stimpel, R. 1984. *Platz-Verweise.* In: Bauwelt, Berlin.
- Trancik, R. 1943. *Finding lost space*. United States of America, John Wiley & Sons, INc.
- *Tarptautinių žodžių žodynas*, 1985 m. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Kaunas.
- Vyšniūnas, A. 2013. *Architektūra ir urbanistika. Sampratų ir žanrų pinklėse.* Terra urbana: urbanistinės kaitos žemėlapiai. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Vyšniūnas, A. *Šiaulių miesto centrinė dalis ar urbanistikos paveldo saugotinos teritorijos?* Urbanistika ir architektūra Nr. 34 (4). Vilnius: Technika, 2010.

- Vyšniūnas, A., Daunora, Z. J., Rimkevičius, S. 2003. *Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo („miesto vartų“) studija.*

INTERNETINĖS PRIEIGOS

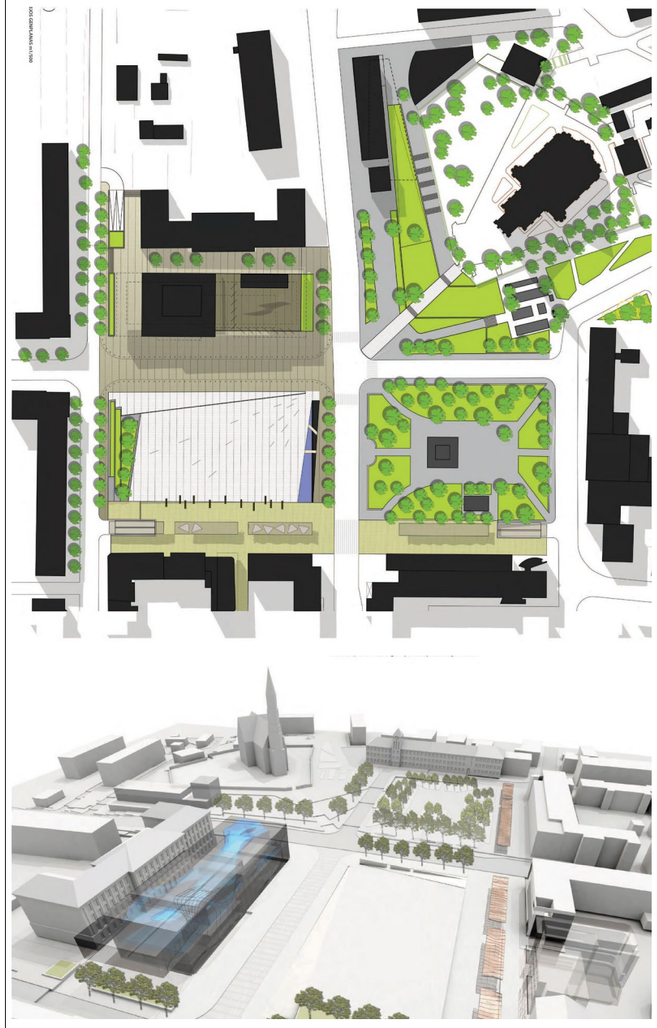
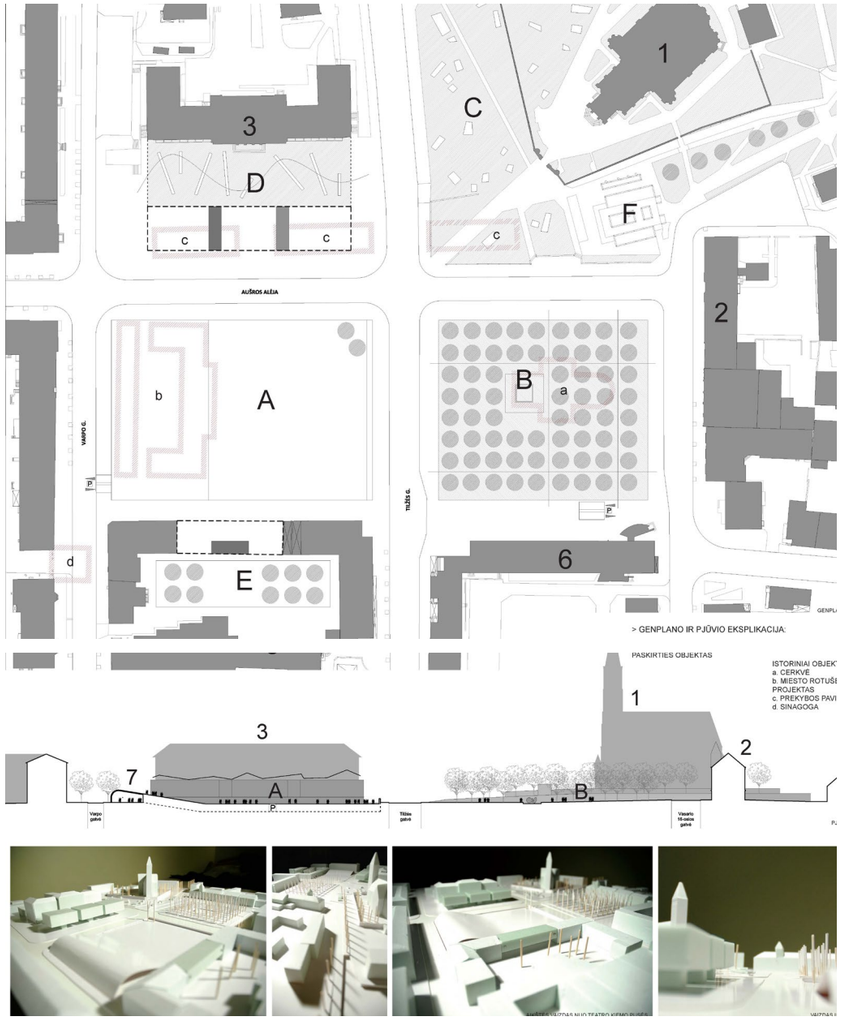
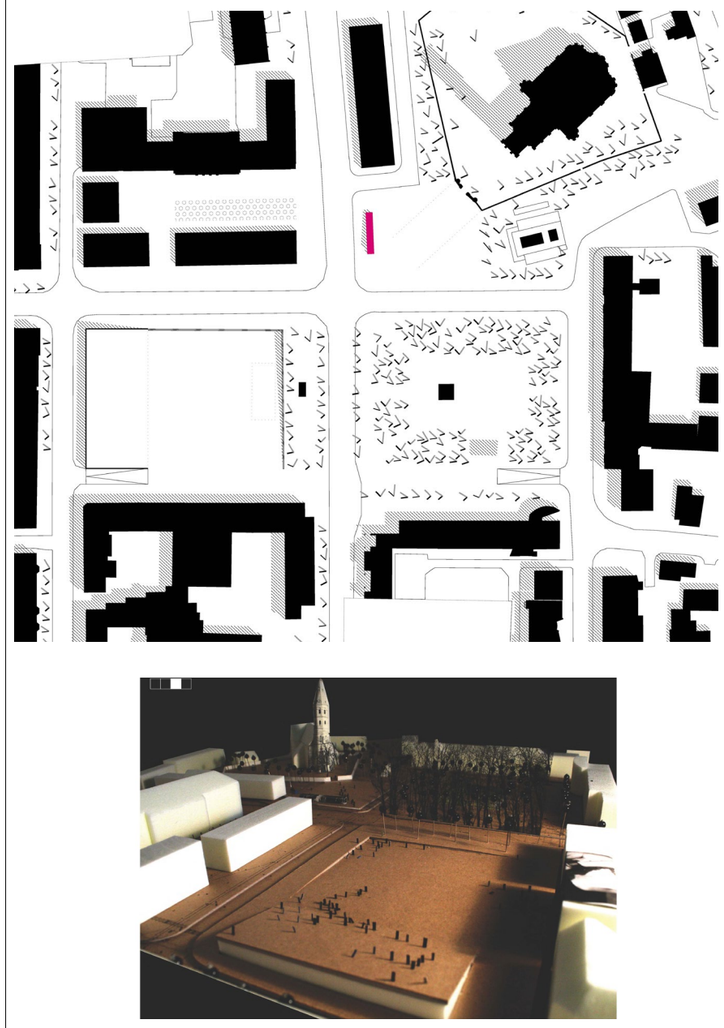
- Alberti, L.B. 1965. *On the Art of Building in Ten Books.* London. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: http://www.questia.com/read/89563736/ten-books-on-architecture
- Alistratovaitė, I. 2004. *Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu)*. Disertacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050223_105916-60922/DS.005.0.01.ETD
- Bučys, J. 2013. *Miesto lokalių centrų funkcinės ir kompozicinės struktūrų sąveika.* Disertacija. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20131122_133728-19073/DS.005.0.01.ETD
- Salingaros, N.A. 2000. *Theory of the Urban Web* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: http://zeta.math.utsa.edu/~yxk833/Theory%20of%20the%20Urban%20Web.pdf
- Salingaros, N.A. 2008. *Principles of Urban structure.* Delft University of Technology Netherlends: Tech-ne-Press.

ANALOGAI

- Tiburtina geležinkelio stotis Romoje. Architektų grupė – P. Desideri, ABDR Architetti Associati. Daugiau apie objektą: http://www.mimoa.eu/projects/Italy/Rome/Stazione%20Tiburtina/?abvar4&utm_expid=3171585-1.VdIzkDV7RJei7fxZTD8QLQ.4&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.lt%2F
- CaixaForum muziejus Madride. Architektų grupė – arch. Herzogo & de Meuron, Realizacijos atlikimo laikas – 2003-2008. Daugiau apie objektą: http://www.dezeen.com/2008/05/22/caixaforum-madrid-by-herzog-de-meuron/
- Badel kvartalas Zagrebe. Architektų grupė – WAU design. Daugiau apie objektą: http://www.archdailcom/243091/badel-block-complex-proposal-wau-design
- Paul Wunderlich kvartalas Ebersvalde. Architektų grupė – GAP mbH. Gesellschaft von Architekten. Daugiau apie objektą: http://www.german-architects.com/de/projects/1182_Paul_Wunderlich_Haus
- Aikštė Frydlant mieste. Architektai – Vladimír Balda ir Jiří Janďourek. Daugiau informacijos: http://www.archdaily.com/532476/reconstruction-of-the-square-in-frydlant-balda-architeckt
- Viešoji-urbanistinė erdvė Hagoje. Autorius – R.Schneider. Daugiau informacijos: http://www.publicspace.org/en/works/e016-haag-007
- Nacionalinis muziejus Danijoje. Architektų grupė – (arch. Kengo Kuma & Associates + Erik Møller Arkitekter + JAJA Architects). Daugiau informacijos: http://www.archdaily.com/267564/natural-history-museum-proposal-kengo-kuma-associates-erik-moller-arkitekter-jaja-architects
- Parco della Musica muzikos kompleksas Romoje. Objekto architektas – R. Piano. Kompleksas įsikūręs šiaurinėje miesto dalyje, kur 1960 m. vyko vasaros olimpinės žaidynės. Daugiau informacijos: http://www.rpbw.com/project/1/parco-della-musica-auditorium/

Pateikiamos kūrybinių dirbtuvių pavadinimu „Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštės sutvarkymo ir paminklo tautos laisvės ir nepriklausomybės gyventojams pagerbti idėjai sukurti" (2010m.) vertinimas. Kūrybinių dirbtuvių objektas – apie 6,0 ha teritorija Šiaulių miesto centrinėje dalyje, senamiestyje tarp Vasario 16-osios, Vilniaus , Varpo gatvių ir Aušros alėjos bei jų išklotinės. Tai Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštė ir jos prieigos greta ŠV.Apaštalų Petro ir Pauliaus katedros ir Savivaldybės.

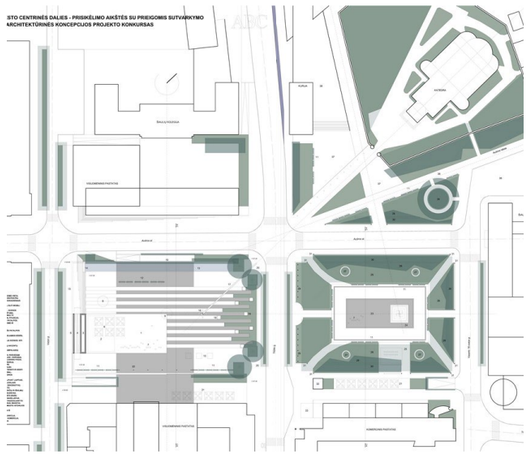
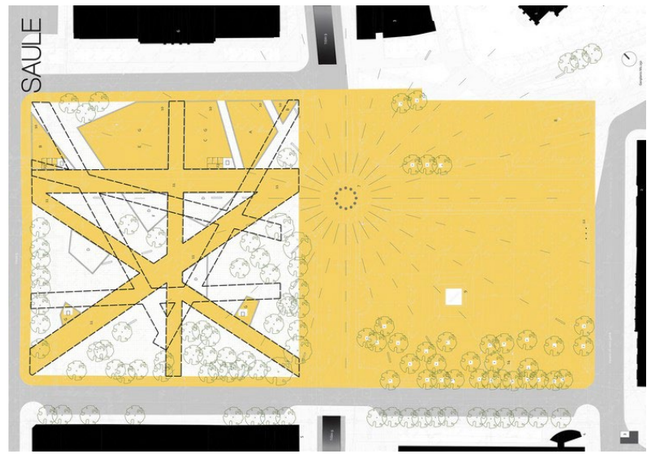
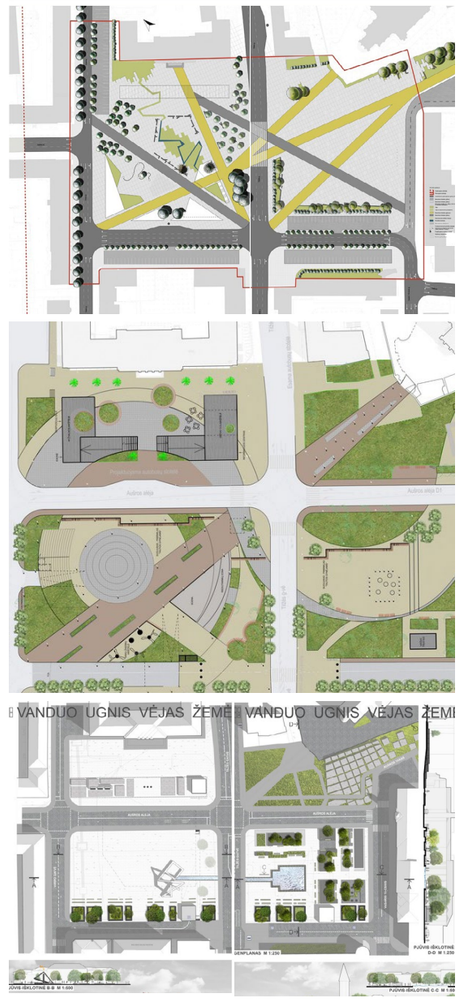
Kūrybinių dirbtuvių tikslas – 1) sukurti Šiaulių miesto svarbiausios visuomeninės erdvės – Prisikėlimo aikštės sutvarkymo viziją, galimą užstatymo pobūdį įvairios funkcinės paskirties (visuomeninės, komercinės ir kt.) bei dydžio statiniais ir įrenginiais taip suteikiant planuojamai teritorijai daugiafunkcinį panaudojimą; 2) rasti sprendimą kaip integruoti į aikštės erdvę paminklą ar architektūrinį akcentą, skirtą Tautos laisvės ir nepriklausomybės gynėjams pagerbti ar pasiūlant šią mintį įprasminti erdvėje kitais meninės išraiškos būdais; 3) numatyti galimus pasiūlytos idėjos realizavimo etapus; 4) numatyti įvairias aikštės funkcijas, surasti bei pasiūlyti naujas, kurios sąlygotų aikštės naudojimą ne vien švenčių dienomis, bet ir kiekvieną dieną; **Dizaino elementai (šviestuvai, suoliukai, šiukšliadėžės, reklaminiai stendai) nėra aikštės erdviniai formantai, todėl nėra pagrindinis Kūrybinių dirbtuvių dėmesio objektas. Pagrindą sudaro Urbanistinės erdvės formavimo idėja, kuri ir bus pagrindinė dalis, vertinant darbus bei nustatant autorystę.** Kūrybinėse dirbtuvėse dalyvavo 10 architektų komandų, buvo išrinkti trys geriausiai pasirodžiusios komandos.

KOMANDA	**URBANTEAM**	**i+a2**	**Andre Baldi architektūra urbanistika**
NARIAI	M. Kurtinaitis, M. Cirtautas, P. Džervus, R. Šarapajevas, A. Uogintas	A. Černauskienė, I. Ruseckaitė-Čiurlionienė, A. Brazauskaitė	A. Baldišiūtė, I. Uogintas, D. Zakaitė, A. Tilvikaitė
DARBO PAGRINDINIS TEIGINYS			
KOMISIJOS VERTINIMAS	Projektas, vienas iš nedaugelio, išsamiai išnagrinėjęs paminklo temą ir pateikęs detalų pasiūlymą. Komisija teigiamai įvertino apgalvotą sprendimą naują užstatymą tarp Katedros šventoriaus ir Tilžės gatvės atitraukti nuo aikštės, tačiau diskusijų sukėlė naujo užstatymo prie Kolegijos masteliu – žiuri suabejojo stambiu tūrio masteliu.	Komisija teigiamai įvertino neagresyvų naujo užstatymo prieš Kolegiją mastelį, o autorių sprendimas atsisakyti naujų pastatų prieš Katedrą sulaukė ir palaikymo, ir kritikos (nes nebaigiama formuoti aikštės erdvė). Žiuri nuomone, aikštė kaip amfiteatras, atsiveriantis į Šiaulių miesto panoramą, galėtų tapti patrauklia visuomenės traukos erdve.	Komisijos komentaras. Vertinimo komisijos nuomone, sprendimas formuoti aikštės perimetrą nauju užstatymu prie Katedros ir Kolegijos – teisingas, kaip ir amfiteatrinės aikštės idėja. Suabejota autorių pasiūlyta vieta paminklui - greta judrios važiuojamosios dalies.

Šiaulių Prisikėlimo aikštės su prieigomis sutvarkymo projekto architektūrinės koncepcijos techninio projekto dalies konkurso nagrinėjamas objektas – apie 9 ha teritorija Šiaulių miesto centrinėje dalyje senamiestyje. Tai teritorija tarp Vasario 16-osios, Vilniaus, Varpo gatvių ir Aušros alėjos, bei jų išklotinės – tai Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštė ir jos prieigos greta Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus katedros, Šiaulių miesto savivaldybės ir Šiaulių valstybinės kolegijos bei jų prieigų. Visa nagrinėjama teritorija – apie 28 ha.

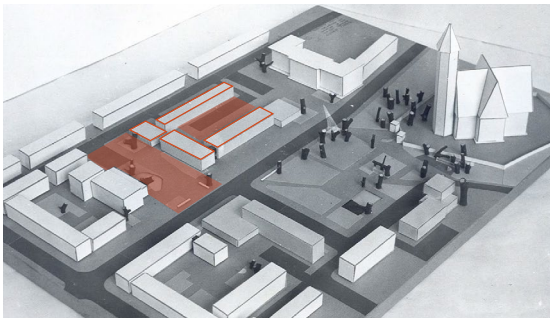
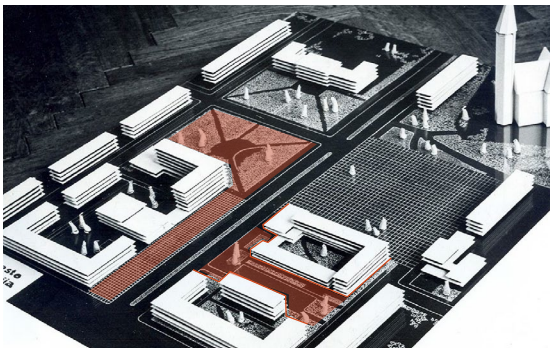
Pagrindinis konkurso tikslas – išrinkti geriausią ir tinkamiausią projektinį pasiūlymą – **architektūrinę koncepciją, kuri optimaliausiai atlieptų Prisikėlimo aikštės, kaip pagrindinės miesto erdvės, pritaikymą visuomeninėms, reprezentacinėms, bendruomeninėms, kultūrinėms bei verslo reikmėms.**

Šiaulių miesto savivaldybės paskelbtam Šiaulių miesto centrinės dalies – Prisikėlimo aikštės su prieigomis – sutvarkymo projekto architektūrinės koncepcijos (techninio projekto dalies) atviram konkursui pateikti 6 darbai, kuriuos galima susiskirstyti į dvi kategorijas – 1) darbai, kuriuose atsispindi erdvės formavimo sprendiniai; 2) darbai, kurių sprendiniai apsiriboja dizaino elementais.

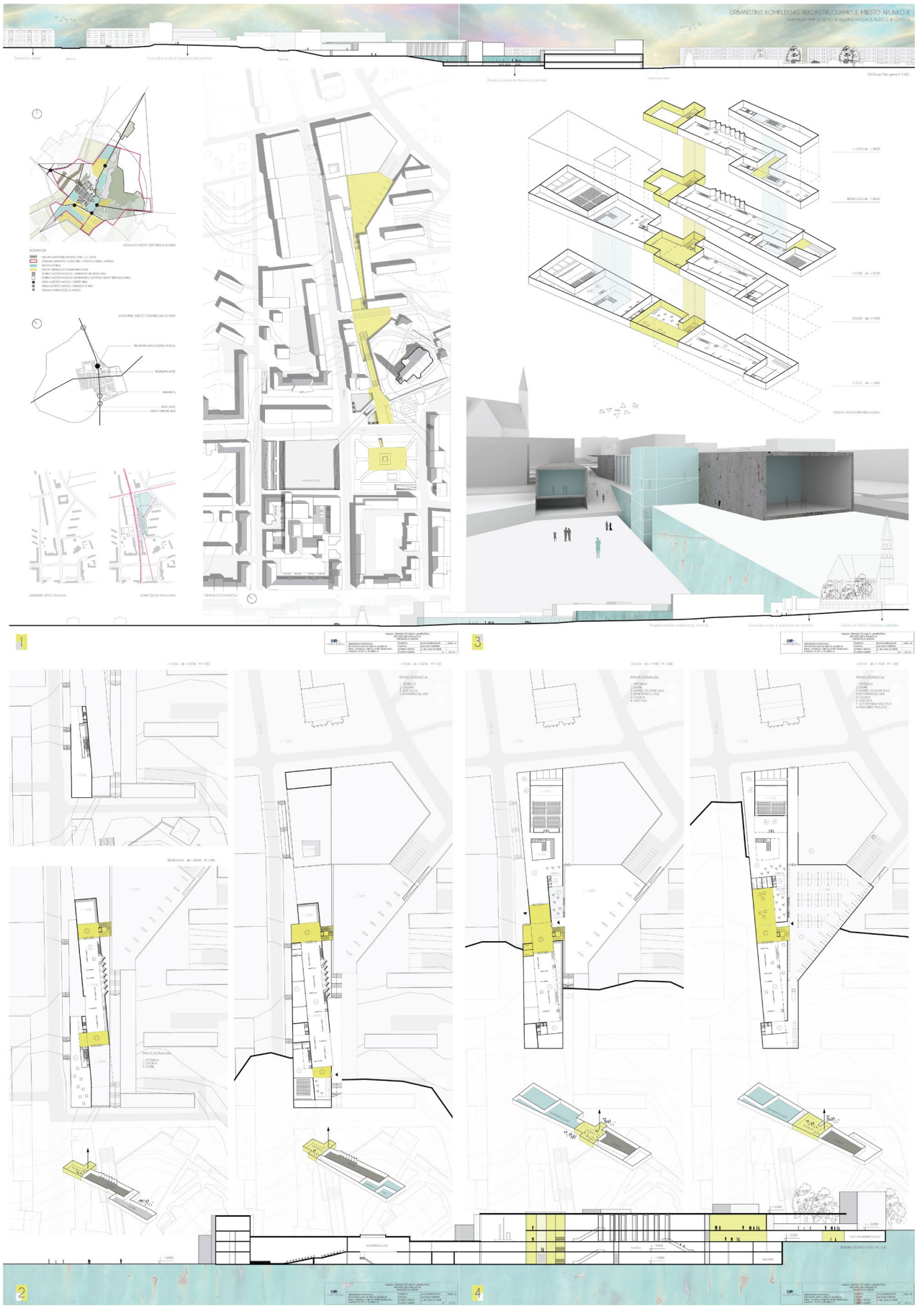
Miesto viešosios-urbanistinės erdvės formavimo sprendiniai			**Dizaino sprendiniai**
I VIETA	**II VIETA**	**III VIETA**	**IV-VI VIETOS**
			
Projekte sprendžiami fundamentiniai aikštės erdvinio formavimo klausimai, laikomąsi 1999 m. Prisikėlimo aikštės detaliojo plano nuostatų. Silpniausia vieta – siūlymas iškelti rusų karių kapus (susduriama ne su urbanistine, bet politine problema). Aikštės formavimo klausimai sprendžiami urbanistinėmis priemonėmis (urbanistinės masės ir erdvės santykis, kompoziciniai elementai) – suvokiamas kontekstas, vystoma komozicinių elementų sistema.	Projekto koncepcijos išeities taškas (kaip stiprus kultūrinis pagrindas) – režisierės A. Ragauskaitės 1974 m. Šiaulių dramos teatre pastatytas spektaklis pagal V. Mykolaičio-Putino dramą „Valdovas“. Šis spektaklis tapo legenda ne tik dėl puikaus režisierės darbo, bet ir dėl dailininkės D. Mataitienės unikalios, iki tol nematytos scenografijos ir aktoriaus P. Piauloko vaidybos. Konkursinio projekto autoriai siūlo sėdinčio soste „valdovo“ metaforą, kurioje galima atpažinti P. Piauloko portretinius bruožus. Šis projektas gali būti realizuojamas nepriklausomai nuo pačios aikštės dangų tvarkymo koncepcijos. Aikštės formavimo klausimai sprendžiami urbanistinėmis priemonėmis (urbanistinės masės ir erdvės santykis, kompoziciniai elementai), vystoma komozicinių elementų sistema.	Projektas apimantis kardinalius ir sunkiau (dėl finansinio aspekto) įgyvendinamus sprendinius. Įvaizdis “Saulės miestas” semantinis, bet kartu ir (galbūt) nepakankamai kultūrinis. Erdvę siūloma traktuoti kaip vientisą (?) urbanistinės struktūros vienetą, tik išskiriant skirtingas funkcijas.	

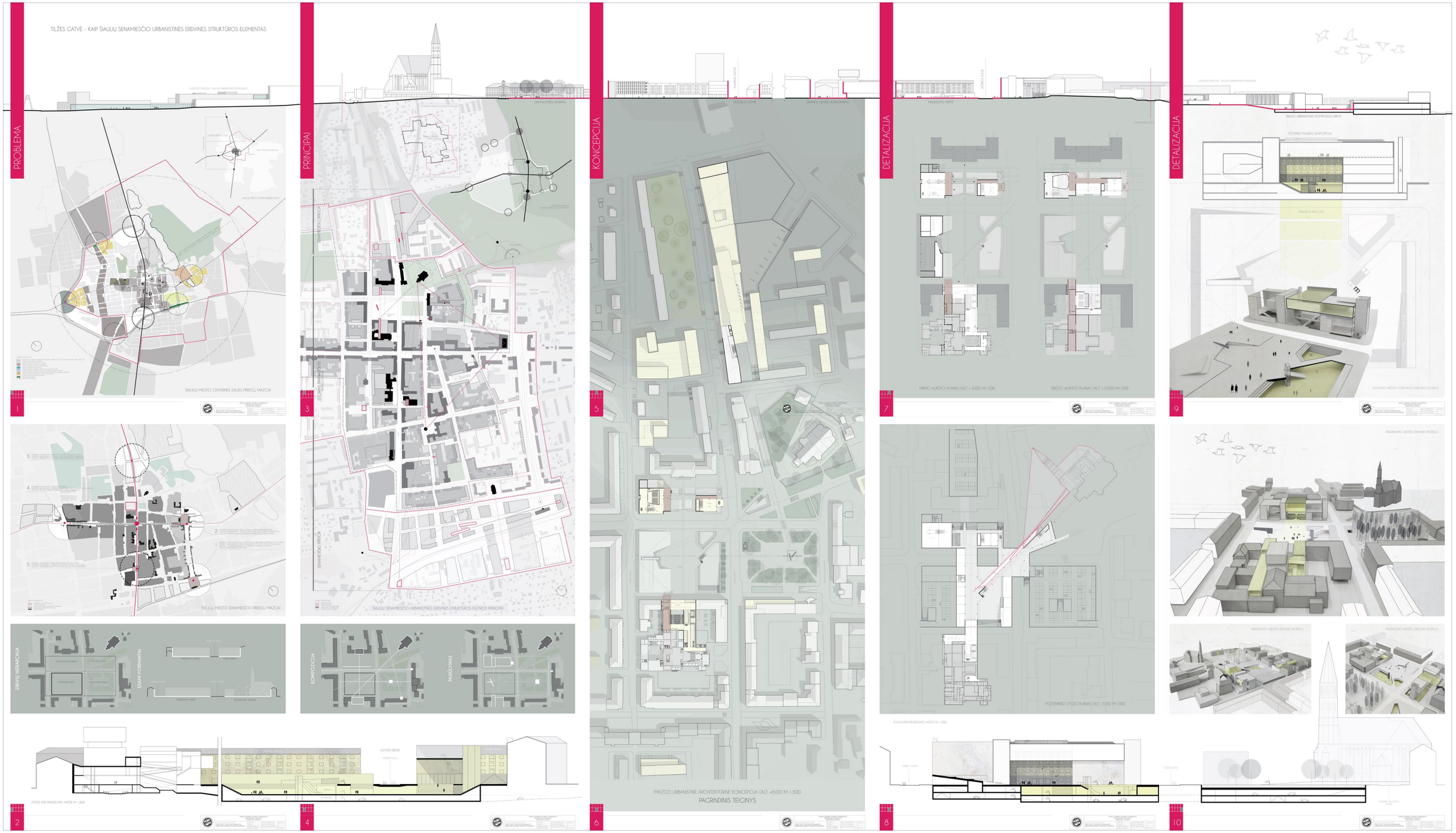
3 PRIEDAS. Studentų akademinių projektų (1967 m.) apžvalga.

Pateikiami 4 studentų akademiniai projektai (1967 m.), kuriuose atsispindi Šiaulių Prisikėlimo aikštės problematika – laisvo planavimo projektavimas kaip pagrindinis mąstymo būdas:

NR.	SITUACIJA	ĮVERTINIMAS
1.	 Darbas nr. 1.	Aikštėje projektuojamas užstatymas, kuris jungiamas su teatro bei dabartinės kolegijos pastatais (kaip vienas kvartalas.) Problemos: komplikuojamas gatvų tinklas – naikinama dabartinės Aušros al. atkarpa, skveras apjungiamas kartu su katedros erdve, sunaikinama pagrindinė miesto viešoji-urbanistinė erdvė, aikštė tampa vidiniu kvartalo kiemu – nesuvokti urbanistinės erdvės ir masės formavimo principai.
2.	 Darbas nr. 2.	Aikštėje projektuojamas užstatymas, praplečiama kurdonerinė teatro erdvė, priešais teatrą vietoj kvartalo siūloma viešoji urbanistinė erdvė. Problemos: užstatymas aikštėje nepagrįstas, teatro kurdonerinė erdvė netenka savo reikšmės, naujai sukurta erdvė nepagrįsta ir savo dydžiu konkuruojanti su pagrindine miesto aikšte – nesuvokti urbanistinės erdvės ir masės formavimo principai.
3.	 Darbas nr. 3.	Aikštė neužstatoma, kvartale priešais teatrą sukuriama viešoji urbanistinė erdvė ir užstatymas, formuojantis ją. Atitraukiama teatro kvartalo užstatymo linija. Vertinimas: aikštė išlaikoma kaip pagrindinė miesto erdvė,tačiau sunaikinama kurdonerinė erdvė priešais teatrą, nepagrįstai susmulkinamas senamiesčio kvartalas – miesto formavimo principai suvokti iš dalies;
4.	 Darbas nr. 4.	Aikštė iš dalies užstatoma, kurdonerinė teatro erdvė sunaikinamas atitraukus užstatymo liniją. Vertinimas: aikštė užstatoma nepagrįstai – sunaikinama aiški pagrindinė miesto viešoji urbanistinė erdvė, komplikuojamas eismas – nesuvokti urbanistinės erdvės ir masės formavimo principai;

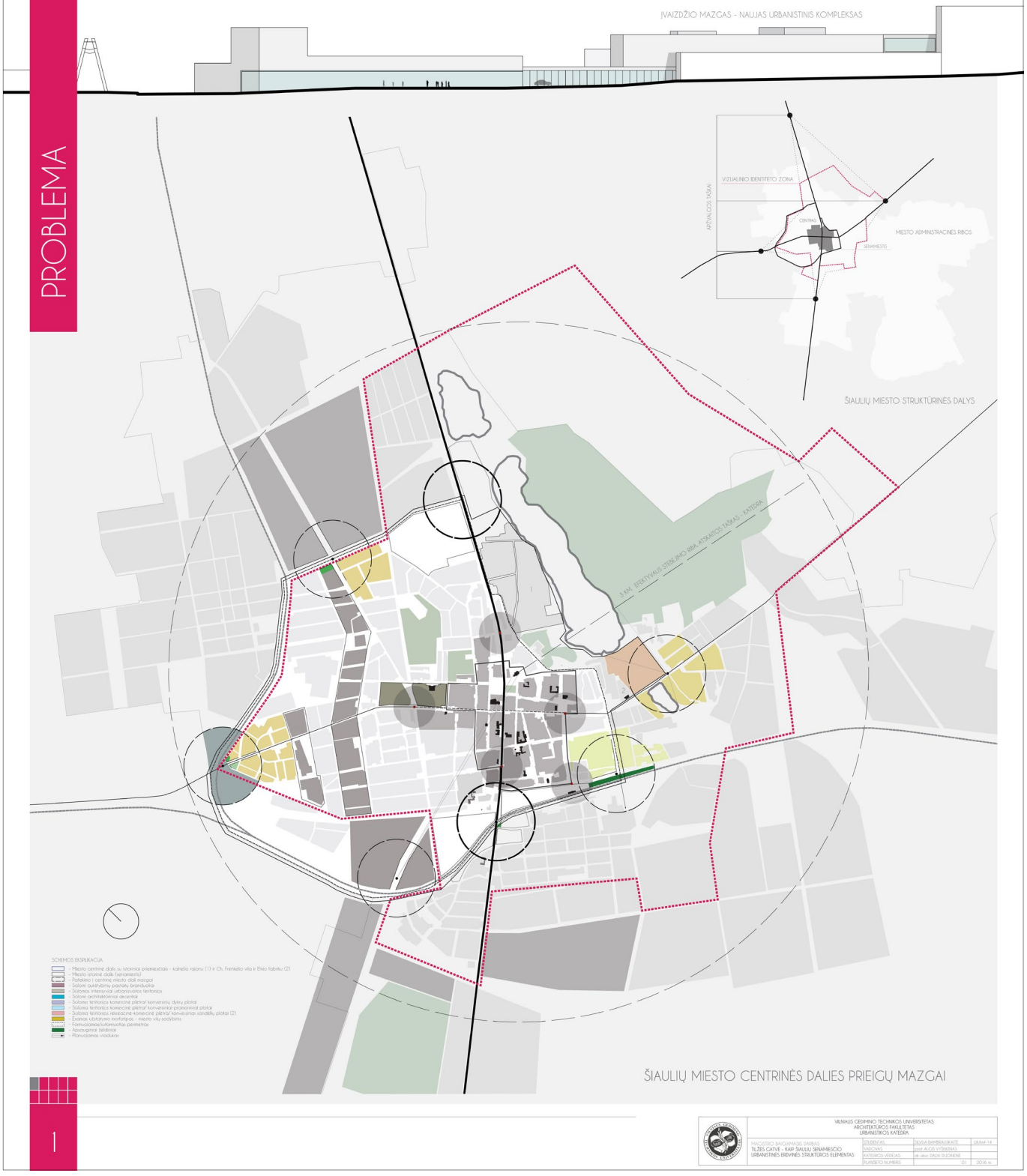
4 PRIEDAS. Multifunkcio objekto detalizacija.

PROBLEMA
TILŽĖS GATVĖ - KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS
ŠIAULIŲ MIESTO CENTRINĖS DALIES PRIEIGŲ MAZGAI
1
PRINCIPAI
ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS PLĖTROS PRINCIPAI
3
KONCEPCIJA
MAZGO URBANISTINĖ ARCHITEKTŪRINĖ KONCEPCIJA (ALT. +6.000) M 1:500
PAGRINDINIS TEIGINYS
5
DETALIZACIJA
PIRMO AUKŠTO PLANAS (ALT. +0.000) M1:500
TREČIO AUKŠTO PLANAS (ALT. +12.000) M1:500
7
DETALIZACIJA
9
ERDVIŲ HIERARCHIJA
ESAMI FORMANTAI
KOMPOZICIJA
PASIŪLYMAS
2
4
6
PAGRINDINIS TEIGINYS
POŽEMINIO LYGIO PLANAS (ALT. -5.000) M 1:500
8
10

PROBLEMA

TILŽĖS GATVĖ - KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS

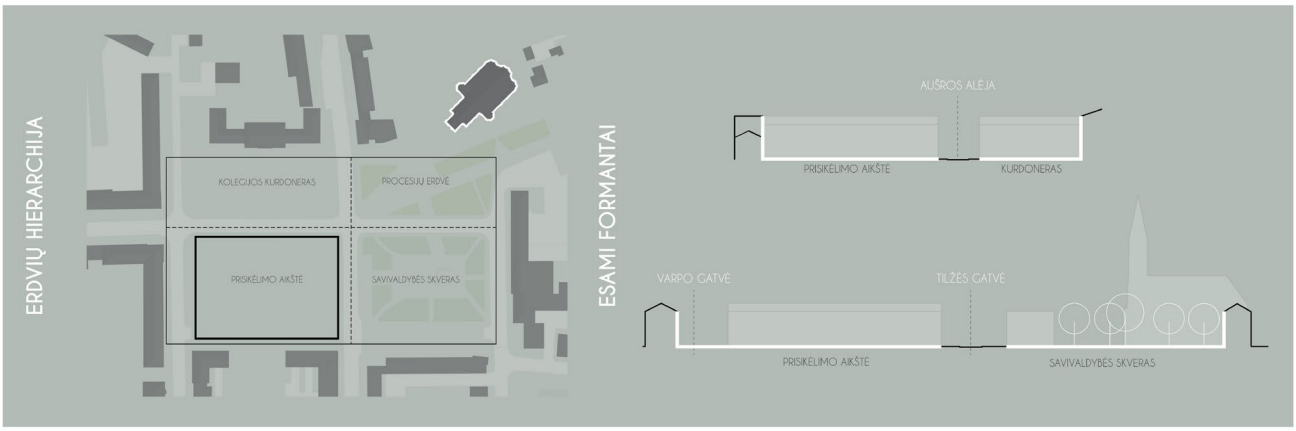

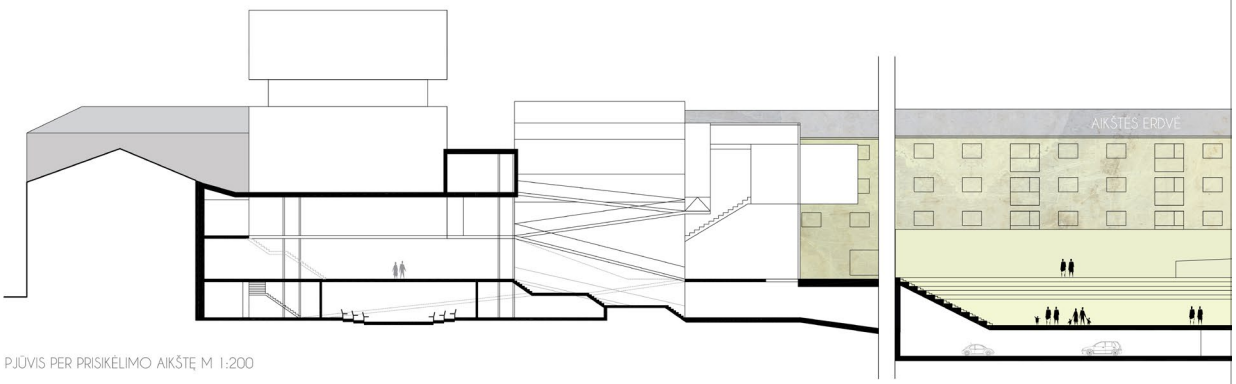
1

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS	STUDENTAS	SILVIJA DAMBRAUSKAITĖ	UKAmf- 14
TILŽĖS GATVĖ - KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS	VADOVAS	doct. AUGIS VYŠNIŪNAS	
	KATEDROS VEDĖJAS	dr. doc. SAULIUS SUOMENE	
	PLANŠETO NUMERIS	01	2016 m.

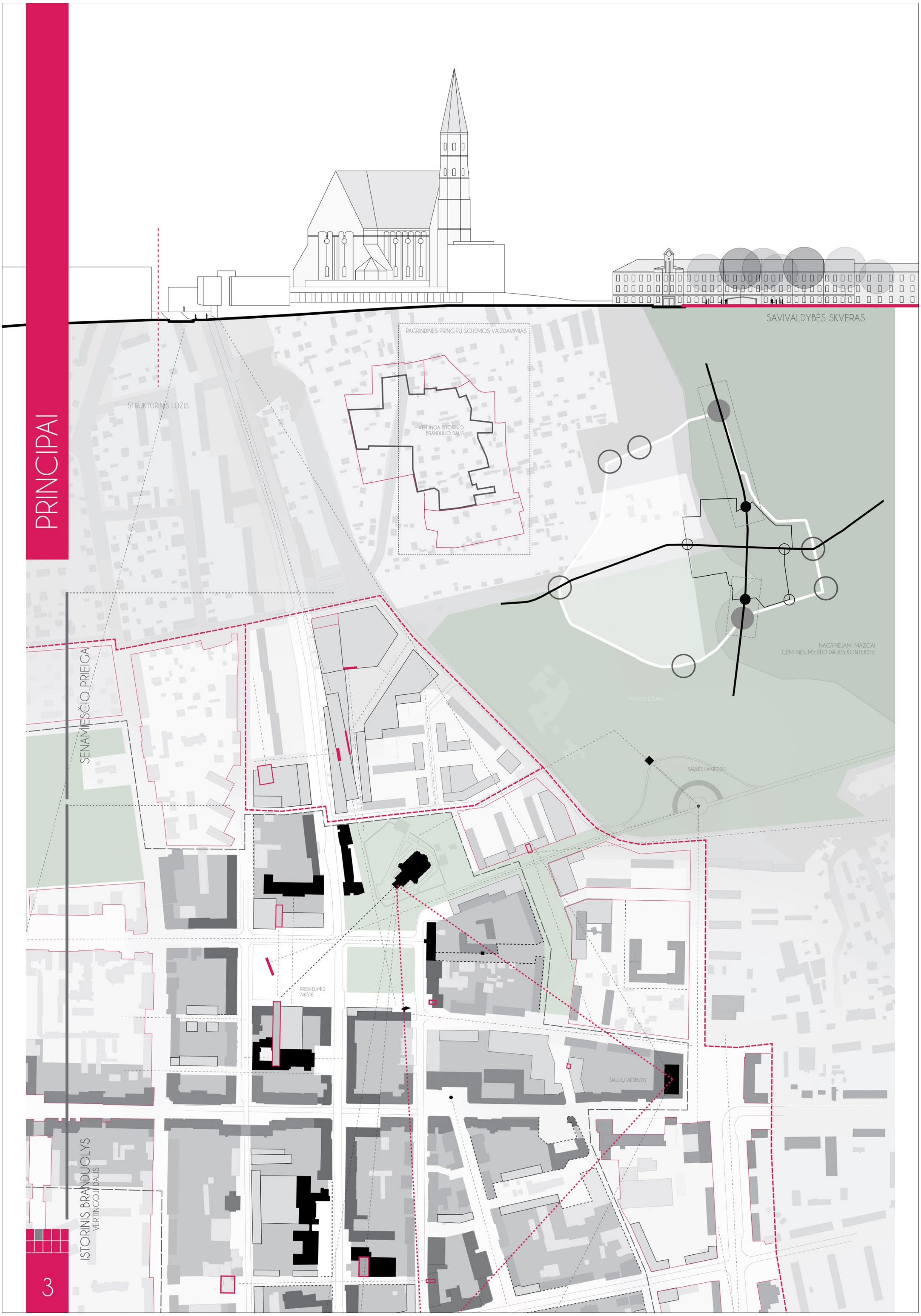

PJŪVIS PER PRISIKĖLIMO AIKŠTĘ M 1:200

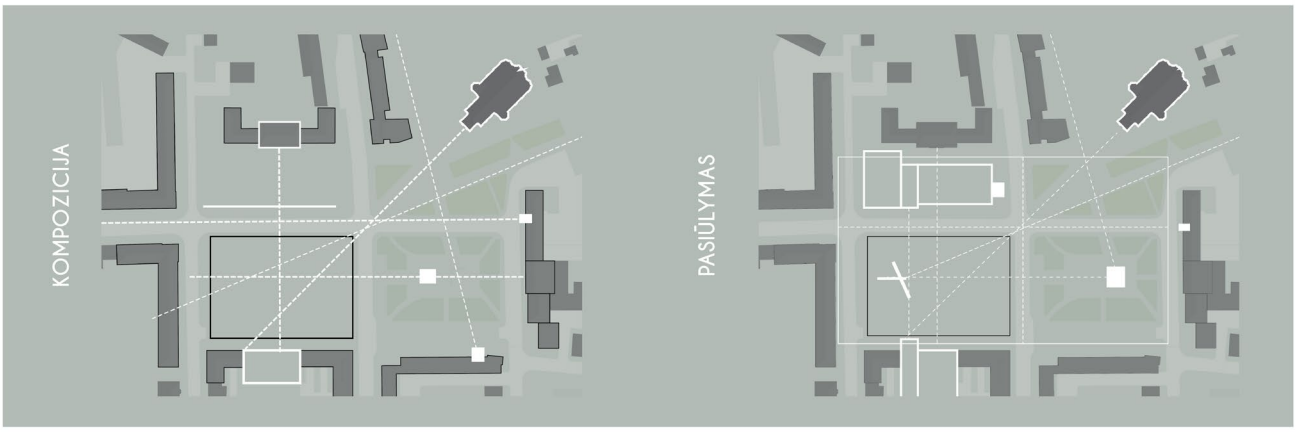
2

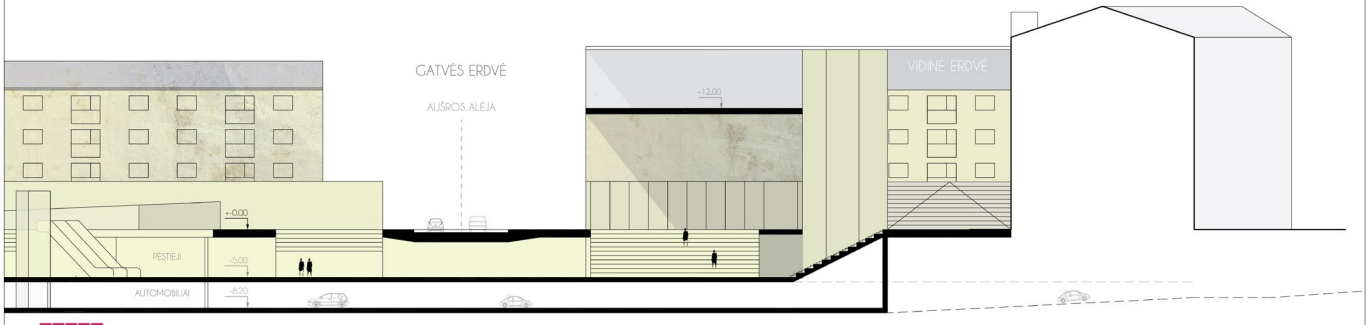
VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS	STUDENTAS	SILVIJA DAMBRAUSKAITĖ	UKAmf- 14
TILŽĖS GATVĖ - KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS	VADOVAS	doct. ALGIS VIŠVARIS	
	KATEDROS VEDĖJAS	dr. doc. SAULA RUDOKIENĖ	
	PLANŠETO NUMERIS	02	2016 m.

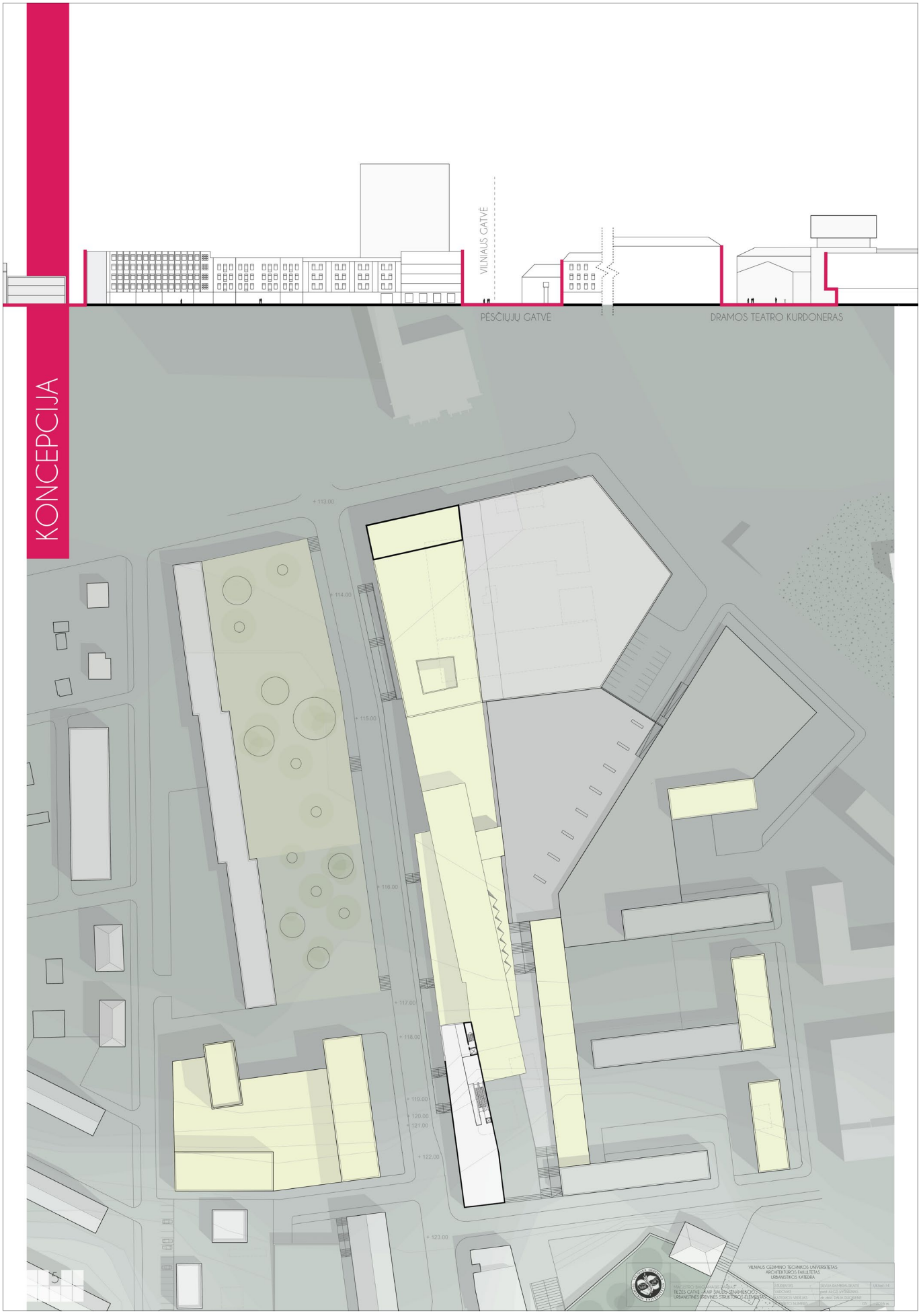

PRINCIPAI
SAVIVALDYBĖS SKVERAS
PAGRINDINĖS PRINCIPŲ SCHEMOS VAIZDAVIMAS
STRUKTŪRINIS LŪŽIS
NAGRINĖJAMI MAZGAI CENTRINĖS MIESTO DALIES KONTEKSTE
SAULĖS LAIKRODIS
SENAMIESČIO PRIEIGA
PRISIKĖLIMO AIKŠTĖ
ŠIAULIŲ VIEŠBUTIS
ISTORINIS BRANDUOLYS
VERTINGOJI DALIS
3

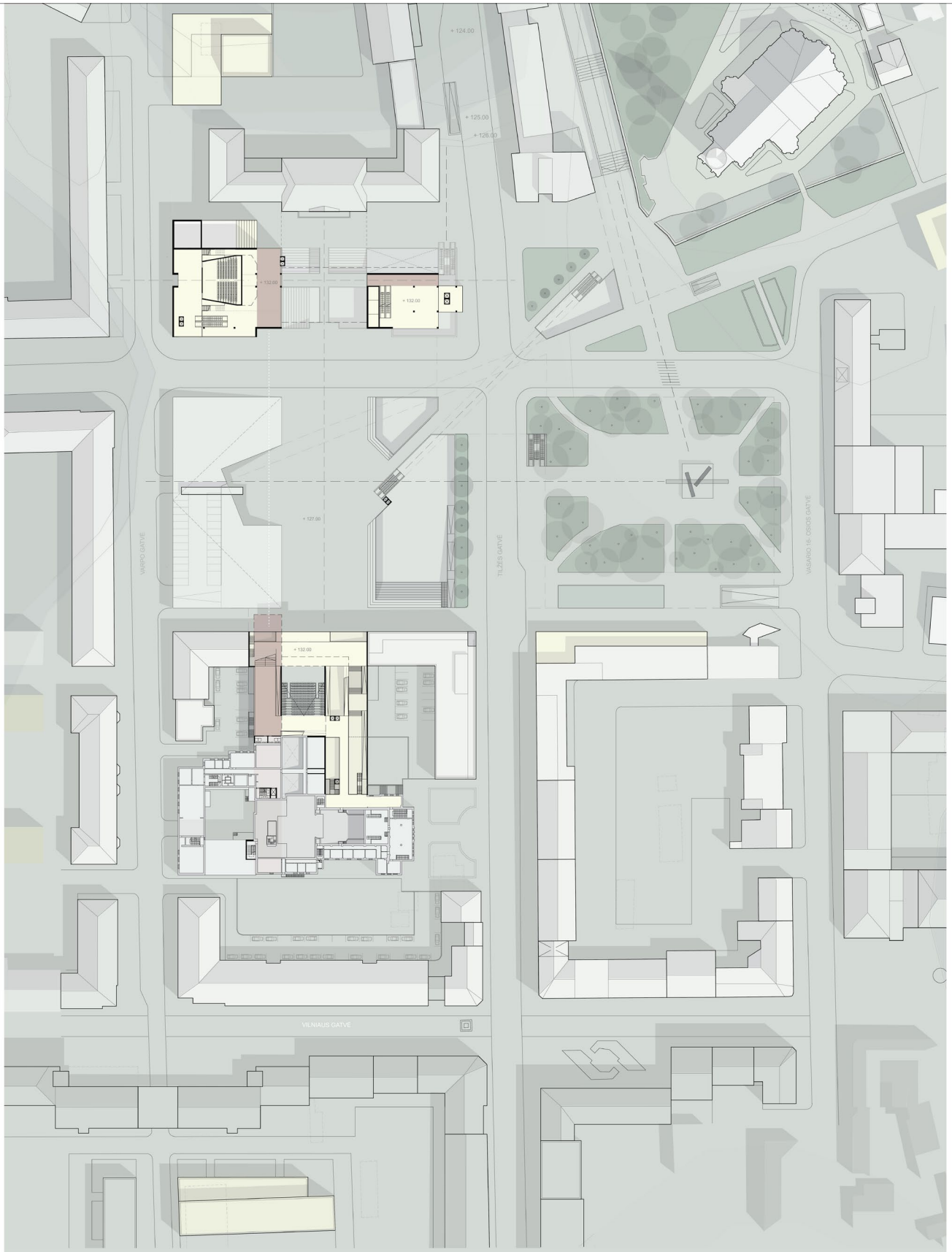

SENAMIESČIO PRIEIGA
ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS PLĖTROS PRINCIPAI

KOMPOZICIJA
PASIŪLYMAS

GATVĖS ERDVĖ
AUŠROS ALĖJA
VIDINĖ ERDVĖ
+12.00
+0.00
PĖSTIEJI
-5.00
AUTOMOBILIAI
-8.20

4

KONCEPCIJA
VILNIAUS GATVĖ
PĖSČIŲJŲ GATVĖ
DRAMOS TEATRO KURDONERAS
+ 113.00
+ 114.00
+ 115.00
+ 116.00
+ 117.00
+ 118.00
+ 119.00
+ 120.00
+ 121.00
+ 122.00
+ 123.00
5
VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAZGO URBANISTINĖ ARCHITEKTŪRINĖ KONCEPCIJA (ALT. +6.00) M 1:500

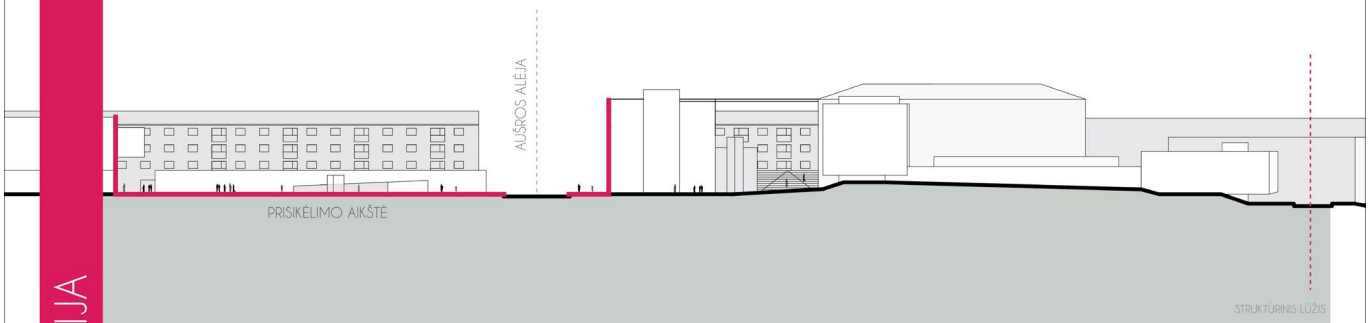
PAGRINDINIS TEIGINYS

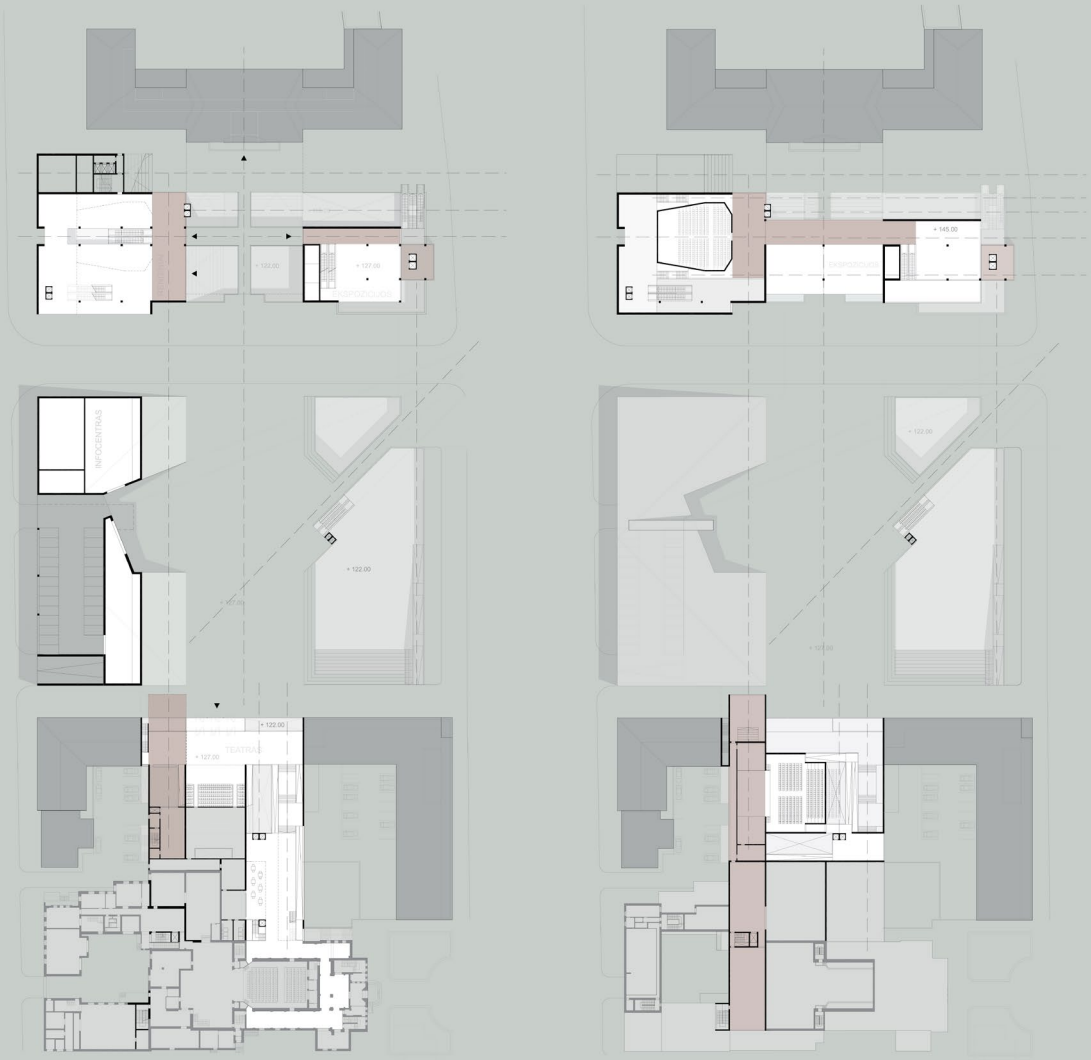
6

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS	STUDENTAS	SILVIJA DAMBRAUSKAITĖ	UKAmf- 14
TILŽĖS GATVĖ - KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS	VADOVAS	doct. ALGIS VYŠNIAS	
	KATEDROS VEDĖJAS	dr. doc. DALIA ŠUCKIENĖ	
	PLANŠETO NUMERIS	06	2016 m.

DETALIZACIJA

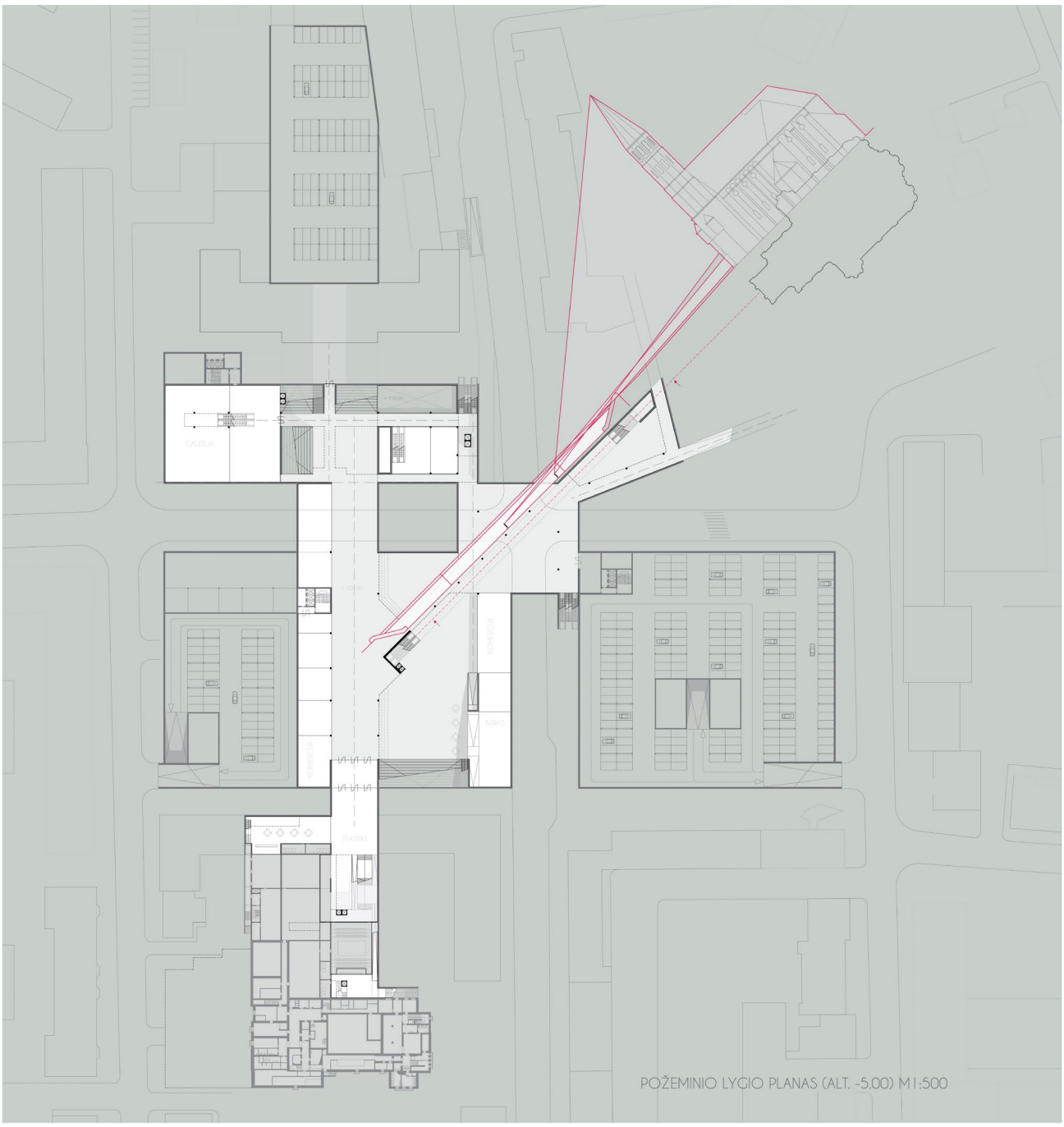
PIRMO AUKŠTO PLANAS (ALT. +-0.00) M1:500

TREČIO AUKŠTO PLANAS (ALT. +12.00) M1:500

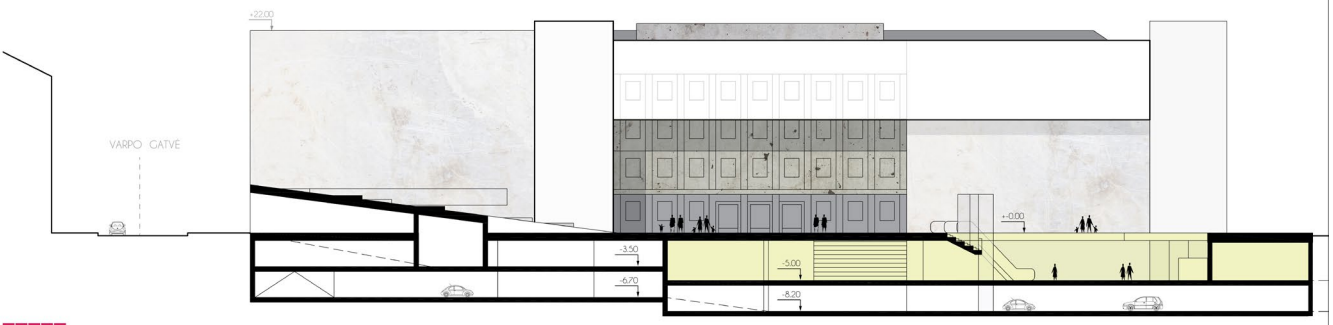
7

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS	STUDENTAS	SILVIJA DAMBRAUSKAITĖ
TILŽĖS GATVĖ – KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS	VADOVAS	
	KATEDROS VEDĖJAS	
	PLANŠETO NUMERIS	

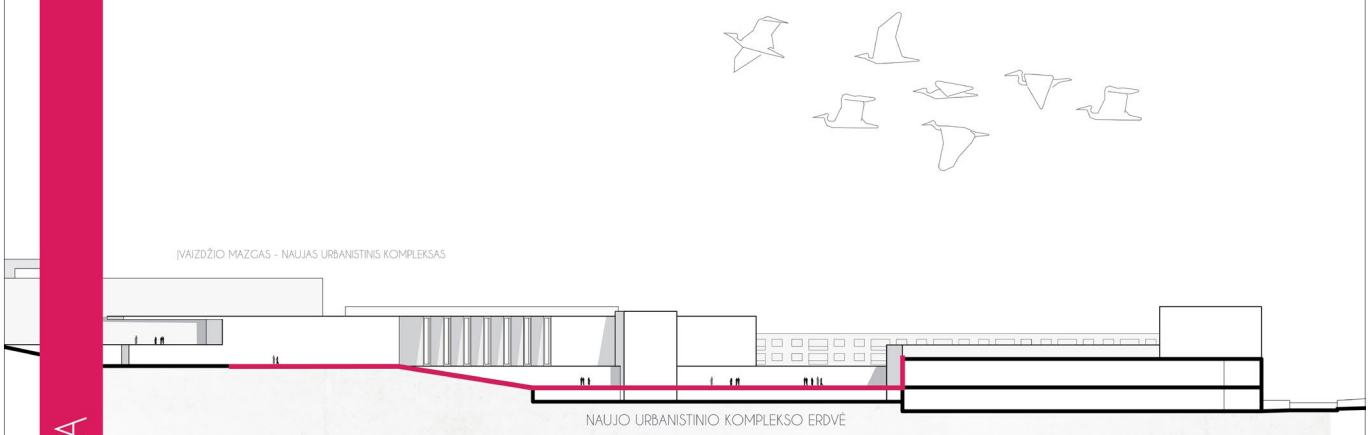

PJŪVIS PER PRISIKĖLIMO AIKŠTĘ M 1:200

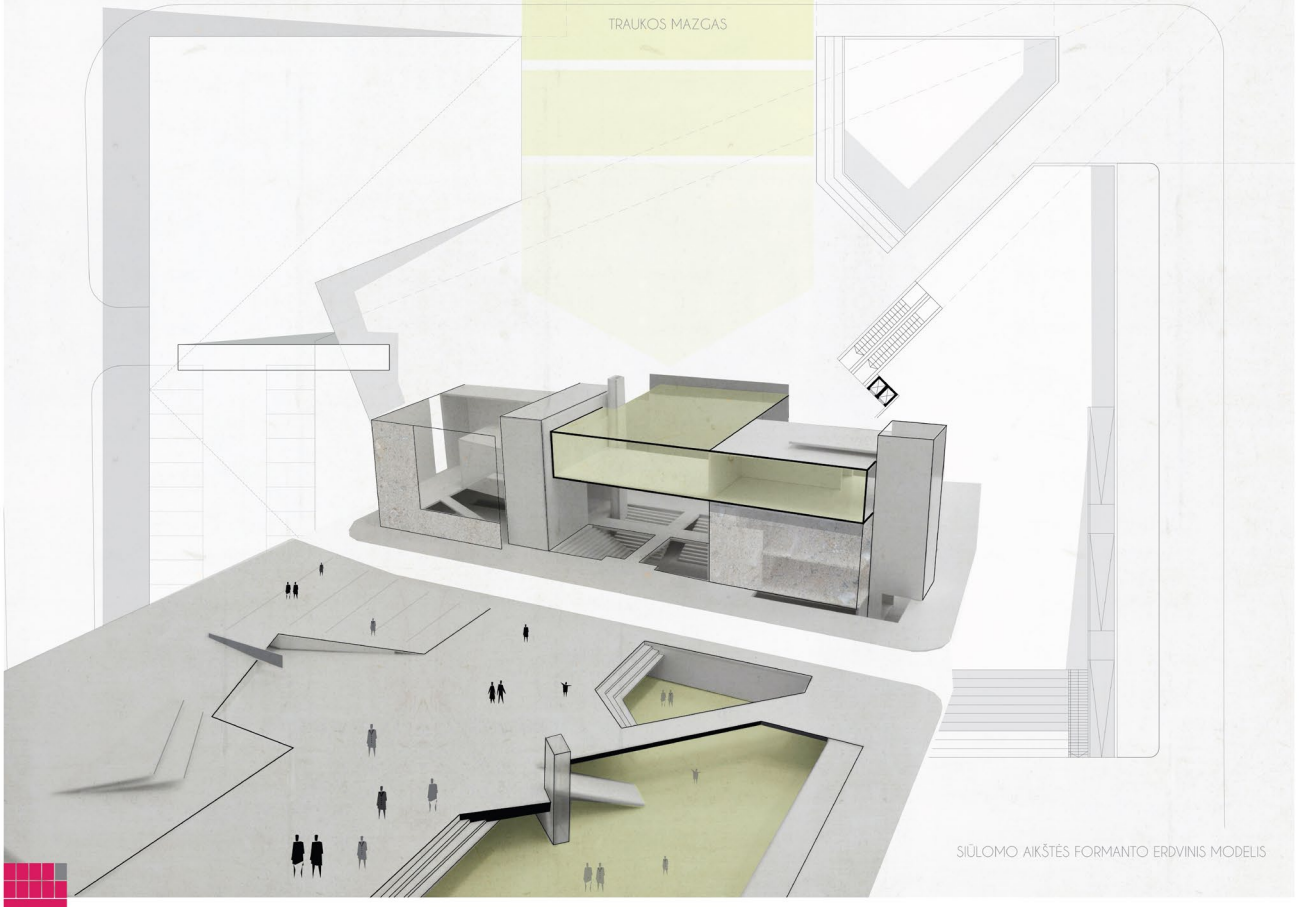

8

DETALIZACIJA

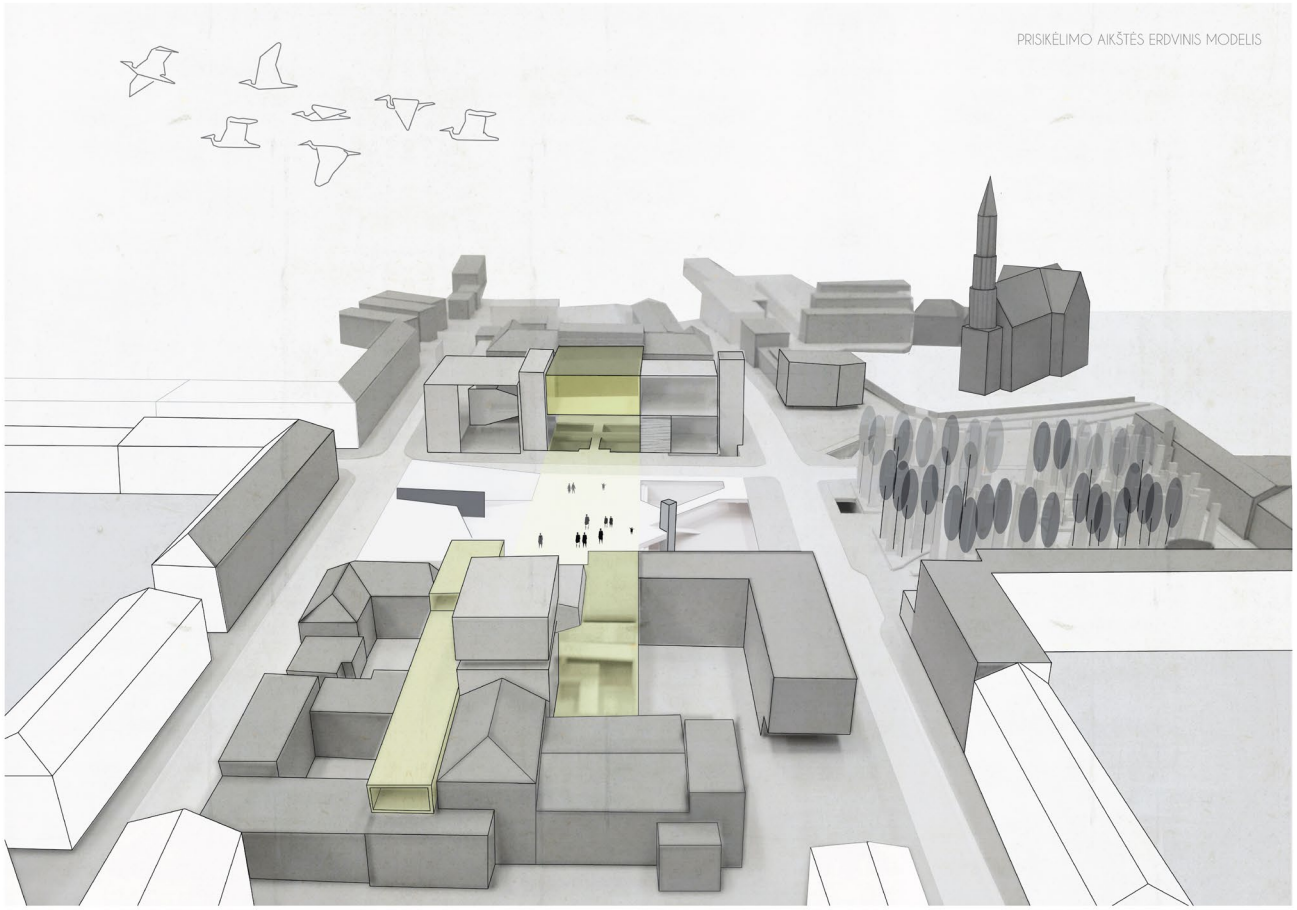

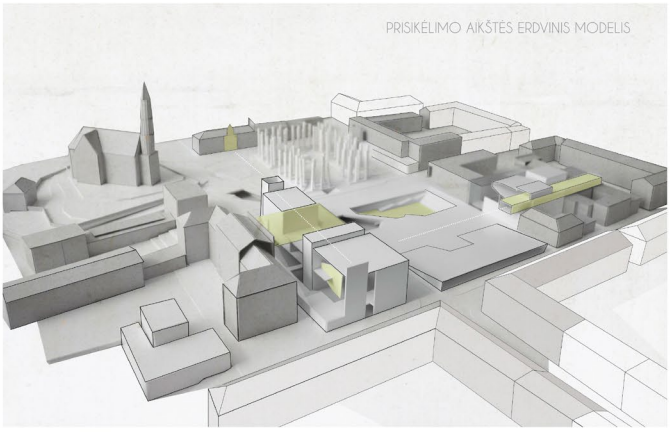

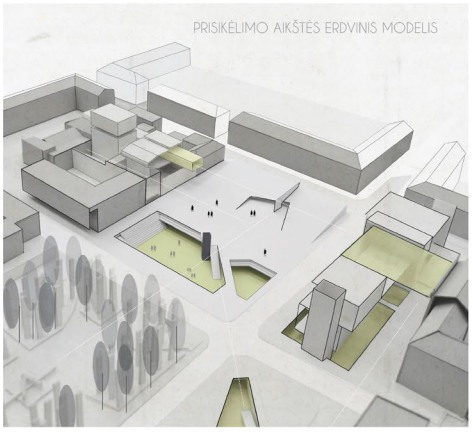
9

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS: TILŽĖS GATVĖ – KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS	STUDENTAS:	SILVIJA DAMBRAUSKAITĖ	UKAmf- 14
	VADOVAS:	doct. ALGIS VYŠNIŪNAS	
	KATEDROS VEDĖJAS:	dr. doc. DALIA DUDONIENĖ	
	PLANŠETO NUMERIS:	09	2016 m.

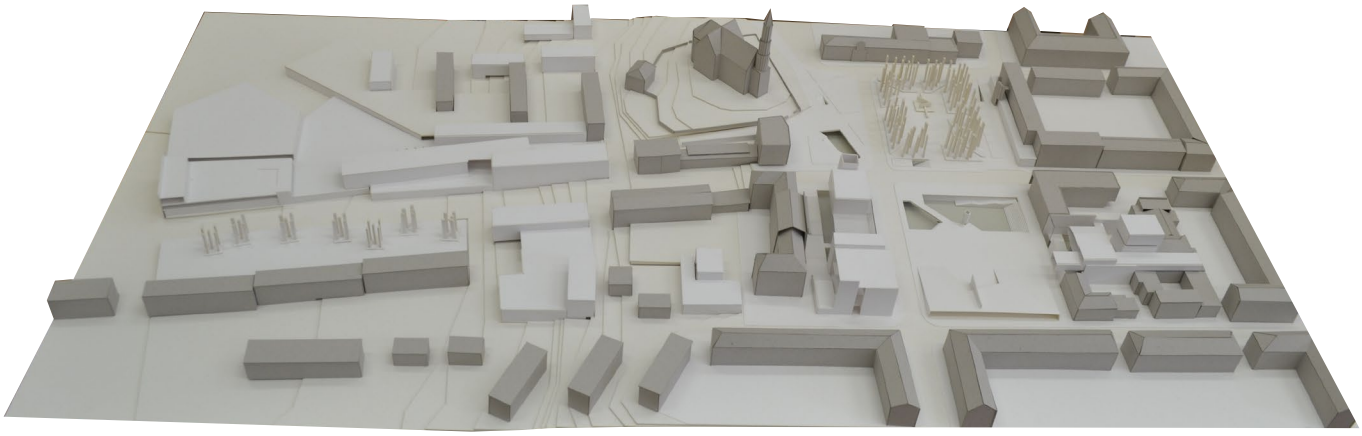

10

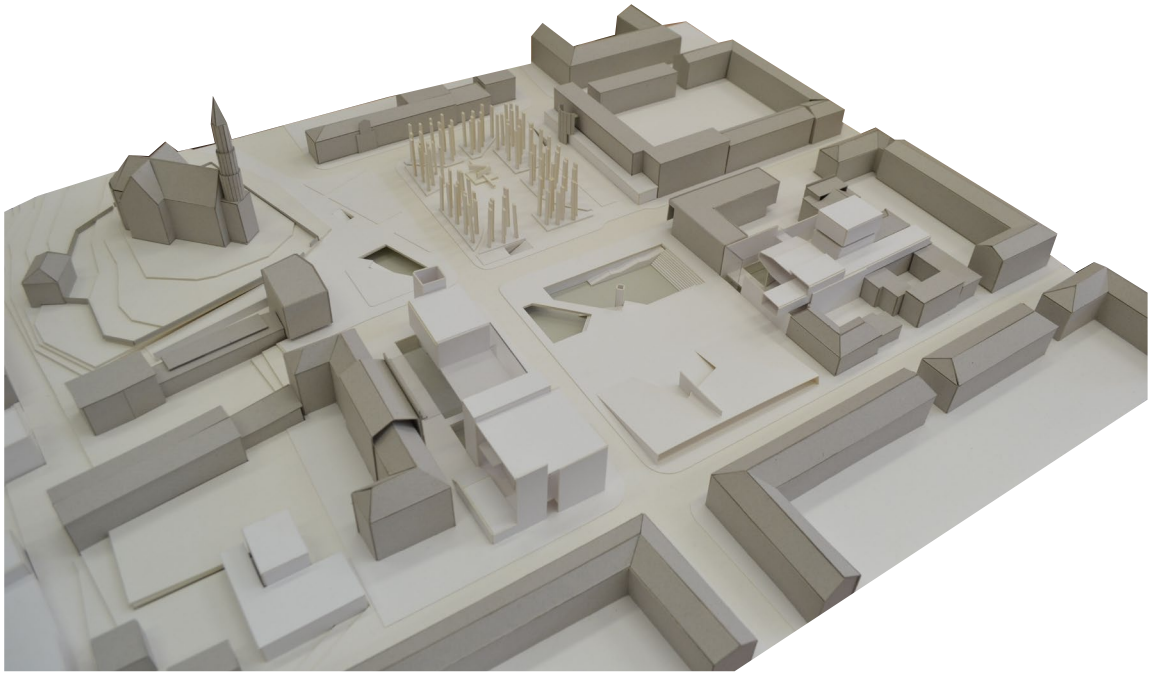
VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
URBANISTIKOS KATEDRA

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS	STUDENTAS	SILVIJA DAMBRAUSKAITĖ	UKAmf- 14
TILŽĖS GATVĖ – KAIP ŠIAULIŲ SENAMIESČIO URBANISTINĖS ERDVINĖS STRUKTŪROS ELEMENTAS	VADOVAS	doct. ALGIS VYŠNIŪNAS	
	KATEDROS VEDĖJAS	dr. doc. DALIA ŠUOCKIENĖ	
	PLANŠETO NUMERIS	10	2016 m.

6 PRIEDAS. Prisikėlimo aikštės mazgo su prieigomis fotofiksacijos (M 1:500)

7 PRIEDAS. Objektų maketai (M 1:200)

